

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

27282.46.10

Harvard College Library

FROM THE

SUBSCRIPTION FUND

BEGUN IN 1858

VAN DEN
VII VROEDEN
VAN
BINNEN ROME

① Een sager. Flemish. '889

VAN DEN
VII VROEDEN

VAN
BINNEN ROME

EEN DICTWERK DER XIV^{de} EEUW.

Uitgegeven op last der
**Koninklijke Vlaamsche Academie voor
Taal- en Letterkunde.**

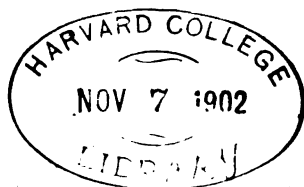
DOOR
K. STALLAERT,
WERKEND LID DER ACADEMIE.

GENT,
DRUKKERIJ A. SIFFER
Drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie.
HOGPOORT, 52 & 54.

1889

222.82.4-6.10

Subscription fund.

VOORBERICHT.

FELCO VERWIJS, na de twee bekende volledige handschriften van *Die Rose* te hebben vermeld, namelijk het Comburgsche en het Amsterdamsche, zegt, blz. XXVII zijner Inleiding :

« Een derde volledig handschrift schijnt nog te bestaan in Engeland, en is misschien bedolven in de bockerij van een dier Engelsche lords, die door eene verzamelmanie van allerlei zeldzame en oude dingen worden gekweld, en dus misschien voor goed voor onze letteren zijn verloren, tenzij een of ander gelukkig toeval het eens weder aan het licht mocht brengen. »

« Het was de hoogleeraar SERRURE, die de aandacht hierop vestigde (1). In een bijvoegsel tot den catalogus voor 1836 van den boekhandelaar Thorpe te Londen, wordt een handschrift voor £. 53,10 sh. te koop geboden, en aldus omschreven :

« *Romances in Flemish verses — Vincentii Speculum Historiale — Liber septem sapientium Romæ — Liber Rose*, in one volume, a most splendid manuscript upon vellum, containing 642 pages. Saec. XV. In fine preservation. Folio. »

---

(1) Académie Royale de Belgique, t. XXII, n° 1, *Bulletins*.

Het toeval heeft gewild dat het verdwaalde handschrift voor onze letteren niet verloren blijven en weer aan het licht komen zou. Wij hebben het aan de hoogstvereerende bezorgdheid van ons Ministerie van Binnenlandsche Zaken te danken, dat dit alleszins kostbare boek thans in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel berust en ter beschikking der Vlaamsche Academie is gesteld geworden. Zooals de catalogus van den Londenschen boekhandelaar Thorpe het beschreef, is het ja een prachtig handschrift op perkament, juist niet van 642 blz., maar van 332 folio's of 664 blz. in kl. folio, van 2 kolommen elke blz. Het is in perkamenten band en draagt op den rug, door eene moderne hand geschreven : *P^a pars Specul. hist. Vincentii Bellovacensis. Liber 7 sapientium Rom., Liber Rosae, Omnia in fland.,* en, gedrukt op leder : *Specul. histor. Lib. 7. sap. Romæ. Lib. Rosæ*; en onderaan de cijfers 9799 en XCVIII. Onder op de eerste blz. leest men : Hieronymi Winghij *can^{ci} Tor., ex emplo. Bruxellæ en mars* 1614. H. E. Het hoort tot de XIV^{de} eeuw.

Het tweede gedicht, in onzen Codex vervat, van f° 256 tot f° 284 r°, beslaat 113 kolommen, elke van 40 verzen, behalve de eerste, waaruit er 3 verdrongen zijn door de versierde hoofdletter, en de laatste, op welke het gedicht eindigt met 34 verzen. Het geheel houdt 4514 verzen, doch werkelijk maar 4512, door het overslaan van een vers tusschen vs. 2168 en 2169, en een tusschen vs. 2184 en 2186.

De titel van het gedicht staat op de laatste halve kolom van f° 256 r°. onder het einde van den Spiegel historiael, en luidt aldus in groote roode letters :

Hier beghint dat boec vanden .vij. vroede van binne Rome.

Het boek, de historie of de roman, zoo men wil, van de zeven wijzen van Rome is wereldbekend. Het valt niet in 't bestek van den mij door de Bestendige Commissie opgedragen last, het historiek ervan uiteen te zetten. Het zij voldoende hier te wijzen op deszelfs alouden Oosterschen oorsprong in Indië, en zijnen min of meer gewijzigden vorm en inhoud in Perzisch, Arabisch, Grieksch, Latijn, Italiaansch en Spaansch, om aan te landen in Frankrijk, en zich, aan de hand 't zij van het Latijn, 't zij van de Fransche taal, in de Nederlanden, in Deutschland, in Scandinavië en Engeland te verspreiden.

CHARLES AUBERTIN meldt o. a. het bestaan van eene Vlaamsche bewerking van het Boek der Zeven Wijzen, zonder echter zijn gezegde te staven. Tot op onze dagen was het ons in den Middelnederlandschen dichtvorm onbekend. Wel kent men er eenige in onduidelijkheid :

ADELBERT KELLER, in zijne uitgaaf van *Dyocletianus Leben von Hans von Büchel* (1), schrijft blz. 35 : « Holländisch. » Die älteste bearbeitung ist 1479 aus dem lateinischen übersetzt und 1480 gedruckt. Sie beginnt : Hier beghint die historie vā die seue wise manē van romē Welcke historie bouē matē schoen en genoechlijkē is om horen en oek vreemt end' luttel ghehoert, wāt si is nv nyewilinck in dit voerledē iaer vā lxxix getrāslateert en ouergeset wt dē latine in goedē duytsche op dattet die leeke lieden moghen verstaen. (Du Puy de Montbrun, s. 8 f. 68.). »

KELLER vermeldt aldaar nog twee andere « hollandsche » uitgaven : Die historie vā die seue wise

---

(1) Quedlinburg und Leipzig, Gattfr. Basse, 1841.

manē van rome, ohne nähere angabe, etwa 1488. 4°; beschrieben von Montbrun, s. 8., en

Die seuen Exempels of Geschiedenis der seven wijzen van Rome. Delf, um 1498 oder 1499, wahrscheinlich bei Henrick Eckert von Homberch gedruckt; klein 4°; beschrieben von Montbrun, s. 68.

Es ist diess kein abdruck der ausgabe von 1480, sondern aus dem deutschen übersetzt.

In zijne uitgaaf van *Li romans des sept sages* (1) meldt Keller nog, blz. lxxxij, drie « hollandsche » vertalingen :

Die hystorie van die seuen wise mannen van Romen. Te Delf in Hollant, 1483. 4° mit Holzschn. (Ebert 13593);

Hier beghint de historie van den VII wiisen mannen van rome. Antw. N. de Leeu, 11 apr. 1488, 4° mit Holzschn. (Nyerup 152. Ebert 13594), en

Eine ausgabe von Delf 1493, 4° (Ebert 13593).

In de openbare boekerijen van België schijnt er geene Nederlandsche uitgave der Zeven Vroeden of wijzen te bestaan.

Ons achtbaar en hoogst dienstvaardig medelid Dr. Campbell, Bewaarder van de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage, berichtte ons het bestaan in Holland van een Nederlandschen druk, van ongeveer 1480, te Gouda, bij G. Leeu, in de boekerij te Haarlem; van een druk te Delft verschenen in 1483, in de Utrechtsche Rijksuniversiteit boekerij; en een druk van omstreeks 1490, in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage; ook van een druk van Antwerpen, bij Nic. de Leeu, 1488, in de Koninklijke Bibliotheek te Copenhagen.

---

(1) Tübingen, L. F. FUES, 1836.

De bekende uitgaven van ons werk in het Latijn zijn in de Nederlanden nog zeldzamer.

De Koninklijke Bibliotheken van Brussel en 's Gravenhage bezitten het boek van Johannes de Alta Silva of de Haute-Selve, onder den titel van *Historia de Calumniâ novercali (que septem sapientium dicitur)*, zegt de *Prefatio*, gedrukt te Antwerpen, bij Geeraart Leeu, den 6^{en} November 1490; en de heer Campbell meldt ons eenen druk zonder opgaaf van drukkoord of jaartal (maar Gouda, G. Leeu, c. 1479), in de bockerij te Cambridge.

Ons achtbaar medelid heer Ferd. Vander Haeghen deed ons het bestaan van een handschrift kennen in Berlijn : *Septem sapientes Roma*, fol. 67, Ms lat. Val. Schmidt disc. cler. s. 93, en heer L. Roersch deelde ons eindelijk eene Latijnsche moderne uitgave mede van Strassburg, K. J. Trübner, 1873, onder den titel Johannis de Alta Silva, *Dolopathos sive de Rege et septem sapientibus*, uitgegeven door Hermann Oesterley.

Voor het overige zien wij ons verplicht den lezer te verzenden naar CHARLES AUBERTIN, *Histoire de la langue et de la littérature française au moyen-âge*, naar HERMANN OESTERLEY, en inzonderheid naar ADELBERT KELLER, in zijne bovengemelde Hoogduitsche en Fransche uitgaven der Zeven wijzen.

Als behoorende tot de geschiedenis van de legende der Zeven Vroeden mogen nog aangehaald worden, onder anderen, deze verzen uit den roman van Seghelijn van Jherusalem : (1)

---

(1) Uitg. door D^r. J. VERDAM. Leiden. E. J. Brill, 1878.

Vs. 7988. Doe sprac die paeus dese woerde :
« Van Jherusalem Seghelijn,
Sijn alle dese kinder dijn? » —
« Ja si, here, in goeder trouwen ;
Ic wanse an seven joncfrouwen
In seven nachten, des sijt wijs. »
Die paeus seide : « Ic gheve hem prijs.
Si sijn die vroetste vele te voren,
Die kerstijnhede toebehoeren :
Ic wille dat si onthouden bliven :
Ic gheve hem broot te haren live.
Si sullen tghelove helpen sterken
Ende vordel doen der heiligher kerken.
Die seven vroede heeten si. »

Aan de in den Seghelijn voorkomende « Zeven
vragen, » vs. 7866-7974, is ontleend een vijftiend-
eeuwsch dichtstukje van 117 verzen, getiteld : Vanden
zeven vrighen van Jherusalem Zeghelijn, beginnende
aldus :

Van Jherusalem Zeghelijn
Adde zevens zone, dats waerheit fijn,
. . . . .

en eindigende :

Dese zeven sonen, in warer talen,
Wan Zeghelijn an zeven joncfrouwen,
Die daerna worden alle te male,
(Te Rome binnen me mochtse scauwen)
Die zeven vroede, als ic versta,
Ende worder toe vercoren na (1).

Eindelijk stippen wij nog aan, dat eene Rede-
rijkkamer, de Barbaristen van Meenen, volgens een

---

(1) Koninkl. Bibl., handschriften 2de serie n° 116, in 4°, 38 fol.
op papier. Dit hs. begint met : *Een prophcie van Bulscamp*, uitg.
door SERRURE, Vaderl. Museum, III, 423. Onze aandacht werd hierop
getrokken door ons achtbaar medelid jhr. Nap. de Pauw.

bescheed van den 28^{en} Juli 1577, « De Zeven Vroede » werd geheeten (1).

De inhoud van ons dicht- of rijmwerk is, in korte woorden, de volgende :

De Roomsche keizer Diocletiaan (Dyoclesiyen, Diocliseen) is weduenaar geworden; hem blijft over een eenig kind, een knapelijs van zeven jaar oud. Willende voorzien in zijne opvoeding, vertrouwt hij het aan « die seven vroede van sinen rike », die het kind gedurende zeven jaren beurtelings, elk een jaar, onderwijzen in de zeven kunsten, namelijk « Astronomie, Fizike, Ingromancie, Arismatike, Gramare, Rhetorike ende Musike ». Deze zeven heeten Bauxillas (Banxillas), Anxilles, Tintillus (Tentillus), Maelquidart (Malequidart), Cathoen, Jesse en Mamas of Mauras. Ondertusschen hertrouwt de keizer. Zijne vrouw uit het verlangen, dat 's keizers zoon nu in het vaderlijk huis terugkome. De keizer roept hem terug en verzoekt dat zijne leermeeesters hem vergezellen. Doch zij raadplegen de gesteltenis der maan en ontwaren erin, dat de jongeling sterven zal bij het eerste woord, dat hij in het paleis spreken zal, en leggen hem op, zich de eerste zeven dagen te houden als een stomme, zoodat zijn vader geen woord uit hem krijgt en ten uiterste over hem en op de leeraars vergramd is. Maar de keizerin, die op hem verliefd is, waant hem de spraak wel te zullen teruggeven, en neemt hem met haar in hare kamer. Zij verklaart den jongeling hare liefde, spant alle verleidingsmiddelen in om hem te vervoeren,

---

(1) Belg. Museum II, 332, LAMBIN. Over de Rederijkkamers van Strazeele ende Meenen.

maar zij krijgt hem niet tot spreken noch toegeven. Hierop ontsteekt zij van spijtigheid in gramschap, scheurt hare kleederen, krabt haar aangezicht te bloede, roept hulp en moord, beschuldigt hem bij den keizer van geweld en verkrachting en eischt zijnen dood. De zwakgeestige keizer spreekt het doodvonnis uit en zijn zoon wordt verwezen om onmiddellijk ter dood gebracht te worden. 's Lands baroenen bekomen dat de uitvoering voor eenen dag geschorst wordt. Beklag der keizerin, die haren echtgenoot voorzegt, dat hij door zijnen zoon eens zal onttroond en onterfd worden, en hem, ter staving harer voorspelling, het gebeurde verhaalt « met eenen pijnboom en zijne scheut », waardoor de keizer zich weêr laat overhalen om zijnen zoon 's anderdaags te doen sterven. Hier volgt nu eene reeks van verhalen, dag voor dag, beurtelings door de keizerin, om hare wraakzucht voldaan te zien, en van elk der zeven wijzen, om, door voorbeelden van vrouwenlist, den jongeling te redden, zoodat men den zevenden dag bereikt, waarop de zoon, naar de teekens der astrologie, gevaarloos spreken mag. Hij ook verhaalt nu in volle vergadering eene gebeurtenis, waardoor hij zijne vaderlijke liefde doet uitschijnen, en vertelt in alle waarheid het voorgevallene met zijne stiefmoeder. De verbolgen keizer roept hierop 's lands baroenen te gader om het vonnis over zijne ondeugende echtgenoot uit te spreken, en de uitspraak dezer rechters luidt : dat de keizer naar zijnen vrijen wil over de ontrouwe en boosaardige handelen zou. De vorst veroordeelt haar ten brandstapel, schenkt zijnen zoon zijne liefde terug en wil dat de zeven wijzen thans ook zijne vrienden zouden wezen.¶

Ziehier de titels van de verhalen door de keizerin
en de zeven vroeden aan den keizer voorgehouden :

- Keizerin. Van den ouden pijnboom en
zijne scheut . . . . . vs. 585-645.
- Bauxillas. Van den ridder die zijnen
geliefden hazenwind doodslaat,
meenende dat deze en niet eene
slang zijn kind verbeter had . . vs. 748-839.
- Keizerin. Van den herder en het ever-
zwijn . . . . . vs. 873-928.
- Anxilles. Van Ypocras, die zijnen neef
vermoordt, omdat hij duchtte dat
hij hem zou overtreffen in weten-
schap . . . . . vs. 1009-1164.
- Keizerin. Van keizer Octaviaan en
zijnen schat . . . . . vs. 1229-1413.
- Tintillus. Van den ouden vizier en zijne
jonge vrouw . . . . . vs. 1488-1633.
- Keizerin. Van den drossaat, die zijne
vrouw tot bijslaap geeft aan den
koning . . . . . vs. 1699-1805.
- Maelquidart. Van den ouden Vroede
en zijne jonge minzieke vrouw . vs. 1885-2194.
- Keizerin. Van den tooveraar en den
goudgierigen koning Crassus . . vs. 2244-2519.
- Catoen. Van den poorter, zijne ontrouwe
vrouw en de ekster . . . . . vs. 2602-2750.
- Keizerin. Van den oogzieken koning
Herodes, de zeven Vroeden, die de
droomen uitlegden, en van het kind
Merlijn . . . . . vs. 2802-3017.
- Jesse. Van de ontroostbare weduwe,
die zich met haren man wilde

- begraven laten, en die korts daarna
eenen ridder wil overhalen om met
haar te trouwen, en het lijk van
haren man te schande maakt . . vs. 3104-3360.
Keizerin. Van de belegering van Rome
door de Sarrazijnen en de vlucht
van dezen door eene list des wijzen
Janijns . . . . . vs. 3398-3491.
Mamas. Van eenen ridder, die door list
en gruweldaden de vrouw van
eenen graaf ontvoert . . . . . vs. 3605-4016.

Ten slotte het verhaal van 's keizers zoon, wien
het na de zeven dagen veroorloofd is zonder eenig
gevaar te spreken. Hij vertelt van het kind eens rid-
ders, hetwelk door zijne ouders verlaten werd, omdat
hun voorspeld was, dat het hen eens in staat zou te
boven gaan, en inderdaad, door zijne schranderheid
« in het verstaan en het uitleggen van de taal der
dieren », eens konings dochter trouwt en zelf koning
wordt, maar in dezen hoogen stand zijne arm gewor-
dene ouders bij zich laat roepen en hen gevoegelijk
onthaalt. 's Keizers zoon sluit zijn verhaal met de
eenige zedeles, de vereering van vader en moeder,
die het boek bevat. « Vader, » zegt hij :

« Ghi ne dorft niet wanen, al had ic genoeg
Al so vele eren boven u
Alse ghi boven mi hebt nu,
Dat ic u soude tonwerder hebben ;
Een twint niet, dar ic wel seggen.
So ne soude elc goet kint, wart vroet,
Die vader of moeder belgen doet.
Het moet hem werden te sure.

Al die vertellingen, ja kindervertelsels, hebben.

zoo min als de meeste ridderromans, geen ander belang dan ons te leeren dat, over zoo wat vijf honderd jaar, velen, zooniet de meesten onzer voorouders, behagen schiepen in zonderlinge, wreedaardige, sterkroerende tooneelen, hierin niet ongelijk aan de meesten onzer negentiendeuwsche medeburgers en burge-ressen.

En het verwondert ons zeer dat in Duitschland, op den geliefkoosden bodem der wetenschap en der burgerlijke deugden, mannen gelijk Marbach en Simrock, hunne schoone begaafdheden besteed hebben om deze nuchtere en noch stichtende noch onder-richtende sprookjes als *Die sieben weisen Meister*, onder het volk levendig te houden (1).

De Seven Vroede zijn geene vrucht van Nederlandschen bodem, zoo min als de talrijke ridderromans, welker meer taalkundige dan letterkundige of beschavende verdiensten eene zoo ruime plaats in de geschiedenis onzer letteren beslaan. In een tijdvak van, zoo 't schijnt, genoegzaam algemeenen welstand, rijkdom, weelde en pracht, en wat al ontzenuwende werkingen en gevolgen door de verzaadheid te weeg gebracht (2), kan deze Zola'sche letterkunde, gereedelijk bij onze materialistische bevolking ingang gevonden, en er eenen merkeliijken maar stellig geen heilzamen invloed op uitgeoefend hebben.

Op het einde der vijftiende eeuw verspreidde deze ongezonde Zuidersche letterkunde, door behulp van de drukpers, en ja, « door het onderwijs », zoo

---

(1) G. O. MARBACH, *Volksbücher*, 30. 31; KARL SIMROCK, XLIX.

(2) Men raadplege hierover, onder anderen, *Le siècle des Artervelde*, door LÉON VANDERKINDERE.

zeer en zoo langen tijd in alle de schichten der maatschappij, waar het Volksboek tevens schoolboek geworden was, dat de Antwerpsche bisschop Joannes Malderus, in het jaar 1621, eene *Censura* uitvaardigde, die ons de zedelijke legermacht der toen in scholen en families gelezen volksboeken, en beknop-
telijk hunnen gewraakten inhoud leert kennen.

Deze *Censura* werd uitgegeven in de Vlaamsche en in de Latijnsche taal; de Vlaamsche tekst is niet meer te vinden en de Latijnsche is uiterst zeldzaam geworden. Derhalve achten wij het doelmatig ten minste den titel der toenmaals in omloop zijnde en door den bisschop afgekeurde volksboeken hier mede te deelen; de heer Karel Ruelens gaf, onder den titel *La bibliothèque bleue en Belgique*, eene Fransche vertaling uit van den geheelen inhoud der *Censura* (1). De kerkvoogd verdeelt die boekjes in vier klassen : — I. Volstrekt verboden, niet alleen die in de scholen te lezen, maar ook ze in de winkels te verkoopen : Historie van America oft Brasilien. — Parthenoples. — Marijken van Nimmeghem (2). — Malegijs. — Bagijnken van Parijs (3). — Robrecht den Duyvel. — *Richard sans peur*. — Ulen-spieghel (*Nihil ferè habet boni, fæditatibus et ineptiis scatet*). — II. Niet toegelaten, zelfs niet ze te verkoopen, omdat ze

---

(1) *Censura libellorum Scholasticalium, quos Reverendissimus Dominus Joannes Malderus, Episcopus Antverpiensis vetuit prælegi vel etiam divendi, Anno 1621.* Een plakkaat in folio op drie kolommen, gedrukt t'Antwerpen by Hendrick Aertssens, in de Cammerstrate in de witte Lelie. Anno 1621. — *Legit et approbavit 11 aug. 1612. Maximilianus ab Eynatten, Can. et Schol. Antverp.*

(2) Uitgegeven door de Vlaamsche Bibliophilen, voor de leden alleen, n° 5.

(3) Item, n° 7.

nooit van iemand werden goedgekeurd, noch gemakkelijk te verbeteren, noch geschikt te maken zijn voor kinderen : Sack der konsten. — Pyramus ende Thisbe. — Sandrijn ende Lancelot. — Aurelius, ende Isabella. — Floris ende Blancefleur. — Onse lieve vrouwe Psalm-sondagh. — III. Reeds vroeger afgekeurd, doch onlangs verbeterd; zoodat alleenlijk de oude en niet gezuiverde moeten verworpen worden; de verbeterde en diegene waaruit de aanstootelikheden zijn weggenomen, worden goedgekeurd : Frederick van Genuen. — Destructie van Troyen. — De Vier Hemskinderen. — Jason ende Hercules. — Den Ridder met de Swane. — Galien Rethor. — Den Zielentroest. — D'ure des Doodts. — Destructie van Jerusalem. — Jan Mandevijl. — Fabulen van Esopus. — Manierlijke zeden. — De verduldighe Helena. — *Les dialogues de Marchandisc.* — IV. Uit de scholen gebannen totdat zij verbeterd zijn, wat voor de meesten korteling zal gedaan worden : — Ghenuuechelijke exempelen oft Kluchtboeck. — Turrias ende Floretta. — Valentijn ende Ourson. — De 7 Blijschappen van onse lieve Vrouwe. — Peeter van Provenen. — Buevijs ende Susiane. — S. Annen leven. — Alexander van Mets. — Den Ridder Galmi. — Florent ende Lion. — Pontus ende Sidonie. — De schoone Leonille. — Melusine. — Hugo van Bordeaux. — Seven Vroeden van Roomen. — 71 Nieuwicheden. — *Trois Comedies.* — *Heures de recreation.* — *Doctrinal de la Sapience.* — *Les douze Dialogues.* — *Institution de la Femme Chrestienne.*

Onder deze afgekeurde volksboeken bevindt zich dus ook, en wel in de vierde klasse, hetgene bekend onder den naam van de « Seven Vroeden van Roomen », waarvan de oorspronkelijke uitgave aan

de Vlaamsche Academie was voorbehouden. Het wordt er volgenderwijze gekenmerkt : « Eene vrouw vertoont zich ganschelijk naakt aan haren zoon, dien zij tot zondigen uitlokt; er wordt schandelijk gewaagd van sodomieterij; eene vrouw snijdt haren dooden man ooren, neus en geslachtsdeelen af; eene jonge dochter verkiest boven hoererij eene heiligschending met eenen priester, en geeft er de reden van. » Deze beschrijving strookt niet volkomen met ons veel minder onzedig handschrift, ofschoon zij er over 't algemeen toepasselijk op is; wij zijn echter niet in staat onzen tekst te vergelijken met een der hoogst zeldzame nog bestaande gedrukte exemplaren.

Ons gedicht is eigenlijk geene vertaling van eenen Latijnschen of Franschen tekst, maar eene zeer vrije bewerking, zooals de meesten onzer uitheemsche romans. De opsteller heeft zich ertoe bediend van den Latijnschen druk van 1490 van Geeraert de Leeu te Antwerpen, en verwijdert zich niet merklijk van de Fransche uitgave van Keller, noch van de uitgaven van Marbach en Simrock.

Om het nu ook onder taalkundig opzicht te kenschetsen, afgezien van zijne waarde als belletteristisch gewrocht, moeten wij bekennen dat wij het niet zeer hoog schatten kunnen; de stijl is wel doorgaans vloeiend en klaar (wij schuiven gaarne eenige duistere plaatsen op rekening van den afschrijver), doch een blik doorheen den tekst en onze woordenlijst getuigt van eene schroomelijke onvastheid in de spelling, en een al te licht omspringen met het rijm. De taal is doorslaand die van een Brabander. Zij is tamelijk vrij van bastaardwoorden. Wij treffen er eenige gallicismen aan, als :

vs. 147 Wit hadde hi de huut ende claer,
Kersp ende ghelu hadde hi thaer.

915 Al werpende de ekelen neder.

1670 Scone ende jonc weet ic mi.

Voeg daarbij het veelvuldige stoprijm : bi miere
trouwe, *par ma foi*.

De liefhebber van spreuken zal ons wellicht dank
weten hem de moeite te sparen die in ons gedicht
op te sporen; ziehier degene die er in voorkomen :

vs. 1405 Die wijf sijn jammerhertech sere. —

1573 Bedi gode herte mach niet liegen.

1755 Die niet wilt winnen moet verliesen :
Van tweek quaden sal men dbeste kiezen.

1910 Ende hets sede der oude liede
Dat si jonge wijf nemen gerne,
Ende menichwerf sijn si te seerne
Gedreven darbi, ende rouwet hem achter.
Maer hets te spade alse ene hevet lachter
Dat hijs hem dan wachten soude.

1921 Maer so een meer maelt, so hi moeder es;
Bi den ouden man segge ic des
Hi was geout vele sterke
Ende gecranket van sinen werke.

2639 Hets wel ware, dat men seit :
Alse de catte es van huus,
Dat dan rinceert de muus.

2710 Een quaet wijf helpt niet gewacht. —

2797 Na bliscap comt dicke rouwe,
Ende na rouwe bliscap guet [groet?]. —

3345 Ondanc moet hebben hie,
So wi dat es, die al sine daet
Laet te beteren op wifes raet.

- 3359 Daer viel si van . ij . stoelen op derde.
- 3480 Alse vluchtech es een here,
Mach ment slaen, sonder were.
- 3975 Maer de lust [*n!* de list] es groet van wiven,
Daer en helpt jegen wachten negeen.
- 3993 Het es waer wat men seet :
Die enen andren wil bedriegē
Hem es luttel om een liegē.
- 4505 Die vader of moeder belgen doet,
Het moet hem werden te sure.

Wat er ook zij van de innerlijke waarde van de Zeven Vroeden, zooals iedere nieuwe ontdekking op het taalkundig gebied, zullen zij ongetwijfeld een verheugend verschijnsel wezen, hoe gering de verdienste ook moge zijn van den uitgever.

Wij kunnen dit voorbericht niet sluiten zonder nogmaals onzen warmen dank te betuigen aan de heeren Karel Ruclens en Julius Petit, Bewaarders onzer Koninklijke Bibliotheek, die ons het volbrengen van onzen last bereidwilligst vergemakkelijkt hebben.

Van den .vij. Proeden van binnen Rome.

- Hem allen biddic, die hier sijn,
Mi te horen een luttelkijn,
Ende te maken een gestille,
Indien dat ment doen wille.
5 Men mach verstaen in desen boec
Some aventure scone ende goet.
Te Romen woende wilnere
Een keyser van groter ere
Die hiet Dyoclesiyen;
10 Ende het geviel also mettien
Dat de keyser, de grote here,
Hadde een wijf met groter ere
Lange, ene goede vrouwe;
Si sterf; dies hadde hi rouwe;
15 Ende hem bleef alre kinder maer een.
Die goede here Dyocliseen
Hadde ontboden haestelike
Die seven vroede van sinen rike,
Ende deed se alle, niet hem somen,
20 Gemeenlike voer hem comen.
Ten enen, die hiet Bauxillas,
Diere vorbaerste was
Ende best geboren van geslechte,
Sprac de keyser sine gedechte,
25 Die vroet was ende van herten vri:
« Ghi heren », seit hi, « ic segge u twi

Fol. 250.

- Dat ic u hebbe ontboden
 Om te clagene mine noden.
 Hier was mijn wijf, de keyserinne,
 30 Ane welke ic leide grote minne,
 Also elc goet man soude doen an wiven;
 Nu eest gedaen met haren live,
 Ende mi es bleven een oer van hare;
 Dies wil ic doen nemen ware
 35 Ende wel gomen », sprac de here,
 « Want allere kinder en hebbe ic mere,
 Ende het es een knapelijn
 Ende sal na mi u here sijn,
 Want hets oer van den rike;
 40 Bedi heb ic u waerlike
 Ontboden, onder u, seven vroeden,
 Te wetene wie mijn kint mach hoeden,
 Wisen, leren met trouwen,
 Also ic op hem mach betrouwen;
 45 Dat kint es maer seven yaer out;
 Mijn scat, mijn silver ende mijn gout
 Wert hem gereet die tkint sal hoeden. »
 Doe sprac ene van den seven vroeden,
 Dat was de here Bauxillas,
 50 Die vorbarste ende rijeste was;
 Van ouden so was hi grau;
 Thaer scemerde hem also .i. pau,
 Lanc was hi ende wel gescepen.
 Den keyser began hi toespreken
 55 Ende seide : « Her keyser, gevet mi u kint,
 Dat ghi met alre herten mint;
 Ic salt wel houden ende met eren,
 Ende binnen seven jaren leren
 Die vroescap mijn, of binnen min ». —
 60 « Dats een scone beghin »,

Fol. 256 v°.

Sprac de keyser, « dat ghi mi biet;
Het ware onrecht dancte ics u niet ».

Dander sprac, die hiet Anxilles :
« Here keyser, sijt seker des,
65 Wildi mi geven uwen sone
Te doctrineerne, ic ben degone
Die hem sal leren dat can mijn sin
Binnen .vj. jaren ende min ». —
« Dits een vele scoen beheet »,
70 Sprac de keyser, « ende ic weet
U danc van dien, here Anxilles,
Maer niet so ne vernoy u des;
Ic wille vort horen uwe gesellen,
Dat si mi seggen selen ende tellen;
75 Ende na dat hare tale gaet
Sal ic hebben minen raet. »

Doe sprac de derde, ende hiet Tintillus,
Den keyser toe ende seide aldus :
« Keyser, here, wildi mi geven
80 U kint te lerene, so moet ic levenc,
Inne sal hem in der jare vive,
Behoud mi God den sin in live,
Leren de vroescap die ic can,
Ende boven desen nochtan
85 De vroescap der gesellen mijn ». —
« Daeraf mocht ic blide zijn »,
Sprac de keyser, « here Tentillus,
Ware mijn soen geleert aldus
Also ghi mi hebt geseit alhiere.
90 Ic wille verstaen ane dandre vire
Wat si mi tandworden geven,
Ende daerna so wil ic leven ».

- Doe quam de vierde vort gegaen;
Dat was, alse ic hebbe verstaen,
95 Die wel spotten conste ende sceren,
Ende was geheten onder de heren
Maelquidart, de lustege rode.
« Keyser here », seit hi, « bi Gode,
Dit en segge ic in genen scerne,
100 Wildi mi geven te doctrineerne
Ende te lerene uwes selves kint,
Dat ghi lief hebt ende sere mint,
Ic wille u dies wel houden scire
Dat ic hem in der jare viere
105 Sal leren de vroescap die ic can,
Also vele als er mi God an.
Vorder en vermete ic mi niet
Van gere dinc die mi gesciet ».
Doe seide de keyser: « Here Malequidart,
110 Mijn herte wil weten ende begart
Te horen spreken uwe gesellen;
Ende na dat si mi tellen
Ende seggen sal ic nemen raet
Wat mi best te doene staet ».
- 115 Mettien quam vort de vifte,
Die blide, metten sconen ansichte,
Die grau hadde al thaer;
Van ouden hadde hi menich yaer;
Dat was van Romen Cathoen de wise,
120 Die vroet was van groten prise.
Hi seide: « Keyser, lieve here,
Onsti mi te doene de ere
Dat ghi mi wout uwen sone geven
Te leren, ic soude u al mijn leven
125 Met goeder herten weten danc.

Binnen drie jaren, dats niet lanc,
Soude ic hem leren dat ic weet
Van vroetscapen, gerne ende gereet;
Maer van der vroetscap miere gesellen (1)
130 En wil ic mi vermeten no tellen (2)
Dat ic se hem lere, ende (3) segge u twi,
Inne weet hoe groet hare vroetscap si,
Ende wat verstannessen es ant kint;
Bedi wil ic mi vorder twint
135 Niet onderwinden dan van mi ».
Die keyser sprac : « Ic hore di
Grote redene seggen, Cathoen,
Maer inne weet noch wat ic sal doen
Eer hebben dine andre gesellen
140 Geseit, ende na dat si mi selen tellen
Ende seggen, de gesellen dine,
Sal ic keren de herte mine ».

Doe quam de seste (4) vort gegaen.
Dat was een scoen, wel gedaen
145 Ende wel gescepen over al;
Lanc was hi, in midden smal,
Wit hadde hi de huut ende claer,
Kersp ende ghelu hadde hi thaer,
Dogen alse een valke grau,
150 Sijn lijf scemerde alse een pau;
Wit was hi als een snee.
Genaemt was hi Jesse,
Ende hi ne hadde grane no bart.

---

(1) Hs. *gasellen*.

(2) Hs. *telleen*.

(3) Hs. *en*.

(4) Hs. *sette*.

Den keyser sprac hi toe ter vart
155 Ende seide : « Hore na mi, keyser, here,
Wildi mi nu (1) doen de ere
Dat ghi mi gavet uwen sone
Te lerene, ic ware degone
Die daertoe dade mine macht,
160 Te wisene hem met miere cracht
Ende te leren binnen . ij . yaren
Die vroetscap die ic can, te waren.
Ic soude so wel sijns plegen,
Also lange alse ghi sout leven
165 So soudijs mi weten danc ».
Die keyser andwerde over lanc :
« Jesse, laet uwe gesellen seggen,
Ende daerop willic minen raet leggen ».

Mettien quam vort Mamas,
170 Die de sevende was.
Hi sprac dus den keiser toe :
« Ay here, ende ic ware herde vroe
Ende blide, lieve here,
Wildi mi nu doen de ere
175 Dat ghi mi gavet u kint te leerne.
Ic sout ontfaen herde gerne
Ende wesen hem van herten hout,
Ende pinen mi menichfout
Dat icken soude leren,
180 Dat ghi mi dancken sout der eren
Die ic dore u soude hebben gedaen ».
Die keyser andwerde saen,
Also een die blide was ende vroe :
« Ic versta wel », seit hi, « hoe

---

(1) Hs. *Wildi mi mi*; vs. 174 staat ook *Wildi mi nu*.

- 185 Dat ghi mi sijt van herten hout;
Des hebt alle danc menichfout.
Dat ghi gerne daet minen wille
Al daer ghi mocht, lude ende stille,
Wilde ics u allen gehingen;
190 Maer daertoe wille ict nu niet bringen
Dat ic u wille doen so lede
Dat ic u geselschap scede;
U allen sevenen, alse ghi sijt,
Wil ic leveren op desen tijt
195 Minen sone gemeenlike,
Ende bidde u herde vriendelike
Dat ghijs alle gomet soc
Dat ics mach wesen vroe ».

Fol. 257 v°.

- Doe ontfingen de .vij. vroede
200 Dat kint daer in hare hoede,
Ende gingen tenen rade
Wat men best metten kinde dade,
Des avonts spade ende smergens vroe.
In haren rade vonden si doe :
205 Lieten si tkint binnen der stat,
Het ware quaet, twi ende omdat
Tkingt mocht sinen sin slaen
Ane vrouwen ende ane joncvrouwen (1) saen,
Die hem therte ter ydelheit spoen,
210 Of raet gaven (2) om quaet te doenc.
Des namen de heren haren raet
Wat best daermede te doene staet.

Buten Rome stont een`vrijthof;
De vroede bedachten hem`dacrof

---

(1) Hs. *ionvrouwen*.

- 215 Dat si daer scuden ene sale
Doen maken; daer mochten si wale
Den kinde wisen ende leren
Al dat si wilden, de seven heren.
Die vrijthof stont bore wat
220 Meer dan eene mile van der stat.
In dien vrijthof, in dat vergier,
Daer ic u af (1) telle hier,
So mocht men sien ende nemen goem (2)
Staende wel menegen boem,
225 Ende sien wassen menich cruut,
Ende horen meneger vogele geluut,
Lude (3) singen ende claer,
Omdat was so scone daer.
Die seven vroede bespraken
230 Daer te doene ene sale maken,
Alsi daden eer yet lanc,
Omdat daer was niemens ganc.
Ende alse de sale was gemaect,
(Die scone was ende wel geraect.)
235 Si daden an wegen ende an doren
Bescriven, achter ende voren,
In allentalven, in allen siden,
Der manen loep, der sonnen scinen;
Die seven arten mocht men daer
240 Wel sien bescreven openbaer :
Astronomie ende fizike,
Ingromancie ende arismatike,
Gramarie ende rethorike,
Ende oec stont daer bescreven musike.

---

(1) Hs. *al*.

(2) Hs. *goem*.

(3) Hs. *ludde*.

- 245 Alle dese seven artē
Stonden daer bescreven met begarten
Ende gemaelt vele scone.
Daerāf leerde men skeysers sone
Ene lesse in elken dage.
- 250 Die meestre haddens goede behage,
Ende wel, dat hem bequam,
Dat dat kint so wel vernam;
Want alse dene meester liet,
Dander en liets niet.
- 255 Dit drevē si so lange stont
Dat tkint was wijs ende verstont
Van alrehande wijsheide
Alse enech siere meester dede.
Het disputeerde wel in latine
- 260 Jegen elken meester sine,
Van vroescapen, van menegen saken.
Die meestre onderlinge si spraken
Dat si dat kint proeven souden,
Oft hem soude mogen houden
- 265 Van vroscapen (1) ende iet verstoede.
Eens nachts laget kint sonder hoede,
Ende sliep op sijn bedde vaste.
Doe quamen, alse vremde gaste,
Die meestre sijn, dats niet en wiste,
- 270 Ende hadden gepeinst ene liste
Die si mickeden te doene.
Si namen .xvj. blader groene
Ende leidenre vier onder elken stapel
Des drachbeds, onder elken apel,
- 275 Of siere gewassen stoeden.

---

(1) Hs. *vrotscapen*.

Fol. 25⁸.

Also hem tkint began⁽¹⁾ bevroeden
Ende het ontwiec ende wart geware,
Ende om hem sach haer ende dare,
Also een die sceen tebarenteert,
280 Die meestre vrageden wat hem dert?
Ende het andwerde ende sede :
« Daer ic ligge, op dese stede,
Duncket mi wesen aldus
Dat de vorste van den huus
285 Es gedaelt, of derde verhoget,
Of dbedde mijn es opgetoget
Daer ic op te liggen plie;
Over waer duncket dus mie ».

Also de meestre verstoeden
290 Dat hem tkint dus began vroeden,
Doe wisten si waele hoet hem stoet,
Dat het wijs was ende vroet,
Ende het wel soude connen met eren
Andworden allen heren,
295 So wat dat men hem vragede,
Wel, dats hem behagede.
Doe gevielt also daer
Dat, cortelike daernaer,
Ten keyser quamen de lantsheren,
300 Ende rieden dat hi met eren
Huwen soude ende nemen een wijf,
Daer hi mede leiden mochte sijn lijf,
Ende die wel ware sijn gevoech;
Bedi hi ware rike genoech,
305 Al hadde hi kinder drie,

---

(1) Hs. *bigan*.

- Rike genoech bleven sie.
Dus mach bliven ewelike
Den rechten oere tkeyserike,
Ende rike genoech van allen goede.
- 310 Doe sprac die keyser vroede :
Hi (1) soude doen dat hem rieden
Siene man (2) ende sine (3) liede,
Indien dat sijt pinen mochten
Dat si hem een wijf sochten.
- 315 Doe brachten een wijf die baroene.
Dat was ene vrouwe scone,
Die de here nam te wive,
Ende dreef met haren live
Sijn delijt ende sijne gevoechte;
- 320 Dus hadden si beide hare genoechte
Te gader, ene lange stont.
So dat ter vrouwen was gedaen cont
Dat de keyser, hare here,
Hadde enen sone, die al dere
- 325 Ende al tgoet van den keyserike
Behoerde (4) te hebben gemeenlike
Na zijn lijf, alse hi ware doet.
Dies hadde de vrouwe rouwe groet;
Bedi si hadde verstaen
- 330 Dat met hare ware wel vergaen
Ware hi doet skeysers sone.
So stont met hare wel ende scone
Wilde haer God der eren onnen

(1) Hs. *hiē*.

(2) Hs. *nan*.

(3) Hs. *sinen*.

(4) Hs. *behoecde*.

Dat si een oer hadde gewonnen
335 Bi haren here, den keiser rike,
So sout oer sijn van den rike
Dat kint, of sijt bi hen hedde
Doe si te samen lagen opt bedde.
Die vrouwe sprac den keiser toe :
340 « Wach here, twi eest mi soe
Lange verholen, dat ghi hebbet
Enen sone ende ghijs mi niet en segget?
Ende hets leden, te waren,
Nalijc bi den drien yaren
345 Dat ghi mi naemt te wive.
Ic segge u wel, bi minen live,
Dat ic wille uwen sone sien ». —
« Vrouwe », sprac de here mettien,
« Mergen vroe, alse wi op sijn,
350 Salic senden om den sone mijn ».

Des mergens, alse den dach
De keyser met ogen sach,
So riep hi te hem .ij. boden
Ende hiet se varen te .vij. vroeden,
355 Seggen den lieven sone sijn
Dat hijt niet liete hi ne quame te him,
Ende sine meestre met hem brochte.
Die boden voeren wat si mochten
Ende rusten niet si ne quamen
360 Daer si den jonchere vernamen
Met sinen meestren in de sale,
Die de boden ontfingen wale.
Die boden seiden wat si sochten
Ende wat boetscapen si brochten;
365 Hoedat hem ontboet sijn vader
Dat hi quame ende sine meestre algader.

Fol. 258 v°.

- Die vroede gingen te rade,
Na den etene, savents spade;
Si gingen in de mane sien
- 370 Of enege maniere soude gescien
Nuwelinge, die si niet en wisten;
Dat kint met hem, dat vol van listen
Ende van vroetscapen was.
« Wat sie ic? », seit hi, Banxillas,
- 375 Ic sie ene wonderlike dinc
An de mane, an den ommerinc ». —
« Wat eest », sprac dandre, « dat ghi siet? » —
« Ondoet u ogen, en siedijs niet?
Die sterre », seit hi, « neven de mane,
- 380 Doet mi weten ende verstan
Dat dit kint, teerste dat sal comen
Daert den vader sal hebben vernomen,
Ten iersten worde, dat sal spreken,
Sal hem in tween therte breken;
- 385 Dats jammer vele groet ». —
« Laet mi sien », meester, « ic hebs noet ». —
« Sie », lieve kint, « siestuut so daer? » —
« Ja ic », meester, « ghi segt waer;
Maer mi seget dandre sterre,
- 390 Die van der mane staet niet verre,
Mach ic mi van spreken onthouden
Vij. dage, ic sal dlijf behouden.
Maer sere salt mi sijn te sure
Sal mi ghescien de aventure
- 395 Dat ic behouden sal dat leven.
God moete mi sine hulpe gheven,
Dat ics boven moete comen.
Meester hebdijs so vernomen?
Duncket u waer wesen alsoe? »
- 400 Doe saecht sijn meester, ende seide doe :

« Wel lieve kint, du segs waer;
Wi sijn wi sevene, hebt genen vaer;
Elc sal di dragen enen dach,
Hem en ga sine vroescap af
405 Die di te lerene hevet ontfaen;
Elc sal di enen dach vervaen
Om di te helpene ende wesen di neven ». —
« So mach ie wale behouden (1) dleven »,
Sprac dat kint; « meester, doet soe ».
410 Ende alle geloveden sijt hem doe,
Elc over hem, dat sijt hem souden
Wel ende ghestede houden.

Des mergens, doet dach wart,
Gereiden hem te vart
415 Die boden, ende de jongelinc,
Die te sinen vader ginc.
Van der teren, diere was gedaen,
Waest wel ter meester wille gegaen,
Die den kinde volgeden naer,
420 Om wien si hadden groten vaer.
Tkint en ruste niet vore dat quam
Daert den vader sijn vernam;
Diene blidelike ontfinc,
Dat was de keyser den jongelinc.
425 Hi hieten willecome sijn :
« Sijt willecome, sone mijn »,
Dat sprac de vader toten kinde,
Dat hi met alre herten minde
Boven alle creaturen.
430 Ende aldoe, ter selver uren,

---

(1) Hs. *behuden*.

- Neech tkint den vader metten hovede.
Dat was de vader, de sere droevede,
Dat sijn kint niet spreken mochte (1);
Dat dede hem vele onsochte
435 Ende dwancken int herte sere.
Doe sprac de vrouwe toten here,
Die hadde vernomen niemare
Dat sijn sone comen ware,
Ende hi verloren hadde sine sprake. Fol. 259.
440 Wel luttel wassijs tongemake.
Nochtan ginc sine besien.
Te keyser ginc si mettien
Ende seide : « En sijt niet tonghemake,
Laet mi bewerden ende den knape (2);
445 Ic salen (3) vele wel doen spreken,
Bi miere lust, bi minen treken,
Dat segic u, sprac hi nie . —
« Wel gerne, vrouwe ., seide hic,
« Nemten hier, ic leveren u,
450 Doeter mede uwen wille nu ».

- Die keyserinne nam te hant
Den jonghelinc bi der hant,
Ende deden allene met haer gaen
In ene camere, vele saen,
455 Daert eenlec was genoech.
Dat was wel der vrouwen gevoech.
Op een (4) bedde gengen si sitten bede,
Ende de vrouwe sprac gerede :

(1) Hs. *mothe*.

(2) Hs. *kape*.

(3) Hs. *sallen*.

(4) Hs. *en*.

- « Lieve kint », seide die vrouwe,
460 « Ic hebbe di, bi miere trouwe,
Gemint, herde lange eest (1) leden;
Noit const ic comen ter stede
Dat ic metti gemene
Verholenlike mocht sijn allene,
465 (Over waer make ict u cont)
Sonder nu op dese stont;
Minen magedoem heb ic di gehouden.
Van dinen vader hadde ic noit scouden.
Ic wille dat wi nu, op dese tijt,
470 Te gader driven onse delijt;
Boven alle dinc minne ic di,
Ende hieromme so pijnde ic mi
Dat ic gewan dinen vader
Om van di te hebben algader
475 Mine begerte ende mijn gevoech ».
Den kinde si in dogen loech,
Ende hare arme sloech si bede
Den kinde om den hals ende sede :
« Wel, suete amijs », sprec jegen mie,
480 Datti geluc ende ere gescie ».
Si waende tkint daer ter stont
Hebben gecust an sinen mont;
Maer hi ontrac hare thovet
Ende dies wachti, dies gelovet,
485 So hi best conste ende mochte.
Doe was der vrouwen te moede onsochte,
Dat si gevorderen niet can de dinc
Daer si wel dompelike toe vinc.
-

(1) Hs. *eest*.

- Alse de vrouwe dit sach
490 Dat hare gehelpen niet en mach
Die dinc, die si hadde bestaen,
Si scamets hare ende wart onttaen
Dat sijs so verre hadde geliet
Dat si den knape hadde gevriet;
495 Si wanets wel gewroeghet wesen,
Ende hevet gepeinset binnen desen
Sulke list (1) ende sulc baraet,
Mach si, dat men dat kint verslaet.
Si ginc haer scrauwelen wel gedichte
500 Met haren nagelen in haer ansichte,
Ende wranc haer hande ende sleet haer haer,
Ende began driven groet mesbaer,
Ende maecte haer selven al een bloet,
Ende riep wel lude, daer si stoet,
505 Hulpe, « Wacharme! hare hare!
Hier es een duvel, een mordenare,
Die mi wil morden ende vercrachten! »
Doe quam daer al, met machten,
Die keyser gelopen, ende sine liede
510 Van der salen, die masniede,
Si quamen daer gelopen toe,
Ende den keyser began soe
Te clagene over sinen sone dare;
Ende si seide dat hi een duvel ware,
515 Die se te morden hadde geacht,
Ende oec wilde hebben vercracht,
Ende haers ondancs bi hare gelegen.
Dat kint en (2) seider niet jegen;
Si mocht wale clagen dat si wilde,

Fol. 259 v°.

---

(1) Hs. *lust*.

(2) Hs. *en*.

520 Die keyser hiet dat men tkint hilde
Ende ment uter stat lede,
Daer men hem de doet gereede.

Den baroenen van den lande
Jammerets, ende quamen te hande
525 Ten keyser, haren here, gegaen,
Ende baden hem dat hijt liete staen
In versten toten andren dage,
Ende dade vonnesse na hare clage,
Ende daerna wreken soude.
530 Die keyser lovet houde
Ende hieten in de gayole doen.
Die vrouwe seide : « Mi die duvel spoen
Dat ic nie ane u quam,
Ende so menich hoge man
535 Mi wilde hebben gehadt te wive,
Die mi soude te minen live
Hebben gedaen al mijn gevoech (1);
Ende ghi, van dat mi een keytijf sloech
Ende mi wilde hebben gemort,
540 Dore dinc die ghi hebt gehort,
Ne wildijs mi doen gene bate;
Hets wel recht dat ic u hate;
Ende hebbe ics mergen gene wrake,
Ic ben de nemmermere genake
545 Uwen bedde no uwer side. » —
« Ja ghi, vrouwe, merghen betide
Sal ic vergaderen al mijn hof,
Ende sal u wrake doen daerof. »

Der vrouwen tornede in den moet,

---

(1) Hs. *gevoch*.

- 550 Dat de here ververst doet,
Hi ne hadde tkint te hant verdaen.
Al noch waent (1) sijt wel gegaen,
Bidien dat sire toe sal seggen;
Hare herte sal sire soe toe leggen,
555 Mach si, dat haer niet en sal ontvechten.
Hare tale begonst si dus rechten,
Dat hi dade dulheit groet
Hi ne brachte tkint ter doet,
Bedi si seide, dat hi soude
560 Ontervet sijn bi skints scoude;
Ende soude hem wel seggen hoe
Dat hem gevallen soude also,
Ende also sout hem sijn vergouden
Also de lopelinc gout den boem ouden.
- 565 « Here », seit si, « ghi wert ontervet,
Ghi ne siet den raet dat hi stervet,
Die knape, die ghi heet u sone.
Ghi sult doen alse dede degone
Die enen pijnboem (2) hadde in sijn hof,
570 Ende bi enen lopelinge daerof;
So wert int ende de pijnboem
Verdorven, dat mens nam goem;
Also alse ic wel tellen soude
Waert (3) dat ict vertellen woude
575 Ende hets te seggene hoechede mie.
Maer Gode bidde ic, dat u gescie,
Of ghi dat kint nie ne verdoet
Ende mi nie ne coelet minen moet,

---

(1) Hs. *want*.

(2) Hs. *pijnboen*.

(3) Hs. *w*.

Also alst dengene dede ». —

580 « Hoe was dat, vrouwe? » de keyser sede,

« Ic moet weten sekerlike ». —

« Ende ic salt u seggen waerlike »,

Sprac die vrouwe, « hoe dat gevel.

Nu hort er na, so doedi wel ».

585 Hier int lant woende wilenere

Een rijk porter, een rijk here,

Die hadde enen sconen boengart,

Dien hi lief hadde ende wert,

Want daerin stont menich boem.

590 Die rike man nam van allen goem,

Maer ane enen, diere stont int hof,

Leide de here meest sinen lof,

Dat was ane enen pijnboem;

Daeraf hiet hi nemen goem

595 Sinen boengardre, die thof helt.

Op enen tijt so gevelt,

Dat de here quam te sinen boem,

Fol. 29^v.
Dat hi versach ende nam goem

Dat van den boem wies .i. lopelinc,

600 Die uter erden recht opwart ginc,

Bede so slecht ende so rechte

Dat de here meer (1) sine gedechte

An den sconen lopelinc lede

Dan hi an den sconen boem dede.

605 Doe mochts die here niet ontbaren

Hi ne most daer riden ende varen

Tere stede, daer hi sijn woude.

Sinen knape riep hi boude

Te hem, ende boven alle dinc

---

(1) Hs. *meest*.

- 610 Den pijnboem ende den lopelinc
Beval hi hem tachterwarne.
Die knape seide, hi sout doen gerne.
Die here, die sinen wech nam,
Ende niet en ruste vore hi quam
615 Ter stede daer hi woude sijn,
Ende merrede langer een luttelkijn
Dan hi geacht hadde te doene.
Ende eens dages quam degone
Den boem ende den lopelinc besien,
620 Ende vant den lopelinc mettien
Gewassen crom, die opwart ginc,
Bi enen telge datter boven hinc.
Binnen desen was de here comen
Ende hevet also vernomen.
625 Doe vragede de here den knape te hant
Of hem yet ware becant
Waerbi het was ende wat hem dert?
« En (1) siedi niet, here, wat hem wert? »
Sprac de knape, « nu nemet goem
630 Dat dat telch van den ouden boem,
Dat hanget daer boven, es al te lanc
Ende benemt hem sinen ganc. » —
« Nem ene axe ende slach dat af,
La sien of men hem yet helpen mach ».
635 Die knape seide : « Here, jaet,
Sider meer dat men dat telch afslaet,
Te beteren ganc hevet de lopelinc. » —
« Here, nu hort vort de dinc,
Dat seide de vrouwe toten here.
640 « Die lopelinc vervroide so sere
Doe hi mochte hebben sinen ganc,

---

(1) Hs. *en*.

Hi wart so groet ende so lanc
Dat doude boem, die tierst hadde gewelt,
Bederf ende moste sijn gevelt
645 Ende geroedt, dore slopelijns wille ».
Dit horde de keyser ende sweech stille,
Ende verstoet wel wat si seide.
« Here », sprac de vrouwe, « dus gout met leide
Die jonge sprute den ouden boem.
650 Op dese exemple nemet goem,
Alsus sal u voeren (1) u sone;
Mach hi, hi sal boven u comen
Ende u verstoten van uwer ere ». —
« So ne salt niet comen », sprac de here,
655 « Ic salen (2) morgen vroe uitwart
Doen leiden ende verdoen ter vart. »

Des mergens wart de here in wake
Ende riep te hem sinen knape,
Ende hiet hem nemen tkint te vart
660 Ende vaste leiden uitwart,
Ende dat ment emmer verdade.
Nu geet metten kinde te quade.
God en borget selve, alse here,
Hen levet langer mere,
665 Hen si dat God wille behoeden.
Doe quam dierste van den vroeden,
Die des kints meester was,
Dat was de vroede Banxillas.
Hi quam met sporen geslegen toe;
670 Toten keyser reet hi doe,
Ende ontboet hem goeden dach.

---

(1) Hs. *voerre*n.

(2) Hs. *sallen*.

Die keyser lelec op hem sach,
Ende sprac weder : « In groete u niet. » —
• Here, dats mi leet, wats u gesciet?

- 675 Wat hevet jegen u mesdaen
U sone, dat ghine wilt verslaen? » —
« Ja », sprac de keyser, « ghi ne wetes oec niet;
Also evel werde u alse hem gesciet, Fol 26c v.
Ende allen uwen gesellen den vroeden.
680 Ghi hadt mijn kint in uwer hoeden,
Ghi ende uwe gesellen, te lerene
Ende in dogeden te bekerene;
Nu hebdi hem genomen dbeste,
Dats de sprake; nochtan, int leste,
685 Wildi mijn wijf hebben vercracht
Ende bi haer gelegen met siere macht.
Dese overdaet sal hi becopen;
Gere genaden ne dorvedi hopen,
Noch enich van uwen gesellen,
690 Ghi ne sult alle de doet bequellen ».

- Also dit Banxillas horde,
Vroedelike gaf hi antworde :
« Here, ic en bewane mi niet des
Dat dese dinc yet waer es
695 Die men u doet te verstane;
Hets logene, na minen wane,
Ende sonder waen ict oec wel weet;
Van allen dinge weet God dbesceet;
Al hevet dat kint de sprake verloren,
700 Ja en sprac niet alst was geboren;
Ende alst onsen Here tijt dochte
Gaf hi hem sprake, alse hi wel mochte.
So mach hi noch, alst zijn wille es.
Maer groet jammer dunct mi des;

- 705 Al hevet dat kint de sprake verloren,
Salt bedi de doet becoren,
Dats grote jammerheide,
Van dien dat de vrouwe seide
Dat hi se vercracht hebben woude?
- 710 Ic weet wel, en hads noyt scoude ». —
« Hoe mocht dat wesen? » sprac de here,
« Ic sach mijn wijf mesmaket sere,
Thaer geroept ende bloedech wesen,
Te mere bewane ic mi van desen ». —
- 715 « Ay here », seide Banxillas,
« Dies wives list (1) hoe groet si was,
Dat wetti algader niet;
An hare wet ict wel ende siet, (2)
Dat sine noyt onsochte en droech,
- 720 Alset kenlec es genoech;
Sine droegen noyt in haren lichame
Der maende negen; het ware blame;
Die dinc en ware bat inscine,
Dodijt doere de stiefmoeder (3) sine,
- 725 Uus selves eer, uus selves kint,
Ere ghi dwaer bat ondervint.
So moet God geven, daer men toe sie,
Van u dat also ghescie
Alst dede den ridder groet,
- 730 Die daeran coelde sinen moet
Else hi, met onrechte groet,
Sinen hasewint sloech doet ». —
« In wat manieren quamt daertoe?

---

(1) Hs. *lust*.

(2) Deze twee verzen zijn op dezelfde lijn geschreven.

■ (3) Hs. *stiefmoder*.

- Ic moet weten », sprac de keyser « ende hoe
735 Datten riddere so gesciede ». —
« Here, ondanc hebbe hi diet u bediede,
Noch late weten emmermeer
Ghi ne laet versten heden meer
Die doet van den jongelinc ». —
740 « Ic salt doen », sprac de coninc,
« Gaet ende doeten weder halen ». —
Ende metter selver talen
Begon doe tellen Banxillas,
Die vroede, die skinds meester was,
745 Hoedat geviel den ridder goet
Die an den hasewint coelde sinen moet.
Here Banxillas doe sede :
« Het geviel in ene stede,
Op enen belokenen Sinxendach,
750 Alst God wilde ende hi gelach,
Dat een ridder gaf tetene vele lieden,
Ende na etene si hem berieden,
Diere comen waren gemeenlike,
Dat si onder hem vriendelike
755 Buten soudon, op de stonden,
Varen houden ene tafelronde.
Dit was ene waerlike dinc.
De muer, de om de sale ginc,
Hi was out ende van ouden tiden,
760 Ende daerin was ene clove wide,
Ende in de clove een serpent,
Dat lach ende lutoerde onder went,
Ende hoerde al dat geluut
Also de ridderen voeren uut;
765 Ende selve de here van der stede,
Die hem ten wapenen gereede mede,
Also een die justeren wilde,

Fol. 201.

- Bede met spere ende met scilde,
Dat was sijn gepeins ende sijn gemeen;
770 Die here hadde kinder maer een,
Ende tselve lach in de wiege naect;
Ende de wiege was so gemaect,
Staende op stapele viere,
Al waer si omgevallen sciene,
775 Des kinds ansichte heds niet beseven,
Dat in de wiege lach beneven.
Die voestre hadde dat kint verleit
Te slapene, ende hadde hare gereit;
Ten venstren es si liggen gegaen,
780 Ende liet dat kint allene staen
In de sale bi enen hasewint.
Die wiege stont onder wint,
Sodat opt serpent, in de broke,
Sloech van den kinde de roke.
785 Dat serpent stac thovet uut
Ende hoerde de sale sonder geluut
Van lieden, ende en sach niemen daerin.
Het croep uut ende verboude him,
Ende soude ten kinde hebben gegaen.
790 Alst de hasewint hadde verstaen,
Doe wart ginder een wijch groet;
Int ende wart verbeten doet
Dat serpent van den hasewinde;
Sonder deren van den kinde
795 Verbeet de hasewint doet.
Maer de wiege wart al bebloet
Also de hasewint daerover stoet,
Doe tusschen hem tween de wijch was groet,
So wart omme gewelvet de wiege.
800 En waent niet dat ic u liege.
Die wigestapele waren hoech.

- Al waest dat de wiege omvloeëch,
Des kints ansichte quam niet ter erden,
Omdat de wiegestapele werden,
805 Ende tkint bleef slapende alse te voren.
Nu mogedi van den here horen,
Die wederkeerde van den spele.
Doe hi quam in die zele,
So hordi roepen de voestre sijn :
810 « Verbeten hevet dat kint mijn
Dese hasewint, hi verwoet,
Siet hoe hi es bebloet! »
Metter haest trac de here tswert (1)
Ende sloech hem thovet af ter vart,
815 Omdat hi waende dat ware waer.
Ter wiegen liep hi daernaer,
Ende kerese omme ende vant dat kint,
Nieweren gequetst een twint,
Dat lach ende wimpelgreen.
820 Doe was de ridder der droefster een
Die in de werelt mochte sijn;
Hi ginc bat vort een luttelkijn
Ende vint dat serpent doet gebeten,
Dat wel waende tkint hebben geten.

825 Doe hi wiste de waerhede
Te sinen wive ende ter voestren hi sede :
« Ghi hebt doen slaen te doet
Den hasewijnt, hen was gene noet;
Dats mi leet, maer hets te spade.
830 In wille niet dat men mi lade
Penitentie daeraf, sonder ic selve,
(Mine roect wiere om belge)

---

(1) Hs. *tsu'rt*.

Fol. 261 v°.

- Ic sal allene gaen mijn lijf
Tormenten, alse een keytijf,
835 In exil, daer men niemen en weet,
Gedogen arbeit ende leet. »
Die voervote sneet hi of
Van sinen cousen ende rumede sijn hof,
Wollen ende bare voet.
840 « Here keyser, God geve dat so moet
U gescien alse hem dede,
Of ghi bi (1) uwer inloephede
U kint aldus verslaet,
Dore siere stiefmoeder raet!
845 Des onne u God, daer wi toe sien,
Dat met u so moete gescien
Alset metten goeden riddere dede! » —
« Hen sal niet », sprac de keyser mede,
« Hi ne stervet heden mere ».
850 Dat hof sciet; doe ginc de here
Te siere vrouwen vele sciene,
Die hem togede leleke siere,
Ende alst de here aen haer vernam
Vragede hi twi si ware so gram?
855 Si seide : « Here, niet en eest om mie
Dat ic gram ben, maer dat ic sie
U verlies grote, dat es mi leet ». —
« Waeran? » seit hi. « Ic, here, wel weet
Dat ghi ontervet noch sult wesen,
860 Ende allene bi desen
Die men seit dat es u sone.
So ic u meer daeraf vermone,
So ghijs min dore mi doet.
God geve datter u af comen moet,

---

(1) Hs. *b* alleen.

865 Ende so gevalle ende gescie
Alst dede den ever, daer ict gesie,
Die al crawende was verslegen!
So salt, ghi ne wacht u daerjegen ». —
« Hoe gesciede den ever », vrouwe,
870 « Dat wil ic weten, bi miere trouwe ». —
« Here, seit si, ic salt u seggen,
Te siene of ghire sin an moget leggen. »

« Ane dit lant was wilen een foreest,
Dat men wiste alre bossche meest;
875 Men wiste geen mere in geen lant;
Wilder beesten men daer vele in vant,
Herde fel ende putertieren;
Dore de beesten ongehiere,
Die int foreest waren menichfoude,
880 En dorste niemen genaken den woude.
In midden dwout stont een dan
Ende een vele scone plain.
Te middewarde ene eke stoet,
Die ekelen op hadde menegen hoet;
885 Ende int wout woende een everswijn
Dat, bi costumen, de lijfnere sijn
Plach te halen onder den boem.
Een herde dies nam genen goem;
Hadde tere tijt ene beeste verloren
890 In den bossche (dies hadde hi toren);
Die herde ginc de beeste soeken
Onder eyken ende onder boeken;
Also alsen aventure brochte,
Onder de grote eyke hi gerochte,
895 Daer hi vele ekelen onder vant.
De herde gaderde al te hant
Der ekelen vol den boesem sijn.

- Mettien quam dat everswijn.
Doe hijt versach, hi ne wiste wat doen,
900 Maer clam saen op den boem;
Daer waendi best sijn lijf onthouden.
Ende de ever began verbouden,
Die hongerech was, ende wilde hem saden;
Ende die herde hadde geladen
905 Van ekelen vol den boesom sine.
Hi liet se vallen den everswine,
Ende die ever began versaden.
Nochtan was hi niet verladen
Hi ne hief thovet op ende sach den knecht,
910 Die vrese hadde ende vrecht,
Die dekelen gaderde vort ende weder,
Ende werp se den ever neder.
Doe peinsde hi ene liste groet
Die hom helpen uter noet,
915 Al werpende de ekelen neder;
Die ever en sach niet weder.
Doe clam de herde van den boem,
Die wel sach ende nam goem
Dat dever sat was ende ginc slapen.
920 De herde began hem naken
Ende gincken crauwen harentare.
So dat hijs wert gheware
Dat die ever vaste sleep (1).
Stillekijn hi sijn mes gegreep
925 Ende stacken daermede in sijn herte,
Ende sneet hem ontwe die sterte.
Dus wart daer sijn lijf genomen
Den ever crauwende. Dus salt u comen.
Die seven vroede selen u crauwen

Fol. 262.

---

(1) Hs. *slep*.

- 930 Met worden, smeken, ende gelauwen
Ende nemen u tlijf. Ic bidde u, care,
Op dese exemple nemet ware,
Ende hout u crachtech ende stijf,
Ende si u niet en nemen dlijf
935 Al crauwende, alse men den ever dede ». —
« Neen si niet », sprac de keyser mede,
« Mergen wert verdaen, te waren,
Mijn soen, daer es geen langer sparen,
Ende die . vij . vroede selen bewerven
940 De doet ende des lives derven ».

- Die nacht (1) leet, de dach quam,
Ende alse de keyser vernam
Den dach ende hijs wart geware :
« Gaet », seit hi. « doet mi comen hare
945 Den sone mijn, ic salen (2) doden ».
Doe moesten halen sine boeden,
Ende de here hieten uutwart leden,
Metter spoet hem de doet gereden;
Ende alse men uutwart leden soude,
950 Quam dander vroede gereden boude;
Dat was sijn meester Anxillas.
Hi reet dare de keyser was,
Ende boet hem goeden dach.
Die keyser lelec op hem sach,
955 Ende sprac, alse hine hadde vernomen :
« Ghi ne sijt mi niet willecomen ». —
« Waerom here? » sprac Anxilles.
« Ja ghi ne wet niet twi dat es »,
Sprac de keyser. « Here, neen ic ».

---

(1) Hs. *nach*.

(2) Hs. *sallen*.

- 960 « Ghi lieget; hets leden goet stic
Dat ic u gaf mijn kint te lerne,
Ende uwē gesellen, om te bestierene
In dogeden ende in vroetscepen.
Nu hebdi jegen mi mesgrepen.
965 Want de sprake (1) hebdi hem benomen;
Ende also herde mach mi mescomen
Dat hi mijn wijf wilde vercrachten.
Ghi ne selets u nemmermeer so wachten
In sal u allen sevene
970 Verdoen ende roven van den levēne ». —

- « Ay here », sprac Anxilles,
« Dore God, gelovet niet des,
So doedi wel, her keyser, rike,
Het es al logene waerlike
975 Wat dat seget uwe vrouwe
Van vercrachtene, bi miere trouwe;
Si doet u logene verstaen,
Omdat si tkint wille hebben verdaen.
Si weet wel, ware tkint doet,
980 So ware hare bliscap groet.
Mocht si dan een oer bi u gewinnen
So bleve hoer tkeyserike met minne;
Bedie soude sijt gerne sien,
Mocht se, dat se u brecht in dien
985 Dat ghi verdaet u kint.
Al eest dat ghire gene sprake an vint
Else nu, te desen stonden,
Het wert in andren poente vonden
Dat spreken sal wel haestelike.
990 Nu, onne u God van hemelrike,

---

(1) Hs. *spraken*.

Of ghi dus tkint verdoet,
Dat met u also gescien moet
Also Ypocras van den neve zijn ». —
« Hoe was dat? Ic wille weten den fijn,
995 Ende dat ment mi make cont ».
Anxilles sprac daer ter stont :
« Here, inne segt u niet, waerlike,
Ghi ne doet versten haestelike
U kint te dodene tote morgen,
1000 Dat nu levet met groten sorgen ». —
« Nu segt », seit hi, « ic wilt also ».
Doe was Anxilles blide ende vro,
Ende men [ginc] tkint weder halen;
Ende alst leet dore der salen,
1005 Het neech den meester ende den vader,
Ende den lieden allegader,
Diere waren in de sale.
Ende Anxilles began de tale.

Fol. 252 v°.

Anxilles seide : « Here, Ypocras,
1010 Die de beste arsatre was
Die men in de werelt vant,
Ende node dede hi becant
No lerede siere vroescapen niet;
Sijn neve ne liet bedi niet
1015 Hi ne leerde ane hem dat hi mochte.
Nochtan, alsi yet ane hem sochte
Daer vroetscap ane lach ende was,
(So putertieren was Ypocras)
Hi ne wilds den neve niet bevroeden.
1020 Te gader gingen si ende stoeden
Altoes, die neve ende die oem,
Ende Ypocras nam wel goem
Dat zijn neve was wijs ende vroet.

Dies verwies hem herde sijn moet,
1025 Bedi hi waende weten ende verstaen
Dat hi boven hem soude gaen;
Des haddi sorge groet doe.
Op enen tijt geviel alsoe
Dat van Hongerien de coninc
1030 Sende enen bode, die te Ypocrase ginc,
Dat hijt en liete in gere maniere
Hi ne quame te hem sciere;
Sijn sone was siec ende ongesont;
Hi wilde weten hoet met hem stont,
1035 Wat hem mesquame ende ware.
Dies hadde de coninc grote begarc,
Want alre kinder en hadde hi mere,
Bedi ontsach hi hem sere.

« Ten neve sijn sprac Ypocras :
1040 « Ganc ende sich wat hem es;
Van dat hem es, wes hem te rade ».
Die knape antworde dat hijt dade.
Sinen wech dat hi nam
Toten sieken, dat hi quam,
1045 Ende ginc sine orine besien.
Geware wart hi wel in dien
Wat hem was ende mesquam.
Die moeder bi der hant hi nam,
Ende ten coninc, te wien hi seide
1050 Dat hi wilde hare orine beide
Besien; so mocht hi weten te bet
Wat siecheden dat hem let.
Hare beider orine hi besach,
Ende des knapen, die daer siec lach.
1055 Doe riep hi stille te rade
De vrouwe, in ene kemenade.

- Hi seide : « Vrouwe, mi lieget niet;
Wies es dit kint dat ghi hier siet? » —
« Here, mijn ende mijns heren ». —
- 1060 « Entrouwen, vrouwe, hets sceren;
Ic gelove wel dat u si,
Maer een ander man was daerbi
Dan die coninc, daer ment wan;
Ic segge u dat niet genesen en can
- 1065 Ghi ne liet wi die vader si;
Ende ic vare wech ghi ne liets mi,
Die coninc en want emmer niet ».
Alsoe dit de vrouwe hort ende siet
Dat sijs hem emmer lien moet :
- 1070 « Here », seit si, « mijn scat, mijn goet
Es u gereet, helet minen lachter,
So mach ic leven vele te sachter;
Ic sal u tellen de waerheit daerof :
Op enen tijt quam hier int hof,
- 1075 Van Naveers de rike grave;
Daer had ic minen delijt ave;
Bi hem was gewonnen tkint;
In hebbe gelogen niet een twint;
Ic bidde u helet desen dinc
- Fol. 263.
- 1080 Jegen minen here, den coninc ». —
« Vrouwe », seit hi, « so sal ic doen,
Maer ic moet hem maken pusoen
Ende volgen der naturen sijn
Met scerpen loke, vleesch conijn.
- 1085 So gevet hem, alsoe hi eten wille,
Ende laetten dus liggen stille
Tote dat leden sijn negen dage;
Ende dit pusoen drinken alle dage
Altoes alsoe hi drinken wille;
- 1090 Ende doetten emmer liggen stille ». —

- « Ay meester », seit si, « hoe mach dat wesen
Dat hi hierbi sal genesen? » —
« Ic segt u, vrouwe, hijs aventronc,
Ende sire nature es so blonc
1095 Dattet also daertoe bestaet ».
De vrouwe te haren scatte gaet
Ende gaf hem, in selvere ende in goude,
Also vele als hijs hebben woude.
Ende hi voer wech, ende quam te hant
1100 Te sinen oem, daer hine vant,
Die hem vragede hoe hi hadde gevaren?
Hi vertellet hem al te waren,
Hoe hi hem hadde geheten
Coninenvleesch met loke eten.
1105 « Ja », sprac Ypocras, daer hi stont.
« So was hi dan aventronc? » —
« Ja hi ». — « Dat was wel gedaen ».
Doe hadde Ypocras wel verstaen
Van der vroetscap sijns neven,
1110 Ende hadde sorge, moeste hi leven,
Dat hine verhogen soude.
Om verraetnesse peinsde hi houde
Te sinen nevewart te doene.
Op ene aventstonde scone
1115 Dedi hi den neve met hem gaen
In een projeel wel ghedaen.
- « Alsi waren in den boemgart bede,
Ipocras ende de neve, (*sic*) seide :
« Ay, ic rieke so goet een cruut ».
1120 Hi stont op ende tract te hant uut,
Ende plucte dat cruut ende seide : « Siet hier »,
Ende gavet den oem, diet an sine lier
Ende ane sine nese leide.

- Doe ginc de oem bat vort ende seide :
- 1125 « Een beter cruut gerieke ic echt ».
Die neve wanet plucken; hi nam den hecht
In de hant ende trac den knijf;
Hi stac den neve ende nam hem dlijf.
Alse dit gedaen was, ginc hi soeken
- 1130 Ende vergaderen sine boeke,
Ende quam gelopen tenen vire
Ende verbernse alle sciere.
Ende alse hi dit hadde gedaen,
Saen daerna wart hi gevaen
- 1135 Met ere siecheden groet,
Alse een die emmer sterven moet;
Hem quam ane dat menisoen.
Hi ne const gestelpen, hi ne wiste wat doen.
Doe dede hi nemen een ydel vat,
- 1140 Ende met borne vulde hi dat,
Ende ontboet sine gebure te hant,
Die hem woenden omtrant,
Ende in dat vat dede hi steken
Wel .xx. gate, daert bi mach leken;
- 1145 Ende alsi liepen alrebest
Hevet hi hem ansins bewest;
Een luttel polvers hi nam
Ende toten vate hi quam,
Ende werpt int vat; het stelpte te hant.
- 1150 Den lieden togedede hijt omtrant
Ende seide : « Ghi liede, groet wonder siet;
Mi selven can ic gestelpen niet;
Allen den tappen van desen vate
Doe ic wel haer lopen laten
- 1155 Ende dit vat stelpet hem;
Nu weet ic wel dat ic doet ben.
Ende wist wel ende seide waer,

Fol. 263 v°.

- Want hi sterf cortelike daernaer. —
Her keyser, sprac Anxillas,
1160 Nu es doet meester Ypocras,
Ende de neve doet, ende de boeke verbrant;
Ende of si bleven waren int lant
Die goede boeke, wat mocht hem daren,
Ende sijn neve levende ware? »
1165 Die keyser sprac : « Het ware vrome ».
Anxillas seide : « Nu peinst hierome,
Dat u niet also gevalle;
Ghi sout nu meer sijn sonder galle,
Bedi ghi sijt cranc ende out,
1170 Ende u en gebrect silver no gout,
Ende ghi ne hebt kinder maer een;
Ende doedi dat, so ne haddi gheen;
No ghi ne hebt suster no broeder;
Ende of ghijt doet, dore sijn stiefmoder,
1175 U kint, ende ghi hem nemt sijn leven,
So moet onse Here geven
Dat ghi also vart daermede
Alse Ypocras metten neve dede,
Die wel gekeert ware ter baten
1180 Hadde hi den neve levende gelaten,
Ende sine boeke oec gehouden;
Hi hedde wel dlijf behouden;
Ende moest besterven, alse hi dede ». —
« Ic weets u danc », de keyser sede,
1185 « Dat ghi mi hebt bevroedet des;
Ende wel sijt seker, her Anxilles,
Hi ne bestervet heden mere ». —
Doe keerde ter vrouwen de here,
Die hem toende droeve gelaet
1190 Ende haer al wenende verslaet
Van rouwen ende van sere.

- « Wat hebdi? » De vrouwe sprac : « Here,
Ic hebs den rouwe », seit si « so groet,
Dat emmer comen moet ter noet
1195 Dat ghi ende ic moeten sceden ». —
« Twi es dat, vrouwe? » — « Men mach u leden,
Here, ende vertroesten alse .i. kint;
Ghi sijt kerende alse de wint.
Dat es de rouwe, die mi verslaet,
1200 Dat ghi tevallet ende tegaet,
Ende noch meer tevallen selt.
Beide van eren ende van geweld,
Van enen die u nemmer goet
(Dics ben ic seker) en doet.
- 1205 « Noch wil ic u, here, wederspreken.
Ic sie wel, ghi sult u gebreken
Ende willen onterven van den rike,
Ende oplopen elker daghelike
Doer enen, dien si u doen verstaen,
1210 Die u sone es; si wille daen
Opheffen ende u verstoten,
Bede van eren ende van ghenoten;
Ende ghi willes hem mede volgen;
Ende dies ben ic meer verbolgen,
1215 Ende ic bidde Gode, daer ict gesie,
Dat u daeraf so gescie
Alst dede den goeden man
Dat hem also tleven nam,
Dat hiet werpen op de messine
1220 Sijn hovet ». — « Dat wil ic weten, vrouwe mine,
Wie was de goede man? » —
« Mijn seggen holper niewet an ». —
« Maer, vrouwe, ic moet emmer weten ». —
« Gerne, here, laet u niet vergeten;

1225 Maer merct daerop, ghi moget daeran snime,
Bi aventure exemple nemen,
Die u wel mach vromelec sijn,
Dat mi dunct wort u anscijn.

« Wileneer, in dit keyserrike,

1230 Woende een vorbaer man rike,
Die hiet de keyser Octavien;
Die was altoes in dien
Dat hi scat gaderde menichfout,
Ende tgoet was hem mede so hout

1235 Dat hi den scat wan so groet
Dat hijs enen torre vol loet.
Alse hijs den torre hadde geladen,
Ghinc hem de here beraden
Wien hi sinen scat best gawe in hoeden.

Fol. 294.

1240 In sijn lant woenden .ij. vroeden;
Dene was so wreet (*sic*), so rike,
Int lant was niet sine gelike;
Dander was so hovesch, so milde,
Dat hi geen goet sparen en wilde.

1245 Hi ne was niet rike van haven,
Maer sere tachter ende bescaven.
Hi hadde .iij. sonen ende .ij. dochtere,
Die hem wel hilden, sonder lachtere.
Van cledren, van scoen, wel te gereke,

1250 Hilt se de vader ende suverleke,
Ende al sijn ander goet verdede
Die vroede milde, in hoveschede.
De keyser, die den scat hadde groet,
Dese twe vroeden hi ontboet,

1255 Ende gaf hem sinen scat in hoeden.
Den vrecken riken, den milden vroeden;
Den milden vroeden waest leet,

- Omdat hi hem becommert weet,
 Ende wel te doene hadde van goede.
- 1260 Den scarsen riken was bat te moede
 Dant was den milden vroeden,
 Alsi den scat hadden in hoeden.
 Op enen tijt de vroede milde
 Bepeinsde hem, dat hi doen wilde
- 1265 Ene verholenlike dinc.
 Tote enen sone dat hi ginc,
 Ende seide : « Sone, ic hebbe gedacht
 Dat ic ende (1) ghi selen te nacht
 Gaen jegen den torre van stene;
- 1270 Nemt ene picke, ende ic neme ene,
 Ende laet ons picken een gat
 Daerneven dat es de scat,
 Ende laet ons nemen van den goede
 So vele dats ons wel si te moede,
- 1275 Daer wi ons bi mogen onthouden ». —
 « Ay vader, nu lates Gode gewouden;
 Dor God! dit en segt niet mere;
 Ic hebbe vele liever, here,
 Te dogene armoede
- 1280 Ende tontberene van den goede
 Dan wi ende onse geslachte
 Daeraf mochten hebben lachter ». —
 « Swijch, sone, God en wils niet
 Dat men op ons bewaent yet ». —
- 1285 « So laet ons gaen », sprac de sone.
 Mettesen ginck er toe degone,
 Die vader, die best wiste de wike,
 Ende die soen, elc met ere pike,
 Ende maecten in den torre .i. gat,

---

(1) Hs. *en*.

1290 Rechte neven daer was de scat;
Daer namen sijs also vele alsi mochten
Met pinen gedragen, ende thuus brochten.

Alse hi thuus hadde dat goet,
So wat dat sijns te pande stoet
1295 Dat ginc de milde quiten te hant.
Smergons ane den torre so vant
Dat gat (1) die wrede vroede,
Die den scat hadde in sine hoede.
Wel wart hi geware das
1300 Dat tsheren scat gemindert was.
Hi ginc thuus ende deeds geen gewach,
Ende dede den raet dat hi besach,
Dat hi gewan eens verwers cupe,
Ende deed se dragen ter selver stupe
1305 Daer de dieve in waren comen.
Lijm, pec, loet hevet hi genomen,
Ende deet smelten over een.
In derde dede hi delven mettien
Enen groten diepen pit,
1310 Daer hi de cupe in hevet geset,
Ende dede maken van ere horde
Een decsel, ginc van borde te borde;
Die dede hi met erden decken,
So dats niemen mochte vertrecken
1315 Dat decsel, no van der cupen sceden.
Alse hijt dus hadde doen gereden,
Hi liet also staen de cupe,
Ende elcs dages ginc hi ter stupe,
Die vroede vrecke, de cupe besien,
1320 Die wel wiste dat noch soude gescien,

Fol. 264 v°.

---

(1) Hs. *gad.*

- Die tierst den scat hadde genomen
Dat hi noch soude wedercomen.
Doe geviel also daer.
Dat wel haestelike daernaer
- 1325 Die milde sijn goet al hadde verdaen.
Ten sone seide hi : « Laet ons gaen
Ende halen noch meer van den goede. »
Des was den sone wee te moede,
Maer dat hem de vader hiet
- 1330 Dat en dorste hi laten niet.
Doe geraecten si ter selver stupe
Daer de hulle lach op der cupen.
Die vader, die hem vorderst trac,
Al toten halse hi daerin stac
- 1335 Eer hijs yet wart geware.
Hi began wankelen hare en tare,
Maer met hem waest so gesciet
Hem en help sijn wankelen niet,
Want dat pec ende dat loet
- 1340 Dwancken so, dat hi, dore noet,
Moeste roepen : « Ay soen, ic sterve!
Staet bat achter, ic bederve ». —
« Ic sal u helpen, vader mijn ». —
« Neen, soen, hem mach so niet sijn;
- 1345 Doere God, stant wel van der stupen,
Ende wacti van der cupen;
Valstu daerin du beste verloren
Also wel alse ic; vant [wilt?] mi horen,
Dat ic die wise soutu bestaen :
- 1350 Du soute mi thovet ave slaen,
Dat es verre de beste raet,
Sone, na dat gescepen staet.
Werde ic bekennet, du (1) beste verloren,

---

(1) Hs. *di*.

- Ende al onse geslecht te voren
1355 Dat wert onteret ende ontervet.
Oec eest beter dat een bestervet
Dan alle degene die ons bestaen. »
Die soen sach wel hi moste afslaen
Den vader thovet; hi nam tswert
1360 Ende sloecht hem af te vert,
Ende hi droecht an ene side.
Doe keerdi weder, vele onblide,
Ende ginc toten susteren sine,
Ende seide haer al dat was anscine.
1365 Des dreven si groten rouwe doe.
Ende des anders morgens vroe
Was de vrecke vroede opgestaen
Ende es toten torre gegaen;
Ende alse hi quam gegaen ter stupe,
1370 Daer degene stont in de cupe
Sonder hovet, hi ne wiste wiet was,
Maer groet wonder hadde hi das
Dat hi vant sonder hovet den man,
Ende hine bekinnen niet en kan.
1375 Hi deden ute trecken met repen,
Ende met perden dede hine slepen
In al die straten van der port,
Groet ende clene (here, mi hort),
Ende telker straten dede hi houden
1380 Degene diene slepen soudent;
Ende of si yeweren horden roepen,
Daer hiet hi se ingaen ende besoecken
Wie datter riepe, ende vaen te hant
Alle die men daer vant.

1385 Doe vingen si an ende gingen slepen,
Met handen, met perden, met repen,

- In allen straten van der port;
Ende alsi quamen daer vort,
Daer de here te wonen plach,
1390 Ende een sijn dochter den vader sach,
So ne mocht si hare onthouden niet;
Ende also hare broeder dit versiet
Ende de suster roepen horde,
Gereedlike, metten selven worde,
1395 Nam hi een mes ende stact in sijn die,
Ende seide : « Swiget, suster, wat hebdie?
In hebbe geen arch ». Ende si swegen.
Diegene quamen ingeslegen
Ende vrageden wat daer ware ghesbiet?
1400 Diere gewont was seide : « Here, siet,
Ic waende sniden ende hebbe mie
Wel sere gewont in mijn die;
Ende doe mijn suster sach mijn bloet,
Waende si wale dat ic ware doet;
1405 Die wijf sijn jammerhertech sere ». —
« Du segs waer, vrient », sprac de here.
Die baliu hiet varen vort.
Si slepeden dengenen uter port
Ende maecten enen put ende groven daer.
1410 Dit seide de vrouwe. Here, hort er naer :
Die sone verquam ende wart rike,
Ende wilde niet gedincken waerlike
Van den vader, ende en achtet niet.
Wacht, here, dat u niet en gesciet
1415 Van uwen sone, dat hi niet ere
U en onterve van der ere;
Want mach hi gecrigen u rike
Ende here sijn waerlike,
Hem sal luttel om u sijn ». —
1420 « Ghi segt ware, vrouwe mijn,

Fol. 205.

Maer, of God wilt, men salt niet sien
Dattet also sal gescien
Met mi, want morgen betide,
Gevet mi God dat ic ontbeide,
1425 So micke icken te verdoene ». —
« God, die Here es van den trone »,
Sprac de vrouwe, « gever u toe cracht ».
Ende alse leden was de nacht,
Ende dander dach toe quam genaen,
1430 Es de keyser opgestaen,
Ende riep te hem sine knapen
Ende hiet hem skints een ende maken.

Die knapen dorsten laten niet
Te doene dat hare here hiet.
1435 Si scoten ant kint ter vart.
Tintillus, die skints meester wart,
Quam te gemoete den jongelinc,
Die te siere doetwart ginc.
Toten keyser ginc Tintillus
1440 Ende groeten, ende seide : « Jhesus,
Der maget sone Marien,
Moet u, here, benedien
Ende geven u, keyser, goeden dach ».
De keyser lelec op hem sach,
1445 Ende den vroeden en gruete hi niet,
Om datten kinde dat es gesciet.
Maer hi seide : « Tintillus, here,
Ic en an u doget noch ere (1) ». —
« Here », seit hi, « waerbi es dat? »
1450 Hebbe ics verdient? » — « Ja ghi, Gods hat
So moetti hebben! ic segge u twi :

---

(1) Hs. *here*.

- Ghi hebbes verdient wel jegen mi.
Mijn kint hebdi so geleert
Dat bi u sal sijn onteert ». —
- 1455 « Waerbi, here? » — « Hets so comen
Dat ghi hem de sprake hebt benomen,
Ende arger noch, dat mi mach rouwen,
Hi wilde vercrachten miere vrouwen
Ende bi hare hebben gelegen.
- 1460 Ghi ne wacht u nemmermeer daerjegen,
Noch uwe gesellen, ghi ne selet besterven. » —
« Here, laet mi doch dese werven
Jegen u spreken, ende hort er toe.
God, onse Here, noch so vele doe,
- 1465 (Die vele meer doen mach)
Dat hets bate gewinne noch;
Maer dat ic u seggen hore
Van vercrachten, ic segge wel vore
Dats onghelovelike dinc.
- 1470 Dies bidde ic den hoechsten coninc,
Of ghire an coelet uwen moet,
Dat ghi tkint tonrecht verdoet,
Sonder vonnesse van den hove,
Dat u moete gescien daerove
- 1475 Also den ridder dede van sinen wive ». —
« Hoe was dat? Bi minen live »!
Sprac de keyser, « dat moet ic weten ». —
« Here keyser, al hebdi u vermeten
Om tlijf te nemen, inne segs u niet,
- 1480 Ghi ne doet versten of ghijt gebiet
U kint te doden heden mere ». —
« Ende ic lovet », sprac de here;
« Gaet, doeten wederkeren in,
Heden meer verste ict hin,
- 1485 Omdat ic wil weten daventure

Fdl. 265 v°.

Van dien wive ende van dien vantsuere ».

- (Tentillus seide : « Hort, keyser here,
Hier int lant woende wilnere
.I. vantsuer, die en hadde kint no wijf
1490 Die sijn goet hilde achter sijn lijf,
Waret so dat hi bleve doet.
Dies hadden sijn manne rouwe groot.
Ende het vernoyde hem wel sere.
In talen setten si haren here,
1495 Ende baden hem alle boude
Dat hi wel dede ende huwen soude
Ende name een scone wijf,
Met welker hi suverlec sijn lijf
Wel mochte leden al sijn leven.
1500 Hi seide : « Wien wildi mi gheven,
Daer u dunct dat ic wel ane doe?
Ic bens willich ende vroe ».
Si haddens hem te voren versien,
Ende ene scone vrouwe; mettien
1505 Hebben si se hem bracht te hant.
Si was scone ende achemant,
Ende hi nam se ende hilt se alsoe sijn wijf
Met eren al sijn lijf;
Van allere dinc hadde si genoegh,
1510 Sonder van ere dinc tghevoech.
Daer af wetten wel wat ic mene;
Daer af hadde si de bliscap clene,
Dat was van den sueten spele
Dies jonge liede plegen vele
1515 Die wile si in jogeden sijn.
Die vrouwe was jonc ende fijn,
Die here was gedaget ende out,
Dus was deene heet ende dander cout.

- . I. costume men doe plach
1520 In meneger stat, alse men doet noch,
Dats alse men te bedde gaet
Dat men ene clocke slaet
Ende ludet se, ende dan gescist
Der liede wandelen; ende dan mist
1525 In elker avontstonden niet.
Daerna wacht men ende spiet
Dat niemen en ga in dien stonden;
Ende wic achter de clocke wert vonden
Sonder gelede ende lanterne,
1530 Hi es smorgens gedreven te scerne,
Ende lachters es hem vele gedaen. (1)
Die vrouwe es te bedde gegaen
Bi haren man; si maecte haer siec,
Ende haer man lach ende wic.
1535 Si waende dat hi hadde geslapen.
Van haren bedde quam si geraken
Ende ginc ter dore thoren amijs.
Die here wart geware dies
Ende ginc achter hare wel lise;
1540 Daer sach hi se met haren amise
Driven solaes ende deduut.
Hi loec de dore ende sloet se uut,
Ende ginc ter solrevenster staen,
Ende seide : « Vrouwe, nu eest so vergaen;
1545 Mergen werdet al den lieden becant
Dat ic u bi uwen amijs vant ». —
« Genade, here », seit se, « ghi ne deet niet ». —
« Ic dede, hets wel kenlike gesciet ». —
« Ay, here, genade, laet mi ingaen,
1550 Die clocke sal luden saen ». —

---

(1) Hs. *Gadaen*.

- « Dats mi lief », sprac de here.
« So werde ic onteert van miere ere »,
Sprac de vrouwe, « ghi ne laet mi in;
Dat wert u een clene gewin.
- Fol. 266. 1555 Ic sal mi selven vele saen
Doden ende van den live verslaen ».
Vore de dore een putte stont,
Dat was kenlec ende cont,
Van ouden tiden hadde hire gestaen.
- 1560 Nu hort wat de vrouwe hevet gedaen.
Vore dien putte lach een stien;
Het was so donker, niemen mocht sien;
Den steen hief op de vrouwe doe
Ende sprac haren man noch toe
- 1565 Ende seide : « Ghi ne laet mi in, entrouwen,
Ic sal doen het sal u rouwen
Also langhe alse ghire om sult dinken ». —
« Wat suldi doen? » — « Ic sal mi verdrinken
In desen putte, die hier staet ». —
- 1570 « Ic wilt wel, vrouwe, nu gaet ». —
« Nu blivet te Gode, » sprac de vrouwe,
« Ic wane ghijs noch sult hebben rouwe,
Bedi gode herte mach niet liegen ».
Die goede man wachte hem niet daerjegen,
- 1575 Ende de vrouwe nam te hant
Den steen, die sie voer haer vant (1),
Ende ginc ten putte ende warpen daerin.
Die here horet ende ontsach him
Si ne ware in den putte gevallen.
- 1580 Ter dorewart ginc hi wallen,
Ende die vrouw sloep in ene side
Ende liet den here neven haer liden,

---

(1) Hs. *vamt*.

- Die de dore liet open staen.
Die vrouwe es gereet ingegaen,
1585 Ende loec de dore ende ginc se sluten,
Ende den goeden man daerbuten,
Die riep ten putte nederwart,
So hi luudste mochte ter vart :
« Soete lief, sidi in den pit?
1590 Wach arme! Twi dadi dit?
Ghi seit waer, bi miere trouwen,
Ghi wist wel mi souts berouwen;
So doet nu, ic wils wel lien,
Ic waende u daerbi castien;
1595 Nu sidi doet, bi miere scoude. »
Ende die vrouwe andworde boude :
« Daer ben ic niet, maer hier ben ic;
Nu suldi daerbuten staen een stic
Ende gedogen u ongevoech;
1600 En was ic u niet scone genoech
Ghi ne moest uwe puterie gaen,
Dese tijt nachts elre beslaen?
Ghi wout wel gerne dat ic daer ware;
Nu eest kenlec ende openbare
1605 Van uwer puterien genoech ». —
« Ay, vrouwe, laet mi in doch,
Die avontclocke sal luden saen;
Werde ic hier vonden ic werde ondaen,
Ic werde gevaen ende onteert ». —
1610 « Dats dat mijn herte gert,
Dattet si allen den lieden becant. »
Die (1) clocke lude te hant.
Die wachters gingen achter straten;
Si vonden den here, si ne dorstent laten,

---

(1) Een voorafgaande *Dat* is doorgestreept.

- 1615 Ende eer de clocke liet haer slaen
So quamen si ter vrouwen gegaen
Ende seiden: « Vrouwe, wi ne horden nie seggen
Van uwen man quade vleggen;
Ontfatene ende laetten in met vreden,
1620 Of wi selenen voer ons leden ». —
« En wistijns noyt eer? » sprac de vrouwe.
« Neen wi niet, bi onser trouwe »,
Spraken de wachters: « So wettijt dan »,
Seit de vrouwe. « Wat soude een man,
1625 Die van dagen es so out,
Elre soeken sijn gewout?
Ende was ic hem niet scone genoegh
Mede te drivene sijn gevoech,
Hi ne moste elre puterien plien »?
1630 Die wachters leiden wech mettien,
Ende smorgens over al de stede
Vele lachters men hem dede
Eer die goede man quam thuus. —
« Keyser, here », sprac Tintillus,
1635 « Dus voerde haren man de vrouwe;
So sal doen, bi miere trouwe,
U u vrouwe, of arger vele;
Dat seg ic in ernste, niet in spele;
Ghi ne sult niet mogen ontgaen;
1640 Doet si u dit kint verslaen
U salre vele arger af gescien ». —
« Hen sal niet », sprac de here mettien,
« Heden meer salt in verste staen
Dat niet sal sijn gedaen ».
- 1645 Dus leet de dach. De here quam
Te siere vrouwen; hi vant se gram,
Ende si togede hem lelec schyere.

Fol. 266 v°.

- Doe mocht niet langer swigen de here
Hi ne vragede : « Vrouwe, wat hebdi? » —
1650 « Ic ben gram, here ». — « Op wien? » seit hi. —
« Op el niemen », sprac de vrouwe,
« Dan op mi selven; bi miere trouwe!
Omdat mi es so gegaen
Dat ic onteert werde ende ondaen ». —
1655 « In welken vrouwe? » — « Ic salt u seggen :
Mijn herte mach mi onsachte leggen,
Want ic wel weet dat ic noch, here,
Met lachtere ende met groter onnere
Sal sijn gejaget ut (1) desen lande.
1660 Des wert te mere mine scande.
Mergen wil ic wech tilike ». —
« Ghi ne sult niet, vrouwe, waerlike;
Ghi sult bliven », sprac de here,
« Met mi, ende hebben goet ende ere ». —
1665 « Here », seit si, « dat mach niet sijn
Dat miere soude gescien,
Blevic met u hier yet lange;
Beter es mi dat ic gange
Mire varde; ic segge u twi :
1670 Scone ende jonc weet ic mi;
Ic sal wel vinden met wien ic blive,
Die mi meer sal doen te minen live;
Want ic ben van hogen geslachte;
Ic sal wel gaen daer men op mi achte.
1675 Met u mach ic hebben gene ere ». —
« Twi vrouwe? » — « Ic segt u, here,
Ic sie, al laet ic mi verdoven,
Dat ghi mi niet en wilt geloven
Van gere dinc; bi miere trouwe!

---

(1) Hs. u.

- 1680 Daerom so hebbe ic rouwe;
Daerom moet ic doven
Sint ghi mi niet wilt geloven.
So moete onse Here geven,
Dat met u moet sijn beweven,
1685 Ende u oec so moete ghescien
Also alst gesciede dien,
Die om ene clene dinc
Sijn wijf leverde den coninc,
Daermede sinen wille te doene ». —
1690 « Segt mi, vrouwe, wie was degone?
Dat was een wel onsalech man.
Sint ghi mi bracht hebt daeran,
Vrouwe, so ne maget niet sijn vergeten;
Van hem moet ict emmer weten ».
1695 Die vrouwe sprac: « Mi ne helpt geen seggen,
Ghi ne wilt genen sin an leggen ». —
« Vrouwe ic sal, so ict best can ». —
« So sal ict u, here, seggen dan ».

- In Poelgen woende een coninc;
1700 Dat was waerlike dinc,
Dat hi sodomite was;
Dat was waer, sijt seker das,
Dat de coninc hadde wijf onwerde,
Ende geen wijf hi begerde;
1705 Sodat hi, bi waerheden,
Viel in groter siecheden.
Doe dede hi den raet besien
Dat hi wan phisisien,
Die hem sine orine besach,
1710 Wat hem best gehelpen mach.
Ende alse de phisisien
Sine orine hadde besien,

- Die coninc vragede hem saen
Of hine soude dorren bestaen,
1715 Ende oft hi dorste genendeck wesen
Hem te helpen ende te genesen?
Hi soude hem, in silver ende in goude,
Lonen herde menichfoude,
Ende so groffelec sine pine
1720 Dat hem wel soude mogen scinen.
« Danc hebt », sprac de phisicien,
« Here, ende ic ben wel in dien
Dat ic u sal genesen met willen ».
Ende de coninc was sere teswollen
1725 Ende hadde den lichame groet;
Ende dede hem eten ghersten broet
Ende borne drinken, ende hi ontswal.
Ende alse hem wart de lichame smal,
Began hem seggen de fisisien :
1730 Dat hi emmer moeste besien
Dat hi bi wiven soude liggen, soudi genesen,
Van siere siecheit, claerlijc wesen ».
Sinen drossate riep hi te hant,
Die was berechter over al tlant,
1735 Ende hiet hem een wijf gaen zoeken
Die scone was; hi ne hiet niet roeken
Om cost, hi wilde haer wel te houde
Lonen in selvere ende in goude,
Dat sijs te beter soude wesen.
1740 De drossate seide met desen
Dat wel soude sijn gedaen.
Te sinen wive quam hi gegaen,
Die drossate, ende tellede hare
Algader die gevare,
1745 Ende bat haer dat si soude
. Xx. merc winnen al in goude,

Fol. 267.

- « Waarmede? » seit si, « soude ic se winnen? » —
« Ic segt u, vrouwe, ghi sout met minnen
Te nacht liggen bi den coninc,
1750 Ende sinen wille doen om dese dinc ». —
« Genade, here! » seit si, « dore God!
Dat ware mi een swaer gebod;
Dat sal emmer niet gescien ». —
« Swijt », seit hi, « hen sal niemen sien;
1755 Die niet wilt winnen moet verliesen.
Van twee quaden sal men dbeste kiesē.
Ja, en siedi dat ic den here
Diene om goet ende om ere? » —
« Here, sint ghi mi spaent daertoe
1760 Ende ghi wilt dat ict emmer doe,
Men mach wel seggen, vore ende achter,
Also wel es u alse mijn de lachter ».

- Des avonts, alst bedeemt was,
De drossate wart geware das
1765 Dat sijn here was te bedde geгаen.
Sinē here seide hijt saen,
Ende bracht se geleedt doe
Den here te sinen bedde toe;
Ende si ginc bi den coninc leggen.
1770 De vrouwe dorst niet wederseggen
Si ne moest doen sinen wille.
Si gedoget ende sweech stille.
Des morgens, metter dageraet,
Der vrouwen man gereet opstaet
1775 Ende quam toten coninc geghaen,
Ende seide : « Here, wildi opstaen
Ende laten de vrouwe care,
Eer dats iemen werde geware? » —
« Neen ic », sprac de coninc, « vrient,

- 1780 Die vrouwe hevet mi wel gediënt;
Ganc wech, ontbere diere tale,
Die vrouwe becomt mi wale,
Noch en wille icker [ick se?] niet ontbaren ».
Dien knape vernoiet sere, te waren,
1785 Ende hem en ginc geen spel in hant;
De venstre ondede hi te hant
Ende liet tlicht incomen te samen;
Die vrouwe began haer scamen
Ende seide : « Here, laet ons opstaen,
1790 Hets tijt ende wel gedaen ».

- Die knape mocht niet langer scouwen
Den here te sien bi siere vrouwen.
Ten here sijn seide hi saen :
« Here, doet wel, laet mijn wijf gaen,
1795 Hets mijn wijf dat bi u leget ».
Mettien dat die knape dit seget,
Doe sach de coninc op hem ende op hare :
« Quaet scale! » seit hi, « sech mi ware,
Waerom brachtstu se mi ter hant?
1800 Om tgoet te winnen, mi eest becant.
Ic sal di bi der kelen hangen ».
Diegene moest uten lande gangen,
Ende de here dede huwen de vrouwe
An enen man die haer hilt trouwe,
1805 Ende met eren hilt voertane.
Die vrouwe sprac : « Here, nu hebdi verstaen
Van den drossate ende gehort,
Die dlant moeste (1) rumen ende de port,
Die bi ghiercheden was bedrogen.
1810 Bi desen exemple wil ic u togen

Fol. 267 v.

---

(1) Hs. *meste*,

- Dat ghi soe gierech sijt den vroeden
Te volgene van haren moeden,
Dat ghire bi sult ontervet zijn.
In segt niet dore den wille mijn.
1815 Ic salt emmer mogen verdragen,
Want mine (1) vrient ende mine mage
Selen mi wel huwen ende trouwen,
Also de coninc dede der vrouwen.
Ic segt op u ende om desen
1820 Dat ghi noch sult ontervet wesen,
Dat wetic wel ende (2) bens vroet,
Dat sulc noch sal hebben u goet
Die u een twint en bestaet.
Dit wert al bi der vroede raet ».
1825 Die keyser seide : « Vrouwe, hi ne sal
Mijn goet hebben; ic micke wel
Dat hi mergen wert verdaen
Mijn sone; ic hebbe verstaen
Op dat ghi mi hebt geseit,
1830 Dat ict vervorste, dats mi leit ».

- Dus lieten si de tale staen.
Teerst dat de sonne (3) was opgegaen
Ende tlicht van den dage sceen,
Doe wies daer rouwe, groet geween;
1835 Want de keyser hiet uitwart leden
Dat kint ende hem de doet gereden.
Ende also alse ment leide uitwart,
Quam hem te gemoete Malequidart,
Die vroede, die zijn meester was;
1840 Ende also hi wart gewarē das,

---

(1) Hs. *mi*.

(2) Hs. *een*.

(3) Hs. *sonne*.

- Hi reet ten keyser, daer hi stoet,
Ende sprac hem toe met groter spoet,
So hi ierst mochte ende hine versach,
Ende seide : « Here, hebt goeden dach ».
- 1845 Ende die keyser saen andworde :
« Noch goeden dach noch scone worde
En (1) an ic u, her Malequidart,
Noch geen goet meen ic tuwart ». —
« Twi es dat, here, wats u gesciet? » —
- 1850 « Ja, her rode, ghi ne wetes oec niet.
Ghi wet wel, ic gaf u te leerne
Mijn kint ende te bestierene
In dogeden ende in trouwen;
Ghi hebt gedaen, dat mach mi rouwen,
- 1855 Ghi hebt hem de sprake benomen;
Ende noch meer, dat mach mi mescomen,
Mijn wijf wilde hi vercrechten.
Bedi wil ic daerover rechten
Also ic over u allen sal,
- 1860 Ghi ne hebbets meer dan goet geval,
Her Maelquidaert; ghi ende u gesellen
Solet met hem de doet bequellen ». —
« Here », seic hi, « ghi hebts macht
Ons te dodene, sijt recht of cracht;
- 1865 Ende of ghi tonrechte verdoet
U kint, God geve dat u moet
Also gevallen binnen uwen live
Alst dede, van sinen wive,
Hier vormaels den ouden vroeden »! —
- 1870 « Nu ne wert mi niet wel te moede »,
Sprac de keyser, « dat weet ic wel;
Ic en weet hoet hem gevel.

---

(1) Hs. *En*.

- Ic wilt oec weten, her Malequidart ». —
« Ende of ghijt, here, te wetene gheert,
1875 So verstet heden mere
U kint te dolen; ic segt u, here,
Ende els om gene dinc die gesciet
En doe ict u te wetene niet ». —
Fol. 268. « Ende ic wilt wel », sprac de here;
1880 « Ic geve hem vrede heden mere
Dat men hem geen arch en doet.
Nu segt dan ende makes mi vroet
Hoe dat geviel, bi dinen live,
Den ouden vreden met sinen wive ».
- 1885 Maelquidart seide : « Hort, here,
So mogedi weten wat wilnere
Geviel enen ouden vroeden man,
Die rijc was ende groet goet gewan,
Ende sijn lijf leidde met eren.
1890 Sine manne wildens niet ontberen
Si ne quamen toten vroeden
Ende baden, dat hi hem liete gemoeden
Te huwen ende name een wijf,
Met welker hi leiden mochte sijn lijf,
1895 Met paise ende met groter minnen,
Ende ane wien hi mochte gewinnen
Een oer, dien tgoet na hem bleve.
« Mi dunct dat ic wale sachte leve
Alsus », sprac de vroede man;
1900 « Ende ic wille wel doen nochtan
Dat ghi wilt ende mi raet.
Ghi sout mi node raden quaet,
Dies betrouwe ic mi wel op u.
Soect mi een wijf, dies bidde ic u ».
1905 Si spraken si souden hem daerom sien,

- Ende si brachten hem mettien
Ene jonge vrouwe te hant
Die scone was ende achemant.
Dies was de oude vroede blide;
1910 Ende hets sede der ouder liede
Dat si jonge wijf nemen gerne,
Ende menichwerf sijn si te scerne
Gedreven daerbi, ende rouwet hem achter.
Maer hets te spade alse ene hevet lachter
1915 Dat hijs hem dan wachten soude.
Die vrouwe was metten vroeden oude
Een stucke dat si niet en dede
Noch en peinsde te doene lichthede.
Te gader hadden si .ij. kinder;
1920 Dene mere, dander minder;
Maer so een meer maelt, so hi moeder es.
Bi den ouden man segge ic des;
Hi was geout vele sterke
Ende gecranket van sinen werke.
1925 Die vrouwe balch haer herde das
Dat hare gewoente gemindert was,
Al waest dat sijt scone verdroeck.
Ene moeder had si levende nochtan; (1)
Si peinsde dat si tote hare soude gaen
1930 Ende haer gepeins haer doen verstaen.

- Ter moeder ginc si clagen hare,
Dat haer solacs gedaen ware
Van haren man, ende si soude beginnen
Haer gevoech sueken ende elre minnen.
1935 Die moder seide : « Lieve dochter,
Ghi ne sult niet, het ware lachter;

---

(1) Hs. *nocht*.

- Doet minen raet, proevet uwen man
Eer ghijt begint; mogedire an
Enege dinc vinden, dat hi u slact,
1940 Of mesvoert, dan bestaet
Te doene uus herten wille.
Dit soude ic doen ende swigen stille ». —
« Moeder, waeran soude icken proeven? » —
« Dochter, dat sal ic u bevroeden.
- 1945 Hi hevet ene inte herde wart,
Die staet in sinen boengart;
Die suldi afslaen ende breken;
Laet horen wat hire toe sal spreken ».
Die dochter seide dat sijt doen soude.
- 1950 Te hars selfs huse kere se boude,
Ende haer man was van huus gegaen.
Haren knape riep si saen.
« Com hare », seit si, « knape vroet,
Dore minen wille het wert di goet;
- 1955 Nem dese acxe, ganc mi afslaen
Dese inte ». — « Vrouwe, in dars niet bestaen.
Dore minen here hi heeft se so wart;
Ic weet wel in al den boegart
En staet boem dien hi liever hevet ».
- 1960 Alse de vrouwe dat besevet,
Nam si de acxe in de hant
Ende ginc se afhouden te hant,
Ende hiet se dragen int huus den knape,
Soude hi leven met gemake.
- 1965 Die knape droech se doch in huus.
Doe quam de here van den huus,
Die van der inten de rancken sach
Voer hem op den vloer, daer hi lach :
« Vrouwe », seit hi, « God hebs gewout!
- 1970 Wanen comt dit gehouwen hout? » —

« Here », seit si, « ic deet houwen,
In waende weten in trouwen
Dat ghi coude mocht hebben gehat ». —
« Wat, vrouwe, ende mi duncket dat
1975 Ghi hebt mine (1) beste inte geroedt ». —
« Here, ic en was niet bevroet;
Dore uwen wille waest dat ict dede ». —
« So si vergeven », sprac hi mede.

Des anders dages ginc de vrouwe
1980 Der moeder clagen haren rouwe.
Die vrouwe vragede hoet haer stoet?
« Vrouwe », seit si, « mijns mans moet
Die ne mach so niet verkeren ». —
« Slogedi dinte af? » — « Ja ic, met eren ». —
1985 « Wat seide hijs een twint? » — « Niet, vrouwe;
Nu wil ic minnen, bi mire trouwe!
Ende hebben al dat mi bederf ». —
« Dochter, proefften noch anderwerf ». —
« Waeran, vrouwe? dat segt mie ». —
1990 « Wel, lieve dochter, dat seg ic die :
Hi hevet enen hasewint,
Dat es de snelste die men vint;
Hier int lant es geen so goet.
Bedi hevet hine in sinen moet
1995 Ende in sijn herte vercoren
Boven alle dinghe te voren.
Dochter dien suldi doet slaen,
Ende sien dan hoet sal vergaen
Ende hoe hi dat verdragen sal ». —
2000 « Wel, lieve moeder, ic lovet al.
Ic sal mi pinen dat ict gedoe,

---

(1) Hs. *mi*.

- Mach ick er comen te slane toe ».
Ane de moeder nam si orlof
Ende keerde weder in haer hof.
2005 Avont waest eer si thuus raecte,
Ende doe men de bedden maecte,
Ende dat tvier was in berne claer.
Ende de here was daernaer
Van jagene comen althant,
2010 Ende de scone vrouwe, achemant,
Si was geseten bi den viere;
Ende die here goedertiere
Hi ginc sitten bi der vrouwen,
Ende die hasewint, bi miere trouwen,
2015 Ginc op der vrouwen scoet doc leggen.
Van der vrouwen wil ic u seggen
Hoe si coelde haren moet.
Een knape, die neven haer stoet,
Nam si tmes ute siere hant
2020 Ende stac den (1) hasewint te hant
In de lancken, dat hi sterf.
Doe seide de here : « Vrouwe, anderwerf
So hebdi mi echt lede gedaen;
Segt, hoe dorsti dit bestaen,
2025 Daer ict toesach met ogen,
Te doden minen wint? Hoe mach ict gedogen? » —
« Here, en siedi niet de pelse mine
Hoe hi se bereit hevet, hets anscine,
Of mer voete ane hadde gevaget.
2030 Waendi dats mi wel behaget?
Ende van den bedden, die hier leggen,
Al en wil ick er niet toe seggen,
Die men telker weke moet dwaen?

---

(1) Hs. *de*,

- Here, dunct u dat goet gelaen,
2035 Tapite, bedden, lijnlaken,
Dat hijt al vuul soude maken?
Entrouwen, here, hen dunct mi niet goet;
Nochtan ben ic selve wel vroet
Dat ic een deel hebbe mesdaen ». —
2040 « Vrouwe, ic salt laten staen
Tote echt dat beter wesen mach,
Sonder stoet ende sonder slach ». —
So leet herde wel de vrouwe
Dat sijs hadde clenen rouwe.
2045 Des anders dages, si niet vergat,
Si ne ginc echt clagen dat
Van haren man groet ongenoech,
Dat hare sere opt herte woech.
Doe clagede si der moeder al,
2050 Ende seide haer si emmer (1) sal
Minnen, si ne machs niet laten.
« Dochter, » seit si, « laet u gematen.
Wat segdi mi? En deedi niet
Also also ic u gisteren hiet? » —
2055 « Ja ic, vrouwe ». — « Hoe eest vergaen? » —
« Moeder, hi ne hevet mi niet gedaen;
Hi ne gaf mi steke noch slach;
Nochtan, moeder, ict niet laten en mach,
Ic moet minnen ». — « Dochter, ghi ne sult.
2060 Ende mercti niet, dat ic mi hilt
Met uwen vader al mijn leven? » —
« Hets wonder, moeder; ghi hadt gedreven
Te gader uwe joget lange genoech.
Maer hi ne doet mi geen ghevoech

Fol. 269.

(1) Hs. *emer*.

- 2065 Also man soude doen sinen wive.
Ic moet minnen, bi minen live!
In machs niet laten. inne moet minnen ». —
« An wien, dochter, wildijs beginnen? » —
« Vrouwe, an den pape van den dorpe.
2070 Hi heves mi te voren geworpen,
Ende menichwerf gebeden,
Hets wel lange stont leden,
Ende dicwile gedaen beheet
Dat sijn gelt mi es gereet,
2075 So welc tijt dat es mijn gevoech;
Ende ic ben dies vroet genoech.
Minde ic enen ridder, hi soude mi snime
Onwert hebben, so ne woude mi niemen,
Ende setten gereet te pande.
2080 Dus dadic sonde ende scande ».

- Die moeder seide : « Dochter, (1)
Ghi ne sults niet doen, het ware lachter;
Doch noch enewerf minen raet;
Ic waent di niet sal wesen quaet;
2085 Proef noch derdewerf (2) dinen man,
Ende af, du moges vinden u emper daeran,
Ende dan doet, dochter, uwen raet ». —
« Waeran vrouwe? » — « Dochter, verstaet :
Mergen werdet Kerstdach,
2090 Ende u man sal houden hof;
Die vorbaerste, ic wilt wel weten,
Van den dorpe selen daer eten;
Ende alse de tafelen sijn gerecht,
Ende deerste gerecht voert es bracht,

---

(1) Hs. *dochter*.

(2) Hs. *derdewerf*.

- 2095 Ende du ten ende geseten bist,
Dan sult u peinsen ene list,
Dat in den vassen (1) van der dwalen
Stec dinen slotel, ende al omhalen
Al dat op de tafele staet.
- 2100 Besiet hoet met u vergaet,
Dus soutu hebben geproevet dan
Derdewerven dinen man ». —
« Vrouwe, dit sal ic bestaen,
Ten besten moet mi vergaen ». —
- 2105 « Des onne di God, dochter mijn ». —
Die dochter keerde weder in
Tharen huus, daen si was comen.
De oude vroede hevet vernomen
Alle de boden die hi can vanden,
- 2110 Ende hevet se begonnen senden
Achter dorpe te sinen magen,
Omdat si souden in Kerstdage
Met hem alle ten etene comen.
Die here heeft er vele vernomen
- 2115 Die souden comen ten eten;
Ende alse men was geseten
Ende dierste gerechte vort was bracht,
Doe was de vrouwe bedacht
Te doene dat hare moeder hiet.
- 2120 In de vafen der dwalen si siet
Dat si den slotel hevet geheecht;
Mettien hevet si haer opgerecht
Ende es hare verde gegaen.
Doe moest al ommeslaen
- 2125 Dat daer op de tafele stoet.
Doe verwies den here sijn moet,

Fol. 269 v°.

---

(1) Vs. 2120 leest men *vafen*; vrouwen, op zijn Brab. *vaven*?

- Ende seide : « Vrouwe, hiers quaet gedaen ». —
« In mochts niet », seit si, « Ic waende gaen
Halen uwen besten cop,
2130 Daerom waest dat ic stont op,
Ende om te halen mijn mes;
Mi is leet dat dus comen es ». —
« In Goeds name, vrouwe, gaet ons halen
Gereedlike dan ander dwalen,
2135 Ende laet ons etene met gemake ». —
Na etene hadden si hare sprake
So lange dat tijt was daerof
Te scecene. Doe sciet dat hof
Van dien diere comen waren.
2140 Die here woude niet langer sparen
Noch letten; also quam dander dach,
Eer hi licht daeraf gesach,
Ter vrouwen quam hi gegaen
Ende seide : « Vrouwe, ghi moet opstaen.
2145 Ic wille u een luttel spreken.
Ghi hebt mi drie quade treken
Binnen deser weken gedaen,
Daer ic toern af hebbe ontfaen,
Ende ghi ne willes niet achten.
2150 Van den vierden wil ic mi wachten,
Mach ic, dat ghijt niet en doet.
Ic weet wel, u dert tquade bloet;
Bedi moetti gelaten wesen ». —
Sine knapen riep hi met desen
2155 Ende hiet den bloetlatere comen.
« Wat, here, wildi mi verdoemen?
Dat wet God, inne was noyt gelaten ». —
« Vrouwe ic doet al dore u bate.
Ic weet wel wat u dert,
2160 Ende wat es dat ghi beghert;

- U steket herde dat quade bloet;
Ic weet wel ende bens wel vroet ».
Doe hiet hi tfier stoken saen.
Al waest haer leet, si moest opstaen;
2165 Ende die bloetlatere quam mettien.
Si sach wel si ne mochts ontvlien,
Si moeste haer daertoe gereden.
De here deed se hare cleden (*sic*)
Ende deed se slaen dat haer dbloet roet
2170 Vele liep uten armen bede,
Dat si vercoelen mochte daermede;
Ende alse si was becoelt daerof,
Op een bedde men se leide doch,
Ende liet se liggen haer sceen also (1).
2175 Doe quam hare moeder daertoe,
Ende si began wenen, roepen,
Ende hare here vloeken
Vore de moeder, daer si lach,
Ende maecte groet hantgeslach,
2180 Ende seide : « Wach arme, ic ben doet ».
Die moeder seide : « Dochter goet,
Hoe es u te moede? Wildi minnen? » —
« Die lede duvel moets beginnen!
Moeder, mi en lustes niet ».
2185 . . . . .
Ende seide, in ware sprake :
« Dat en ware gene so ware wrake
Dochter, alse van den vroeden ouden » —
« Die lede duvel moets gewouden,
2190 Moeder, of ic mere wille minnen! » —
« Dochter, inne wils u niet wanconnen,
Ende ghi doet vroetscap, te waren;

---

(1) Hs. *Wscen alse*.

- Ic rade u dat ghijs wilt ontbaren
Ende nemmermere minne begert ». --
- 2195 « Here keyser », sprac Malequidart,
« Nu hebdi van den ouden gehort
Hoene sijn wijf soude hebben gevort,
Die hem drie quade treken dede;
Van der inten, alse ic u sede,
- Fol. 270. 2200 Ende van den hasewint goet,
Dien si stac metten messe doet,
Ende van dat si storte dat eten.
Ende, here, oec mogedi wel weten,
Dat vierde soude erger hebben gewesen,
- 2205 Hedde sijt voldaan, dan enich van desen,
Bedi si hadde gemint den pape;
Bedi dats hem de vroede dede wrake.
Aldus soude u, bi minen live!
Gescien (1), gelovedi uwen wive.
- 2210 Je toewart (*sic*) hevet si nu bestaen
Alsi u raet uwen sone te verslaen.
Sietter op ende nemt exemple goede,
Hoe scone dat hem wrac de vroede (2).
En dedi niet, here? » — « Ja hi, te waren ». —
- 2215 « Aldus, here, sout met u varen
Lietti uw wijf (3) verdooven,
Ende ghi hare willet geloven
Van dat si u te verstane doet.
U en comt er af nemmer goet ». —
- 2220 « Neen ic niet, here Maelquidart ».
Die tale dus gelaten wart;
Want gegaen was an die nacht,

---

(1) Hs. *Castien*.

(2) Hs. *vroede*.

(3) Hs. *v w. wijf*.

- Ende die keyser hevet hem bedacht
Van sire vrouwen, ende ginc te hare.
2225 Ende de vrouwe wart sijns geware,
Ende togede hem een gelaet van rouwen.
Dat mocht hi wel ane haer scouwen,
Dat si was droeve in haren moet.
Die here vragede hoet haer stoet?
2230 Si seide : « Ic ben al tongemake
Dat ghi verraetlike sprake
Ende valsche so te horene begert.
Ghi sult er bi werden onteert,
Alse Crassus was, die (1) hadde so groot
2235 Gepeins omme gout roet,
Dat hijt int leste moste besterven,
Ende sijn lijf laten ende verderven ». —
« Hoe quam dat vrouwe? segt mi ». —
« Dat u lief ende goet gescie.
2240 Here, ic salt u seggen dan.
Bi aventuren ghi mocht er an
Sulke exemple nemen bi
Die u nutte ende vromelec si.
- In dese port, in dese stede,
2245 Woende een clerc, here, die men sede
Die vroet was ende wide becant;
Virgilius was hi genant;
Hi was clerc vele goet,
Ende van den seven arten vroet,
2250 Van nigromancien consti vele,
Ende dies was hi meester wele
Bat dan yemen die men wiste
Hi maecte, bi siere liste,

---

(1) Hs. *de*,

- Een vler hier in de stede,
2255 Dat hi altoes bernen dede,
Over dach ende over nacht,
Dat vier geblusschen niet en mach,
Doere wint, dore regen ende doer sne,
Hen bernede ye lanc so mee.
2260 Aldus badent ende rieden
Van der stat de erme liede,
Die niet comen mochten te viere
Dore de verweende porters fiere,
Die smorgens so lange lagen
2265 Dat meer dan prime was van den dage
Eer si ontdaden hare doren,
Ende darne liede lagenre voren
Ende moesten wachten haer opstaen
Virgiliuse docht niet goet gedaen;
2270 Hi werp darne op haren dangiere,
Ende deed se met enen gemenen viere
Comen welken tijt sijs rochten,
Daer si hem bi wermen mochten
Hen ende hare kinder clene.
2275 Dat vier was hem allen gemene.
Ende bi engiene was daer nochtan
Van copere gemaect een man
Diet wachte, ende hilt enen boge
Ende een scicht van goeder vloge,
Fol. 270 v^m. 2280 Die geberde of hi scieten soude
Wie dat ware diene slaen woude;
Hi was gekeert ten vierewart.
Diet saghe mochte zijn vervart.
In zijn voerhovet bescreven stonden
2285 Letteren, die seiden ende orkonden (1) :

---

(1) Hs. *orkenden*.

- Die mi sal slaen ic sallen scieten
So dat hijs cume sal genieten.
Een clerc van Lombardien daer quam
Dat wonder besien, alse hijt vernam;
2290 Hi las de letteren ende seide :
« Ic sal bestaen dese coenheide
Te doene, radijt mi gesellen,
Te weten of waer de letteren spellen. » —
« Ja wi, » seiden si, « dordijt bestaen? » —
2295 « Ja ic, » seit hi, « ic gane slaen. »
Hi sloech ende dbeelde scoet,
Ende tfer bluschede; dat was scade groet;
Hen bernede niemene (1), alse te voren.
Doe hadt al sine cracht verloren.
2300 « Nu segt, heer, bi uwer trouwe,
Dede hi niet quaet », sprac de vrouwe,
« Die clerc die tfer blusschen dede? » —
« Ja hi », sprac de keyser mede,
« Hi dede groet quaet, duncket mi;
2305 Die arme liede haddenre bi
Vele gemaexs ende haer gevoech ». —
« Noch dede hi wonders meer genoech.
Tere porten van der stat
Hadde hi twe coperen manne gesat;
2310 Die ene hilt in de hant een scoet,
Ende sijn geselle, metter spoet,
So werp hine telken ommekere.
Noch hadde hi gemaket mere,
Virghilius, de goede clerc.
2315 Here, dat was een dire werc;
Op enen marbrinen pilaer
So hadde hi doen maken, daer

---

(1) Hs. *neminc*,

- Te stane, enen claren spiegel,
Daerane te siene; het was de seghel.
- 2320 Alse yemen der stat van Romen wilde
Oplopen metten schilde,
Eer si peinsden hoet soude gescien,
Waren sijs in de stat voersien,
Ende bi den spiegel wel geware.
- 2325 Dan quamen si, met gemeenre scare,
Van der comoengen van der stat
Op hem, die wilde doen dat;
Hierbi mocht niet jegen hem staen.
Die coninc van Poelgen wart sere ondaen
- 2330 Dat die van Romen al sijn lant
Asselgierden ende stichten brant;
Hi hadde vergadert sijn volc al,
Te siene wat men daer doen sal.
Doe stonden daer twe gebroedre,
- 2335 Geboren van vader ende van moedren,
Die seiden : « Here, wildi ons lonen,
So dat ons mochte wel gesconen,
Wi velleden wel den spiegel van Rome.
Ja ic, sprac de coninc, daeromme
- 2340 Wil ic u geven mine houde,
Ende oec in selvere ende in goude,
Of in dorpen of in castelen,
Wil ic u goeds so vele bedelen
Alse ghi te nemene dort bestaen
- 2345 Of eyschen. Si seiden : « Het wert gedaen;
Wi selent op u edelhede
Bestaen te doene; wi sien wel bede
Dat ghijs herde willech sijt.
Nu doet ons brengen, here, hets tijt,
- 2350 Twe coufere gevult van goude
Ende van silvere, wi selen houde

- Onder ons .ij. de vart bestaen. »
Die coninc seide : « Het wert gedaen. »
Men dede hem dat si begarden.
2355 Die broedre voeren hare varden,
Den rechten wech te Romenwart.
Op dien tijt Crassus keyser wart
Te Romen, die vele ghierich was
Om scat te hebben (niet en (1) wondre u das)
2360 So leide hi al sine begherte;
In scatte lach al sijn herte,
Al sijn gepeins ende al sinen sin,
In scatte te gaderen droecht in.

Fol. 271.

- Die broedre leiden al hare gedachte
2365 De dinc te vorderen, ende quamen bi nachte
Te Romen, daer si wouden sijn.
Het was een ridende manenscijn;
Si sagen wel dat niemen ginder quam
Die hem belette of benam
2370 Te doene dat si hadden vore acht.
Hare couferen hebben si bracht
Vore de .ij. porten van der stede;
Voer elke porte men ene dede
In derde vele diepe delven,
2375 Ende met erden so verwelven
Dats niemen mochte sijn geware.
Smergens, alse de dach sceen clare,
So sijn si beide opgestaen
Ende sijn toten keyser gegaen;
2380 Ende gructten, doe sine sagen.
Die keyser began hem vragen
Wie si waren ende wat si sochten,

---

(1) Hs. *nietie wondre u das.*

- Ende wat niemaren dat si brochten?
Si spraken dat si waren beide
2385 Waersagers van verholentheide
Van scatte, die in derde ware;
Daerof wisten si al tware,
Dats in sijn lant wareⁿ sere vele.
Hi sprac : « Ghi sijt mi comen wele ».
2390 Die keyser seide : « Ic wille u onthouden ».
Ende si seiden (1) hem dat si wouden
De helcht hebben van dat si vonden,
Eer sijt te seekene bestonden.
Die keyser gelovet hem ende seide :
2395 « Ic wilt wel, ghi heren, bi waerheide;
Ic mach niet sijn te scerne gedreven,
Ic en machs niet hebben ghi ne willet mi geven;
Die helecht ghenueget mi wel ».
Doe sprac dene : « Here, mi sal
2400 Te nacht bedromen, ende mergen saen
Selen wi te seekene bestaen ». —
« Ter goeder tijt », de keyser sprac.
Ende alse de dageraet ute brac,
Ende het licht van den dage wart,
2405 Quamen si gegaen ter vart
Ten here, ende spraken saen :
« Here, wi hebben vore waer verstaen,
Dat ons te voren comen es te nacht,
Dat ter porten van Poelgen, op de gracht,
2410 Daer neven es een clene scat ». —
« So gawi daer », de keyser sprac.
Si gingen geredelike delven daer
Ende si vondent, also waer;
Die coufere met silver, met goude,

---

(1) Hs. *seidem*.

- 2415 Trocken si uter erden boude,
Ende gingen deilen onder hem.
Die keyser dene helcht nam,
Endè dander namen de knapen.
Si seiden si souden gaen slapen,
2420 Besien wat dromen soude den andren.
Tbedde begonden si wanderen,
Ende dies mergens, wel vroe,
Ten keyser quam dander doe,
Ende seide : « Here, van opstaen
2425 Mi hevet gedroemt; laet ons gaen,
Ter ander porten es scat noch een,
Dats mijn gepeins ende mijn meen;
Hijs mere dan wi gisteren vonden.
Den here leiden si daer tien stonden,
2430 Ende gingen delven al te hant,
So dat men dat coufer vant
Metten selvere, metten goude.
Doe hadde bliscap menichfoude
Die keyser Crassus.
2435 Hi seide : « Ic weet wel dat es aldus
Dat ghi beide gewarech sijt ».
Si deelden tgoet, het was tijt.
Die keyser nam dene helt
Ende dander bleef in hare gewelt.
2440 Die waersagere spraken doe :
« Here, weest blide ende vroe,
Noch weten wi enen scat;
Over waer so seggen wi dat (1)
Hi is so groet, here, de scat,
2445 Dat half de parde van der stat
Ne souden niet mogen verslepen ».

Fol. 271 v°.

---

(1) Het woord *dat* is in de pen gebleven.

- « Waer jegen es hi? doet mi weten ». —
« Neven den spiegel, here, in der stat ». —
« Neen, sprac de keyser, in wille niet dat
2450 In gere manieren gedogen
Den spiegel te vellen, want wi ne mogen
Ons in gere manieren ontsien
Datter stat evel mach gescien,
Also lange also de spiegel staet ». —
2455 « Wi willens hebben goeden raet,
Dat wi den spiegel niet en vellen,
Also wi u mogen tellen;
Wi selen so wel ondersetten,
Eer wi beghinnen, sonder letten,
2460 Dat hi en sal hebben geen arch ». —
Dat halp den keyser in sijn merch;
Hi seide : « Wildijt doen also,
Ic lovet wel ». Si seiden doe :
« Ja wi, here, mergen betide
2465 Beginnen wijs sonder beide. »

- Terst dat dach was si opstonden;
Delven ende preken si begonden
Ende wrachten dat begonde spaden.
Helden began hi bi haren daden
2470 De spiegel; hen was geen wonder,
Si hadden so gecot onder,
Met bicken, met delven onder hemlieden,
Eer si van den werke scieden,
Dat sijt wel weten wouden
2475 Dat sine eer dach vellen soudent.
Si lieten werc ter middernacht.
Doe gingen si weder ende hebben bracht,
Met hare behendechede,
Vele meer heldende dan hi dede.

- 2480 Doe si van den werke scieden
Namen si vier onder hemlieden,
Ende stakent al omtrent
Beneden onder tfondament,
Ende stoptent wel; het wart in berne.
2485 Doe stont hem daer niet te merrene,
Si vloen, ende waren niet verre dan
Alse de spiegel vallen began.
Si sagen vallen ende warens blide.
Doe quamen daer smergens betide
2490 Die hoge liede van der stede,
Ende de keyser Crassus dede
Die broedre soeken overal;
Daeraf en was geen gescal
Dat men se yet gevreischen mochte.
2495 Dat dede de keyser vele onsochte.
- Die hoge liede van der stede
Wisten wel dat de ghiechede
Hars heren den spiegel dede vallen.
Doe gingen si onder hem allen,
2500 Ende vingen den keyser, haren here,
Ende voerdenen met groten sere
Ende vrageden (1) twi hijt hadde gedaen?
Hi ne wiste wat andworden saen,
Sonder dat hi andworde houde
2505 Dat hem rade ghiecheit van goude.
Doe namen sine ende leiden neder.
Si ne mochten hem gedoen niet leder.
Dan si ene yseren dore namen,
Ende op den buc sijns lichamen
2510 Leiden si de dore ende namen gereet

---

(1) Hs. *wrageden*.

Gesmouten gout ende silver al heet,
Ende gotent hem ten nese, ten monde,
Ten oren, ten ogen in. Tere stonde
Seiden si hem : « Hort (1), woutstu gout
2515 Hebben, bedi du sout
Hier bi goude sterven;
Doer gout soutu dijn lives derven
Ende gesmaken de bitter doct. »
Nieman hadde mere noet.

Fol. 272.

2520 « Here », seide de keyserinne,
« Dore de begerte ende de minne
Van goede, alse ghi hebt gehort,
So was de keyser vermort;
Ende al quaemt hem bi der gierecheit ». —
2525 « Vrouwe, ghi hebt waer geseit ». —
« Here, alsus onsie ic mie
Dat u ghevalle ende ghescie ». —
« Vrouwe, hen sal niet, of God wele ». —
« Here, ghi beghert te vele
2530 Te horen na der vroeder tale;
Ghi selt daerbi, dat weet ic wale,
Ongoet sijn ende verliesen u ere ». —
« In sal niet », sprac de here,
« Mi en selen si niet onterven.
2535 Ic sal se eer doden ende doen sterven,
Wel waerlike, met minen sone ». —
« Entrouwen, here, ic ben degone
Die u qualike geloven can.
Waer di vroet, ghi sout doen nochtan ». —
2540 « So sal ic, vrouwe, swiget stille,
Mi draget daertoe mijn wille

---

(1) Hs. *ort.*

- Dat ict mergen sal bestaen ».
Mettien sijn si slapen gegaen.
Die keyser ende de keyserinne.
2545 Smergens, alse hi wart dies dages inne (1),
So riep hi te hem de knapen,
Ende seide daer ware genoech geslapen,
Ende hiet hen dat si souden nemen
Den sone sijn, ende souden sneme
2550 Utewart leiden te verdoene.
Doe namen si den jongelinc scone
Ende souden leiden uutwart.
Daertoe quam gereden ter vart
Sijn meester, de wise Catoen.
2555 Hi reet ten keyser, des was te doen,
Den graet op, tote in de sale,
Ende grueten met scoenre tale,
Den keyser, ende alle de waren met hem.
Die keyser sprac : « Catoen, ic ben
2560 Herde sere verbolgen op u,
Ende oec op uwe gesellen nu.
Catoen, bedi guet ic u niet ». —
« Twi es dat, here? Wats u gesciet?
Waerom wildi verdoen u kint?
2565 Hets dulheit groet, mi (2) dinct ». —
« Catoen », seit hi, « het wert verdaen,
Ende met u saelt also vergaen,
Ende met al uwen gesellen ». —
« Twi es dat, here? » — « Ic saelt u tellen.
2570 Ghi wet wel hoe ic u gaf
Mijn kint te lerenen; ghi hebt hem af

---

(1) Hs. *in inne*; de lijn volzet zijnde, schreef men *inne* boven de lijn, met bijbehoud van *in*.

(2) Hs. *nu*.

- Die sprake genomen ende de tale.
Noch rout mi mere, ic segt u wale,
Dat hi mijn wijf wilde hebben vercracht;
2575 Op dander hadde ic niet geacht ».
Catoen sprac : « Inne geloves niet
Dat hem dat es ghesciet
Van der vrouwen, alse ghi segget;
Mer dat ghi verloren hebbet
2580 Van hem de tale, dats mi leet;
Mer dander es logene, alse ict weet;
Ende en wildijs niet geloven,
So moet God geven ende gedogen
Dat u also gescie daermede
2585 Alst den porter van den aexteren dede,
Eest dat ghi tkint verdoet ». —
« Catoen, nu maect mi vroet
Hoe metter exteren den porter gesciede;
Ic wille dat ment mi bediede ». —
2590 « Here en wildijs niet onberen,
Doet u kint weder halen ende keren,
Ende vervorst hem heden mere
De doet, ic salt u tellen, here ».
Die keyser sprac : « Ic salt doen,
2595 Want ic wilt emmer weten, Catoen ».
Hi dede tkint weder halen,
Ende alst liden soude ter salen
Neecht den vader ende hem allen daer.
Catoen began vertellen daer
Fol. 272 v°. 2600 Van der extren een bispel,
Hoet den portere daermede gevel.

« Een portere woende in dese stede,
Die hadde een aextre, die hem sede
Al dat binnen den huse gesciede,

- 2605 Die portere hadde ene vrouwe de spiede
Van allen stucken niet om sijn ere.
Op enen tijt, so was de here
Om sine comanscap gevaren,
Diere hi qualec mochte ontbaren,
2610 Ende die vrouwe, die wel wiste
Van siere comst, peinsde ene liste,
Dat sijt dede weten haren amijs;
Ende hi quam daer, alse die was wijs;
Ter dore en dorste hi niet incomen.
2615 Die vrouwe heveten vernomen;
Bi der hant (1) nam sine ende hieten comen in.
« Vrouwe », seit hi, « mi draget mijn sin,
Versiet mi dextre, si sal mi wroegen
Jegen uwen man; dat doet mi droeven,
2620 Ent dats al dat ic ontsie ». —
« Comt in », seit si, « ende gaet neven mie,
Ic sals nemen goeden raet,
Wat daer best toe te doene staet ». —
« Gerne », seit hi, « vrouwe, laet ons gaen ».
2625 Hi ginc metter vrouwen saen
In ene camere, ende dextre sacht,
Diene wel nauwe hadde gewacht,
Ende wel verkennet hadde saen,
Want hi haer quaet hadde gedaen
2630 Daer te voren, op ene stont.
« Ay here », seit si, « hets mi wel cont
Dat ghi sijt met miere vrouwen
In de camere; in goeden trouwen,
Ghi ne doet er niet wel an;
2635 Ware mijn here thuus, haer man,
Ghi ne hadt niet dorren bestaen

---

(1) Hs. *Bi der hant hant*.

Met hare allene in cameren gaen;
 Ghi ne doet wel noch hovescheit (1);
 Hets wel ware, dat men seit,
 2640 Alse de catte es van huus,
 Dat dan ringleert de muus ».

Dese tale ende dese wort
 Hadden si beide wel gehort,
 Der vrouwen amijs ende de vrouwe.
 2645 « Ic wist wel, bi miere trouwe »,
 Sprac der vrouwen amijs wel houde,
 « Dat si mi verkinnen soude ». —
 Die vrouwe seide : « Hebt genen vaer ».
 Haer joncwijf riep si te haer,
 2650 Ende gaf haer vol waters enen pot
 Ende seide : « Ic loent di, wete God,
 Doe minen wille, nem hier te hant
 Dit bernende licht in de hant,
 Ende desen hamer ende dit bert,
 2655 Dat es eyken ende hart,
 Ic sal di seggen, vant (2) wel verstaen,
 Wattu soude anegaen.
 Du soute gaen, hets wel tijt,
 Ondecken thuus; maec .i. gat wijt
 2660 Daerneven, daer dextre hanget;
 Om hare doet mi herde verlanget;
 Nochtan dar ic se doden niet,
 Maer ic sal doen dattet gesciet,
 Dat se mijn here doden sal.
 2665 Joncwijf, datti gescie geval;
 Nem hier dit bernende stallicht,

---

(1) Hs. *hoveschet*.

(2) Hs. *wilt?* Komt nog voor vers 1348.

- Ende int gat, dore de latten recht,
So stect daexteren omtrent haer ogen;
Si sal daeraf te male verdoven,
2670 Ende si waent dat dlicht
Blixeme es; dan soutu echt
Metten hamere slaen opt bert,
Dat eyken es ende vele hart;
Het sal herte op hare scinen
2675 Ende met hare alse donder scinen;
Ende giet haer dwater van boven,
Ende maec se nat ende laet se bedoven;
Si sal wanen dat het reint ».
Nu weet djoncwijf wale wat si meint,
2680 Hare vrouwe, ende salt bestaen.
Die ledre nam se ende clam op saen,
Ende ontdeckte ende dede also
Also hare hare vrouwe hiet doe.
Dit dreef si al tote bi den dage,
2685 Dat de vrouwe sach hare stade
Dat haren amijs was tijt te gane.
Doe riet se hem op te stane
Ende te gaen siere verde,
Eer yemen sijns geware werde.
2690 Ende hi hevet also gedaen.
Der vrouwen man quam daerna saen.
Dies was die aextere blide sere,
Alsi verkende haren here;
Si spranc van joien op ende neder.
2695 Ende djonge wijf hadde de leder
Vergeten ende liet se staen
Ant huus; dat was quaet gedaen.

Dic here te siere extren ginc,
Diene wel blidelike ontfinç,

Fol. 273.

- 2700 Ende hi seide : « Minne, wat doedi?
Hebdi yet tetene? segt mi ». —
« Here », seit si, « luttel of niet.
Wetti, here, wat hier es gesciet? » --
« Neen ic, Minne, segt mi waer ». —
- 2705 « Wel gerne, here, hort er naer :
Miere vrouwe amijs was hier,
Ende dreef groten daengier
In de camere, met mire vrouwen ». —
« Ic geloves di wel, entrouwen,
- 2710 Een quaet wijf helpt niet gewacht ». —
« Ay, here, waer waerdi te nacht?
Bedi waes ic wel na doet ». —
« Waeraf, lieve? » — « Dongewedert groet,
Die donre, de blixem ende de rein,
- 2715 Die hem mingden overeen,
Die hadden mi na doet te nacht ». —
« Nu hort, here, of ghi hebt recht »,
Sprac de vrouwe, « dat ghi hare
Gelovet? nu mect ende nemt ware,
- 2720 Oft te nacht sulc weder wrochte
Alsi seit ». De here hem bedochte
Dat si niet ware en hadde geseit.
« Here », sprac de vrouwe, « menich leit
Ende menegen toren hebdi mi
- 2725 Dore haer gedaen ». — « Hets waer », seit hi,
« Si en lieget nu nemmermere ». —
Ende mettien greep se de here,
Ende hi wranc haer thovet af.
De vrouwe was blide, de here sach
- 2730 Op de gayole, daer daextre in stoet,
Ende noch twivelde hem de moet.
Bedi hi sach de ledere staen
An thuus gerecht, ende hi ginc saen

- Daerop clemmen, ende soude besien
2735 Wat daer gesciet ware, ende mettien
Vant hi metten watre dez pot,
Ende boven de gayole tgat,
Ende die gayole met wasse bedropen.
Van gepeinse began hi wanhopen,
2740 Dat sijn wijf al hadde gedaen
Dat daxtre seide, ende ginc af saen,
Ende nam sijn wijf, daer si stoet,
Ende coelde daerover sinen moet.
Hi jagese te hant uter doren.
2745 Van rouwen began hi mesbaren,
Dat hi sine aextre hadde vermort.
« Here », seit Catoen, « nu hort.
Hadde hijs hem versien te voren,
Daextre hadde niet haer lijf verloren.
2750 Nu rouwet hem, des (1) es hem leet.
Here, so salt u, ic dat wel weet »,
Seide Catoen, « u sals berouwen,
Volgedi den wille uwer vrouwen,
Die hare pijnt den raet te doene
2755 Dat ghi verslaet uwen sone.
Ic segt u, here, wel te voren,
Ghi sult den rouwe ende den toren
Daerna hebben sware ende groet,
Dat u liever ware de doet,
2760 Dan langer te sine in dit leven.
Ende God, onse Here, moet gheven,
Of ghi tkint doet, dat u ghescie
Also ghi nu hebbet mie
Horen tellen, datten portere dede
2765 Van der aextren, daer ic af sede,

Fol. 273 v°.

---

(1) Hs. 45.

- Die se tonrechte groet
Doedde ende sloech doet ». —
« Ghi hebbets mi genoch geseit,
Catoen, het wert in versten geleit »,
2770 Sprac de keyser; « heden meer
En wert hem lede gedaen no seer ».
Doe keerde hi weder toter vrouwe,
Die dreef wel jammerliken rouwe,
Ende die seide, in grammen moede :
2775 « Here, dat kere ic an Gode,
Die mi bringe ute allen sorgen,
Dat ic niet langer dan tote morgen
Niet meer met u en wille wesen ». —
« Waerom, vrouwe? » — « Ghi sijt in desen
2780 Begrepen, dat ghi mi niet wilt horen,
Wat ic u werpe te voren;
Ende omdat ic sie,
Soete here God, so bidde ic die,
Dat (1) ict met minen ogen sien
2785 Dat u also moete gescien
Alst den coninc Herodes dede,
Die tlicht van sinen ogen bede,
Bi rade der seven vroede, verloes,
Wanneer dat hi in porre was
2790 Te varene uter stat van Rome ». —
« Vrouwe, dat u God geve vromel!
Waerbi waest, dat segt mie ». —
« Wat holpe mijn seggen, here? ic sie
Dat ghire u niet en keret an ». —
2795 « Vrouwe, ic sal, het mach so coemen dan,
Hets beter geseget dan gelaten, vrouwe;
Na bliscap comt dicke rouwe,

---

(1) Hs. *daet*.

Ende na rouwe bliscap guet ». —
« Ghi segt ware, here, wet God.
2800 Bedi ict aventuren sal
Te tellen hoet Herodes gevel.

Die coninc Herodes was wilcnere
Een prence, een rijk here.
Seven vroede waren in sijn lant,
2805 Die verre ende wide waren becant.
Ene costume hadden si opbrocht,
Daer si vele af waren bedacht
Ende hem groet goet daeraf quam in de hant,
Dat was, dat si, om enen besant (1),
2810 Elken man spelden sinen droem,
Diet ane hem sochte, sulc was haer loen.
Sovele goeds wonnen si daermede,
Dat men, overwaer, van hem sede
Dat hare scat mere was
2815 Dan sconincs scat Herodes.
Die coninc, hare here,
Droech een evel, dat hem mesquam sere
Ende ic segge u, here, wat hem was.
So welken tijt hi in porre was
2820 Ende waende uter stede riden,
Sine ogen int hovet, in beden siden,
Verdonkerden hem so sere mettien
Dat hire niet mede coste gesien.
Hierom ontboet de keyser goede
2825 Van sinen lande de seven vroede,
Om te wetene twi het ware
Dat hem gebrake sijn licht clare
Also hi uter stat wilde varen.

---

(1) Hs. *bsant*.

- Si spraken : « Here, wi begaren
2830 Te hebben onsen verst daerane ».
Die keyser sprac dat hine hem gave;
Acht dage verst waert hem genoech?
Si seiden dat ware niet genoech,
Maer viertien dage, ende binnen dien
2835 Souden si hem so versien (1)
Dat sijs hem soudent bevroeden.
Die keyser sprac : « Nu vaert (2) gespoeden,
Ende ic late u wel daertoe staen.
Dus scieden si, ende sijn genaen
Fol. 274. 2840 In elc lant soeken raet
Na dat horen here staet.
- Doch vernamen si te hant,
Dat een kint in Ingelant
Ware geboren sonder vader,
2845 Dat gave andworde van algader
Dat men ane hem besochte.
Doe peinsden si in hare gedochte,
Dat si te (3) hem soudent trecken daer,
Te siene of dat ware waer.
- 2850 Si voren so lange stonden,
Dat si de waerheit ondervonden
Ware dat kint was ende hoet hiet.
Het seide ende loechens niet :
« Den menegen es cont de name mijn,
2855 Ic ben gheheten Meerlijn. »
Doe quam daer te hant
Een man, bracht enen bisant
Den vroeden, om te weten tware

---

(1) Hs. *versien*.

(2) Hs. *vant*.

(3) Hs. *ter*.

- Wat sijn droem ware.
2860 Merlijn toten genen ginc
Die bracht den gulden penninc :
« Vrient », seit hi, « ic bens vroet
Watti herwart pinen doet.
Du soekes de vroede, hets mi becant,
2865 Dat du hem brenges enen bisant.
Ende oec so weet ic wel waerome ;
Om tondervinden van dinen drome,
Daeraf dattu beste in vare.
Ic sal di bad seggen dware.
2870 Dan, si, kere weder thuus te hant
Ende behout dinen bisant.
Di dromede dat .i. borne claer
Spronge daer dine messine waer,
Die so goet ware ende so fijn
2875 Dat alle de gebure dijn
Mochten daeraf gedrencket wesen.
Du moges wel seker sijn van desen :
Die borne betekent enen scat.
Nu kere thuus ende wes niet lat,
2880 Ende doe delven in dine messine ;
Di (1) wert geloent wel dine pine ;
Du soute den scat vinden so groet,
Ende so rike werden, dat dijn genoet
Nieweren sal sijn omtrent.
2885 Ende die goede man ginc thuus te hant.
Die vroede met hem ende Merlijn,
Die hem wisede waert soude sijn
Dat hi delven soude bestaen.
Grote hulpe sochte hi saen,
2890 Die hem halp delven, ende hi vant

---

(1) Hs. *die*.

- Den scat daer men hem wisede te hant.
Die vroede namen haer deel daeraf;
Merlijn wouts niet, want (1) hi ne plach,
Gheen goet en wilde hi nemen yet,
2895 Al boet met hem, hi ne wouts niet.
Hi seide, hi ne wiste wat doen met goede.
Doe vrageden hem de seven vroede
Of hi yet wiste, bi wat dingen
Den keyser sine ogen verghingen
2900 Alse hi wilde uter stat varen?
« Ic weet wel sprac hi, te waren,
Waerom dat es ende bi wat dinge ».
Doe baden si hem dat hi met hem ginge.
Ende hi sprac, hi sout doen gerne.
2905 Doe quamen si ten coninc gevarene,
Vore den keyser, haren here,
Die se ontfinc met groter ere.
Si seiden : « Here, wi sijn comen
Ten dage dien wie hebben genomen
2910 U te vroedene twi u de ogen
Verdonkeren ende verdelven mogen
Alse ghi wilt varen buten Romen;
Ende hier es een kint met ons comen,
Dat over ons bedieden sal ».
2915 Die keyser seide : « Ic lovet al;
Dragedijt an u wat dat seit? » —
« Ja wi, here ». — « So segge gereit »,
Sprac de keyser, « ic hoert gerne ».
Meerlijn sprac : « Ic en warne
2920 Nieme te bevroeden dat ic can,
Maer ic segge u wat ghi doet dan.
Leit mi, here, met u allene

Fol. 274 v°.

---

(1) Hs. *wat*.

- In ene camere gemene ». —
« Ic doet gerne », die keyser seide.
2925 Doe gingen si in ene camere beide,
Merlijn ende die coninc.
« Hets ene wonderlike dinc »,
Sprac Merlijn, « here, dat u dert,
Ende dat ghi te wetene beghert.
2930 Here keyser, bi miere wet,
Het staet in derde, onder u bet,
Een ketel, die spelet ende wallet
Met seven walmen; ende alst gevallet
Dat ghi wilt yeweren uutwart riden,
2935 Buten der stat, in eneghen tiden,
Die seven walmer (1) u en laten
Bekennen wech no straten,
Die u dogen doen vervaren;
Want seven duvele sijnt, te waren;
2940 Ende oec en werdes u nemmermeer
Bate engeen, keyser, here,
Die walmer en laten haer spelen staen,
Die ketel en si wech gedaen;
Ende die ketel moet emmer enwoch.
2945 Ende ic segge u meer noch :
Ghi sult verliesen haestelike
U sien, ghi ne doeten wech, waerlike;
Ende al eest bi den seven vroeden,
Dore de costume, die si hoeden,
2950 Ende hebben opbracht in u lant,
Dat elc gevet enen bisant
Wien dat enege dinc droemt,
Si hebben gewent, so dat hi comt
Te hen, te wetene sine drome,

---

(1) Hs. *walmet*. Zie ook vs. 2942 en 2993.

- 2955 Ende si brengen hen daerome
Enen guldenen penninc;
Omdat ghi hem doget dese dinc,
So verblinden u de ogen ». —
« Wel, soete vrient, hoe sal men mogen
2960 Den ketel wech doen? gevet mi raet ». —
« Ic segge u, here, dat u bestaet
Wech te doene dat bet;
Niet langer beit no ne let,
Ghi ne doet delven daer dbedde stoet;
2965 Ghi sult wel haestelike sijn vroet
Ende lien of ic segge waer ».
Doe dede de keyser delven daer,
Ende vant den ketel, ende seide :
« Nu weet ic wel dattu waerheide
2970 Mi segs ende gewarech best;
Bedie willic, bi diere list
Werken, ende bi dinen rade ». —
« Wel, suete vrient, segt mi, op genade,
Hoe sal ic benemen, ende met wat doene,
2975 Dese sevene wallende bolione? » —
« Ic segt u, here; ghi sult nemen
Den outsten vroeden ende doet hem snieme
Thovet afslaen; ende comt daernare
Ten ketel, ghi sult werden geware
2980 Dat de meeste boelioen saen
Sal stelpen ende laten sijn wallen staen;
Dan mogedi wel weten bi dien
Hoet metten andren mach gescien ».

Den outsten (1) vroeden dede vaen
2985 De keyser ende hem thovet afslaen.

---

(1) Hs. *ousten*.

- Ende daerna hi toten ketel ginc
Ende vant (1) al ware de dinc
So alst hem Merlijn hadde geseit.
Alle dede hi se vaen gereit,
2990 Ende dede hem thovet afslaen (2)
Dene na den andren, ende hi ginc saen
Ten ketele scouwen ende besien,
Ende al de walmere mettien
So lieten haer sieden ende haer wallen,
2995 Ende dwater in den ketel wart met allen
Cout alse ijs, dat was heet.
Den ketel dedi hi wech gereet,
Ende Merlijn seide : « Nu mogedi gaen,
Here, in den ketel u hande dwaen;
3000 Dwater es cout, hen mach u niet deren. Fol. 275.
Ic segge u wel, dese .vij. heren
Si souden u hebben u licht genomen
Waer ic u niet te hulpen comen,
Ende al u lant dat ware verloren.
3005 Nu sit op, here, ende vart voren;
Siet of ghi sult ter porten uut mogen,
Dat u niet verdonkeren dogen ». —
« Ende ic salt doen », de coninc sede;
« Merlijn, ghi sult varen mede ». —
3010 « Ende ic doet gerne, wet te waren »,
Seide Merlijn. Daer en was gheen (3) sparen.
Die keyser uter porten reet;
Lichtelike daerna gereet
So volgeden hem (4) na sine man.
3015 Ende Merlijn, die hem wel an,

---

(1) Hs. *van*.

(2) Hs. *haf slaen*.

(3) Hs. *ghen*.

(4) Hs. *hm*.

- Vragede hoet hem stoede?
« Mi es », sprac hi, « wel te moede,
Ende mi ne mescomt niet ». —
« Nu merct hier op, here, ende besiet »,
3020 Sprac de keyserinne,
« Wat vrientscapen ende minne
Herodes an de seven vroede
Hadde geleit, ende wat goede
Hem daeraf soude sijn comen;
3025 Si souden hem tlicht hebben benomen
Ende int ende onteert van sire ere.
So selen si u, keiser, here,
Dese seven vroede, verblenden,
U licht nemen, ende in ende
3030 U onterven van alre ere,
Wildi hem geloven, here ».
Hi seide : « Vrouwe, neen ic niet,
Want tierst dat men mergen den dach siet
Sal emmer mijn soen sijn verdaen,
3035 Ende ic sal se alle . vij . doen vaen
Die vroede, ende haers lives roven (1) ». —
« Ay here, mach ic u geloven? » —
« Ja ghi, vrouwe, ic mict also ».
Dus bleeft tote des morgens toe.
- 3040 Des ander dages es opgestaen
Die keyser selve, ende hevet gedaen
Sinen sone vortbringhen,
Ende sonder vonnesse van dinghen
Hevet hi ne gemict te verdoene.
3045 Doe quam daertoe gereden degone
Dat was de vroede Jesse.

---

(1) Hs. *reven*.

- Int herte deet hem vele wee
Dat hi den jongelinc ute sach leden.
In de sale quam hi gereden,
3050 Vore den keyser, ende sprac :
« God, onse Here, die noyt en wrac
Sijns selves doet, hi moet u geven,
Here, wel te varene al u leven,
Ende allen die zijn in dese sale! »
3055 Die keyser andworde te dien male :
« Inne groete u niet ». — « Waerom? » sprac Jesse.
« Om mijns kints wille; mi es so wee
Ter herten daer ic u, Jesse, sie,
Dat al de herte twivelt mie
3060 Hoe ic best van u neme wrake.
Ghi hebt minen kinde de sprake
Ghenomen, ende bracht daertoe,
Al eest dat ict node doe,
Dat ic hem nemen sal zijn lijf.
3065 Het wilde vercrachten mijn wijf
Ende bi haer hebben gelegen;
Dat mach mi sere int herte wegen;
So doet oec hets wel racht ». —
« Here, ghi ne sijt niet wel bedacht;
3070 Bi miere trouwe », sprac Jesse,
Si ne hadder nie omme wee
Van dat si u doet te verstane;
Hets al om tkint te verslane
Dat si u met rade opleget;
3075 Ende met u eest niet wel bewevet
Dat ghi haer so wilt geloven
Ende, sonder vonnesse, wilt beroven
Uwes selves kint van sinen leven.
Ende of ghijt doet, God (1) moete geven

---

(1) Hs. *goed*.

Fol. 275 v°.

- 3080 Dat u hieraf so gevalle,
Daer wijt sien moeten alle,
Alst den man de van rouwen
Omdat hi wonde siere vrouwen,
Sijn wijf, een luttel in haer hant ».
3085 Doe sprac de keyser al te hant :
« Jesse, dat moet ic emmer weten;
Dies en wil ic niet vergeten ». —
« Ic salt u seggen », sprac Jesse;
Doet vorsten heden mee
3090 U kint te dodene, ende laet borgen
Toten dage die comt morgen;
Ic salt u gerne tellen dan ». —
« Ende ic lovet, bi sente Jan! »
Sprac de keyser; « doet om hem senden ».
3095 Men dede den jonghelinc ontbenden,
Ende alst in vreden was gedaen,
Began Jesse tellen saen
Ende seggen sine aventure;
Ho dat geviel, op ene ure,
3100 Dat het was een rijk man.
Die den rouwe sò groet gewaer
Omdat hi bloetresede zijn wijf,
Dat hire om verloes zijn lijf.

- Jesse seide : dat wilenerre
3105 Was in Lorreine .i. hertoge here,
Die hadde ene der scoenster vrouwen
Die men dorste met ogen scouwen.
Hi had se liever dan zijn lijf;
Omdat se was so scoen een wijf,
3110 Bequam si hem vele te bet.
Al zijn gepeins haddi geset
Hars willen te volgen ende haren moet.

- Op enen tijt, in sine sale, stoet
Die here, ende hilt in de hant een mes,
3115 Daer de hecht af was cypres,
Ende enen stoc in dander hant,
Ende die vrouwe ginc hem omtrant,
Sodat hem, an sinen danc (1),
Dat mes uter hant ontspranc,
3120 Sodat hi bloetresede de vrouwe.
Ende hi ontfincs so groten rouwe
Dat hi sijn wijf hadde gewont,
Dat hi beswalt aldaer ter stont,
Ende nemmermeer daerof genas
3125 Voer smergens dat hi doet was.
Dat quam (2) van vroetscapen niet
Dat met hem so was gesciet;
Maer ic wane dat moste gescien.
Des morgens hevet men den raet besien
3130 Dat hi in derde wart geleit.
Dat was der vrouwe herde leit,
Ende si ontfincs den rouwe so groet
Dat men wel waende dat si doet,
Van rouwen, mede soude sijn bleven.
3135 Den rouwen, dien si hevet gedreven
Op sijn graft, mocht niet sijn vertelt.
Si swoer, bi Gods (3) geweld,
Dat men se niet daerave
En (4) soude bringen, van den grave
3140 Metten live, si ne waer doet;
Bedi dat haer here goet

---

(1) Hs. *dan*.

(2) Hs. *quan*.

(3) Hs. *goeds*.

(4) Hs. *en*.

- Ware doet dore haren wille.
Haer mage hieten se swigen stille
Ende laten haer mesbaren staen,
3145 Ende haren rouwe te nieute gaen;
Sidermeer dat hi ware doet
Haer en holpe geen rouwe groet;
Verdroecht, so si scoenste mochte,
Dat waer haer best in allen gedochte.
- 3150 Die vrouwe scide hen holpe niet;
So hoe dat met haer gesciet,
Si ne keert nemmer van den grave,
Si ne sal des lives wesen ave
Ende opt graf daer bliven doet.
- 3155 Haer mage haddens rouwe groet,
Maer si ne wisten wat daerom bestaen.
Der vrouwen daden si maken saen
Ene loge boven den graven,
Ende daerna keerden si daerave
- Fol. 276. 3160 Ende lieten de vrouwe allene daer,
Haren rouwe ende haer mesbaer,
Ende si brachten haer vier ende hout,
Mede te wermene, want het was cout,
Alst in den winter soude sijn.
- 3165 Nu hort, hoet geviel mettien.
Het waren .iij. dieve tien stonden
Met hare dieften bevonden,
Ende gevaen daer int lant,
Die men hinc ende verdede te hant,
- 3170 Si waren vele wel geboren;
Ende een ridder, alse ghi moget horen,
Had se genomen in sine hoede;
Want het bestont te sinen goede,
Te sinen live waest geset,

- 3175 Ende op sijn hoves waest gewet,
Wat manne dat men hinc.
Dat was hem ene sware dinc.
Hi moesten wachten den iersten (1) nacht;
Also waest daertoe gesacht ».
- 3180 « Die ridder hem wapende te hant,
Ende nam al sijn gewant,
Ende hi ginc doen sine wachte;
Ende alst quam omtrent middernachte
So quam een onweder so groet,
3185 Dat hi waende wesen doet;
Want de hagel ende de snee,
Ende de regen daden hem wee.
Hi ne wiste wat sijns soude gescien.
Ende mettien hevet hi versien,
3190 Van verren, scemerende vier.
Hi ne makede hem niet te fier
Daerwart te gane.
Sodat hire quam ane,
Opt kerchof, daer hi versach
3195 Dat in de loge de vrouwe lach,
Die mesbaerde herde sere
Om haren man, om haren here,
Die int graf lach,
Daer de rouwege vrouw op lach,
3200 Die wranc haer hande ende trac haer haer;
Die vrouwe dreef groet meshaer ».
- « Also dit sach de here,
Die dat vier begerde sere,
Hi riep ter vrouwen : « Dor God! ondoet ».

---

(1) Hs. *iersten*.

- 3205 Doe stont op, de vrouwe goet,
Ende liet den ridder incomen.
Alse hi hevet de vrouwe vernomen,
Dat si was scone ende wel gescopen
Ende in groten rouwe begrepen,
3210 Hi seide : « Vrouwe (1), het wondert mie
Dat ic u dus droeve sie;
Ghi sijt scone ende wel gemaect,
Ende van talen wel geraect,
Ende wel mocti gecrigen enen man,
3215 Daer ghi mocht gewinnen an
Bliscap groet ende ere ». —
« Ridder, ic en dade; nemmermere
Ne vond ic man mi so getrouwe ». —
Die ridder sprac : « In weet, vrouwe ». —
3220 « Noyt man was so wel gemaect,
Sonder God, men vant also wel (2) geraect ». —
« Hoe mocht dat sijn »? — « Ja, ende (3) sterf
Mijn here doere mi ende bederf.
Doere sinen wille wil ic sterven
3225 Haestelike ende bederven ».

Die ridder andworde saen :
« Vrouwe (4), hets quaet gedaen
Dat ghi u selven dus verslaet;
Bepeinst u bat ende nemt andren raet,
3230 Ende laet u droeven wesen;
Die dode mach niet genesen
Te live, sijt sekens (5) des ». —

---

(1) Hs. *vrouwet*.

(2) Hs. *we*.

(3) Hs. *en*.

(4) Hs. *wrouwe*.

(5) Hs. *segers*.

« Here, ic weet wel dat waer es,
Maer in maechs mi niet onthouden;
3235 Nu sal ics Gode laten wouden ».

So lange bleef de ridder daer
Metter vrouwen, — diet hadde ommaer,
Dat enich mach sijn mochte geboren (1)
Also goet alse haer man was te voren —
3240 Dat haer mage, die daer hingen,
Den enen dief afsloegen ende gingen
Metten genen hare varden.
Doe liet de ridder de vrouwe gewerden,
Ende ginc om sijn volc besien.
3245 Sodat hi wart geware mettien
Dat sine viande waren comen,
Ende den enen hadden genomen
Ende hem van der galgen verstolen,
Die hem te wachten was bevolen.
3250 Noch en wiste hi beteren raet,
Na dat hem gescepen staet,
Dan hi wederkere ter vrouwe,
Hare clagen sinen rouwe,
Te siene of si weet enegen raet,
3255 Te siene wat hem te doene staet.
Ter vrouwen keardi weder saen
Ende seide : « Vrouwe, ic ben ondaen
Ende onteert van miere ere ». —
« Ende waerbi » seit si, « lieve here? » —
3260 « Vrouwe, binnen dien dat ic was hiere,
Ende mi wermede bi den viere,
Lase! doe was mi dene verstolen
Der dieve, die mi waren bevolen.

Fol. 27ⁿ v^o.

---

(1) Hs. *goboren*.

- Nu weet ic wel te voren
3265 Dat ic dlijf hebbe verloren,
Ende ic onteert werde van mire ere ». —
« Ghi ne sult niet », seit si, « here;
Wildi volgen minen raet
So en gesciet u nemmer quaet;
3270 Wildi mi nemen te wive,
Ic sal u raden bi minen live
Dat ghi en verliest, min no mere,
Pennewert goeds, lijf noch ere ». —
« Ja ic », sprac de ridder goet.
3275 « Ic seg u dan », seit si, « wat ghi doet :
Hier leget begraven mijn man;
Ic wille dat wine ontgraven dan;
Hi es noch al gheheel
Ende hi ne verloes noyt een deel,
3280 Van verwen no van sire scoenheit.
Lactten ons gaen dragen gereit
Ter galgen, daer degene hinc,
Ende hangen over hem; dits ene dinc,
Die u best mach te hulpen comen ».
3285 Ende si hebbenen genomen,
Ende brachtenen gedragen
Ter galgen. Haer began wel behagen.
Alsi daer quamen, seide de here :
« Wat helpt, vrouwe, om lijf no om ere,
3290 Al te verliesene? in come daeran
Dat ic hange uwen man.
Ic wille u waer seggen van desen;
Ewelec soude ic te bloder wesen ». —
« Here », seit si, « inne roecs niet
3295 Dat ghire emmer ane comt yet;
Ic sallen selve hangen gerne;
Uwes en staet mi niet tontberne ». —

- « Ghi segt wel, vrouwe; nu vat er an ».
Die vrouwe gegreep haren man
3300 Ende hincken in deselve stede
Daer dander hinc; de here sede :
« Vrouwe, hiermede eest niet gedan ». —
« Waarmede here? » — « Daer es meer an.
Diegene diere te voren hinc,
3305 Dat was ene kenlike dinc,
Hi was int hovet sere gewont,
Also alse hi, vrouwe, wederstont
Hem te vane ». — So wonten, here ». —
« In does niet, vrouwe, min no mere;
3310 Maer selve moettine wonden ». —
« So gevet mi swert », seit si, ten stonden.
Hi gaf haer tswert, ende si sloech sere
Den man int hovet, haren here.
« Eest nu wel » seit si, « u gevoech? » —
3315 « Neent, vrouwe, hets noch niet genoeg »,
Sprac de here; hi hadde oec voren
Int hovet .ij. tande verloren ». —
« So gaet se hem, here, uteslaen ». —
« Vrouwe, inne wils niet bestaen,
3320 Maer slaet se hem ute, of ghi wilt ». —
« Gherne, here, heb ics geweld;
Gevet mi den steen », seit soe.
Metten stene sloech si hem doe
Ute sinen hovede twe tande.
3325 Ten ridder seide si, te hande,
Al lachende, in hare tale :
« Her ridder, nu mogedi wale
Sien ende merken, lieve here,
Dat ic u minne sere ». —
3330 « Ja », sprac de ridder, daer hi stoet,
« Ic weet wel ende bens wel vroet,

Fol 277.

- Ghi sout mi al datselve doen
Dat ghi hem daet, bi sente Symoen!
Om enen andren, waer ic doet,
3335 Die wesen soude u genoet.
So ware ic dan wel berecht.
Ic dorste wel wisen, over recht,
Dat men u, vrouwe putertiere,
Waer schuldech te bernen in enen viere,
3340 Bat dan enege dievinne,
Omdat ghi van dusdanen sinne
Sijt, dat ghi dus sane hebt vergeten
Uwen man. Ic dar wel weten
Dat ghi also sout doen mie.
3345 Ondanc moet hebben hie,
So wi dat es, die al sine daet
Laet te beteren op wives raet.
Bi u seg ic al dit, vrouwe;
Ghisteren haddi den meesten rouwe,
3350 Dien nie wijf hebben mochte;
Nu sidi in andren gedochte;
Qualec loendi uwen man,
Dat hi u ye lief gewan ».

- Alse de vrouwe dit verstoet,
3355 Tornech ende gram was haer de moet,
Ende si scamets haer so sere,
Dat si vloe ende liet den here
Allene staen, ende ginc hare verde.
Daer viel si van .ij. stoelen op derde,
3360 Dat haer dede int herte wee. --
« Ay », sprac de vroede Jesse,
« Aldus sal u voeren u wijf,
Gelovedi ane haer bose lijf.
Ic dert wel seggen, overwaer,

- 3365 Ghi sult haestelike daernaer
Weten mogen wiere onrecht hevet
Of recht, van dat de vrouwe seget,
Weder dat logen es — so waer.
Het wert u kenlec openbaer,
3370 Eer liden sal de derde dach,
Welc haerre onrecht hebben mach ». —
« Ay God », sprac de keyser doe (1),
« Mocht ict weten, ic souder af soe
Rechten ende so scerpelike,
3375 Men souder af spreken ewelike,
Also lange also de werelt stoede ». —
« Ghi sullet weten », sprac Jesse, de vroede,
« Vele sciene latet onthiden,
Eer de derde dach sal liden ».
3380 Daer bleef de tale. Doe ginc de here
Ter keyserinnen, die met sere
Ende met rouwen was bevaen,
Omdat tkint niet was verdaen.
Si ginc te bedde, de here also.
3385 Alset quam des mergens vroe,
Al grimmende (2) de vrouwe seide :
« Segt mi, here, op hovescheide,
Dat ic u vrage, sidijs vroet,
Twi men der dommer feeste doet? » —
3390 « Vrouwe », seit hi, « ic en weets niet
Twi dat es ende waerom dat gesciet ».
Si green ende seide : « Ict wel weet ». —
« Vrouwe, so segget mi dan gereet ». --
« Ic segt u, here, twi dat gesciet;
3395 Maer mijn seggen en helpt niet ». —

---

(1) Hs. *doec*.

(2) Hs. *gimmende*.

« Vrouwe, ghi ne wet oft deden mach ». —
« So sal ict u, here, seggen doch.

- Die stat van Rome was wilenere
Beseten met groten here,
Fol. 277 v°. 3400 Bidie . vij . coninge rike
Haddent beseten waerlike,
Ende wilden, also ic u mach seggen,
Sente Peters stoel nederleggen.
Den paus ende al kerstenhede
3405 Wilden si ter neder werpen mede.
Die commonie van der stat
Gevreschede ende wiste wel dat;
Ende daerop si haren raet namen
Hoe si best te wraken quamen.
3410 In die stat woende een out man vroet,
Die seide : « Ghi, heren, siet wat ghi doet;
In dese stat siwi seven vroede;
Ic wille dat elc sinen dach hoede
Ende wachte jegen de Serrasine,
3415 Die ons doen grote pine,
Ende willen winnen onse stat.
Elc van den vroeden lovede dat.
Doe hilt elc vroede sinen dach,
Also also hi hem gelach.
3420 Dus hilden si met groter pine
De stat jegen de Serrasine.
Maer sere minderde hem hare spise;
Si ne mochtent verdragen in gere wise,
Si ne haddenre ander hulpe toe.
3425 Ghemeenleke gingen si doe
Tote enen ouden, ende hiet Janijn,
Ende seiden : « Here, nu moet so sijn,
Morgen moetti de wacht bestaen.

- Die vroede Janijn andworde saen :
- 3430 « Ter goeder tijt moet dat sijn;
Nu wil ic dan dat ghi morghijn
U berecht alse te houden dlijf;
Ic sal (1) voertbringen, sonder blijf,
Ene lust vele wonderlike,
- 3435 Die ic gepeinst hebbe sekerlike;
Dat engijn, alse ic wane,
Sal ons helpen wederstane
Die Serrasine ende die Piersanden,
Dat wi niet vallen in haren handen.
- 3440 Die vrode Janijn hadde doen maken
Ende berecken sine saken
Wel behendelike ende scone,
Alse elken vroeden staet te doene.
Hi dede verwen een vestiment,
- 3445 Swert alse een atriment,
Ende meer dan dusent dede hi nemen
Scurvele ende eencoerne snieme, (2)
Al levende, ende hechte se ant vestiment.
Daer dede hi nemen altehant
- 3450 Twe scone baniren groet,
Ende tongen, die alle bloetroet,
Ende oec dedi setten daernaer
Daerboven enen spieghel claer,
Die scemerde ende gaf claerheit groet
- 3455 Jegen de sonne; het was wel noet.
Die engiene dedi oprechten
Een luttel voer der midder nachten,
Eer dats yemen wart geware.

---

(1) Hs. *lc salt*.

(2) Hs. *sniere*.

- Die sonne die ginc (1) op clare,
3460 Ende die vroede Janijn ginc saen
Ten torre boven den engijn staen,
Ende droech met hem der swerde drie,
Ende te scermene began hie
Metten swerden, ende wijch maken,
3465 Dat tlier spranc uten sparken. (2)
Ende dit versagen de Serrasine
Van buten, daert was anscine,
Bi den scurvelen, die alle sprongen
Ende nieweren stil en stonden.
3470 Doe waenden wel die Serrasine
Dat de God der Kerstine
Dies nachts ware uten hemel comen,
Ent hem niet en soude vromen
Dat si met wige wilden bestaen.
3475 Ter vlucht maecten si hem saen,
Ende lieten de stat ende voeren hare verde.
Ende als de Romeine geware werden
Dat si vloen, si volgeden hem naer,
Ende versloeger vele daer.
Fol 278. 3480 Alse vluchtech es een here,
Mach ment slaen sonder were;
Si wonnen daer op hem groet goet;
Si waren dom ende niet vroet,
Dat si vloen ende te scerne gedreven.
3485 Bedi waren si staende bleven,
Tgewerke hadde hem niet gedert,
Ende si hadden hem wel verwert
Jegen die van binnen ende de sca gewonnen;
Si waren dom, bedi was begonnen

---

(1) Hs. *gin*.

(2) Hs. *spaken*.

- 3490 Der dommer feeste, alse ic eer seide.
Si waren bedrogen bi haren dompheide.
So suldi here sijn, bi Gode,
Bi den rade der seven vroede.
Bedi ghi slacht den wenenden kinde.
- 3495 Ic ben die u twaer ontbinde;
Want alst kint weent, op de stonden
Stect men hem de borst in den monde,
Het swiget; ende so gedaen es u costume;
Ghi moget u gehouden cume
- 3500 Ene ure in enen gedachte.
Dit maket mi therte onsachte.
Ene ure wildi u kint verslaen,
Een andre ure wildijt laten gaen.
U es de dinc kenlec genoech
- 3505 Van uwen sone, dat hi mi sloech,
Bloetresede ende dede lelechede.
Wat bedi of het es waerhede?
Twi ne wildijt dan verstaen,
Ende siet dat hi werde verdaen? » —
- 3510 « Wel gerne, vrouwe », sprac de here,
« Hi ne levet langer mere;
Nu wil ic dat hi si verdaen ».
Doe hiet hi daeromme gaen;
Sinen serjanten hiet hine halen.
- 3515 Dus hevet de quade, met hare talen,
Den here so vele doen verstaen,
Dat hi verdoen wille ende verslaen
Sijn kint dore haren wille.
Doe waren si droeve ende stille
- 3520 Alle diet hoerden ende sagen,
Ende begondent sere clagen.

Binnen desen dat gescien soude,

- Quam daertoe gevaren, boude,
Die sevendē vroede, de hiet Mauras,
3525 Die dies kinds meester was.
Hi was jonc man ende vroet.
Van den orse beette hi te voet,
Ende ginc tote keyser te hant,
Ende groete alle die hi daer vant.
3530 Den keyser, teerst dat hine sach,
Die hem gene andwerde en gaf;
Maer hi sweech ene lange stonde
Eer hi sprac, doe hi begonde;
Doch sprac hi ten vroeden man :
3535 « Gheen God houden! ic u an,
Noch genen danc geve ic u nu »,
Sprac de keyser, « dat seg ic u,
Here Mauras, ende al bedi
Dat ghi dus hebt bedroevet mi ». —
3540 « Ic, here? » seit hi, « ende waermede? » —
« Ghi ne wet oec niet die waerhede.
Ghi hebt so minen soen geleert
Dat hi bi u sal sijn onteert
Ende gerovet van den live.
3545 Hi wilde bi mijns selfs wive
Hebben gelegen ende vercracht;
Ende oec hebdine daertoe bracht,
Dat hi verloren hevet de sprake;
Dies es mijn herte tongemake.
3550 Ende oec en saelt niet gebreken,
Ic en salt op hem ende op u wreken
So anxtelijc, ende op uwe gesellen;
Men salre af spreken ende tellen
Hierna over langhe stont ». —
3555 Alse dit Mauras wart cont,
Dat hem de keyser dus sprac toe,

Fol. 278 v°.

- Vroedelijc andworde hi doe
Ende seide : « Here, ghi hebt geseit
Uwen wille; hets mi leit
- 3560 Dat kint verloren hevet de sprake;
Maer dat en was noyt ware sake
Dat ghi hem van der vrouwen antijt.
Sciëre sal tware sijn belijt,
Des sijt wel seker, mogedi gebiden,
- 3565 Eer de dach mergen sal liden;
Ende en wildi beiden niet
U kint te doden, hets so gesciet,
Des biddic Gode, daer wijt gesien,
Dat u daeraf moete gescien
- 3570 Alst metten ridder dede,
Die bat gelovede dat men hem sede
Dan dat hi metten ogen sach ».
Die keyser doe andworde gaf :
« Dat vertellet mi, Mauras,
- 3575 Hoe dat gesciede ende was?
Des begher ic ende wille weten ». —
« Ja, here, waer u moet geseten,
Ende ghi liet versten tent morgen
U kint te doden, dat is in sorgen,
- 3580 Ic sout u gerne doen verstaen ». —
« Ay God! » sprac de keyser saen,
« Ic en weet wat seggen noch wat bestaen,
Noch wat laten noch waertoe vaen;
Ic en weet niet wie hevet onrecht.
- 3585 Mijn vrouwe hevet daertoe bracht
Dat si tkint wil hebben verdaen,
Ende ghi wilt dat men late staen
In versten ende dwaer ondervinden.
Maer mocht ic weten ende kinnen
- 3590 Wie onrecht hadde, ic sout so wreken,

Men souder ewelike af spreken ». —
« Here », sprac Mauras, « ghi ne dorvet niet,
Hen es niet lange tote morgen,
Latet versten, ghi sult dan tclare
3595 Wel ondervinden ende dat ware;
Want tkint mach niet langer beiden
En sal spreken morgen betide ».

Die keyser sprac : « Ic salt dan laten
In versten staen, ende mi gematen
3600 Tote morgen; maer ic wille horen
Uwe redene, die ghi seidt voren,
Van hem de bat gelovede dacraf
Van dat hi horde dan dat hi sach ». --
« Ic segt u, here », sprac Mauras :
3605 « Een vorbaer ridder, die was
Ten wapene goet ende fier,
Int conincrike van Montogier,
In drome hem te voren quam
Ene vrouwe, die hem benam
3610 Sinen slaep met hare minnen.
Die ridder en wiste waer beghinnen,
Die vrouwe te suekene, no wie si was,
No waer si woende; hem wonderde das
Dat hi se (1) niet vergeten mochte.
3615 Haer minne dwancken so onsochte
Dat hijs niet langer mochte ontbaren,
Des morgens, hi ne most se varen,
Die vrouwe soeken, wiste hi waer.
Op aventure haerentare
3620 Michte hi te varen, alse hi dede,
In vremden lande, in vremder stede,

---

(1) Hs. *hire*.

Te seekene waer hi vinden moge
Die vrouwe, daer hem de sin toe droege.

Doe stichte de ridder sine vart,
3625 Ende loet bede mule ende part,
Bede met silver ende met goude,
Ende over bossche ende over woude,
Alsome daventure droech,
Te soeken siere herten gevoech,
3630 Over lanc ende over breet.
So lange voer hi ende reet,
Dat hi quam in een lant
Daer hi was vremde ende onbecant,
Ende daer hi vant enen casteel,
3635 Van grouwen merber al geheel.
Die here daer af was een grave,
Die rike was van (1) groter have;
Hi hadde ene der scoenster vrouwen
Te wive, die men mochte scouwen,
3640 Ende dore de scoenheit van hare
So was hi haers lives so care
Ende so jaloers, dat hi daer af
Elken man wantroude ende ontsach.
In enen vasten torre van stene
3645 Dede hi de vrouwe sluten allene;
Ende oec betroude hi niemen daerave
Dat hi hem den slotel gave
Van drien vasten yseren doren,
Die ten sterken torre behoren.
3650 Die here selve haer droech
Van al dat si hadde behoef.
Dus was de vrouwe daerin besloten

Fol. 279.

---

(1) Hs. *wan*.

- Allene, ende de venstre stont open.
Daer lach de vrouwe ende sach uutwart.
- 3655 Die ridder haers geware wart,
Die soeken voer sine aventure.
Alse hi se versach, recht op de ure,
So waende hi des wel wesen vroet
Dat sijt was daer sijn herte an stoet.
- 3660 Daer die vrouwe ten venstren lach
Ende si den ridder comen sach,
Int herte hi haer wel bequam.
Op haren man wart si so gram,
Dat hi se so besloten hilt,
- 3665 Dat si niet mocht hebben gewilt
Te spreken jegen den ridder goet;
Bedi haer was in haren moet
Bedroemt te voren al die ghelike,
Dat den ridder was waerlike;
- 3670 Haerlijc wart doe met anders minnen
Begrepen so int herte binnen,
Dat hi wel waent dat de vrouwe es
Daer hi om bedromet es,
Ende si waent wel van hem also.
- 3675 Die ridder began wesen vroe,
Ende sanc een liedekijn van minnen.
Hadde hi niet haren man daer binnen
Gewaent wesen, hi ware bat nare
Den torre gevaren, te spreken hare.
- 3680 Die vaer belette hem ende benam
Dat hijs niet dede no en volquam.

Der vrouwen man, de grave,
Hadde oerloge; wel wiste daerave
Die vremde ridder, die daer quam;
3685 Die ten castele saen opclam

- Ende ginc den here saluterén;
Ende hi hem, weder, met éren.
Die ridder vragede den here houde :
Of hine onthouden wilde in soude?
3690 Hi soude hem helpen te siere orlogen,
Te winnen ende te bliven boven.
Die here andwerde : ja hi, gerne,
Dies en stoele hem niet tontberne.
Doe bleef de ridder daer onthouden,
3695 Metter vrouwen man in soude.
Wat holpe dat ick er vele af seide?
Die ridder, bi siere manlecheide,
Halp den here, der vrouwen man,
Dat hijs al boven quam
3700 Van siere orloge, ende nam ent.
Doe wart de ridder wide bekendt,
Met al dengenén van den lande,
Ende de here gaf hem in hande
Van sinen lande de vogedie.
3705 Dus gevoert, alse ic u lie;
Die vrouwe was int herte vroe.
Op enen tijt geviel also,
Dat de ridder ginc neven den torre dare,
Ende die vrouwe wart sijns geware,
3710 Ende nam ene biese, ter vart,
Ende scoet se van boven nederwart.
Die biese was lanc ende smal,
Ende oec was se binnen hol;
Dat meeste, ende quam nederwart.
3715 So dat de ridder geware wart
Van der biesen, dat si was hol;
Hi wart peinsende ende wiste wel
Dat dit die vrouwe dede,
Bi enegerhande behendechede,

Fol. 279 v*.

- 3720 Ende dat sijt meende te hemwart.
In groten gepeinse so wart
Die ridder ter vrouwen, nacht ende dach,
Hoe hi haer te spraken comen mach.
- Op enen tijt gevielt also,
3725 Dat de ridder den here sach vroe
Ende blide wesen. Doe seide hi :
« Here, bi uwer genaden si
Dat ic sal bidden ene bede,
Dats om te hebben ene hofstede
3730 Daer ic een huus op maken mach,
Mine wapene al den dach
Daerin te doene behoudenlike ».
Die here andworde hem goelike :
« Segt waer ghi wilt henen ». — « Niet verre,
3735 In dat slechte neven den torre ». —
« Hets mi lief », sprac de here,
« Doet dat ghi wilt ende spoedt sere;
Ic gheves u orlof ende ghewelt;
En spaert daerjegen engeen gelt,
3740 Gout noch silver, u werdes genoech;
Gaet ende doet maken u gevoech ». —
« Danc hebt, here », sprac de ridder goet.
Doe dede hi maken metter spoet
Thuus, so hi naest den torre mochte.
3745 Die here luttel daerom dochte
Om wat dat de ridder dede.
Daer woende een metser in de stede,
Die was geboren van vremden lande;
Dien ontboet de ridder te hande
3750 Ende seide : « Vrient, hore mine tale :
Ic sal di dinen dienst so wale
Lonen ende dine pine,

Di stond er rike af te sine
Mochstu gedoen in gere manire :
3755 Dattu dorebickes dese maysire
Van desen torre, die hier staet,
Ende enen ganc maken ende enen graet,
Van den huse in den torre te gane;
Dorstu dit nemen te bestane,
3760 Te doene so verholenlike
Dat mens niet worde waerlike,
Ic sal di goeds so vele geven
Du soute te bat mogen leven ».

Die metsere andworde haestelike
3765 Dat hijt soude so behendelike
Doen, dats niemen sal werden geware
Die van buten den torre ware.
Die metsere was vroet ende genendech
Van sinen ambachte ende behendech.
3770 Hi dede dat de ridder wouwe.
Alst was volmaect, so quam wel houde
Die ridder toten metsere gegaen,
Ende trac tswert ende gincken slaen
Van den lichame thovet af.
3775 Dat was daerbi, dat hi ontsach
Dat hijs mochte gewroet sij.
Ende een porter, diet hadde gesien
Den metser maken, de verholenthede,
Dies liede den ridder ende sede :
3780 Dat hi wel wiste van sire affare.
Die ridder, die wel wart geware
Datten portere niemen was bi,
Bi wien dat hijs gewroet si,
Hi hief dat swert met beden handen
3785 Ende clovede hem thovet toten tanden.

- Dus waren si bede haers lives onblide.
Die ridder slepese ane ene side,
Daers niemen wart geware;
Allene waest hem kenbare (1).
3790 Hi clam den torre op toter vrouwen,
Diere hijt dede bescouwen
Wat hi dore haer hadde gedaen.
Met haer was hi wel ontfaen
Ende si met hem, harelijc met andren.
3795 Alst tijt was, wilde de ridder wandren,
Ende wederkeren danen hi quam.
Ane haer al sinen wille hi nam,
Alsoe met amien soude amijs.
Die vrouwe was hovesch ende wijs,
Fol. 280. 3800 Ende ute haren aelmenire
Een vingherlijn, goet ende dire,
Dat haer haer man gaf,
Doe hi se sekerde, op dien dach,
Dat stac si hem an den vinger sijn.
3805 Die here seide : « Vrouwe mijn,
Met Gode blivet, ic moet gaen,
Ic en dar hier niet langer staen,
Doere minen here, uwen man. » —
« So gaet », seit si, « te Gode dan! »
3810 Hi sciet van hare, ende ginc te hant
Daer hi haren man vant,
Diene wel blidelike ontfinc;
Ende alsoe hi neven hem ginc,
So nam die here te hant
3815 Den ridder bi derselver hant
Daer dat vingerlijn was an.
Alsoe hijt versach, der vrouwen man,

---

(1) Hs. *kelnare*.

- So wart hi peinsende vele sere,
Wanen dat comen mochte den here?
3820 Ende dien ridder, dient gevel,
Hi warts oec geware wel
Dat die grave, de here sijn,
Verkennet hadde dat vingerlijn.
Nochtan onthilts hem de here
3825 Dat hijs den ridder, min no mere,
Wilde vragen waent hem quam,
Else haer gaen scheden nam.
Die ridder, met rouwen,
Maecte hem gereet ter vrouwen
3830 Ende warp haer tfingerlijn ende vloe.
Cume was hi uten torre doe,
So quam der vrouwen man gegaen
Ter vrouwen, ende hadde de dore ondaen.
Else hi sijn wijf vant, was hi blide.
3835 Hi dede se sitten neven sine side
Ende began vragen hoet haer stoede?
Si seide : « Here, mi es wee te moede
Dat ic dus moet sijn allene,
Ende met niemene gemene
3840 Daer ic mede corte minen tijt;
So wanneer ghi van mi sijt
Van u waen ic wel sijn vergeten ». —
« Neen, vrouwe, mogedi wel weten,
Hen es in de werelt wijf
3845 Die ic core vore u lijf.
Ic wille u vragen een luttelkijn :
Segt mi, waer es tfingellijn
Metten goeden stene diere,
Dat ic u gaf goedertiere
3850 Op den dach dat ic u melde? » —
« Here, ic hebt in mine gehelde.

Twi vragedi waert soude sijn?
Ic hebt in de borse mijn ». —
« Vrouwe », seit hi, « latet mi sien ». —

3855 « Gerne, here », seit si, ende mettien
Trac dat vingerlijn wel scire
Die vrouwe uten aelmenire,
Ende togedet haren here.
Dus behilt si doe haer ere. (1)

3860 Aldoe te peinsene began
Die here, der vrouwen man,
Dat dicke vingerline geleken
Ende onderslachten, maer hi ne wilde niet spreken
Daeraf, no meer doen gewach.

3865 Dien nacht hi bi sinen wive lach,
Ende dreef met haer sijn deduut,
Also een man met sire bruut.
Des morgens es hi opgestaen,
Alst tijt was, ende es ter kerken gegaen,

3870 Ende met hem ginc de ridder stout,
Die met hem onthouden was int sout.
Ende also de dienst was gedaen,
Die here seide : « Laet ons gaen
Int wout een luttel jagen,

3875 Ons sal vele te bat behagen
Tetene ». — « Neen, here », sprac de ridder fijn,
Of ghijt gebiet, dat mach niet sijn;
Ic moet te miere herbergen gaen.
Mi es nuwelec doen verstaen

Fol. 280 v°.

3880 Bi boetscapen van minen lande,
Dat mijn pais es jegen mine viande
Gemaect, ende ic te lande come;

---

(1) Hs. *here*.

Ende ic bidde u daerome,
Here, dat ghi etet met mi heden,
3885 Alse ghi een stucke hebt gereden
Int wout ende ghejaget,
Omdat u te bad behaget,
So suldi keren ende eten met mi,
Eer dat wi keren, ic ende (1) ghi,
3890 Ende mine amie van minen lande
Hent (2) mi de boetscap bracht te hande
Dat ic met hare te lande kere ». —
« Ende ic doet gerne », sprac de here.

Die grave voer jagen
3895 Met siere maysniden, die sijns plagen
Wel ende scone, alsi souden,
Ende die ridder, diere was onthouden
Met hem, ginc ter herbergen sine,
Achmeren de vrouwe fine
3900 Met sulken cledren die si noyt ere
Hadde gedragen voer haren here,
Die gemaect waren van andren snede
Dan van dies lans sede.
Ende alsi scone was gepareert,
3905 Met andren gewaden gehacemert,
So quam si van den torre gegaen
Ontekent ende andersins gedaen,
Met diren gewaden, met andren cleden
Dan haer man hadde doen gereden.
3910 Doe sceen si hondert werven mere
Scoenre dan si dede ere.

---

(1) Hs. *en*.

(2) *Hevet*?

- Die ridder hadde haer vorseit al
Van wat gelate si wesen sal,
Alsi voer haren man sal comen.
- 3915 Si seide : si hadt wel vernomen,
Hi ne dorste hem nieuwer af ontsien.
Dat eten was gereet mettien.
Die ridder bracht, geleedt te hant,
Die vrouwe ende gaf se bi der hant
- 3920 Den grave ende deed se met hem eten.
Ende alsi bi hem was geseten,
Lettel dranc hi ochte at,
Emmer in twivel dat hi sat
Dore der vrouwen anscijn,
- 3925 Die geleece den wive sijn.
Doe peinsde hi weder, metter hast,
Dat die torre was so vast
Dat sire niet ware comen uut;
Ende bander side docht hem haer luut
- 3930 Ane hare sprake, ane haer gedane,
Dat ware sijn wijf, bi sinen wane.
Doe peinsde hi weder om tfingerlijn,
Dat wive wel so gelijc mochten sijn,
Ende si hem also wel mochten
- 3935 Alse vingerline onderslachten.
Aldus verkeerde hem sijn gepeins
Menechsins hare ende gens,
Sodat hi luttel dranc of at,
Daer hi bi der vrouwen sat.
- 3940 Alst gheten was, men dede op saen
Die taflen; de here was gegaen
Te sinen castele gereet,
Ende die vrouwe hevet haer ontcleet
Ende afgedaen al dat si hadde.

- 3945 Ende ane gedaen haers selfs gewade,
Ende bi den grade haestelike
Clam si den tor op vardelike,
Ere datter in was haer man,
Die de dore ontsloet ende tote haer quam.
- 3950 Alse hi sijn wijf vant, was hi blide.
Hi ginc sitten bi hare side
Ende bleef met haer alle den nacht.
Dat segge ic u, hi hadde recht.
Ic wane hi se onlange hebben sal;
3955 Want de ridder hadde besproken al
Die dinc, bereet ende belopen
Scip ende scipman; dus mach hi hopen
Te hebben te beteren spoet.
Nu hort wat der vrouwen man doet.
- 3960 Tierst dat hi was opgestaen,
Hi liet sijn wijf ende ginc saen
Die doren van den torre sluten,
Ende die riddere bleef van buten.
Alse hi wart geware das,
3965 Dat sijn here uten torre was,
Ende sijn wijf hadde allene gelaten,
Hi ginc bi der verholenre straten
Ter vrouwen, ende deed se opstaen.
Die selve cleder dede hi haer aen
- 3970 Die si sanderdaechs hadde an
Doe si at met haren man,
Die hare dicke dede ere,
Ende daerom peinst min no mere
Dat sine sal te scerne driven.
- 3975 Maer de lust es groet van wiven,
Daer en helpt jegen wachten negeen.
Die ridder ginc eer hi gefeen
Dat hi toter kerken quam,

Fol. 28r.

Daer hi sinen here vernam
3980 Seggende sine gebede.
Die ridder toten here sede
Dat hi al gereet ware
Wech te varene; hi bade hem dare
Dat hi hem dade ondertrouwe,
3985 Ende gawe te wive deselve vrouwe,
Die sanderdages met hem at.
Hi hed se lange tere amien gehadt.
Omdat si hadde gepijnt hare
Om hem, dat hi te lande vare,
3990 So wilde hi haer doen de ere ». —
« Het ware wel recht », sprac de here.
Hi hiet se hem halen gaen gereet.
Het es waer, want men seet :
Die enen andren wil bedriegen
3995 Hem es luttel om een liegen ».

Die ridder ginc halen de vrouwe,
Ende hare man deed se hem ondertrouwe,
Ende gaf se hem daer te wive.
Nochtan van hude ende van live
4000 So docht se hem sinen wive gelike.
Die here bracht se te scepe haestelike,
Ende hiet se Gode bevolen varen.
Doe trac men tseil op, te waren,
Ten hunen toe, ende liet gaen te winde.
4005 Also lange alse de here kinde
So stont hi achter ende sach;
Ende alst hem int herte lach
Ende hi thuus quam, der vrouwen man,
Ten torre hi clemmen began,
4010 Sijn wijf te soeken, daer hi se liet.
Also hire quam, vant hi se niet.

Hi socht se hare, hi socht se dare.
Doe wart hi van den grade geware
Dien die ridder maken dede (1);
4015 Doe wiste hi wel de waerhede
Van dat hi was te scerne gedreven.
« Ende aldus, here, moeti leven,
So suldi sijn, bi minen live,
Bedrogen, gelovedi uwen wive ».
4020 Doe sprac de vroede : « Wildi geloven
Uwen wive, ghi wert bedrogen;
Ghelovedi hare bat, van dat si seit,
Dan uwen ogen, dats mi leit.
U kint hevet gene langer beide,
4025 Het sal spreken mergen betide.
Dan suldi weten wiere onrecht hevet ». —
« Ay God! here », de keyser seget,
« Can ict geweten, ic salt so wreken,
Men salre emmermeer af spreken.
4030 Heden meer werdet niet verdaen,
Dore al dat si mi brenget aen.
Ic sal desen dach laten liden
Ende mergen sire spraken ontbeiden ».

Doe ginc de keyser toter vrouwe,
4035 Die vol was van groten rouwe,
Dat si gevorderen niet en mach
De dinc de haer opt herte lach;
Dats de rouwe, die se verslaet.
Si weet wel dat haer te quade gaet
4040 Teerste dat tkint spreken sal
Ende dat sal vertellen al
Die sake, also si es gesciet.

Fol. 281 v°.

---

(1) Hs. *dode*.

Die here en willet letten niet,
Smorgens es hi opgestaen,
4045 Ende es ter kerken gegaen,
Dien dienst ende de messe horen.
Doe bracht men hem sijn kint voren;
Ende al dat volc, groet ende clene,
Dat daer was van der stat gemene,
4050 Quam den kinde gevolget nare,
Om te horen ende te weten tware
Van hem ende van siere vrouwen;
Alle quamen sijt bescouwen.

Vore den vader, sinen here,
4055 Bracht men geleidt den jonchere
In ene plaetse vele wijt.
Alst kint vort quam, do waest tijt
Te swigen hem allen diere waren,
Om te horen die niemaren
4060 Die tkint daer vertellen soude.
Alst kint quam voer den vader wel houde,
Het knielde ende bat den vader genaden.
Die vader hiet hem al sine mesdaden
Vertellen, die hem waren gesciet;
4065 Ende het deet, ende liets achter niet,
Van ende torde vertellet daer
Sine gescienesse openbaer,
Ende waerbi hi hem van spreken (1) onthilt.
« Vader », seit hi, « mi dunct ghi so doen wilt
4070 Alse hier te voren een rijc man dede,
Daer men af tellen mach waerhede (2).
Omdat sijn kind hem dede verstaen

---

(1) Hs. *sprekent*.

(2) Hs. *w'hdede*.

Dat boven hem soude gaen,
Ende mere here sijn dan hi wart.
4075 So hadde de vader sijn kint onwert,
Ende riep twe knapen althant,
Ende hiet hem nemen tkint te hant,
Ende seide dat sijt verdrinken gaen.
Doe sprac de keyser vele saen :
4080 « Sone, uwe exemple wil ic horen,
Alse ic hebbe gedaen te voren
Van uwen meester al de hare,
Die onwille ende sorge sware
Doere uwen wille hebben gehat.
4085 Hets recht dat ghi hem ont te bat
Ende van herten te houden sijt;
Si hebben (1) u tlijf op desen tijt
Behouden bi hare wijsheit ».
Doe sprac tkint : « Ic bens gereit
4090 Ende willich te seggen gerne;
Mi en staets niet tontberne,
Sint dat ghijt weten wilt, vader,
So sal ict u seggen algader ».

« Het was wilen hier te voren
4095 Een ridder rike ende wel geboren,
Die alre kinder en hadde maer een.
In een gepeins overeen
Vielen die man ende sijn wijf,
Die hi minde alse sijn lijf,
4100 Te gane tote enen eremite int wout.
Haer kint was hem van herten hout,
Alst recht was, ende ginc met hem daer.
Boven den here vlogen hen naer

---

(1) Hs. *heben*.

- Two craien, die riepen lude,
4105 Swert van plumen ende van hude,
Ende emmer vlogen si boven den here
Craiende, roepende vele sere.
Doe sprac de vader ten jonghelinc,
Den sone, die neven hem ginc :
4110 « Ic hebbe groet wonder in minen moet,
Ochte yemen mochte zijn vroet,
Die wiste wat dese vogele menen nu ».
Die sone seide : « Ic segt u :
Die vogele seggen (1), vader mijn,
4115 Dat ic so vorbaer voer u sal zijn,
Dat ghi waert blide dat ghi mocht staen
Neven mi, daer ic mine hande sal dwaen,
Ende op te houden mine mouwen;
Ende noch meer van mire vrouwen;
Fol 282. 4120 Si souds blide zijn, wilde ic haer
Gestaden, dat si brachte daer
Die dwale, daer ic mi soude drogen ».
« Des en wert niet, so mine ogen! »
Sprac de vader, « het sal bliven.
4125 Boven mi soutu niet cliven,
No vorbare man zijn dan ic ».
Nu hort, wat nijt dede ende mic,
Dien de vader droech ten kinde.
Te verdrenkene hijt sende,
4130 Om quite daeraf te sine.
Drie dage doget pine
Op ene roke, an een eylant,
Daert genen troost en vant,
Sonder (2) ane de vogele wilde,

---

(1) Hs. *segn*.

(2) Hs. *sond*,

- 4135 Die hem seiden dat [hijt] stille hilde,
Hem soude saen geholpen sijn.
Dat kint verstont wel haer latijn,
Dat in de see lach op een eylent.
Doe quam een visschere altehant
4140 Gevaren, diet seil streec ende vinc.
Dus verginc gene dinc,
Ende hi vercocht enen riken man;
. Xx . marke gouds hire ane wan,
Die vesschere, die tkint vercochte.
4145 Ende die coepman, die tkint brochte,
Was berecker van sconincs lande,
Ende hadde al theerscap onder hande
Dat den coninc toe bestoet.
Dat kint was lustech ende vroet,
4150 Daertoe hovesch ende wijs;
Wie dat sach hi gaf hem prijs.
Dus was tkint van hem allen gheeert.
Het was recht, want het was wel geleert,
Dat het luut van beesten verstont,
4155 Ende wel was wijs daeraf ende vroet.

- Die daer was coninc van den lande
Overal hi boden sande,
Om de vroetste die men vonde,
Te siene of yemen geweten conde
4160 Twi dat ene craie ende . ij . roeke
Altoes hem volgen ende op hem roepen,
Over nacht ende over dach,
Dat hi gerusten niet en mach.
Hi dede scriven in sinen brieven :
4165 Die hem bate daeraf mochte geven
Hi gave hem half sijn conincrike,
Te vrien eygen ewelike,

- Ende na sijn lijf alegader.
Dus swoer hijt bi den hoechsten vader,
4170 Gode, onsen Here van hemelrike.
Op enen Sinxendach, waerlike,
Hadde hi gesworen ende geleit
Den dach te houden ende te sijn gereit.
Daer quam menich moederbaren ;
4175 Ende tkint quam metten here gevaren.
Diet hadde gecocht, dan wonder besien.
Te sinen here seit mettien :
Wilde hem de coninc houden tghelof,
Hi souden wel bevroeden daerof
4180 Twi de vogele op hem riepen,
Die niet cesseerden noch en sliepen.
Doe tellet sijn here den coninc vort.
Doet de coninc hadde gehort,
Hi dede voer hem comen dat kint,
4185 Ende swort hem, so dattet vint,
Dat tconincrike sine werden sal,
Can hi dwaer daeraf seggen al,
Die vogele getsissen ende wech doen gaen,
Sijn lant wert hem al onderdaen,
4190 Ende na sijn lijf wart hire af here.
Dat kint seide ende rocht niet mere ;
Het hilt hem an sijn belof,
Het souden wel bevroeden daerof.
- Doe sprac tkint : Hort hiernaer,
4195 Hieraf sal ic u seggen waer :
Die drie vogele, die daer roepen,
Dats ene craye ende twe roeken,
Die eessen vonnesse ende recht besceet
Van selken dingen alse ic wale weet.
4200 Ghi wet wel, ende het es waer,

- Dat diere tijt was op verleden yaer,
Ende die meeste roec van den twee
Dat was der crayen genoet een,
Die si liet in den dieren tijt;
4205 Ende die minste, die ghi siet,
Voer hem bejagen ende half se houden,
Met sinen bejage, ende voeden,
Ende es genoet nu jegen hare.
Nu hevet de meeste gevreescht nimare
4210 Dat die tijt gebetert es,
Ende int lant noch levende es
Die craie, sijn wijf, ende wil se hebben,
Bi der redenen, die ic u mach seggen,
Omdat si was van ierste sijn,
4215 Ende hi met hare ende si met him
Genoet was menegen dach;
So wilt hi wederkeren int gesach
Dat hi van ierste met haer was.
Die minste wil niet loven das,
4220 Dat hi se weder soude hebben,
Maer hi wil se hem al ontseggen,
Bedi dat hi se qualec liet;
Ende bi hem eest (1) bleven niet,
Si ne ware van honger doet bleven
4225 Alse hi se ter noet hadde begeven.
So stont hi haer wel bi ter noet
Ende bescermese van der doet,
Ende hevet haer haer lijf behouden;
Ende hierbi wil hi se hem onthouden
4230 Den meesten, ende wederseggen;
Ende recht vonnesse willen si hebben,
Here coninc, in u hof,

---

(1) Hs. *es*.

Ende nemme hebdi pays daeraf
Si ne hebbens vonnesse ontfaen.
4235 Op u sijn sijs beide gegaen,
Dat ghijs hem recht vonnesse doet,
Welc hare dat se behouden moet;
Ende alse sijs hebben besceet,
Si sullen hem sceden gereet
4240 Ende vliegen hare verden,
Ende laten u met payse geworden ».

Die coninc seide : « Ic segge mijn avijs :
Mi dunct, dat hijs bat werdech is
Die minste, die haer behilt dlijf;
4245 Die meeste dede alse een quaet keytijf
Dat hi se begaf ter noet ».
Dan gaf de meeste enen screem groet,
Ende sloech met vedren ende vloech wech.
Else de minste dat versach,
4250 Dat dander wechvloech ende si hem bleef,
Die bliscap, die hi so groet dreef,
Dat u mochte vertellen niemen;
Ende si vlogen wech sniemen
Ende lieten met payse geworden
4255 Den coninc, ende met verde.
Ende alse de coninc dit versach,
Sach hi nie so bliden dach;
Sine dochter dede hi vortcomen,
Die hevet de jongelinc genomen,
4260 Die sint coninc wart ende here,
Ende hadde gewelt ende groet ere
In sijn lant. Lange stont
Daerna was hem gedaen cont
Dat niet wel van goede ginc te hant
4265 Den vader sijn, ende was comen int lant

- Te wonen, daer hi here af was.
Alse hi de waerheit wiste das,
Die coninc, dat de vader sijn
Was comen wonen onder hin,
4270 Doe riep hi te hem enen serjaent
Ende seide : « Vrient, ganc te hant
Vragen waer (1) woent de here Garijn,
Ser Diederecs sone, ende die vrouwe sijn,
Die onlange sijn comen int lant.
4275 Alse duut gevreescht heves te hant,
Waer hi woent ende dune heves vonden,
So soutu hem seggen te dien stonden :
Dat hi dies mach seker sijn,
Dat [hi] binnen . viij . dagen met him
4280 In sijn huus, op desen tijt,
Wil eten ende nemen ene maeltijt.

Fol. 283.

- Doe ginc de bode, ende quam
Gegaen ter stat, daer hi vernam
Den here Garijn, sconincs vader.
4285 Die bode vertellede hem algader
Dat hem de coninc ontboet
Met hem tetene. Hi hads bliscap groet,
Ende ginct vertellen sire werdinnen,
Sinen wive, met groter minnen,
4290 Dies int herte blide was.
Nochtan en wist hare geen das
Dat hare soen was de coninc;
Si ne peinsden niet om oude dinc,
Die hem te voren was gesciet.
4295 Al en dachten sire omme niet,
Die coninc wel den vader kende,

---

(1) Hs. *waert*.

Ende eer de dach sal nemen ende
So sal hijt hem wel doen weten.
Die coninc hevet hem niet vergeten
4300 Hi ne quam, ter tijt die hi ontboet,
Tes vader huus met feesten groet.
Die coninc was daer wel ontfaen.
Alst gereet was, ginc men dwaen.
Wel haddi gedaen sijn berec,
4305 Sodat hem geen dinc gebrac,
Hi ne mocht met eren enen goden man
Wel ontfaen, daer hijs hem an.

Die coninc was daer wel ontfaen.
Het was gereet, men soude dwaen;
4310 Die dwale nam die vrouwe,
Ende die here scoet an de mouwe,
Ende wilde se daer ophouden;
Die coninc sprac wel houde :
Laet staen de mouwe, doet wech de dwale;
4315 En gedinct u niet der tale
Dat enewerf u sone seide :
Dat hi in so groter hoecheide
Boven u soude gedien,
Dat ghi sout blide sijn, wildijs lien,
4320 Dat ghi ophouden mocht de mouwen,
Daer hi sine hande dwoege, met trouwen.
U vrouwe, u wijf, soude blide wesen
Mocht si de dwale houden te desen
Daer hi an drogede, verliet tware;
4325 Oec hadt u herde onmare;
Mi dunct, nu eest daertoe comen ».
Die coninc hevet den vader genomen
Ende die moeder, bi der hant,
Ende sprac te hem, sonder sablant :

- 4330 « Ic ben dien ghi daet werpen in de zee ».
Hare geen wiste wat seggen mee;
Tebarentert waren si sere. —
Ende aldus wildi mi doen, here,
Doden sonder jugement;
4335 Ende mijn vrouwe, die hier staet present,
Hevet mi ane getegen sulke dinc,
(Daer si niet wel in en ginc)
Doe si mi (1) leide met haer allene
In de camere, te sijn gemene,
4340 Ende si lichte ane mi doe sochte
Dies si vinden niet en mochte;
Si woude dat ic bi haer hadde gelegen.
Mi ware thovet liever avegheslegen
Dan ic haren wille hadde gedaen,
4345 Ende die dinc waer vort (2) gegaen
Dat si ane mi socht, mijn vrouwe.
Here het was logene, bi mire trouwe,
Dat si mi aneteech dat ic se sloech;
Si dede haer selven dat ongevoech
4350 Dat si mi aneteech, in deets haer niet ». —
« Nu segt mi, sone, wat was u gesciet,
Op die tijt ende op die stont,
Dat ic gene sprake an u en vant?
Bi wat redenen haddi verloren,
4355 Sone, de sprake, wil ic horen ».
Dat kint andworde ende seide :
« Vader mijn, het was waerheide;
Alsoe ghi om mi sent ende mi was cont,
Gingen wi op ene avontstont,
4360 Ic ende die lieve meestre mine,

Fol. 283 v°.

---

(1) Hs. *mc.*

(2) Hs. *vorrt.*

- In de sterren ende in de mane sien,
Om te wetene ende te besiene
Of enege dinc stonde te gesciene
Cortelec, die wi niet en wisten.
- 4365 Bi der behendecheit van listen
Worden mine meestre ende ic geware :
Tierst dat ic vore u comen ware,
Ende ic mijn wort soude wanen spreken,
So soude mi de herte breken,
- 4370 Ende ic mijns lives soude derven.
Oec versagen wi anderwerven :
Mocht ic mi van spreken onthouden
. Vij. dage, ic sout lijf behouden.
Doe gaf mi elc meester ene bede
- 4375 Dat hi, bi siere behendechede,
Mi soude vervaen enen dach.
Omdat ict, here, dus waer versach,
Wildic niet spreken, mer mi onthouden,
Omdat ic wilde mijn lijf behouden.
- 4380 Hadde ic gesproken ende waert mi gesciet,
So ne waer mijns lijves niet.
Hierbi waest, lieve vader,
Dat ic liet miere vrouwen algader
Seggen dat si seggen woude.
- 4385 Ende ic nieweren af dede onscoude ;
Si mochte mi anetien dat si wilde ». —
« Vrouwe, wat es u onsculde? »
Sprac de keyser, « twi dadi dat? »
Die vrouwe en wist andwerden wat,
- 4390 Sonder allene dat si sede :
Dat sijt al van sorgen dede,
Dat hi den vader mochte verstoten
Ende ontkeren van sinen genoten ;
Des hadde si sorge ende rouwe.

- 4395 « Here », seic si, bi miere trouwe,
Het was al om te behouden u ere
Dat ic dit dede. lieve here;
Ic ben wel seker, en waer di,
Dat ic groot ere verlore daerbi,
4400 Ende ic hem vremde soude sijn.
Ende ghi wet wel, here mijn,
Dat ic vriende ende mage liet
Om u te hebben ende van hem sciet.
Else ic hier quam int lant,
4405 Waren si mi vremde die ic hier vant,
Ende noch sijn, here, clene ende groet;
Mi en ware niet leder dan u doet;
An u lijf leget mijn welvaren;
Si ne sijn niet al doet, te waren,
4410 Die mi gerne namen doet.
Sijt mijns genadech, here groot,
Al en heb ic maech no vrient int lant
Diere om gave (1) enen bisant,
Weder ghi mi dodet so liet.
4415 Ic bidde u, here, of ghi ghebiet,
Dat ghi mi niet en nemt mijn lijf
Sonder vonnesse; ic ben u wijf,
Ende ghi mijn getroude man.
Laet mi vonnesse genieten dan
4420 Van uwen mannen, te hebben doch
Sulc else wisen sal u hof,
So doedi daeran uwe ere ». —
« Ende ic salt gerne doen », sprac de here.
Van heden over .xl. daghe
4425 Sweer ic mijn hof, dat ic op de clage
Recht vonnesse u wille doen dan,

---

(1) Hs. *gae*.

Alse wisen selen mine man ».

Die keyser boden ute sande,
Wide ende verre, ende in elken lande :

4430 Dat si op dien dach genomen
Alle te hove souden comen
Die van den keyser waren gegooct.
Daer was menich man gemoet
Te hove te comene, alse op die stont

4435 Dat hem was gemaket cont,
Want het liep wide mare
Van den baroenen, haer ende dare,
Dat de keyser, in vollen gedinge
Van sinen hove, soude doen maninge

Fol. 284.

4440 Ende vonnesse van den wive sijn,
Watter mede soude gescien,
Alse op dien dach ende op die stont
Dat hem was gedaen cont.

Alst quam ten viertechsten daghe,
4445 De keyser selve dede de clage
Op de vrouwe ende vragede saen :
Wat vonnesse daeraf soude gaen,
Nadien dat comen was de dinc,
Dat si haer van den jongelinc
4450 Hadde beclaget daer te voren,
Ende menich leet ende menegen toren,
Die si hem te voren hadde gedaen?
Daeraf hiet hi se te rade gaen,
Ende volcomenlike in sijn hof
4455 Daer te seggen vonnesse of.

Doe seiden si met gemenen rade :
Dat metter vrouwen de here dade,

- Dat wijsden si, sinen vrien wille.
Doe sweech de keyser onlange stille,
4460 Maer hi sprac verbolgenlike :
« Ic hebbe gesproken so, waerlike,
Menich werf : ic salre over rechten ;
Ende mi en salt oec niet ontfechten,
Bi hare scout en eest niet bleven
4465 In hadde mijn kint verslegen.
Sint si belijt hevet de dinc,
So wil ic », sprac de coninc,
« Dat men se hier verberne sciere,
Daer wi toe sien, in enen viere ».
- 4470 Doe dede dorne ende staken
Die keyser halen, ende .i. vier maken,
Ende die vrouwe vele sciere
Dede hi werpen in den vire.
Dat sijs verdiende was scade,
4475 Want si was wijs van rade ;
Hadde si haer dinc te besten gekeert,
Si was wel wert dat men se ghecert
Edde ghepriset hadde te mere.
Doe seide te sinen kinde de here :
4480 « Wel, lieve kint, dese overdaet
Hevestu bi dire stiefmoeder raet
Gehadt ende dese grote pine.
Ic gheve di de hulde mine ;
Ende alle sevene de meestre dijn,
4485 Wil ic, dat mine vriende sijn,
Ende ic de hare, bi hare genaden.
Nemmermeer werdstu verraden
Van stiefmoeder jegen mi,
Lieve kint, dat gelove ic di,
4490 Ende ic salt di wel houden.

Die exemple hebbe ic wel onthouden.
In wille niet doen alse de man dede,
Omdat hem sijn kint toesede
Dat hijt in hoecheden sien soude
4495 Boven hem, so dede hijt boude
Dragen ende werpen in die see. » —
« Dat dede nijt doen ende wee,
Vader, dat hijs int herte droech,
Ghi ne dorft niet wanen, al had ic genoegh
4500 Also vele eren boven u
Also ghi boven mi hebt nu,
Dat ic u soude tonwerder hebben
Een twint niet, dar ic wel seggen.
So ne soude elc goet kint, wart vroet,
4505 Die vader of moeder belgen doet,
Het moet hem werde te sure ». —
Ende hier ent de aventure
Ende die boec van den seven vroeden.
God moet se in dogeden vort hoeden
4510 Alle diere hebben gewesen
Daer dese rime es gelesen.
Des moet hem onnen de hemelsche Vader!
Amen segt allegader.

Amen. Amen. Amen.

WOORDENLIJST.

De cijfers verwijzen naar het vers. Het dubbel punt achter zekere cijfers beduidt dat het woord tot rijk dient.

- Achemant, bn. 1506. 1908. 2010.
 Achemenen, w. 3899. — **Hacemenen.**
 Gehacemert 3905.
 Acht, telw. 2832.
 Achten, w. 2149. — Achten (achte het)
 1413. — Acht (geacht) 2307. Geacht 515.
 617. 2575. — Subj. Achte 1674.
 Achter, vz. 1490. 1528. 1539. — Achter
 dorpe 2111. — Achter straten 1613.
 Achter, bijw. 1913. 4006. — Achter en
 voren 236. — t Achter zijn 1246.
 Achterlaten, w. Liets achter 4065.
 Achterwaren, w. t Achterwarne 611.
 Aelmenire, zn. 3800. 3857.
 Aen, vz. 853. Zie ook AN en ANE.
 Aenbrengen, w. Si brenget an 4031.
 Aendoen, w. Dede aen 3969. — Aen gedaen
 3945.
 Aexe, zn. 1955. 1961. — Axe 633.
 Aextere, zn. 2692. Aexteren 2585. 2668.
 2765.
 — Aextre 2603. 2730. 2746. 2749. —
 Axtre 2741.
 Af, vz. 1641. 2148. 2219. 2807. 4190. 4385.
 Af, bijw. (daarmee gedaan) 2086.
 Afdoen, w. Afgedaen 3944.
 Affare, zn. 3780.
 Afgaen, w. Ginc af 2741. — Subj. Ga af 404.
 Afhouwen, w. 1962.
 Afnemen, w. Afgenomen 2571-72.
 Afslaen, w. 1358. 1947. 1955. 2978. 2985.
 2990. 3773-74. — Aveslaen 1350. —
 Atslaet 636. — Slogedi af (sloegt gij af)
 1984. — Sloech af 814. — Sloecht af
 1360. — Afsloegen 3241. — Aveghe-
 slegen 4343. — Imperat. Slach af 633.
 Afwesen, w. Awe wesen 3153.
 Afwringen, w. Wranc af 2728.
 Ay, uitr. 172. 715. 971. 1091. 1119. 1276.
 1341. 1549. 1606. 2631. 2711. 3037.
 3361. — **Ay God!** 3372. 3581. 4027.
 Al, bijw. voornw. (Elk, *omnis*) 325. 537.
 763. 1251. 1325. 1377. 1545. 2299. 2332.
 2360. 2568. 2993. 3346. 3702. 3955.
 4048. 4063. 4082. 4409. — **Alle** 19. 186.
 197. 245. 410. 429. 471. 609. 690. 1088.
 1132. 1357. 1384. 1996. 2109. 2113.
 2558. 2875. 2989. 3035. 3081. 3448.
 3451. 3468. 3520. 3529. 3952. 4053.
 4431. 4484. 4510. — Allere 36. 1509. —
 Alre 15. 56. 428. 874. 1037. 3030. 4096.
 — Alrebest 1145. — Allen 1. 189. 193.
 237. 294. 309. 590. 679. 698. 969. 1153.
 1387. 1611. 1859. 2275. 2499. 2598. 2606.
 2776. 3054. 3149. 4058. 4152. — Al
 (geheel, *totus*) 117. 124. 547. 1354. 1499.
 1508. 1734. 1746. 1958. 2061. 2330.
 2361. 2362. 2364. 3004. 3053. 3059.
 3111. 3181. 3404. 3731. 4041. 4147. 4189.
 Al, zelfst. voornw. (alles) 218. 1315. 1364.
 1987. 2036. 2049. 2098. 2099. 2124.
 2604. 2620. 2684. 2740. 2915. 3290.
 3348. 3651. 3944. 4031.
 Al, bijw. (ten eenen male, geheel en al
 503. 796. 1334. 1746. 2230. 2387. 2511)
 3912. 3982. 4187. 4221. (al te maal.
 1824. 3073. 3448. 3538. 4391. 4396.
 2000. 2158. 2987. — (overal) 188. — Al
 ter versterking. Al met machten 508. —
 Al tote bi den dage 2684. — (Zegswijze,
 geheel en al, *omnino*) Met allen. 2995.
 Al, vz. (alhoewel, ofschoon) 305. 699. 705.
 1478. 1677. 2032. 2164. 2524. 2895.
 2948. 4295. 4412. — Al eest 3063. —
 Al waer 774. — Al waest 802.
 Al, met een tegenw. deelw. 867. 915. 935.
 1190. 3326. 3386.
 Aldaer, bijw. 3123.
 Al die gelike (al hetzelfde) 3668.
 Aldoe, bijw. 430. 3860.
 Aldus, bijw. 78. 88. 283.
 Algader, bijw. 366. 474. 717. 1744. 2845.
 4093. 4285. 4383. — Allegader 1006.
 4513. — Al te gader 4168.
 Algheheel, bijw. (geheel) 3278. 3635.
 Alhiere, bijw. 89 :

- Allene**, bn. 453. 464. 780. 833. 860. 2637. 2922. 3160. 3358. 3645. 3653. 3789. 3838. 3966. 4338.
- Allene**, bijw. 860. 4390.
- Allenthalven**, bijw. In a. — (overal) 237.
- Alnoch**, bijw. 552.
- Alrehande**, onv. bn. 257.
- Als**, vw. 151. — So vele als 2343-44.
- Als**, bijw. 3477.
- Else**, vw. 31. 52. 89. 94. 149. 150. 183. 193. 258. 268. 279. 564. 568. 663. 702. 764. 805. 834. 935. 1136. 1183. 1197. 1198. 1507. 1520. 1859. 2065. 2188. 2199. 2298. 2522. 2575. 2582. 2613. 2675. 2996. 3171. 3402. 3436. 3443. 3490. 3620. 3705. 3798. 3837. 4070. 4081. 4099. 4199. 4245. 4275. 4427. 4492. — **Alset** 720. — **Alst** 700. 701. 853. 866. 1004. 2597. 2998. 3082. 3164. 3570. 4102. — **Alsi** (als hij) 1016. 1262. — **Alsi** (als zij) 231. 1117. 1145. 2693. 3896. 3904. — **Sulc** else 4421.
- Also**, bijw. 44. 233. 253. 276. 289. 349. 351. 489. 691. 731. 942. 949. 955. 1068. 1085. 1129. 1133. 1237. 1293. 1316. 1369. 1392. 1521. 1711. 1728. 1840. 1914. 1960. 2093. 2116. 2141. 2172. 2234. 2289. 2320. 2377. 2403. 2487. 2545. 2640. 2828. 3202. 3207. 3354. 3813. 3817. 3827. 3834. 3872. 3885. 3950. 3964. 4011. 4225. 4238. 4249. 4256. 4267. 4358. 4404. 4434. 4442. — **Alset** 3385. — **Alst** 703. 750. 790. 1763. 3095. 3183. 3496. 3771. 3795. 3869. 3940. 4007. 4057. 4061. 4303. 4444. — **Alsi** (als zij) 2211. 1380. 3288. 3914. 3921.
- Alsnu**, bijw. 987.
- Also**, bijw. (alswanneer, toen) 44. 233. 253. 276. 289. 349. 351. 489. 691. 731. 764. 797. 942. 949. 955. 1068. 1085. 1129. 1133. 1237. 1293. 1316. 1369. 1392. 1521. 1711. 1728. 1840. 1914. 1960. 2093. 2116. 2141. 2172. 2234. 2289. 2320. 2377. 2403. 2487. 2545. 2640. 2828. 3202. 3207. 3354. 3480. 3555. 3657. 3813. 3817. 3827. 3884. 3872. 3885. 3950. 3964. 4011. 4225. 4238. 4249. 4256. 4267. 4358. 4404. 4434. 4442. — **Alset** 3385. — **Alst** 703. 750. 790. 1763. 3095. 3183. 3496. 3771. 3795. 3869. 3940. 4007. 4057. 4061. 4303. 4444. — **Alsi** (als zij) 1380. 2211. 3288. 3914. 3921. — (aldus, zooals) 10. 297. 563. 624. 797. 966. 1095. 1167. 1218. 1317. 1323. 1818. 2174. 2413. 2457. 2462. 2567. 2690. 2763. 3038. 3179. 3344. 3674. 3707. 3724. 4042. — **Alsoe** 399. 1028. — **Also...** als 106. 1098. — **Also...** else 164. 678. 992-93. 1348. 1567. 1762. 2454. — **Also** vele **alsi** (zoo veel als zij) 1291. — **Also** else 573. 1177-78. 1837. 2054. 2682-83. 3307. 3419. 3934-35. — **Also** **alsen** (zoo als hem) 893. — **Also** **alst** 579. 728-29. 1686. 1866-67. 2584-85. 2785-86. — **Alsone** (zoo als hem) 3628.
- Alsus**, bijw. 651. 1899. 2526.
- Al te** (veel te) 631.
- Altehand**, bijw. 896. 2430. 3085. 3449. 4076. 4139.
- Al te** waren 1102.
- Altoes**, bijw. 1021. 1232. 2255. 4111. — **Altoes** else 1089.
- Amen**, 4513.
- Amie**, zn. 3890. — **Amien** 3798. 3987.
- Amijs**, zn. 479. 1537. 1546. 2612. 2644. 2646. 2686. 2706. 3798. — **Amise** 1540.
- An**, w. 104. 235. 1847. 3015. 3535. 4307. **Zie Onnen**.
- An**, vz. (aan) 31. 235. 376. 482. 603. 604. 718. 746. 872. 1122. 1361. 1471. 1696. 1804. 2068. 2069. 2222. 2733. 2775. 2916. : 2794. 3022. 3816. 4132. 4192. 4324. 4353. 4408. — **An** (tegen) 3118. — **Ane** 30. 90. 208. 533. 591. 593. 873. 1015. 1016. 1017. 1123. 1137. 1296. 1501. 1896. 2003. 2029. 2227. 2811. 2486. 3362. 3787. 3797. 3930. 4134. 4143. 4340. 4346. — **Ant** 133. 1435. 2697. 3448.
- Ander**, bn. 63. 254. 1062. 1243. 1429. 1518. 2134. 2141. 2426. 2575. 2581. 3116. 3301. 3424. 4250. — **Andre** 90. 139. 254. 377. 389. 3503. — **Des anderdages** 3040. — **sAnderdaechs** 3970. — **Des anders morgens** 1366. — **Andren** 527. 988. 2991. 3229. 3351. 3902. 3905. 3908. 3994.
- Anderwerf**, bijw. 1088. 2022.
- Andworden**, w. Inf. 91. 294. — (verkort) 2503. 4389. — **Impf.** **Andworde**, 1845. 3055. 3226. — **Andwerde** 182. 3692. — (verkort) 166. 281. 1596. 2504. 3429. 3557. 3733. 3764. 4356.
- Andworde**, zn. 692. 2845. — **Andwerde** 3531. 3573.
- Anegaen**, w. 2657.
- Anecomen**, w. **Quam ane** 1137. 3193.
- Anhebben**, w. **Hadde an** 3970.

- Anscieten, w. Scoet an 4311.
 Anscijn, zn. 1228. 3924. — Anscine zijn 2028. 3467.
 Ansichte, zn. 116. 500. 775. 803.
 Ansins (Anscins?) 1146.
 Antijen, w. Antijt 3562. — **Anetien** 4386.
 — Aneteech 4348. 4350. — Anc getegen 4336.
 Anvangen, w. Vingen an 1385.
 Anxillas, eigenn. 951. 1159 : 1166. — Anxilles 63. 71. 957. 971. 996. 1002. 1003. 1004. 1008. 1186.
 Anxtelijc, bijw. 3552.
 Apel (Appel), zn. 274.
 Arbeit, zn. 836.
 Arch, bn. Arger 1457. 1637. 1641.
 Arch, zn. 1881. 1397. 2460.
 Arismatike, zn. 242.
 Arm, zn. Arme 477.
 Arm, bn. Arme 2267. 2270. 2307.
 Armoede, zn. 1010.
 Arten, zn. mv. 239. 245. 2249.
 Asselgieren, w. Asselgierten 2331.
 Astronomie, zn. 241.
 At, w. 3922. 3938. 3971. 3986. Zie **Eten**.
 Atriment, zn. 3445.
 Avc. Zie **Af**.
 Avent, zn. sAvents 368. — **Avont** 2005.
 — Des avonts 203. 1763.
 Avenstronc, zn. 1093. 1106.
 Avenstont, zn. Avenstonde 1114. 1525. — **Avontstont** 4359.
 Adventure, zn. 394. 893. 1485. 3098. 3507. 3628. 4507. — Bi a. 1226. 2241. — Op a. 3619.
 Aventuren, w. 2800.
 Avijs, zn. 4242.
 Avontclocke, zn. 1607.
 Axe, zn. Zie **Aexe**.
 Bad, bijw. 2869.
 Baliu, zn. 1407.
 Banderside, bijw. 3929.
 Baniren, zn. mv. 3450.
 Baraet, zn. 497.
 Barevoet, bijw. 839.
 Baroen, zn. Baroene 315. — Baroenen 523. 4437.
 Bart, zn. 153.
 Banxillas, eigenn. 668. 691. 743. 747. — Bauxillas, 21. 49. 374.
 Bat, bijw. 723. 726. 1124. 1260. 1342. 2252. 3229. 3340. 3571. 3602. 4022. — Bat nare 3678. 4243. — Te bad 3887. 4085. — Te bat 3763. 3875.
 Bate zn. 541. 1466. 2158. 2941. 4165. — Baten 1179.
 Bebloet, verl. deelw. 796. 812.
 Bedde, zn. 267. 286. 338. 457. 546. 1521. 1532. 1536. 1765. 1768. 2006. 2931. 2035. 2173. 2421. 2964. 3384.
 Bede, zn. 3728. 4374.
 Bede, onbep. telw. 457. 477. 601. 768. 1117. 1212. 2170. 2347. 2787. 3625. 3626. 3786. — Beden 2821. 3784. Zie ook **BEIDE**.
 Bedeemt, verl. deelw. 1763.
 Bedéien, w. 2343.
 Bedenken, w. Bedechte 2721. — Bedachten 214. — Bedacht 2118. 2223. 2807. 3069.
 Bederven, w. 3225. — Bederve 1342. — Bederf 644. 1987. 2323.
 Bedi, bijw. en voegw. 40. 134. 304. 329. 559. 706. 1014. 1025. 1038. 1169. 1573. 1858. 2153. 2206. 2207. 2515. 2562. 2712. 2732. 3141. 3485. 3494. 3507. 3538. 3667. 4222. — Bedie 983. 2971.
 Bedieden, w. 2589. 2914. — Bediede 73.
 Bedoven, w. 2677.
 Bedriegen, w. Bedrogen 1809. 2491. 4019. 4021.
 Bedroevet, verl. deelw. 3539.
 Bedromen, w. 2400. — Bedomet 3673. Bedroemt 3668.
 Bedropen, verl. deelw. 2738.
 Beelde, zn. 2296.
 Beeste, zn. 889. 891. — Beesten 876. 878. 4154.
 Beeten, w. Beette 3527.
 Begare, zn. 1036 :
 Begaren w. 2829. — Begart 110.
 Begarte, zn. Begarten 246 :
 Begeren, w. Begher 3576. — Beghert 2160. — Begert 2194. 2232. 2529. 2929. — Begerde 1704. 3203. — Begarden 2354 :
 Begerte, zn. 475. 2521. — Begherte 2360.
 Begeven, w. 4225. — Begaf 4246.
 Beghin, zn. 60.
 Beghinnen, w. 2459. 3611. — Beginnen 1933. 2183. — Begint 1938. — Began 54. 276. 290. 502. 512. 901. 907. 920. 1008. 1336. 1729. 1788. 2176. 2381. 2469. 2487. 2599. 2739. 3097. 3287. 3463. 3675. 3836. — Begon 743. — Begonst 556. — Begonde 2468. 3533. — Begonden 2421. 2467. — Begondent 3521. — Begonnen 2110. 3489.
 Begraven, verl. deelw. 3276.
 Begrepen, verl. deelw. 2780 : 3200. 3671.
 Behage, zn. 250 :
 Behagen, w. 3287. 3875. — Behaget 2030. 3887. — Behagede 296.

- Beheet, zn. 69. 2073.
Behendeck, bn. 3769.
Behendechede, zn. 2478. 3719. 4375. —
Behendechheit 4365.
Behendelike, bijw. 3442. 3765.
Behoeden, w. 665.
Behoef, zn. 3651.
Behoren, w. 3649. — Behoerde 326.
Behouden, w. 392. 395. 408. 4088. 4237.
4373. 4379. 4396. — Behout 2871. —
Behoud 82. — Behilt 3859. 4244. — Be-
houden 1182. 4228.
Behoudenlike, bijw. 3732.
Beide, onbep. telw. 320. 1050. 1201. 2378.
2384. 2436. 2643. 2925. 4235. — Beider
1053. Zie ook BEDE.
Beide, zn. 4024 :
Beiden, w. 3566. 3596. — Beide 2465 : —
Beit 2963.
Bejach, zn. Bejage 4207.
Bejagen, w. 4205.
Bekennen, w. 2937. — Bekinnen 1374. —
Becant 626. 1012. 1545. 1611. 1800.
2246. 2805. 2864. — 3701 : — Bekennet
1353.
Bekeren, w. Bekerene, 682.
Beclaget, verl. deelw. 4450.
Becoelen, w. Becoelt 2172.
Becomen, w. Becomit 1782. — Bequam
251. 3110. 3662.
Becommeren, w. Becommert 1258.
Becopen, w. 687.
Becoren, w. 706.
Bequellen, w. 690. 1862.
Beletten, w. Belette 2369. 3680.
Belgen, w. 832. 4505. — Balch 1925.
Beliden, w. Belijt 3562. 4446.
Belof, zn. 4192.
Beloken, verl. deelw. Belokenen Sinxen-
dach 749.
Belopen, verl. deelw. 3956.
Beneden, bijw. 2483.
Benedien, w. 1442.
Benemen, w. 2974. — Benemt 632. — Be-
nam 2369. 3609. 3680. — Be iomen 965.
1456. 1855. 3025.
Beneven, bijw. 776.
Bepeinsen, w. Bepeinst 3229. — Bepeinsde
1264.
Beraden, w. 1238. — Berieden 752.
Berechten, w. Berecht 3432. — 3336.
Berechter, zn. 1734.
Bereet, verl. deelw. 3956.
Berec, zn. 4304.
Berecken, w. 3441.
Berecker, zn. 4146.
Bereiden, w. Bereit 2028.
Berne, zn. 2007. 2484.
Bernen, w. 2255. 3339. — Bernede 2259.
2298. — Bernede 2653. 2666.
Berouwen, w. 1592. 2752.
Beroven, w. 3077.
Bert, zn. 2654. 2673.
Besant, zn. 2809. — Bisant 2857. 2865.
2871. 2951.
Beseten, verl. deelw. 3390. 3401.
Beseven, w. 775. — Besevet 1960.
Besien, w. 441. 1045. 1051. 1319. 1707.
1712. 1730. 2289. 2420. 2734. 2992.
3129. 3244. — Besiene 4360. — Besiet
2100. 3019. — Besach 1302.
Bescaven, verl. deelw. 1246 :
Besceet, zn. 698. 4198. 4238.
Bescermen, w. Bescermese 4227.
Bescouwen, w. 3791.
Bescreven, verl. deelw. 240. 244. 246.
2284.
Beslaen, w. 1602.
Besloten, verl. deelw. 3652. 3664.
Besoecken, w. 1382. — Besochte 2846 :
Bespreken, w. Bespraken 229. — Bespro-
ken 3955.
Best, bn. verg. trap. Beste 23. 114. 202.
212. 485. 683. 901. 1010. 1351. 1756.
1975. — Besten 2104. 2129. 4476.
Best, bijw. 1239. 1287. 1697. 1710. 2623.
2970. 3060. 3149. 3284. 3409.
Bestaen, w. 1349. 1357. 1714. 1956. 2024.
2103. 2291. 2294. 2344. 2347. 2352.
2401. 2542. 2663. 2680. 2888. 3156.
3319. 3428. 3474. 3582. — Bestane
3759. — Bestaet 1095. 1824. 1940. 2961.
Bestont 3173. — Bestoet 4148. — Be-
stonden 2393. — Bestaen 491. 2210.
Besterven, w. 1183. 1461. 2236. — Bester-
vet 1187. 1336.
Bestieren, w. Bestierene 962 : 1852 :
Beswelten, w. Beswalt 3123.
Bet, zn. 2931 : 2962 :
Betekenen, w. Betekent 2878.
Beter, bn. verg. trap. 1125. 1356. 1668.
1739. 2041. 2796. — Beteren 3250. 3958.
Beteren, w. 637. 3346. — Gebeteri 4210.
Betide, bijw. 1423. 2464. 2489. 3597. 4025.
Betrouwen, w. 44. 1903. — Betroude 3646.
Bevaen, w. 3382.
Bevelen, w. Beval 611. — Bevolen 3249.
3263.
Bevonden, verl. deelw. 3167.
Bevroeden, w. 276. 1019. 1944. 2836.

2920. 4179. 4193. — Bevroet 1976. —
Bevroedet 1185.
Bewanen, w. Bewane 693. 714. — Be-
waent 1284.
Bewerden, w. 444.
Bewerven, w. 939.
Bewest, verl. deelw. 1146 :
Beweven, w. Bewevet 3075 : — Beweven
1684 :
Bi, vz. 560. 1077. 1454. 1459. 1533. 1546.
1731. 1749. 1769. 1792. 1795. 1801.
1809. 1810. 1813. 1824. 1922. 2011.
2013. 2253. 2324. 2469. 2516. 2524.
2788. 2898. 2902. 2948. 2971. 2972.
3066. 3261. 3348. 3468. 3491. 3493.
3543. 3545. 3697. 3727. 3783. 3815.
3865. 3880. 3919. 3921. 3931. 3939.
3946. 3951. 3967. 4088. 4169. 4213.
4223. 4328. 4342. 4354. 4365. 4464.
4486. — Bi aventuren 2241. — Bi den
dage 2684. — Bi nachte 2365. — Bi der
hant 1048. 2616. — Bi desen 860. — Bi
dien 553. 2982. — Bi waerheden 1705 :
— Bi waerheide 2395. — Bi minen live!
1476. 2066. 2208. 3271. — Bi miere
(mire) trouwe (trouwen)! 1636. 1652.
1679. 1986. 2014. 2645. 3070. 4347.
4395. — Bi uwer trouwe 2300. — Bi
miere wet (weet) 2930. — Bi Gode! 98.
3492. — Bi den hoechsten vader, Gode!
4169. — Bi sente Jan! 3093. — Bi sente
Symoen! 3333.
Bidden, w. 3728. — (Ic) bidde 196. 576.
931. 1079. 1215. 1470. 1904. 2783. 3568.
3883. 4415. — Bat 1745. 4062. — Baden
526. 1495. 1892. 2903. — Badent (ba-
den het) 2260. — Gebeden 2071.
Bidie, bijw. 3400. Zie ook **BEDIE**.
Bieden, w. Biet 61. — Boet 953. 2895.
Biese, zn. 3710. 3712. — Biesen 3716.
Bicken, zn. 2472.
Binnen, vz. 58. 59. 68. 126. 205. 2604.
3671. 3713. 3188. — Binnen desen 496.
623. 3522. — Binnen dien 2834. 3260.
Bisant, zn. 4413. Zie ook **BESANT**.
Bisijn, w. Bi was 3782.
Bispel, zn. 2600.
Bistaen, w. Stont bi 4226.
Biten, w. Gebeten 823.
Bitter, bn. 2518.
Blader, zn. mv. 272.
Blame, zn. 722.
Blide, bn. 86. 116. 174. 183. 1002. 1909.
2441. 2488. 2692. 2729. 3726. 3834.
3950. 4116. 4120. 4290. 4319. 4322. —
Bliden 4257!
Blidclike, bijw. 423. 2699. 3812.
Blijf, zn. 3433.
Bliscap, zn. 980. 1512. 2433. 2797. 2798.
3216. 4251. 4287.
Bliven, w. 307. 1664. 3154. 4124. — (Ic)
Blive 1671. — Bleef 15. 805. 2439.
3380. 3694. 3952. 3963. 4250. — Blevic
1667. — Bleeft (bleef het) 3039. — Ble-
ven 33. 306. — Blevē 982. 1491. 1897.
— Blivet te Gode 1571. — Met Gode
blivet 3806. — Bleven 1162. 3134. 3485.
4223. 4224. 4464.
Blixem, zn. 2714. — Blixeme 2671.
Bloder, bn. comp. 3293.
Bloedech, bn. 713.
Bloet, zn. 503. 1403. 2152. 2161. 2169.
Bloetlatere, zn. 2155. 2165.
Bloetresen, w. Bloetresede 3102. 3120. 3506.
Bloetroot, bn. 3451.
Blonc, bn. 1094.
Blusschen, w. 2302. — Bluschede 2297.
Bode, zn. 1030. 4282. 4285. — Boden 362.
363. 415. 2109. 4157. 4428. — Boeden
946.
Boec, zn. 5. — Boeke, 1130 : 1161. 1163.
1181. — Boeken 892.
Boelioen, zn. 2980. — Bolione 2975.
Boem, zn. 224. 564. 589. 599. 604. 619.
630. 643. 649. 887. 900. 917. 1959.
Boemgart, zn. 1117. — Boengart 587.
1946. — Boegart 1958.
Boengardre, zn. 595.
Boesem, zn. 897. — Boesom 905.
Boetscap, zn. 3891. — Boetscapen 364. 3880.
Boge, zn. 2278.
Bore, bijw. 219.
Borgen, w. 3090. — Borget (borgt het) 663.
Borne, zn. 1140. 1727. 2872. 2878.
Borse, zn. 3853.
Borst, zn. 3497.
Bort, zn. Van borde te borde 1312.
Rose, bn. 3363.
Bossche, zn. mv. 874. 890. 3627.
Boude, bijw. 608. 950. 1495. 1596. 1950.
2415. 3523. 4495.
Boven, vz. en bijw. 84. 429. 471. 609. 622.
631. 652. 1996. 2676. 2737. 3158. 3461.
3711. 4103. 4106. 4125. 4495. 4500.
4501. — Gaen boven 4073. — Gedien
boven 4318. — Boven bliven 3691. —
Boven comen 397. 3699.
Breet, bn. 3630.
Breken, w. 384. 1947. 4360.
Broeder, zn. 1173. 1392. — Broedre 2355.
2364. 2492.
Broet, zn. Ghersten broet 1726.

- Broke, zn. 783.
 Brengen, w. 2349. 2955. — Brenges 2865.
 — Bracht 1767. 2371. 2477. 2802. 3062.
 3918. 4047. 4055. — Brachte 558. 4121.
 — Brachtstu 1799. — Brachten 315. 1906.
 3162. — Brachtenen 3286. — Brochte
 357. 893. 1145. — Brochten 364. 1292.
 2383. — Brecht in dien 984. — Bracht
 (gebracht) 1505. 1692. 2094. 2117. 3547.
 3585. 3891. — Bringen 190. 3138. —
 Bringe 2776.
 Brieven, zn. mv. 4164.
 Bruut, zn. 3867.
 Buc, zn. 2509.
 Buten, vz. 213. 755. 2935. 3467. 3767. 3963.
 Cesseren, w. Cesseerden 4181.
 Cypres, zn. 3115 :
 Dach, zn. 351. 403. 406. 413. 943. 954.
 1645. 2141. 2377. 3370. 3379. 3413.
 3418. 3565. 3722. 3731. 3803. 4032. —
 Goeden dach! 671. 941. 943. 953. 1429.
 1443. 1844. 1846. — Des anders dages
 1979. 2045. — Des ander dages 3040. —
 Dies dages 2545. — Eens dages 618. —
 Eles dages 1318. — Dage 249. 392. 527.
 1087. 1088. 1833. 2265. 2404. 2684.
 2832. 2834. 2909. — Out van dagen 1625.
 Daen (vandaan), bijw. 2107.
 Daen (dien? aanw. vnw.) 1210.
 Dner, bijw. 188. 200. 215. 216. 228. 230.
 239. 244. 246. 287. 297. 360. 387. enz.
 — Daers (daer het) 3788. — Daert (daer
 het) 382. 387. 422. 455. 1144. 3407. 3568.
 4133. — Dart (daer het) 422. — Dare
 513 : 952 : 3983 : 4012 :
 Daeraf, bijw. 86. 222. 248. 594. 831. 862.
 1216. 1282. 1511. 1512. 2142. 2387.
 2493. enz. — Daerave 1076 : 3138 : 3159 :
 3640 : — Daerof 214 : 548 : 570 : 1073 :
 2137 : 2172 : — Daerove 1474 :
 Daeran, bijw. 730 1225. 1692. 2086. 3215.
 3290. 3303. — Daerane 2319. 2830.
 Daerbi, bijw. 1062. 1594. 1913. 3775.
 Daerbinnen, bijw. 3677.
 Daerboven, bijw. 631. 3453.
 Daerbuten, bijw. 1586. 1598.
 Daerin, bijw. 589. 760. 787. 1334. 1347.
 1577. 3052.
 Daerjegen, bijw. 868. 1460. 1574. 3739.
 Daermede, bijw. 212. 302. 925. 1177. 1689.
 2171. 2584.
 Daerna, bijw. 92. 529. 1134. 1526. 2691.
 2758. 3159. — Daernaer 298. 816. 1158.
 1324. 2008. 3346. — Daernare 2978 :
 Daerneven, bijw. 1272. 2410. 2660.
 Daerof. Zie DAERAF.
 Daerom, bijw. 1680. 1681. 1905. 2130.
 3156. — Daerome 2955 : — Daeromme
 2339. 3513.
 Daerop, bijw. 168. 2734. 3408.
 Daerover, bijw. 797. 1858. 2743.
 Daertoe, bijw. 159. 190. 733. 1759. 2167.
 2175. 2553. 2838. 3179. 3523. 3547.
 3585.
 Daerwaert, bijw. 3192.
 Daet, zn. 3346. — Daden 2469.
 Dageraet, zn. 1773. 2403.
 Dalen, w. Gedaelst 285.
 Dan, zn. 881.
 Dan, vw. 135. 220. 617. 1063. 1281. 3252.
 3340. 3431. 3446. 3572. 2603. 3809.
 Dan, bijw. 1523. 1623. 1698. 2096. 2101.
 3275. 3277. 3336. 3393. 3508. 3594.
 3598.
 Danen, bijw. 3796.
 Dangier, zn. Dangiëre 2270 : — Daengier
 2707 :
 Danc, zn. 71. 125. 165. 186. 1184. 1721.
 3118. 3536. 3742.
 Dancken, w. 180. — Dancte 62.
 Dar. Zie DORREN.
 Daren. Zie DEREN.
 Dat, aanw. vnw. 49. 94. 145. 221. 263. 316.
 322. 337. 434. 447. 456. enz. — Dan
 (dat en) 1524. — Dats (dat is) 60. 126.
 385. 1521. 1551. 1610. enz. — Des
 (daarvan) 64. 72. 186. 211. 693. 704.
 3232. 3564. 3568. — Dies (daarvan) 14.
 888. 890. — (Zulks) 34. 103. 328. 716.
 3472. 3693. 3779.
 Dat, betrekk. vnw. 56. 61. 104. 251. 372.
 428. enz.
 Dat, vw. 74. 104. 123. 131. 157. 175. 179.
 180. 185. 187. 191. 192. 197. 198. 215.
 252. 256. 263. 284. 290. 292. 300. 314.
 323. enz. — Dat (dat het) 421. 433. 438.
 469. 473. 487. — Dats (dat het) 1778. —
 Dats (zoodat het *kind* het) 269. 296. enz.
 — Datten (dat den) 735. — Datter (dat
 er) 864. — Dattet (dat het) 1422. 1611.
 2663. — Expletief (indien dat) 4. — Twi
 dat 27. — Wie datter 1383. — Indien dat
 313. — Wat dat 295.
 Dat, bep. aank. vnw. (hetgeen) 127. 218.
 311. 377. 519.
 Datselve, aanw. vnw. 3332.
 De, bep. lidw. 11. 29. 35. 49. 61. 70. 77.
 83. 85. 87. 93. 96. 97. 105. 109. 115.
 119. 122. 141. 142. 147. 149. 156. 170.
 174. 199. 211. 214. 218. 233. 289. 299.

317. enz. — Geëlideerd : Dander 254. — Dene 253. — Derde 285. — Des 274. — Des avonts 203. — Des mergens 351. 413. 3385. — Des morgens 3617. — Der 85. 129. 180. 205. 220. 238. 333. 390. 417. 452. 456. 486. 549. ei 7. — In der jare vive... viere 81. 104. — Der swerde drie 3462. — Der dommer feeste 3490. — Den 39. 48. 54. 78. 82. 154. 171. 217. 284. 308. 325. 335. 336. 339. 344. 350. 351. 355. 368. 376. 382. enz. — Het 259. 297. 281.
- Deduut, zn. 3866 :
Deel, zn. 2039. 2892. 3279.
Deelen, w. Deelden 2437. — **Deilen** 2416.
Degene, bep. vnw. 1357. 1370. 1380. 3282. — Dengenen 1408. 3702. — **Degone** 66 : 158 : 568 : 618 : 1280 : 1690 : 2537 : 3045 :
Decsel, zn. 1312. 1315.
Delijt, zn. 319. 470. 1076.
Delven, w. 2412. 2430. 2467. 2472. 2880. 2888. 2890. 2964. 2967.
Den, bep. lidw. 1ste nmv. m. enk. 512.
Dengene, bep. vnw. 1ste nmv. enk. 579.
Denken, w. Dachten 4295. — Gedacht 1267.
Derde, ranggetal 77. 3370. 3379.
Derdewerf, bijw. 2085. — Derdewervens 2102.
Deren, w. 3000. — Dert 280 : 627 : 794 : 2152. 2159. 2928 : — Gedert 3486 : — **Daren** 1163.
Derren, w. 794. — Ic dert (der het) 3364. — Dorste 3337. — Ic dar 3343.
Derven, n. 940. 2517. 4370.
Dese, aanw. vnw. 282. 469. 811. 3412. — Desen 5. 84. 194. 245. 860. 2205. 4032. — Binnen desen (ondertusschen) 496. 623. — Boven desen (daarenboven) 84. — Om desen (hierom) 1819. — Van desen (hiervan) 3292.
Deselve, aanw. vnw. 3300. 3985.
Di, Zie Du.
Die, zn. 1395. 1402.
Die, aanw. vnw. als bep. lidw. 16. 18. 59. 116. 136. 162. 166. 182. 219. 229. 239. 250. 269. 279. 280. 310. 315. 339. 358. 363. 367. 379. 415. 451. 459. 491. 509. 520. 530. 532. enz. — Dies 14. 34. 103. 328. 484. 890. 1903. 1904. 1909. 2251. — Dat 45. 119. 200. 252. — Dit 255. 381. 489. 1129. — Dits (dit is) 69.
Die, betrekk. vnw. 1. 9. 25. 47. 50. 63. 67. 83. 95. 105. 108. 117. 120. 159. 162. 170. 181. 183. 209. 234. 271. 303. 324. 362. 371. 390. 405. 416. enz. — Diene (die hem) 423. 1380. 2281. 3812. — Dien 221. 3350. — Dient (dien het) 3820. — Diet (die het) 736. 1122. 2278. 2283. — Diere (aan welke) 3791. — Diere (die cr) 22. 417. 591. 753. 1007. 1400. 2139. 3304. 3897. 4058. — Van dien (daar. van) 71. — **De** 432. 544. 758. 2558. 2605.
Dieden, w. 3396.
Diederec, eigenn. 4273.
Dief, zn. 3241. — Dieve 1305. 3166. 3263.
Diefte, zn. Diefsten 3167.
Diegene, aanw. vnw. 1398. 1802.
Diencn, w. Diene 1758. — Gedient 1780.
Dienst, zn. 3751. 3872. 4046.
Diep, bn. Diepe 2374. — Diepen 1309.
Diere, bn. 3848. — Dieren 4204. — Dire 2315. 3801.
Dies, zie **Die**, aanw. vnw.
Dievinne, zn. 3340.
Dijn, bez. vnw. 2517. 2875 : 2383 : — Dine 139. 141. 2873. 2880. 2881. — Dinen 468. 473. 2085. 2098. 2102. 3751. — Bi dinen live! 1883.
Dicke, bijw. 2797. 3862. 3972.
Dinc, zn. 375. 471. 487. 491. 540. 609. 638. 694. 723. 757. 1079. 1205. 1469. 1509. 1510. 1679. 1687. 187. — Dinge 698. 2902. — Dinghe 1996. — Dingen 2898.
Dinghen, w. 3043.
Dinken, w. 1567 :
Dyoclesiyn, eigenn. 9. — Dyocliseen 16.
Disputeren, w. Disputeerde 259.
Doch, vw. 1606. 1965. 3397. 3535. (voor 't rijm) 2173.
Dochte. Zie DUNKEN.
Dochter, zn. 1390. 1935. 1944. 1949. 1988. 1990. 1997. 2052. — Dochtere 1247.
Dode, zn. 3231.
Doden, w. 945. 1481. 1556. 1876. 2026. 2535. 2604. 3567. 3579. — Dodene 999. 1864. 3090. — Doet (doodt) 1174. — Dodet (doodt) 4414. — Doedi (doodt gij) 1172. — Dodijt (doodt gij het) 724. — Doelde 2767.
Doe, bijw. 48. 77. 93. 109. 143. 199. 204. 268. 291. 297. 310. 315. 338. 400. 410. enz. — Doet (doe het) 413. 436.
Doen, w. 31. 34. 138. 156. 174. 191. 216. 311. 445. 531. 541. 548. 568. 612. 656. 740. 827. 899. 998. 1081. 1138. enz. — Doene 114. 122. 210. 212. 230. 271. 617 : 1113. enz. — Doet 380. 409. 550.

695. 863. 944. 977. 998. 1204. —
Doedi (doet gij) 584. 973. 2700.
4422. — Doeten (doet hem) 741. 1483.
— Doetten (doet hem) 1090. — Doeter
mede (doet met hem) 450. — Docs
(doet het) 3309. — Dadic (deed ik) 2080.
— Dade 159. 202. 528. 1042. 4457. —
Daet (deedt) 187. 4330. — Dadi (deedt
gij) 1590. 4388. — Daden 231. 235. —
Dede (deed) 258. 434. 568. 579. 604.
729. 841. 847. 866. 935. 1130. 1143.
1178. — Deed 19. 1304. 2168. 2169.
3920. 3968. 3997. — De (deed) 3082.
— Deet (deed het) 1307. 1971. 3047.
4065. (deedt het) 1547. — Deeds (deed
des) 1301. — Deets (deed het) 4350.
— Deedi (deedt gij) 2053. — Doch (doe
imper.) 2083. — Gedaen 32. 144. 181.
322. 417. 537. 1107. 1116. 1133. 1531.
enz. — Gedan 3302 :
Doer. Zie DORE.
Doet, bn. 327. 331. 732. 792. 795. 823.
979. 1156. 1160. 1161. 1404. 1491.
1595.
Doet, zn. 522. 558. 690. 706. 739. 827.
940. 948. 1836. 1862. 2180.
Doetslaen, w. 522. 558. 690. 706. 739.
827. 940. 948. 1836. 1862. 1997. —
Sloech doet 2767.
Doetwart, bijw. 1438.
Dogen, w. Dogene 1279. — Doget (ge-
doogt) 2957. (gedoogde het) 4131.
Doget, zn. 1448. — Dogeden 682. 963.
1853.
Doctrineren, w. Doctrineerne 66. 100.
Dom, bn. 3483. 3489. — Dommer 3389.
3490.
Dompelike, bijw. 488.
Dompheide, zn. 3491 :
Donder, zn. 2675. — Donre 2714.
Donker, bn. 1562.
Dore, zn. 1537. 1542. 1557. 1583. 1585.
3833. 3949. — Doren 245 : 2266 : 2744 :
3648 : 3962.
Dore, vz. 181. 540. 645. 844. 863. 878.
1004. 1174. 1340. 1814. 1944. enz. —
Doer 1209. 2258. 2517. — Doere 724.
2258. 4084. — Dor 3204. — Dore God!
972. 1751. — Doere God! 1345. — Dor
God! 1277.
Dorebicken, w. Dorebickes 3755.
Dorewart, bijw. 1580.
Dorn, zn. Dorne 4470.
Dorp, zn. Dorpe 2060 : 2092. 2111. —
Dorpen 3342.
Dorren, w. 1714. — Dar 2662. 3807. —
Dordijt (Dorstu — durft gij het) 2294. —
Dorsti (durfdet gij) 2024. — Dorste 880.
1330. 1715. 2614. 3107. 3916. — Dorst
1770. — Dorsten 1433. — Dorstent
1614.
Dorven, w. Dorvedi (moet gij) 688. — Dor-
vet 3592. — Dorft 4499.
Doven, w. 1680.
Drachbed, zn. Drachbeds 274.
Dragen, w. 403. 4496. — Dragedijt (draagt
gij het) 2916. — Draget 2541. 2617. —
Droech 719. 1965. 2817. 4128. 4498. —
Droecht 1361. 2363. — Droegen (droeg
hem) 721. Gedragen 3286. 3901.
Drencken, w. Gedrencket 2876.
Drie, telw. 126. 305. 2146. 2198. — Drien
344.
Drinken, w. 1088. 1089. 1727. — Dranc
3922. 3938.
Driven, w. 470. 502. 1541. 3974. — Dri-
vene 1628. — Dreef 318. 2684. 2707.
2773. 3201. 3866. — Dreven 255. 1365.
— Gedreven 1530. 1913. 2062. 2396.
3135. 4016.
Droem, zn. 2810. 2859. — Drome 2867.
2954. 3608.
Droeve, bn. 1180. 2228. 3211. 3519. — Der
droefster een 820.
Droeven, w. 2619. 3230. — Droevede 432.
Drogen, w. 4122. — Drogede 4324.
Dromen, w. 2420. — Droemt 2952. —
Dromede 2872. — Gedroemt 2425.
Drossate, zn. 1733. 1740. 1743. 1764. 1807.
Du, pers. vnv. 401. 2095. — Dattu 2969.
— Dune (gij hem) 4276. — Soutu (zoudt
gij) 4277. — Duut (du het) 4275. — Di
136. 403. 405. 406. 407. 460. 467. 471.
474. 2105. 2709. 3751. 3753. 3762. 4398.
4489. 4490. — Die 2783 : — Datti (dat
di) 480. — Metti (met di) 463.
Dulheit, zn. 557. 2565.
Dunken, w. Duncket 283. 288. 399. 1974.
2304. — Dunct 704. 1228. 1501. 1898.
2034. 2037. 4069. 4243. 4326. — Dinct
2565 : — Dichte 701. — Docht 2269.
2969. 3929. 4000.
Dus, bijw. 171. 288. 290. 307. 648. 1086.
1645. 2132. 3211. 3228. 3342. 3420.
3515. 3539. 3556. 3785.
Dusdaen, bn. Dusdanen 3341.
Dusent, telw. 3446.
Duvel, zn. 506. 514. 532. — Duvele 2939.
Dwaen, w. 2033. 2999. 4117. 4303. 4309.
— Dwoege 4321.

- Dwale, zn. Dwalen 2097. 2120. 2134. 4122.
4314. 4323.
Dwingen, w. Dwancken (dwong hem) 435.
1340. 3615.
Echt, bijw. 1125. 2023. 2041. 2046. 2671.
Edelhede, zn. 2346.
Een, onbep. lidw. 8. 12. 15. 33. 37. 60. 144.
enz. — Eene 220. enz. Ene 13. 48. 215.
230. 249. 270. enz. — Enen 21. 201. enz.
— Eens dages 618. — En 457. — Ere
(eener) 2510. — Tere (teener) 2513. 3987.
Eencoerne, zn. 3447.
Eenlec, bn. 455.
Eer, bijw. 139. 725. 1615. 1621. 1633.
1778. 1938. 2005. 2142. enz. — Ere
1415. 3900 : 3911 :
Eer, vz. Eer yet lanc 231. — Eer dach
2475.
Eeren, w. Gheert 4152 : 4477 :
Eerst, bijw. Teerst 1832. 3530. — Teerste
381. 4040. — Terst 2466.
Eerste, bn. 2094.
Eesschen, w. 4198. ook **Eyschen**.
Eest (is het). Zie **Sijn**.
Eygen, bn. 4167.
Eyke, zn. 894. — Eyken 892. — Eke 883.
Eyken, bn. 2655. 2673.
Eylant, zn. 4132. — Eylent 4138 : het
rijm vereischte eylant.
Eyschen, w. 2345. ook **Eesschen**.
Elelen, zn. mv. 884. 895. 897. 905. 911.
915.
El, bijw. 1651.
Elc, onbep. telw. 31. 403. 406. 411. 2840.
2951. 3413. 3417. 3418. — Elcs dages
1318. — Elker 1525. 2033. — Elken
249. 260. 273. 274. 2810. 3443. 4429.
Elkerdaghelike, bijw. 1208.
Elre, bijw. 1602. 1626. 1629. 1934.
Els, bijw. 1877.
Emmer, bijw. 661. 1067. 1069. 1090.
1136. 1194. 1223. 1694. 1730. 1753.
1760. 1815. 2050. 2595. 2944. 3034.
3086. 3295.
Emmermeer, bijw. 737. 4029.
Emper (amper), bijw. 2086.
En, ontk. bijw. 36. en *passim*. — (Het en)
3597.
Ende, vw. 33 en *passim*.
Ende, zn. 1432. 2095. 3029. 4066. — Van
ende torde. 4297.
Enden, w. 4507.
Enegerhande, zn. 3719.
Enewerf, bijw. 2083.
Engen, ontk. lidw. 2941. 3739.
Engien, zn. Engiene 2276. 3456. — Engijn
3436. 3461.
Enich, bn. 689. 2205. — Enech 258. —
Enegen 3254. — Eneghen 2935. — Ene-
ge 370. 1939. 2952. 4363.
Ent, zn. 3700.
Entrouwen, bijw. 1060. 1565. 2037. 2537.
3709.
Enwoch, bijw. 2944 :
Er, bijw. 106. 2114. 3696. — Eran 2241.
Erde, zn. 2374. 2386. 2931. 3130. 3359. —
Erden 600. 803. 1313. 2375. 2415.
Ere, zn. 8. 12. 122. 156. 174. 653. 726.
1416. 1448. 1552. enz. — Eren 57. 180.
293. 300. 333. 1202. 1212. 1508. 1805.
1889. 1985. 2532. 3687. 4500. enz.
Ere, zie **Een**.
Ere, zie **Eer**.
Eremite, zn. 4100.
Erger, bn. comp. 2204.
Ern, bn. Erne 2261.
Ernst, zn. Ernste 1638.
Erst, zie **Erst**.
Es, zie **Sijn**.
Eten, w. 1726. 2092. 3888. 3920. 4281. —
Etene 751. 2135. 2701. 3876. 4287. —
Etet 3884. — At 3922. 3938. 3986. —
Geten (gegeten) 824. Gheten 3940.
Eten, zn. 2202. 2115. 3917. — Etene 368.
2113. 2136.
Evel, zn. 678. 2453. 2817.
Ever, zn. 866. 869. 902. 907. 912. 916.
919. 923. 928. 935.
Everswijn, zn. 885. 898. — Everswine 906.
Ewelec, bijw. 3293. — Ewelike 307. 3375.
3591. 4167 :
Exemple, zn. 650. 932. 1226. 2242. 4080.
4491.
Exil, zn. 835.
Exter, zn. Extre 2618. 2660. — Exteren
2588. — Extren 2600. 2698.
Feesten, zn. mv. 4301.
Fel, bn. 877.
Fier, bn. 3191 : — Fiere 2263 :
Fijn, bn. 1516. 2874. 3876 : — Fine 3899 :
Fijn, zn. 994.
Fisicien, zn. 1729.
Fizike, zn. 241.
Fondament, zn. 2483 :
Foreest, zn. 873. 879.
Gaderen, w. 896. 911. 1233. 2363.
Gaen, w. 367. 833. 1026. 1115. 1269.
1285. 1326. 1601. 1735. 1794. 2128.
2419. 2425. 2624. 2998. 3281. 4453 :
— Ic gane (ik ga hem) 2295. — Gane

- 2686 : 3758 : 4100 : — Gaet 741. 944.
1096. 1483. 1521. 1570. 2133. 2621.
3741. 3809. 4039 : — Gaet (gaet het)
662. — Ginc 416. 441. 442. 499. 600.
621. 758. 822. 850. 891. 1002. 1030.
1045. enz. — Ginct (ging het) 4288. —
Ginck 1286. — Gincken (ging hem) 921.
3773. Gingen 201. 367. 369. 1020. 1385.
1613. 2412. 2416. 2430. 2477. 2925.
3241. — Gengen 457. — Ginge 2903. —
Ga 404. — Ganc 232. 632. 637. 641.
1040. 1781. 1955. 4271. — Gawi (gaan
wij) 2411. — Gange 1668 : — Gangen
1802 : — Gegaen 418. 453. 525. 552.
779. 789. 1368. 1369. 1429. 1532. 1616.
1653. 1742. 1765. — Geghaen 1775.
Gayole, zn. 531. 2730. 2737. 2738.
Galge, zn. Galgen 3248. 3282. 3287.
Galle, zn. 1168.
Ganc, zn. 3757.
Garijn, cigenn. 4272. 4284.
Gaste, zn. mv. 268.
Gat, zn. 1271. 1289. 1297. 2667. 2737. —
Gate 1144.
Geberden, w. Geberde 2280.
Gebet, zn. Gebede 3980 :
Gebiden, w. 3564 :
Gebieden, w. Gebiet 1480 : 3877. — Ghe-
biet 4415 :
Geblusschen, w. 2257.
Gebod, zn. 1752 :
Geboren, verl. deelw. 23. 700. 2335. 2844.
3170. 3238. 4095.
Gebreken, w. 1206. 3550. — Gebrect 1170.
— Gebrake 2827.
Gebroedere, zn. mv. 3334 :
Gebure, zn. mv. 1141. 2875.
Gedachte, zn. 2364. 3500. — Gedachte 24 :
602 : — Gedochte 2847 : 3351 :
Gedaget, verl. deelw. 1517.
Gedane, zn. 3930.
Gedichte, bijw. 499 :
Gedien, w. 4318 :
Gedinge, zn. 4438 :
Gedincken, w. 1412. — Gedinct 4315.
Gedoen, w. 3754. — Gedoe 2001 :
Gedogen, w. 836. 1599. 2020. 2450. 2583 :
— Gedoget 1772.
Gedragen, w. 1292.
Geen, onbep. lidw. 875. 938. 1397. 1695.
1704. 1785. 1848. 1881. 2460. — Gheen
1172. 2894. 3011. 3535. — Gene 541.
543. 828. 986. 1675. 2187. 3531. 4353.
— Gere (geener) 108. 688. 1031. 1679.
2450. 2452. 3423. 3754. — Genen 99.
402. 888. 1696. 2648. 3536.
Gefeen, verl. deelw. 3977 :
Gegrijpen, w. Gegreep 924. 3299.
Gehelde, zn. 3851 :
Gehelpen, w. 490. 1710.
Gehingen, w. 189.
Gehouden, w. 3499.
Gecot, verl. deelw. 2271.
Gecrigen, w. 1417. 3214.
Gelach, onvolm. tijd 750 : 3419 :
Gelaet, zn. 1189. 2226. — Gelate 3913.
Gelauwen, w. 930.
Gelden, w. Gout 564. 648.
Gelede, zn. 1529.
Geleedt, verl. deelw. 1767.
Gelije, bn. 3933. — Gelike 1242. 4000 :
Geliken, w. Geleec 3925. — Geleken 3862.
Ghelof, zn. 4178.
Geloven, w. (Gelooven). 1678. 1682 : 2217 :
2538. 2582 : 2031. 3037 : 3076 : 4020 : —
Geloves (geloof het) 2576. 2709. — Ge-
lovet (gelooft) 484 : 972 : 2719. — Gelove
1061. — Gelovede 3571. 3602. — Gelo-
vedi 2209. 3363. 4019. — Ghelovedi
4022. — Geloveden 410.
Geloven, w. (beloven). Gelove 4489. —
Gelovet (beloofde het) 2394.
Gelt, zn. 2074. 3739.
Ghelu, bn. 158.
Geluc, zn. 480.
Gelugt, zn. 226. 763. 786.
Gemaect, verl. deelw. Wel g. 1312 : 3220 :
Gemas, zn. Gemaexs 2306. — Gemade
2135 :
Gematen, w. 2052 : 3599 :
Gemene, bn. en bijw. 769. — Gemene 463.
2275 : 2923 : 3839 : 4339 : 4049 : — Ge-
menen 4456. — Gemeenre (gemeener)
2325.
Gemeenlike, bijw. 20. 195. 326. 753. —
Gemeenlike 3425.
Gemoeden, w. 1892.
Gemoet Te gemoete, bijw. uitdr., 1437.
Gemoeten, w. Gemoet 4433.
Genade, zn. 1547. 1549. 1750. 2973. —
Genaden 688. 4062. 4486.
Genadech, bn. 4411.
Genaemt, verl. deelw. 152.
Genaken, w. 880. — Genake 544 :
Genant, verl. deelw. 2247 :
Gene, aanw. voorn. Gene 4141. — Genen
2860. 3242 :
Genendeck, bn. 1715. 3768 :
Genesen, w. 1064. 1092. 1716. 1723. 1731.
— Genas 3124. — Genesen te live 3231.
Genieten, w. 2287 : 4419.
Genoech, bijw. 304. 306. 309. 455. 720.

1509. 1600. 1605. 1627. 2063. 2076.
2307. 2832. 2833. 3314. — Genoch 2768.
Genoechte, zn. 320.
Genoegeen, w. Ghenuget 2398.
Genoet, zn. 2883. 3335. 4203. 4208. 4216.
— Ghenoten 1212. 4393.
Gens, bijw. Hare en gens 3937 :
Gepeins, zn. 769. 1930. 2235. 2362. 2427.
3111. 3936. 4097. — Gepeinse 2739.
3721.
Geraect, verl. deelw. Wel g. 234. 3213.
3221.
Geraken, w. 1356. — Geraecten 1331. —
Gerachte 894.
Gerecht, verl. deelw. 2093.
Gerecht, zn. 2094. — Gerechte 2117.
Greden, w. 948. 1316. 1836. 2167. —
Gerede 522. 766. — Gereden 3909.
Gereedlike, bijw. 1394. 2134. — Gereede-
like 2412.
Gereet, bn. en bijw. 47. 128. 1071. 1584.
1774. 2074. 2079. 2510. 2997. 3013.
3393. 3829. 3917. — Gereit 2917 : 2989 :
3281 : 4089 : 4173 :
Gerelden, w. 414. — Gereit 778.
Gereck, zn. Te gereke, bijw. uitdr. 1249.
Geren, w. Gert 1610 : — Gheert 1874 :
Gerieken, w. Gerieke 1125.
Gerne, bijw. 128. 176. 187. 447. 612. 983.
1224. 1603. 1911. 2624. — Gherne 3321.
Gerichte, onvolm. tijd. v. Geraken 894.
Ghersten, bn. 1726.
Gerusten, w. 4164.
Gesach, zn. 4217.
Geselle, zn. 2311. — Gesellen 73. 85. 111.
129. 139. 141. 167. 679. 681. 689. 962.
1861. 2292.
Geselschap, zn. 192.
Gesien (sien), w. 2823. 3568. — Gesie 1215.
— Gesach 2142.
Gescal, zn. 2493.
Gescepen, verl. deelw. v. Gescapen. 1352.
3251. — Wel g. 53. 145. 3208.
Gescien, w. 841. 846. 1320. 1422. 1474.
1641. 1666. 1753. 2785. 3128. — Gesciene
4363 : — Ghesien 370. 304. 992. 1685.
— Gesciet 108. 674. 678. 1414. 1548.
1877. 2563. 2903. 2735. 3127. 3151. —
Gescie 480. 576. 728. 866. 1216. 2239.
2584. 2665. — Ghescie 2527. 2762. —
Gesciede 735. 869. 1686. 2588. 2604.
3575. — Gesciet 1337. 1446. 2663. —
Ghesciet 1399. 2577.
Gescienesse, zn. 4067.
Gesconen, w. 2337.
Geslachte, zn. 1281. 1673. — Geslecht
1354. — Geslechte 23 :
Gesmaken, w. 2518.
Gesmouten, verl. deelw. v. Smelten 2511.
Gespoeden, w. 2837.
Gestaden, w. 4121.
Ghestede, bijw. 412.
Gestelpen, w. 1138. 1152.
Gestille, zn. 3.
Getrout, verl. deelw. Getroude 4418.
Getrouwe, bn. 3218 :
Getsissen, w. 4188.
Geval, zn. 1860. 2665.
Gevalen, w. 562. 1867. — Gevallet 2933 :
— Gevalle 865. 1167. 3080. — Ghevalle
2527. — Gevelt 596. 644. — Gevel 583.
1872. 2601. 2801 3820. — Geviel 10.
745. 748. 1323. 1883. 1887. 3093. 3165.
— Gevielt (geviel het) 297. 1028. 3707.
3724.
Gevare, zn. mv. 1744.
Gevaren, w. Gevoert (gevoer het) 3705.
Geven, w. 65. 79. 91. 100. 123. 396. 727.
1176. 1443. 1683. 2340. 2397. 2583.
3052. 3079. 3762. — Gheven 1500. 2761.
— Ic geve 1880. 3536. — Ic gheves
u (ik geef u daartoe) 3738. — Gevet
(Geeft) 55. 1085. 1424. 2951. 2960. 3311.
3222. — Gaf 692. 702. 751. 961. 1097.
1255. 1851. 2057. 2570. 3312. 3454.
3703. — Gavet (gaaft) 157. 175. 1122. —
Gave 1239. 2831. 2845. 3647. 3985.
4413. — God geve 840. 864. 1866. 2791.
— Gever (geve er) 1427.
Gevoech, zn. 303. 456. 475. 537. 1628.
1934. 2076. 2306. 3314. 3629. — Ghe-
voech 1510. 2064.
Gevoechte, zn. 319.
Gevorderen, w. 487. 4036.
Gevreeschen, w. Gevreeschede 3407. —
Gevreescht 4209. 4275.
Gewach, zn. 1301. 3864.
Gewaet, zn. Gewade 3945. — Gewaden
3905. 3908.
Gewant, zn. 3181.
Geware, bijw. 277. 922. 943. 1046. 1299.
1335. 1538. 1764. 1778. 1840. 2324.
2376. 2689. 2979. 3245. 3458. 3477.
3715.
Gewarech, bn. 2435. 2970.
Geween, zn. 1834.
Gewelt, zn. 643. 1202. 2439. 3137. 3321. —
Bi Gods gewelt! 3137. — Ghewelt 3738.
Gewent, verl. deelw. (gewaent?) 2953.
Gewerden, w. 3243 : 4241 : 4254 :

- Gewerke, zn. 3486.
 Gewet, verl. deelw. 3175 (?).
 Geweten, w. 4028. 4159.
 Gewin, zn. 1554.
 Gewinnen, w. 981. 1896. 3215. — Gewan
 1308. 1888. 3101. 3353. — Gewinne 1466.
 Gewoente, zn. 1926.
 Gewouden, w. 1276. 2189.
 Gewout, zn. 1626 : — God hebs gewout!
 1969.
 Gieten, w. Giet 2676. — Gotent (goten het)
 2512.
 Ghi, pers. voorn. 26. 56. 61. 89. enz. —
 Ghijs (gij des) 197. 342. 863. 1572. 2193.
 2348. — Ghijt (gij het) 1480. 1874. 1938.
 2151. 3079. — Ghine (gij hem) 676. —
 Ghire (gij er) 872. 986. 1471. 1567. 1813.
 2794. 3295.
 Gierech, bn. 1811. — Ghierich 2358.
 Gierecheit, zn. 2524. — Ghiercheit 2505.
 — Ghierchede 2497. — Gierecheden
 1809.
 Ginder, bijw. 791. 2368.
 Gisteren, bijw. 2054. 2428. — Ghisteren
 3349.
 God (het Opperwezen) 82. 106. 333. 396.
 663. 665. 698. 727. 750. enz. — God
 geve, zie GEVEN. — Gods hat! 1450.
 Gode 576. 2775. 3235. — Te Gode 1571.
 — In Goeds name 2133.
 Goelike, bijw. 3733.
 Goedertiere, bn. 2012. 3849.
 Goem, zn. 223. 573. 590. 594. 598. 629.
 650. 888. 1022.
 Goet, bn. 6. 31. 745. 960. 1119. 1860. —
 Goede 13. 16. 250. 1163. 1221. 1574.
 1633. 2212. — Goeden 671. 847. 1217.
 1443. 1586. 2455. — Goeder 125. 2279.
 2402. 3430. — Gode 1573. — Goden
 4306.
 Goet, Goed, zn. 325. 1070. 1203. 1234.
 1244. 1251. 1293. 1325. 1490. 1694. 1826.
 1848. — Goeds 2343. 2812. 3273. —
 Goede 309. 1259. 1273. 1280. 1327.
 2522. 2824. 3023. 3173. 4264.
 Gomen, w. 35. — Gomet 197.
 Gout, Goud, zn. 46. 648. 1170. 2235. 2511.
 2514. 2517. — Gouds 4143. — Goude
 1097. 1717. 1738. 1746. 2341. 2350.
 2414. 2516.
 Graet, zn. 2556. 3757. — Grade 3946. 4013.
 Graf, zn. 3154. 3198. — Graft 3136. —
 Grave 3139 : 3152 : — Graven 3158.
 Gram, bn. 854. 856. 3335. 3663. — Gram-
 men 2774.
 Gramarie, zn. 243.
 Grane, zn. 153.
 Grau, bn. 51. 117. 149. — Grouwen 3635.
 Grave, zn. 1075. 3682. 3822. 3894.
 Graven, w. Groven 1409.
 Grijnen, w. Green, 3392.
 Grijpen, w. Greep 2727.
 Grimmien, w. Grimmende 3386.
 Groene, bn. 272.
 Groet, bn. 132. 328. 385. 502. 557. 642.
 704. 716. 729. 731. 791. 913. 980. 1027.
 enz. — Grote 11. 30. 137. 707. 857. 894.
 1036. 2889. — Groter 8. 12. 1658. 1706.
 1842. 1895. 2907. 3420. 4317. — Groten
 120. 420. 1000. 1309. 1365. 2501. 2707.
 3121. 3399.
 Groeten, w. Groete 673. 3056. 3529. —
 Gruet 2562. — Groeten (groette hem)
 1440 — Gruete (groette) 1445. — Grueten
 (groette hem) 2557. — Gruetten (groetten
 hem) 2380.
 Groffelec, bijw. 1719.
 Gulden, bn. 2861. 2956.
 Haer, pers. vnw. 333. 453. 499. 500. 555.
 686. 853. 1190. 1364. 1533. enz. — Haer
 selven 503. — Haers 517. 3655. — Hare
 330. 332. 483. 490. 492. 517. 718. 778.
 1391. 1459. 1539. — Haerre, hare (van
 hen) 3371. 4237. 4291. 4331.
 Haer, bez. vnw. 75. 132. 500. 501. 517.
 1154. 1534. — Haers 3036. 3641. 3786.
 — Haers selfs 3945. — Hare 200. 321.
 323. 477. 528. 554. 556. 980. 1050. 1053.
 1392. 1434. 4486. — Haren 32. 204. 211.
 318. 335. 500. 525. 721. 1096. 1494. —
 Hars 2498. 3112. — Hars selfs 1950. —
 Hoer 982. — Horen 1537. 2841.
 Haer, zn. 52. 117. 148. 501. 713.
 Haer, hare, bijw. 944. 1953. Bijw. uitdr.
 Haer en dare, 278. 4437. — Hare — dare
 4012. — Hare en tare 1336. — Haeren-
 tare 3619. — Harentare 921. — Hare en
 gens 3937 : Zie HARE.
 Haerlijc, onbep. vnw. 3670. — Hareljic
 3794.
 Haest, zn. 813.
 Haestelike, bijw. 17. 989. 998. 1324. 2946.
 2965. 3225.
 Hagel, zn. 3186.
 Halen, w. 887. 946. 1327. 2129. 2131. 2133.
 3514. 3992. 4471.
 Half, bn. 2445. 4166.
 Hals, zn. 478. — Halse : 334.
 Hamer, zn. Hamere 2672.
 Hangen, w. 1801. 3283. 3296. — Han

3291. — Hanget (hangt) 631. 2660. —
Hinc 622. 3169. 3176. 3282. 3301. 3304.
— Hincken (hing hem) 3300. — Hingen
3241.
Hant, zn. 452. 1048. 1127. 1961. 2019.
2310. 2653. 2808. 3815. 3919. 4328. —
Hande 501. 2999. 3200. 3703. 4117.
4321. — Onder hande 4147 : — Handen
1386. 3439. 3784. — Spel in hant gaen
1785. — Ter hant brengen 1799. — Bijw.
Te hant 551. 625. 1099. 1120. 1141.
1149. 1295. 1383. 1505. — Te hande 524.
3325. 3749. — Al te hant 896.
Hantgeslach, zn. 2179.
Hare, bijw. Zie HAER.
Hare! hare! uitr. 505.
Hart, bn. 2655. 2673.
Hasewint, zn. 732. 746. 795. 797. 811. 1991.
2014. 2020. 2200. — Hasewijnt 828. —
Hasewinde 793.
Hast, zn. 3926 :
Haten, w. Hate 542 :
Have, zn. 3637. — Haven 1245 :
Hebben, w. 76. 139. 181. 326. 382. 474.
482. enz. — Hebbens (hebben daarvan)
4234. — Hebbenen (hebben hem) 3285.
— Hebbe 27. 36. 94. 460. 543. 736. 1078.
1267. 1278. 1397. 1401. — Heb 40. 467.
4412. — ic hebs (ik hebbe des — het)
386. 1193. — Hebdi (hebt gij) 683. 964.
965. 1192. 1453. 1478. 1649. 1806. 2023.
4233. — Hebdie 1396 : — Hebdine (hebt
gij hem) 3547. — Hebdijt (hebt gij het) 398.
— Heves (hebt) 4275. (hebt het) 4276. —
Hevestu (hebt gij) 4481. — Hebbes (hebt
het) 1452. — Hebbets, hebts (hebt des
— daarvan) 1860. 1863. 2768. — Ghi hebt
89. 102. 186. 402. 827. 1171. 1173. 1185.
1456. 1692. 1721. 1829. 1844. 1854.
1855. 1975. 2146. 2648. — Ghi hebbet (gij
hebt) 341 : 2579 : 2763. — Hevet (heeft)
405. 496. 637. 675. 699. 705. 810. 1146.
1306. 1310. — Heveten (heeft hem) 2615.
— Hevet (heeft het) 624. 2425. — Heves
(heeft het) 2070. — Heeft 1957. 2114.
— Hadde 12. 14. 17. 117. 118. 147. 148.
305. 334. 437. 439. enz. — Had 1076.
1928. — Haddi (hadt gij) 1172. 3349.
4354. — Ghi hadt 680. 2062. 2636. —
Haddi (had hij) 1027. 3111. 4304. —
Hadt (had het) 2299. 3915. 4325. —
Hads (had daarvan) 710. 4287. — Had-
der (had er) 3071. — Hadden 420. 1262.
— Haddens (hadden daarvan) 250. 1503.
3155. — Haddent (hadden het) 3401. —
Hedde (hadde) 337. 1182. 2205. — Hed
(had) 3987. — Heds (hadde het) 775. —
Gehadt 535. 4482. — Gehat 1973 : 4084 :
Hecht, zn. 1126. 3115.
Hechten, w. Hechte 3447.
Heden, bijw. 738. 849. 1187. 1481. 1484.
1643. 1875. 1880. enz.
Heer, zn. (leger) Here 3399 : 3480 :
Heer, zn. (meester) 2300. Zie HERE.
Heerscap, zn. 4147.
Heet, bn. 1518. 2511. 2996.
Heeten, w. Heet 567. — Hiet 9. 21. 63. 77.
354. 520. 594. 659. 1231. 1329. 1382.
1407. 1432. — Hieten (hiet hem) 425.
531. 947. 2616. 3143. — Geheten 96. —
Geheten 2855.
Heffen, w. Hief 909. 3784.
Helcht, zn. 2392. 2417. — Helecht 2398.
— Helt 2438 :
Helen, w. Helet (heelt) 1071. 1079.
Helden, w. (hellen) 2469. — Heldende
2479.
Helpen, w. 634. 914. 1343. 1716. 3437.
3690. — Helpene 407. — Helpet (helpt
het) 3289. — Helpi 1695. 2710. 3395.
— Halp 1338. 2461. 2890. 3698. 4206.
— Holpe 2793. 3150. 3696. — Holper
1222. — Geholpen 4136.
Helt. Zie HOUDEN.
Hem, pers. vnw. 1. 15. 19. 20. 44. 47. 52.
67. 81. 209. 251. 276. 278. 280. 290. 296.
1314. 1431. 1432. enz. — Him 1578 :
4215 : 4279 :
Hemel, zn. 3472.
Hemelsch, bn. Hemelsche 4512.
Hemlieden, pers. vnw. 2472. 2481.
Hemelrike, zn. 990. 4170.
Hemwart, bijw. 3720 :
Hen, voor 't ontk. En. 664. 665. 828. 3844.
Hen, pers. vnw. 2274. 2548. 2955. 4103.
— Hin 4269 :
Hen (het en), 664. 828. 848. 1642. 1754.
2037. 2259. 2298. 2470. 2528. 3593. —
Hen si (tenzij) 665.
Henen, bijw. 3734.
Hent (hevet?) 3891.
Herberge, zn. Herbergen 3878. 3898.
Herde, bijw. 172. 176. 196. 461. 877. 966.
1024. 1718. 1925. 2043. 2348. — Herte
2674.
Herde, zn. 888. 891. 896. 904. 917. 920.
Here, zn. 11. 16. 35. 38. 49. 64. 79. 87. 96.
317. 323. enz. — Her 55. 973. 1159.
1186. 3327. — Heren 26. 211. 218. 294.
1059. 1300. 2395. 2498. 3411.

- Herodes, eigenn. 2786. 2801. 2802. 2815. 3022.
- Herte, zn. 110. 142. 209. 384. 435. 554. 925. 1573. 1995. 3047. — Herten 25. 56. 125. 177. 185. 428. 1941. 3058. 3629. 4086.
- Hertoge, zn. 3105.
- Herwart, bijw. 2863.
- Het, lidw. 10. 37. 62. 206. 259. 277. 281. 292. 293. 1165. enz. — Hets (het is) 39. 343. 542. 575. 696. 829. 960. 1060. 1455. 1548. (het des) daarvan — 1466.
- Hi, pers. vnw. 14. 26. 51. 53. 54. 98. 118. 121. 146. 147. — Hie 311. 448 : 3345 : 3463 : — Hijs (hij het) 922. 943. 1335. 2287. 3681. 3699. (hij des) 3616. 3776. 3783. 4243. (hij is) 1093. 2428. (hij ervan) 1098. 1236. 1237. 1985. (deswege) 2748. — Hem 81. 104. 127. 131. 160. enz. — Him (hem) 356 : 788 : 1578 : 4215 : 4279 : — Hom (? hem) 914. — Hine (hij hem) 955. 1100. 1111. 1374. 1376. 1714. 1843. 1994. — Hijt (hij het) 356. 526. 899. 1031. 1042. 1150. 1316. 1766. 2236. — Hire (hij er) 1559. 1948. 2823. 3103. 3193.
- Hier, bijw. 1. 29. 222. 449. 506. 585. 1058. 1074. 1121. 1488. 2516. — Hiere 3260 : — Hiers (hier is) 2127. — Hier vormaels 1869. — Hier te voren 4094.
- Hieraf, bijw. 3080. 4195.
- Hierbi, bijw. 1092. 2328. 4229. 4382.
- Hiermede, bijw. 3302.
- Hierna, bijw. 3554.
- Hiernaer, bijw. 4194 :
- Hieromme, bijw. 472. — Hierome 1166 : — Hierom 2824.
- Hin (in ?) 1484.
- Hin, zie HEN.
- Hoe, bijw. 132. 184. 561. 580. 583. 711. 716. 734. enz. — Ho 3099. — Hoene (hoe hem) 2197. — Hoet (hoe het) 291. 1034. 1872. 1981. 1998. 2100. 2322. — Hoedat 365. 745.
- Hoeh, bn. 801 : — Hoge 534. 2490. 2496. — Hogen 1673. — Hoehsten 1470. 4169.
- Hoehede, zn. 575. — Hoecheide 4317 : — Hoecheden 4494.
- Hoede, zn. 200. 266. 1298. 3172. — In hoeden 680 : 1239 : 1255 : 1262 :
- Hoeden, w. 42. 47. 2949. — Hoede 3413.
- Hoer, zie HAER.
- Hoet, zn. (inhoudsmaat), 884 :
- Hof, zn. 547. 569. 591. 595. 838. 850. 1074. 2138. 4232. — Hove 1473. 4334. 4439. — Hofhouden 2090.
- Hofstede, zn. 3729 :
- Hol, bn. 3713. 3716.
- Hom, zie HI.
- Hondertwerven, bijw. 3910.
- Honger, zn. 4224.
- Hongerech, bn. 903.
- Hongerien, eigenn. 1029.
- Hopen, w. 688. 3957.
- Horde, zn. 1311 :
- Horen, w. 2. 73. 111. 226. 806. 1348. 1948. 2530. 2764. 3600. — Horene 2232. — Hore 136. 155. 1467. 3750. — Hort 584. 638. 1068. 1378. 1410. 1463. 1487. 1560. 1885. — Hoerde 763. 786. Horde 646. 691 : 1392 : 3603. — Hordi (hoorde hij) 809. — Hoerden 3520. — Horden 1381. 1617. — Horet (hoorde het) 1578. — Hoert (hoor het) 2918. — Gehort 540. 1807. 2522. 2643. 4183.
- Houde, zn. 2340. — God (Gods?) houden! 3535. — Te houden zijn 4086. — Wel te houde 1737.
- Houde, bijw. 530 : 1112 : 2351 : 2504 : 2646 : 3688 : 3771 : 4061 : 4313 :
- Houden, w. 57. 103. 264. 412. 756. 1379. 3432. 4178. — Hout 933. — Hilt 1250. 1507. 1804. 1805. 2060. 2278. 2310. 3664. — Hilde 520. 1490. 4135. — Hiltis (hield des) 4192. — Helt (hield) 595 : — Hilden 1248. 3420. — Gehouden 467. 1181. — Den dach houden 4173.
- Hout, bn. 177. 185. 1234. 4101.
- Hout, zn. 3162.
- Houwen, w. 1971. — Gehouwen 1970.
- Hovesch, bn. 1243. 3799. 4150.
- Hoveschede, zn. Hovescheide 3287 : — Hovescheit 2638 :
- Hovet, zn. 483. 785. 814. 909. 1220. 1359. 1371. 1373. 2728. 2978. 2985. — Hovede 431 : 3324.
- Hulde, zn. 4483.
- Hulle, zn. 1332.
- Hulpe, zn. 396. 505. 2889. 3424. — Hulpen 3003. 3284.
- Hune, zn. Hunen 4004.
- Huus, zn. 284. 1951. 1963. 1965. 1966. 2005. 2107. 2635. 2640. — Huse 1950. 2604. 3758.
- Huut, zn. 147. — Hude 3999. 4105.
- Huwen, w. 301. 1496. 1803. 1817. 1893.
- Ydelheit, zn. 209.
- Ye, bijw. 3353. — Ye lanc so mee 2259.

- I:men, onbep. pers. vnw. 1778. — Yemen 2252. 2320. 2689. 3458. 4111. 4159.
Ierst, bn. Ierste 665. 2117. — Iersten 383. 3178.
Ierst, bijw. 1843. — Tierst 643. 3960. 4367. — Van ierste 4214. 4218.
Iet, Yet, onbep. vnw. 265. 626. 634. 694. 1016. 1284. 1335. 2494. 2701. 2894. 2898. — Yet lange 1667. — Bijw. Eer yet lanc (eerlang) 231.
Yeweren, bijw. 1381. 2934.
Ys, zn. 2996.
Yseren, bn. 2508. 3648.
Ic, pers. vnw. 26. 27. 30. 34. 36. 40. 44. 222. enz. — Ick 2002. 2032. 3696. — Ics (ik daarvan, daarmede, daartoe) 62. 198. 543. 3235. 3321. — Ics (ik het) 189. 397. 1450. — Ict (ik het) 190. 465. 574. 697. 718. 866. 3373. 3392. 3397. — Icken (ik hem) 179. 1425. — Icker (ick se? ik haar) 1783.
In, Inne (ik en) 673. 830. 969. 1078. 1397. 1814. 1956. 2067. 2128. 2449. 2533. 3219. 3234. 3290. 3309. 4350. 4465. 4492. — Inne 132. 138. 997. 1479. 2157. 2191. 2576. 3056. 3294. 3319. — Inne (Ik?) moet minnen 2067. Inne (Ik?) sal hem... leren. 81. In (ik?) waende wetem 1972.
In, vz. 5. 82. 99. 104. 146. 200. 204. 221. 237. 249. enz. — Int (in het) 435. 571. 585. 684. 792. 879. 885. 1149. enz.
Indien, vw. Indien dat 4. 313.
Ingaen, w. 1382. 1549. — Ingegaen 1584.
Ingieten, w. Gotent in 1512/13.
Ingromancie, zn. 242.
Ineomen, w. 1787. 2614. — Comen in 2616. Comt in 2621. — Verl. deelw. Incomen 1305.
Inlaten, w. Laet in 1553. 1565. 1606. — Laetten (laat hem) in 1619.
Inloephede, zn. 842.
Inne werden, w. Wart inne 2545.
Inscine, bijw. 723.
Inslaen, w. Ingeslegen 1398.
Inte, zn. 1945. 1956. 1975. 1984. — Inten 1967. 2199.
Ypocras, eigenn. 993. 1009. 1018. 1022. 1039. 1105. 1108. 1118. 1178. — Ypocrase 1030.
Ja, bijw. uitdr. 677. 700. 1105. 1757. 1850. 3222. 3330. 3577. — Ja ic 388. 1984. 2055. 2295. 2339. 3274. — Ja ghi 546. 3038. — Ja hi 1107. 2214. 2303. 3692. — Ja wi 2294. 2464. 2917. — Jaet (ja het) 635:
Yaer, zn. 45. 118. 4201. — Yaren 161. 344. Jaren 58. 68. 126. — Jare 81. In der jare viere 104.
Jagen, w. 3894. — Jagene 2009. — Jagese (jaagde ze) 2744. Ghejaget 1659. 3886.
Jaloers, bn. 3642.
Jammer, zn. 385. 704.
Jammeren, w. Jammerets (jammerde het) 524.
Jammerheide, zn. 707.
Jammerhertech, bn. 1405.
Janijn, eigenn. 3429. 3440.
Jegen, vz. 260. 479. 518. 675. 964. 1080. 1269. 1452. 1463. 2328. 2619. 3455. 3488. 3881. 4208. 4488.
Jesse, eigenn. 152. 167. 3046. 3056. 3058. 3070. 3085. 3088. 3097. 3104. 3377.
Joet, zn. 2063. — In jogeden 1515.
Joie, zn. Joien 2694.
Jongelinc, zn. 415. 424. 739. 2551. 4359. — Jonghelinc 452.
Jonc, bn. 3526. — Jonge 649. 1907. 2695.
Jonchere, zn. 360. — 4055:
Joncwijf (meid), zn. 2649. 2665. 2679.
Jonvrouwen, zn. mv. 208.
Justeren, w. 767.
Camere, zn. 454. 2626. 2633. 2708. 2923. 2925. 4339. — Cameren 2637.
Care, bn. 931. 1757. 3641.
Casteel, zn. 3634. — Castele 3685. 3942. — Castelen 2342.
Castien, w. 1594.
Catoen, eigenn. 2559. 2562. 2566. 2576. 2587. — Cathoen 119. 137.
Catte, zn. 2640.
Keyser, zn. 8. 11. 24. 54. 55. 61. 64. 70. 78. 79. 87. enz. — Keiser 171. 335. 339. 3027. — sKeyzers 248. 331.
Keyserrike, zn. 1229. — Keyserike 308. 325. 982.
Keyserinne, zn. 29. 451. 2520. 2544. 3020. — Keyserinnen 3381.
Keytijf, zn. 538. 834. — Quaet keytijf 4245:
Kele, zn. Kelen 1801.
Kemenade, zn. 1056.
Kenbare, bijw. 3789:
Kenlec, bn. 720. 1558. 1604. 3369. 3504. — Kenlike 3305. — Bijw. 1548.
Kennen, Kinnen, w. 3589:
4296:
— Kinde 4005:
Keren, w. 142. 2591. 3888. 3889. — Kere 2775. 2879. 3892. — Keert 3152. — Keret 2794. — Keerde 1188. — Keerdi (keerde hij) 1362. — Kerese (keerde zij)

1950. — Keerden 3159. — Gekeert 1179. 2282. 4476. — Kerende 1198.
 Kerke, zn. Kerken 3869. 3978. 4045.
 Kerchof, zn. 3194.
 Kersp, bn. 148.
 Kerstdach, zn. 2089. — Kerstdage 2112.
 Kerstenhede, zn. 3404.
 Kerstine, zn. 3471.
 Ketel, zn. 2932. 2943. 2944. 2960. 2968. 2979. 2986. — Ketele 2992.
 Kint, zn. 42. 45. 47. 55. 80. 133. 175. 200. 205. 252. enz. — Kind 4072. — sKints 560. — Des kints 667. 803. — sKinds 744. — Des - dies kinds 775. 3525. — Kinde 202. 217. 419. 427. 476. 478. 662. 784. 794. enz. — Kinder 15. 36. 305. 770. 1037. 1171. 2274. 4096.
 Claei, bn. 147. 227. 2872. — tClare 3594. — Claren 2318. — Bijw. Clare 2377 : 2827 :
 Claerheit, zn. 3454.
 Claerlijk, bijw. 1732.
 Clage, zn. 528. 4425. 4445.
 Clagen, w. 519. 1931. 1980. 2046. 3253. 3521. — Clagene 28. 513. — Clagede 2049.
 Cleden, w. 2168 : « De here deed se hare cleden ». Het tegenovergestelde, ten minste wat de armen betreft, wordt hier bedoeld; zouden niet een « bare cleden », bloot maken, mogen aannemen?
 Cleet, zn. Cleder 3969. — Cledren 1249. 3900. — Cleden 3908.
 Clemmen, w. 2734. 4009. — Clam 900. 917.
 Clene, bn. 1512. 1554. 1687. — Clenen 2044. — Groet en clene 1378. — Clene en groet 4406.
 Clerc, zn. 2245. 2248. 2288. 2302. 2314.
 Clieven, w. Clovede 3785.
 Cliven, w. 4125 :
 Clocke, zn. 1522. 1528. 1550. 1612. 1615.
 Clove, zn. 760. 761.
 Knape, zn. 444. 494. 567. 608. 612. 625. 629. 635. enz. — Knapen 1054. 1431. 1433. 2154. 2418. 2546. enz.
 Knapeliijn, zn. 37.
 Knecht, zn. 909.
 Knielen, w. Knielde 4062.
 Knijf, zn. 1127.
 Coelen, w. Coelen sinen (haren) moet.
 Coelet 578. 1471. — Coelde 730. 746. 2017. 2743.
 Coenheide, zn. 2291 :
 Coepman, zn. 4145.
 Comanscap, zn. 2608.
 Comen, w. 20. 381. 462. 652. 654. 753. 864. 928. 944. 1194. enz. — Coemen 2795. — Comene 4434. — Come 3290. 3882. — Comt 1970. 2219. 2797. 2953. 3091. 3295. — Quam 93. 115. 143. 421. 508. 533. 597. 614. 618. 666. 669. 803. enz. — Quamt (kwam het) 733. — Quame 356. 366. 1032. — Quamen 268. 299. 359. 511. 524. 1616. 1891. 2325. 2365. enz. — Geb. wijze. Com hare (kom hier) 1953. — Comt 2978. — Verl. deelw. Comen 438. 623. 2107. 2132. 2139. 2389. 2408. 2908. 2913.
 Comoenge, zn. Comoengens 2326. — Commonie 3406.
 Comst, zn. 2611.
 Coninenvleesch, zn. 1104.
 Coninc, zn. 740. 1029. 1036. 1049. 1063. 1067. 1080. 1688. 1699. enz. — Den hoechsten Coninc 1470. — sConincs 2815. 4146. 4284. — Coninge 3400.
 Conincrike, zn. 3607. 4166. 4186.
 Connen, w. 293. — Can 67. 83. 105. 162. 487. 1064. 1152. 2109. 2538. 2920. 4187. — Kan 1374. — Conste 95. 485. — Comst 462. — Const (kon het) 1138. — Consti (kon; wist hij) 2250. — Coste 2823. — Conde 4159 :
 Cont, bn. 1558. 2631. 2854. 3555. 4263. 4358. — Cont doen — maken. — Cont gedaen 322. 4443. — Cont maken 465. — Make cont 995. — Cont gemaket 4435.
 Cop, zn. 2129.
 Copen, w. Gecocht 4176.
 Coper, zn. Copere 2277.
 Coperen, bn. 2309.
 Coren, w. Core 3845.
 Cortelec, bijw. 4364. — Cortelike 298. 1158.
 Corten, w. Corte 3840.
 Cost, zn. 1737.
 Costume, zn. 1519. 2806. 2949. 3498. — Bi costume 886.
 Cotten, Coten?, w. Gecot 2471.
 Coude, zn. 1973.
 Coufer, zn. 2431. — Coufere 2350. 2414. — Couferen 2370.
 Cousen, zn. mv. 838.
 Cout, bn. 1518. 3000. 3163.
 Cracht, zn. 160. 1864. 2299.
 Crachtech, bn. 933.
 Craie, zn. 4160. 4212. — Craye 4197. — Crayen 4203.
 Craien, w. Craiende 4107.

- Cranc, bn. 1169.
 Crassus, eigenn. 2234. 2357. 2434. 2491.
 Crauwen, w. 921. 929. — Crauwende 867.
 928. 935.
 Creaturen, zn. mv. 429 :
 Crom, bn. 621.
 Cruut, zn. 225. 1119. 1120. 1125.
 Cume, bijw. 2287. 3499. 3831.
 Cupe, zn. 1303. 1310. 1317. 1319. 1370.
 — Cupen 1315. 1332. 1346.
 Cussen, w. Gecust 482.
 Quaet, bn. 206. 1798. 2084. 2710. 4245.
 — Quade 2146. 2152. 2161. 2198. 3515.
 — Bijw. 2301. 2697. 3227. — Te quade
 gaen 662. 4039.
 Quaet, zn. 210. 1756. 1902. 2127. 2304.
 2629. 3260. — Quaden 1756.
 Qualec, bijw. 2609. 4222. — Qualike 2538.
 Quetsen, w. Gequetst 818.
 Quite, bn. 4130.
 Quiten, w. 1295.
 Lachen, w. Loech 476. — Lachende 3326.
 Lachter, zn. 1070. 1282. 1762. 1914. 1936.
 2082. — Lachtere 1248. 1658. — Lach-
 ters 1531. 1632.
 Laden, w. Lade 830. — Loet 1236. 3625.
 — Geladen 904. 1237.
 Lange, bijw. 13. 341. 2063. 2072. 3593.
 3987. — So lange 2137. 2264. — Also
 lange als 164. 2454. — Also langhe also
 1567. — Langer 616. 664. 938. 1648.
 1791. 2140. 2760. 2777. 2963. enz. —
 Lanc 126 :
 Lanc, bn. 53. 146. 631. 642. 3630. 3712.
 — Lange 255. 321. 2850. 3532. 4262.
 — Langhe 3554.
 Lancken, zn. mv. 2021.
 Lant, zn. 585. 873. 875. 1162. 1240.
 1242. 1488. 1734. enz. — Lans 3903. —
 Lande 523. 1659. 1802. 2825. 3621.
 3702. 3704. 3880. enz.
 Lanterne, zn. 1529.
 Lantsheren, zn. mv. 299.
 Lase! uitr. 3262.
 Lat, bn. 2879.
 Laten, w. 1154. 1330. 1433. 1614. 1777.
 2040. 2051. 2058. enz. — Late 737. 2838.
 3587. — Liet 253. 780. 906. 1317. 1582.
 1583. 1615. 1787. 2174. 3206. 3243.
 3357. — (Verliet) 4204. 4222. 4402. —
 Lietti (liet gij) 2216. — Liet (liet het)
 1014. — Liets (liet het) 254. — Liete 356.
 526. 1031. 1892. — Lieten 205. 1831.
 2476. 2994. 3160. 3476. 4254. — Laet
 167. 386. 444. 738. 1224. 1271. 1273.
 1285. 1326. 1462. 1677. enz. — La (laat)
 634. — Lates (laat het) 1276. — Latet
 (laat het) 3378. 3594. 3854. — Laetten
 (laat hem) 1086. — Laetten ons (laat ons
 hem) 3281. — Gelaten 1180. 2221. 2796.
 3966.
 Laten, w. (bloedlaten). Gelaten 2153. 2157.
 Latine, zn. 259 : — Latijn 4137 :
 Latten, zn. mv. 2667.
 Lede, bn. (leede). Die lede duvel... 2183.
 2189.
 Lede, bn. 'leed, pijnlijk) — Leder 2507. 4407.
 Lede, zn. (hartzeer) 191. 2023. (pijn) 2771.
 Leden, w. (leiden), 302. 656. 660. 947. 949.
 1196. 1499. 1620. 1835. 1894. 2552. —
 Lede (leidde) 521 : — Leide (leidde)
 648. 1837. 4338. — Leidde 1889. —
 Leiden (leidden) 2429. — Leiden (leidden
 hem) 1630. — Leit 2922. — Geleedt
 1767. 3918.
 Leder, zn. 2695. — Ledere 2732. Ledre
 2681.
 Leet, zn. 674. 829. 836. 857. 1257. 2132.
 2164. 2580. 2750. 4451. — Leit 1830 :
 2723 : 3131 : 3559 : 4023 :
 Leggen, w. (gelegen zijn). Zie LIGGEN.
 Leggen, w. (doen liggen). 168. 554. 872. —
 Leide 30. 592. 1123. 2173. 2360. — Lei-
 den 2364. 2510. — Leidenre (legden er)
 273. — Geleit 2769. 3023. 3130. 4172.
 — Geleidt 4055.
 Leken, w. 1144.
 Lelec, bn. en bijw. 672. 954. 1444. 1647. —
 Leleke 852.
 Lelechede, zn. 3506.
 Leren, w. 43. 58. 67. 83. 105. 124. 127.
 161. 179. 217. — Lerene 80. 101. 158.
 405. 681. 961. — Lerenen 2571. —
 Leerne 175 : 1851 : — Leerde 248. 1015.
 — Lerede 1013. — Lere 131. — Geleert
 88. 1453. 3542. 4153.
 Lesen, w. Las 2290. — Gelesen 4511.
 Lesse, zn. 249.
 Lest, bijw. Int leste 684. 2236.
 Lettel, bijw. 3922. Zie ook LUTTEL.
 Letten, w. (toeven) 2141. 2459. 2963. 4043.
 Letten, w. (deren) Let 1052.
 Letteren, zn. mv. 2285. 2290. 2293.
 Leven, w. 92. 124. 164. 1072. 1110. 1964.
 4017. — Levene 80 : 970 : — Leve 1898.
 — Levet 664. 1000. 3511. — Levende
 1164. 1180. 1928. 3448. 4211.
 Leven, zn. 395. 408. 1175. 1218. 1499.
 2760. 3054. 3078.
 Leveren, w. 194. — Leveren (lever hem) 449.

- Lichaem, zn. Lichame 721. 1725. 1728. 3774. — Lichamen 2509.
 Licht, zn. 1787. 1833. 2142. 2404. 2653. 2670. 2787. 2827.
 Lichte, bijw. 4340.
 Lichtelike, bijw. 3013.
 Liethede, zn. 1918.
 Liden, w. ( ) 1582. 2597. 3370. 3379. 3565. 4032. — Leet 941. 1004. 1645. 2043. — Verl. deelw. Leden 343. 461. 960. 1087. 1248. 2072.
 Liede, zn. mv. 312. 509. 1151. 1514. 1524. 1910. 2261. 2267. — Liederen 751. 787. 1006. 1150. 1545. 1611.
 Liedekijn, zn. 3676.
 Lief, bn. en bijw. 102. 588. 1589. 2239. 3353. 3736. — Lieve 121. 173. 387. 401. 459. 1935. 1990. 2000. 2713. 3259. — Lieven 355. — Liever 1278. 1959. 2759.
 Liegen, w. 1573. — Liege 800. — Lieget 960. 1057. 2726. — Loechens (logen het) 2853. — Gelogen 1078.
 Lien, w. (lijden, bekennen) 1069. 1593. 2966. 4319. — Lie 3705. — Liet 1065. — Liets (bekent het) 1066. — Liede 3779. — Geliet 493 :
 Lier, zn. 1122.
 Ligen, leggen, w. 287. 779. 1086. 1731. 1749. 2174. — Leggen 1656 : 1769 : 2015 : 2031 : — Ligge 282. — Leget (ligt) 1795. 3276. 4408. — Lach 762. 771. 776. 819. 1017. 1054. 1332. 1534. 1561. 1968. — Laget (lag het) 266. — Lagen 338. 2264. — Lagenre (lagen er) 2267. — Gelegen 517. 686. 1459. 3066. 3546. 4342.
 Lijf, zn. 150. 302. 327. 392. 833. 901. 927. 931. 934. 1128. 1182. 1479. — Bose lijf (kwaadaardige persoon) 3363 : — Lives 32. 82. 318. 536. 1556. 1672. 1867. 1883. 3140. 3174. 3232. — Lijves 4381. — Live 33. 82. 318. 536. 1556. 1672. 1867. 1883. 3140. 3174. 3232. — Bi minen live! 346. 1476. 2066. 2208. 3271.
 Lijfnere, zn. 886.
 Lijm, zn. 1306.
 Lijnlaken, zn. 2035.
 Lise, bijw. 1539.
 List, zn. 2096 : 2971 : — Liste 270. 913. 2253. 2611. — Listen 372. 4365.
 Loen, zn. 2811.
 Loep, zn. 238.
 Loet, zn. 1306. 1339.
 Lof, zn. 592.
 Loge, zn. 3158. 3195.
 Logen, zn. 3368. — Logene 696. 974. 977. 2581. 4347.
 Loke, zn. 1084. 1104.
 Lonen, w. 1718. 1738. 2336. 3752. — Loendi (loont gij) 3352. — Loent (loon het) 2651. — Geloent 2881.
 Lopelijn, zn. sLopelijns 645.
 Lopelinc, zn. 564. 599. 603. 610. 619. 637. 640. — Lopelinge 570.
 Lopen, w. 1154. — Liep 816. 2170. 4436. — Liepen 1145. — Gelopen 509. 511. 1130.
 Lorreine, eigenn. 3105.
 Loven, w. 4219. — Lovet (loof het) 1482. 2000. 2463. 2915. 3093. — Lovet (loofde het) 530. — Lovede (loefde) 3417.
 Lude, bijw. 227. 504. 4104. — Luudste 1588. — Lude en stille 188.
 Luden, w. 1550. 1607. — Ludet 1523. — Lude (luidde) 1612.
 Luken, w. Loec 1542. 1585.
 Lust, zn. (list) 446. 497. 716. 3434. 3975.
 Lusten, w. Lustes (lust het) 2184.
 Lustech, bn. 4149. — Lustege 97.
 Lutoeren, w. Lutoerde 762.
 Luttel, bijw. 440. 1147. 1419. 2145. 2702. 3084. 3457. 3745. — Zie ook LETTEL.
 Luttelkijn, zn. 2 616. 822. 3846.
 Luut, zn. 3929. 4154.
 Macht, zn. 686. 1863. — Met machten 508.
 Maech, zn. 4412. — Mage 1816. 3143. 3155. 3240. 4402. — Magen 2111.
 Mael, zn. Te male 2669. — Te dien male 3055.
 Maelquidart, eigenn. 97. 1885. 2195. 2220. — Maelquidaert 1861. — Malequidart 109. 1838. 1847. 1874.
 Maeltijt, zn. 4281.
 Maent, zn. Der maende negen 722.
 Maer, bijw. (slechts) 15. 45. 770. 1171.
 Maer, vw. (doch) 72. 129. 138. 190. 389. 393. 483. 591. 704. 770. enz. — Mer 2570. 2581. 4378.
 Magedoem, zn. 467.
 Maget, zn. 1441.
 Maysire, zn. 3755.
 Maysnide, zn. Maysniden 3895. — Masniede, 510.
 Maken, w. 3. 216. 230. 1082. 1311. 1432. 2036. 2317. 3157. 3440. enz. — Maket 3501. — Maecte 503. 2179. 2253. 3829. — Maecten 1289. 1409. 3475. — Makede 3191. — Gemaket 2313. 4435. — Ge-

- maect, 233. 772. 2277. 3882. 3902. — Wel gemaect 3212. 3220. — Maec 2659. 2677. — Maect 2587. — Makes (maak het) 1882.
- Malen, w. (Tot gruis maken). Maelt 1921.
- Malen w. (Schilderen). Gemaelt 247.
- Mamas, eigenn. 169.
- Man, zn. 31. 590. 1062. 1217. 1221. 1373. 1533. 1534. 1564. 1574. 3238 (er staat verkeerdelijk *mach*) 4492. — Mans 1982. — Manne 2309. 3176.
- Man, zn. (vassaal). Enk. en meerv. 312. 3014. 4427. 4433. — Manne 1492. 1890. — Mannen 4420.
- Mane, zn. 369. 376. 379. 390. 4361. — Mancen 238.
- Manenscijn, zn. 2367.
- Maniere, zn. 370. 1031. — Manieren 733. 2452.
- Maninge, zn. 4430.
- Manlecheide, zn. 3697.
- Marbrinen, bn. 2316. Zie ook MERBER.
- Mare, zn. 4436.
- Maria, eigenn. Marien 1441.
- Marc, zn. Marke 4143. — Merc 1746.
- Mauras, eigenn. 3524. 3538. 3555. 3574.
- Mede. Zie MET.
- Medevaren, w. 3009.
- Meen, zn. 2427.
- Meer, bn. (grooter). Mere 1920 (dene mere, dander minder). 875. 2428. 2814. 4074. — Meest (alre bosche meest) 874. — Meeste 2980. 3714. 4202. 4209. 4245. 4247. — Meesten 3349. 4230.
- Meer, bijw. (comp. van veel) 220. 602. 636. 862. 1168. 1201. 1214. 1327. 1465. 2265. — Mere 36. 664. 1037. 1277. 2313. 2519. 2573. 3910. — Te mere 714. 1660. 4478. — Mee 3089 : 4331 : — Ye lanc so mee 2259.
- Meer, bijw. (nog). 2190. — Heden meer — mere 738. 1484. 1643. — 849. 1187. 1875. 1880.
- Meester, zn. 253. 260. 388. 398. 400. 409. 667. 744. 1005. 1091. — Meestre 250. 262. 269. 280. 289. 357. 366. 4484. — Meestren 361.
- Mellen, w. (trouwen). Melde 3850.
- Men, onbep. pers. vnw. 5. 203. 248. 295. 498. 520. 522. 634. 636. enz. — Men (men hem) 949. — Mens (men het) 572. 3761. — Ment (men het) 4. 521. 661. 995. 1063. 1837. 2589. 3481. 3587. — Mer (men er) 2029.
- Menechsins, bijw. 3937.
- Menich, telw. 118. 226. 534. 589. 2723. 4174. 4433. 4451. enz. — Meneger 226. 1520. — Menegen 224. 261. 884. 2724. 2854. 4216. 4451.
- Menichfout, bijw. 178. 186. 1233. — Menichfoude 879 : 1718 : 2433 :
- Menichwerf, bijw. 1912. 2071. 4462.
- Menen, w. 4112. — Mene 1511 : — Meen 1848. — Meint 2679 : — Meende 3720.
- Menisoen, zn. 1137.
- Mer. Zie MAER, en MEN.
- Merber, zn. 3635. Zie ook MARBRINEN.
- Merch, zn. 2461.
- Mergen, zn. 349. 543. 546. 937. 1545. 1661. 1827. 2089. 2400. 2464. 2542. 3033. 3565. 4025. 4033. — Merghen 546. — Smergens 203. 1296. 2377. 2489. 2545. 3125. — Des mergens 351. 413. 657. 3385. — Dies mergens 2422. Zie ook MORGEN.
- Merken, w. 3328. — Merct 1225. 3019. — Mercti (merkt gij) 2060.
- Merlijn, eigenn. 2860. 2886. 2893. 2925. 2928. 2988. 3009. 3011. 3015. — Meerlijn 2855. 2919.
- Merren, w. Merrene 2485 : — Merrede 616.
- Mes, zn. (snijtuig) 924. 1395. 2019. 2131. 3114. 3119. — Messe 2201.
- Mesbaer, zn. 502. 3161. 3201.
- Mesbaren, w. 2745. — Mesbaerde 3196. — Als zn. 3144.
- Mesdaet, zn. Mesdaden 4063.
- Mesdoen, w. Verl. deelw. Mesdaen 675. 2039.
- Mesgripen, w. Verl. deelw. Mesgrepen 964.
- Mescomen, w. 966. 1856. — Mescomt 3018. — Mesquam 1047. 2817. — Mesquame 1035.
- Mesmaken, w. Verl. deelw. Mesmaket 712.
- Messe, zn. (imis) 4046.
- Messine, zn. 1219. 2873. 2880.
- Mesvoeren, w. Mesvoert 1940.
- Met, vz. 57. 125. 246. 293. 300. 318. 330. 332. 352. 357. 372. enz. — Metten (met den) 116. 202. 431. 662. 847. 1178. 1394. 1916. 2201. 2321. — Metter (met der) 742. 813. 948. 1773. 2311. 2588. 2625. 3237. 3926. — Metti (met di) 463. — Als bijw. Mede 302. 450. 766 : 848. 936 : 1213. 1234. 1628. 1978 : 2303 : 2823. 3134. — Mettien (te zelfder tijd, terstond daarop) 10 : 115. 169. 348 : 442 : 620 : 898. 1308 : 1504 : 1642. 2993. enz. — — Mettesen (zelfde bet.) 1286. — Met 2675.

- Metser, zn. 3747. 3778. — Metsere 3764. 3768. 3772.
- Mi, pers. vnv. 2. 55. 61. 65. 74. 79. 82. 89. 91. 100. enz. — Mic 288 : 479 : 575 : 855 : 1401 : 1989 : 2526 : 2621 : 2763 : 2792 : 3059 : 3210 : 3344 : — Mi selven 1152. 1555. 1652. — Miere (mij er) 1666. — Mijns 4411.
- Midden, zn. In midden (in het m.) 146. 881.
- Middernacht, zn. 2476. — Middernachte 3183 : — Middernachten 3457 :
- Middewaert, bijw. Te middewarde 883.
- Mijn, bez. vnv. 42. 46. 59. 67. 85. 88. 110. 124. 350. 426. — Mijns 1059. 1982. 3057. 3545. 4370. 4381. — Mine 28. 142. 159. 475. 1220. 1660. 1816. 1975. 2027. 3731. — Minen 76. 168. 187. 195. 446. 467. 536. 578. 1071. 1076. 1080. 1672. — Miere (mijner) 129. 160. 446. 460. 870. 976. 1458. 1552. 1591. 1595. 1636. 3070. — Mire (mijner) 1986. 2708. 3266. 4347.
- Mic, zn. 4127.
- Micken, w. Micke 1425. 1826. — Mict (mik het) 3038. — Meet 2719. — Miete 3620. — Mickeden 271.
- Milde, bn. 1243. — Milden 1257. 1261. — Als zn. 1252. 1263. 1295. 1325.
- Min, bijw. 59. 68. 803. — Min no mere 3272. 3309. 3825. 3973. — Minder (kleiner) 1920. — Minste (kleinste) 1205. 4219. 4244. 4249.
- Minderen, w. Minderde 3422. — Gemin-
dert 1300. 1926.
- Mingen, w. Minglen 2715.
- Minne, zn. 30. 982. 2194. 2521. 3021. 3615. — Minnen 1748. 1895. 3610 : 3670 : 3676 : 4289 : — (naam eener
ekster) 2700. 2704.
- Minnen, w. 1934. 1986. 2051. 2059. 2066. 2067. 2182. 2190. — Minne 471. 3329. — Mint 50. 102. — Minde 428. 2077. 4099. — Gemint 461. 2206.
- Moe, bn. Moeder 1921.
- Moeder, zn. 1048. 1928. 1931. 1943. 1980. 2000. 2003. 2049. 2055. 2058. 2062. —
Moder 1935. — Moedren 2335 :
- Moederbaren, zn. 4174.
- Moet, zn. 549. 578. 730. 746. 1024. 1069. 1422. 1471. 1982. 1994. 2017. 2126. 2228. — In grammen moede 2774. —
Moeden 1812 : — Als bijw. uitdr. Te
moede 486. 1260. 1274. 1328. 1870. 2182. 3017. 3837. Zie ook COELEN.
- Moeten, w. Moet 581. 727. 734. 840. 864. 992. 1082. 1176. 1194. 1223. 1477. 1684. — Moet (moet het) 3427. —
Moets (moet het) 2183. 2189. — Moetti
(moet gij) 1451. 2153. 3428. — Moeti
(moet gij) 4017. — Moettine (moet gij
hem) 3310. — Moeten 1195. 3081. —
Moeste 1110. 1341. 1730. 1808. 2167. —
Moest 1183. 1601. 1771. 1802. 2124. 2164. — Moste 1358. 1629. 2236. 3128. —
Most 606. 3617. — Moesten (moest
hem) 3178. — Moesten 2268. — Moesten
(moesten hem) 946. — Moete 396. 397. 846. 1474. 1683. 1685. 2785. 3079. 3569.
- Mogen, w. 1639. 1720. 1815. 2446. 2457. 2959. 3006. 3763. — Mach 198. 307. 490. 498. 555. 652. 703. 966. 1072. 1091. 1227. 1314. enz. — Maechs (mag des
—
daarvan) 3234. — Machs (mag het) 2051. 2067. 2397. — Maget (mag het) 1693. —
Mogedi (moogt gij) 806. 1886. 2203. 2982. 2998. 3327. 3564. 3843. — Moge-
dire (moogt gij er) 1938. — du Moges (gij
moogt) 2086. 2877. — ghi Moget (gij
moogt) 872. 1225. 3171. 3499. — wi
Mogen 1275. — Mocht 188. 207. 223. 239. 464. 519. 711. 981. 984. 1163. 1391. 1562. enz. — Mochte 302. 433. 485. 641. 702. 821. 1015. 1314. 1499. 1588. 1843. enz. — Mochtes (mocht het)
605. 2128. 2166. — Mochstu (mocht gij)
3754. — Mochten 216. 313. 1282. 1291. 2262. 2273. 2507. 2876. enz. — Moch-
tent (mochten het) 3423.
- Mont, zn. 482. — Monde 2512. 3497.
- Montogier, eigenn. 3607.
- Morden, w. 515. — Gemort 539.
- Mordenare, zn. 506.
- Mordren, w. 507.
- Morgen, zn. 655. 999. 1423. 2777. 3091 : 3428 : 3578. 3593 : 3597. 3600. — Mor-
ghijn 3431 : — des Morgens 1773. 3039. 3129. 3617. 3868. — sMorgens 1530. 1631. 2264. 4044. — des anders Mor-
gens 1366. Zie ook MERGEN.
- Mouwe, zn. 4311. 4314. — Mouwen 4118. 4320.
- Muer, zn. 758.
- Mule, zn. 3625.
- Musike, zn. 244.
- Muus, zn. 2641.
- Na, vz. (in de richting van) 155. 2530. —
(volgens) 75. 112. 140. 528. 696. 1352. 2841. 3251. — (achter) 38. 327. 368. 1807. 2797. 2798. 2991. 3014. 4190. —
Als bijw. (nabij) 2712. 2716.

- Nacht, zn. 2222. 3178. 3722. 3952. 4162. — Nachts 1602. — Dies nachts 3472. — Eens nachts 266. — Bi nachte 2365. — Te nacht 1749. 2400. 2408. 2711. 2716. 2720. — Gaen an die nacht 2222.
- Nadien, bijw. 4448.
- Naect, bn. 771.
- Naervliegen, w. 4103.
- Naervolgen, w. (achtervolgen) si volgeden hem naer 3478 : — Nare gevolget 4050.
- Naest, bijw. 3744.
- Naglen, zn. mv. 500.
- Naken, w. 920.
- Nalijs, bijw. 344.
- Name, zn. 2854.
- Nat, bn. 2677.
- Nature, zn. 1094. — Naturen 1083.
- Nauwe, bijw. 2627.
- Naveers, eigenn. 1075.
- Navolgen, w. (volgen) Volgeden na 3014.
- Ne (en), oude negatie. 72. 153. 356 en *pas-sim*.
- Nederwart, bijw. 1587. 3714.
- Nederwerpen, w. Werp (warp?) neder 912. — Nederwerpente 915.
- Neen, bijw. 1344. 2449. 3843. 3876. — Neen ic 959. 1779. 2704. — Neen ic niet 2220. 3032. — Neen wi niet 1622. — Neen si niet 936. — Neent (neen het) 3315.
- Negen, telw. 1087. — Der maende negen 722.
- Nemen, w. 113. 272. 301. 594. 659. 931. 934. 1139. 1911. 1226. 1273. 1479. — Nemene 2344. — Ic neme 1270. 3060. — Nem (neem) 633. 1955. 2652. 2666. — Nemet (neemt) 629. 650. 932. — Neemt 345. — Nemet 1175. 1270. 2212. 3229. 4416. — Nemten (neemt hem) 449. — Nam 223. 317. 451. 572. 590. 613. 888. 1043. 1048. 1147. 1218. 1359. 1507. 1575. 1961. enz. — Naemt 345. — Namen 211. 1291. 2418. 2481. 2506. 2508. 2510. 2551. 3408. 4410. — Name 1497. — Genomen 683. 927. 1306. 1321. 3002. 3172. 3247. 3285. 4259. 4327. — Ghenomen 3062.
- Nemmer, bijw. 1203. 2219. 3152. 3269. — Nemme 4233.
- Nemmermere, bijw. 544. 2194. 2726. 3217. — Nemmermeer 968. 1460. 2940. 3124. 4487.
- Nese, zn. 1123. 2512.
- Neve, zn. 1014. 1019. 1021. 1023. 1039. 1115. 1118. 1124. 1128. 1161. 1164. 1178. 1180. — Neven 1109.
- Neven, vz. 379. 407. 1582. 2018. 2448. 2621. 3708. 3735. 3813. 4109. 4117. — Als bijw. 1290. — Te sinen newewart 1113.
- Nie, bijw. (nooit) 447. 1617. 3071. 4257. — (ooit) 533. 3350. — (niet) 577.
- Nieman, zn. 2519. — Niemen 835. 787. 880. 1314. 1527. 1562. 1651. 1754. 2078. 2368. 2376. 3646. 3782. 4252. — Nieme(n) 2920. — Niemene 2298. 3839. — Niemens 232.
- Niemare, zn. 437. — Nimare 4209. — Niemaren 2383. 4059.
- Niet, bijw. 19. 62. 72. 107. 126. 135. 254. 269. 342. 356. enz. — Te **nieu**te gaen 3145.
- Nieweren, bijw. 818. 2884. 3469. 4385. — Niewer 3916.
- Niewet, onbep. vnw. (niets) 1222.
- Nigromancie, zn. Nigromancien 2250.
- Nijgen, w. Neech 431. 1005. — Neecht (neeg het) 2598.
- Nijt, zn. 4127. 4497.
- No, voegw. 130. 545. 1013. 1170. 1173. 1315. 2771. 2963. 3280. enz.
- Noch, ontk. voegw. 138. 689. 737. 1443. 1461. 1846. 1848. 1918. 2057. enz. — Als bijw. (nog) 703. 859. 1201. 1205. 1320. 1327. 1457. 1464. 1520. 1564. enz.
- Nochtan, bijw. 84. 441. 684. 908. 1016. 1900. 2038. 2058. 2276. enz.
- Node, bijw. 1012. 1902. 3063.
- Noet, zn. 828 : 1194 : 1340 : 2519 : 3455 : — Noden 28. — Ter noet (in den nood) 4225. 4226. 4246.
- Noit, bijw. 462. — Noyt 710. 719. 721. 1621. 2157. 3279. 3561. 3900.
- Nu, bijw. 32. 156. 174. 190. 450. 466. 469. 584. 629. 638. enz.
- Nutte, bn. 2243.
- Nuwelec, bijw. 3879.
- Nuwelinge, bijw. 371.
- Ochte, vw. 3922. 4111.
- Oec, vw. 244. 516. 677. 1181. 1356. 1685. 1850. 1873. 2203. enz.
- Ocm, zn. 1021. 1100. 1122. 1124.
- Oer, zn. (lichaamsdeel) Oren 2513.
- Oer, zn. (kind) 39. 334. 981. 1897.
- Oer, zn. (erfgenaam) 39. 336. — Oere 308.
- Of, vw. (bij twijfel of onzekerheid) 210. 275. 286. 370. 626. 634. 1714. 1864. 2190. 2293. 2717. 2898. 3254. 3507. enz. — (indien) 577. 842. 991. 1174. 1421.

1471. 1874. 2528. 2762. 3877. — (alsof)
337. 2029. — (zooniet) 1620. 1637. —
(of wel) 1940. 2342. 2345. 2369. 2702. —
Oft 1715. — Oft (of het) 264. 2720.
- Of, vz. (af) 4455 :
Ofsniden, w. (afsniden) Sneet of 837 :
Ogen, zn. mv. 352. 378. 476. 2025. 2513.
2668. 2784. 2787. 2821. 2899. 2938.
3958. 3007. — So mine ogen! 4123.
Octavien, eigenn. 1231.
- Om, vz. (rond) 278. 478. 758. — (ten einde)
474. 962. 1800. 2858. 2867. 3073. 3729.
— (Versch. bet.) 28. 210. 407. 420. 831.
855. 1112. 1419. 1479. 1567. 1687. 1737.
1750. 1758. 1819. 1877. 2131. 2359.
2606. 2608. 2661. 2809. 3057. 3094.
3103. 3197. 3244. 3289. 3334. 3673.
3746. 3932. 3989. 4293. 4458. — Omme
2135. 3071. 4205.
- Omdat, vw. 228. 232. 804. 815. 978. 1258.
1485. 1653. 2782. 2957. 3083. 3102. enz.
— (opdat) 2112. — Omdatten (omdat
den) 1446.
- Omhalen, w. (omwerpen) 2098.
Ommaer. Zie ONMAKE.
- Ommekere, zn. 2312.
- Ommekeren, w. Kerese om (keerde ze om,
nl. de wieg) 817.
- Ommewelven, w. Ommegewelvet 799.
- Omtrent, bijw. 2482. 2884. 3183. — **Om-
trant** 1142 : 1150 : 3117 :
Omvallen, w. Omgevallen 774.
- Omvliegen, w. Omvloech 802.
- Onbecant, bn. 3633.
- Onblide, bn. 1362. 3786.
- Ondanc, zn. 736. 3345. — Haers ondancs
516.
- Onder, vz. 41. 96. 273. 754. 762. 782. 887.
892. 894. 895. 2352. 2416. 2471. 2472.
2481. 2483. 2499. 2931. 4269.
- Onderdaen, bn. 4189.
- Onderlinge, bijw. 262.
- Ondersetten, w. 2458.
- Onderslachten, w. 3863. 3935.
- Ondertrouwe, zn. 3984.
- Ondervinden, w. 2867. 3588. 3595. — On-
dervint 726. — Ondervonden 2851.
- Onderwinden, w. 135.
- Ongehiere, bn. 878.
- Ongevelike, bn. 1469.
- Ongemac, zn. Tongemake 440. — Tonghe-
make 443 : 3549 :
- Ongenoech, zn. 2047.
- Ongevoeck, zn. 1599. 4349.
- Ongewedert, zn. 2713.
- Ongoet, bn. 2532.
- Onlange, bijw. 3954. 4274. 4459.
- Onmare, bijw. 4325. — Ommaer 3237.
- Onnen, w. 333. 4512. — Ont 4085. —
Ontsi (gunt gij) 122. — An 106. 4307. —
Onne 845. 990. 2105.
- Onnere (onere), zn. 1658.
- Onrecht, zn. 62. 3366. 3371. 3584. 3590.
4026. — Als bijw. Tonrechte 1865. 2766.
— Tonrecht 1472. — Met onrechte 731.
- Ons, pers. vvw. 1271. 1273. 1274. 1275.
1285. 1357. 1864. 2133. 2135. 2337. enz.
- Ons, bez. vvw. Onse 1176. 1281. 1354.
1464. 1683. 2761. 3051. — Onsen 701.
2830. 4170.
- Onsachte, bijw. 1656. — **Onsochte**, 434.
719. 2495. 3615.
- Onsalech, bn. 1691.
- Onsulde, zn. 4387 : — **Onscoude**, 4385 :
Ontbaren, w. 605 : 1783 : 2193 : 3616 : —
Ontberen 1890. — Onberen 2590. —
Ontberene 1280. — Ontberne 3297 : 4091 :
— Ontbere 1781.
- Ontbeiden, w. 4033. — Ontbeide 1424.
- Ontbieden, w. (laten komen). Ontbiden
3378. — Ontboet 365. 1141. 2824. 3749.
4286. — Ontboden 17. 27. 41.
- Ontbieden, w. (den goeden dag) Ontboet
671. 4300.
- Ontbinden, w. Ontbenden 3095.
- Ontdecken, w. Ondecken 2659. — Onidecte
2682.
- Ontdoen, w. (openen) Ontdaden 2266. —
Ondoer. Ondoet 378. 3833. — On-
dede 1786. — Ondaen 1608 : 1654 : 3257 :
3833 :
- Ontdoen, w. (Ontstellen, verbijsteren) Ont-
taen 492. — Ondaen (bedorven in den
geest der menigte, onteerd) 1608. 1654.
3257.
- Ontteeren, w. Ontteert 1454. 1552. 1609.
1654. 2233. 3026. 3258. 3266. 3543.
- Onterven, w. 2534. 3030. — Onterve 1416.
— Ontervet 560. 565. 859. 1813. 1820.
- Ontfaen, w. 4306. — Ontfinc 423. 2699.
2907. — Ontfincs (ontving daarvan) 3132.
— Ontfingen 362. — Ontfatene (ontvang
hem) 1619. — Verl. deelw. Ontfaen
3793 : 4234 : 4308 :
Ontgaen, w. 1639.
- Onthouden, w. (in dienst nemen) 2390.
3689. — Verl. deelw. 3694. 3871. 3897.
- Onthouden, w. (behouden, bewaren) 901.
4229. — (in het geheugen) 4491. — Hem
onthouden 391. 1391. 3234. 4372. 4378.

- Onthilt 4068. — Onthilts hem (onthield zich ervan) 3824.
- Ontkeren, w. 4393.
- Ontzien, w. (duchten) Ontsie 2620. — Ontsach 3643. 3775. — Hem ontsien 2452. 3916. — Ontsie ic mie 2526 : — Ontsach hem 1578.
- Ontsluten, w. Ontsloet 3949.
- Onttektent, verl. deelw. (onkenbaar gemaakt) 3907.
- Ontswellen, w. Ontswal 1727.
- Ontvechten (ontfechten = ontgaan), w. 555. 4463.
- Ontvlien, w. 2166.
- Ontwaken, w. Ontwac 277.
- Onweder, zn. 3184.
- Onwerde, bn. 1703. — Onwert 2078. 4075. — Onwerder 4502.
- Onwille, zn. 4083.
- Op, vz. 44. 267. 457. 466. 469. 596. 749. 755. 773. 932. 1074. 1114. 1284. 1650. 1651. 1652. 1674. 1797. 1819. 1829. 1903. 2560. 2561. 2575. 3347. 3551. 3552. 3663. 4235. — Op hovescheide 3387. — Op genade 2973. — Op ende neder 2694. — Op de stonden 755. 3496. — Op sijn (uit het bed) 349. — Opt (op het) 783. 2048. 2672. 3154. 4037.
- Opbrengen, w. (inbrengen, invoeren een gebruik) Opbracht 2950. — Opbrocht 2806.
- Opdoen, w. (afnemen de tafel) Dede op 3940.
- Openbaer, bijw. 240. 3369. 4067. — Openbare 1604 :
- Openstaen, w. 1583. — Stont open 3653.
- Opgaen, w. Ginc op 3459. — Opgegaen 1832.
- Ophebben, w. Ophadde 884.
- Opheffen, w. (oplichten) Hief op 909. 1563. — (verheffen) 1211.
- Ophouden, w. (opstroomen de mouwen) 4312. 4320. — Op te houden 4118.
- Opclimmen, w. Clam op 2681. 3790. 3947. — Opclam 3685.
- Opleggen, w. Oplegt (oplegt) 3074 :
- Oplopen, w. 1208. 2321.
- Oprechten, w. 3456. — Opgerecht 2122.
- Opriten, w. Reet op 2556.
- Opstaen, w. 1776. 1789. 2144. 2164. 2424. 3968. — Als zn. 2268. — Opstaet 1774. — Stont op 1120. 2130. 3205. — Opstonden 2466. — Opgestaen 1367. 1430. 2378. 3040. 3868. 3960. 4044. — Op te stane 2687 :
- Optien, w. Opgetoet 286.
- Optreken, w. Trac op 4003.
- Opwart, bijw. 600. 621.
- Orine, zn. 1045. 1050. 1053. 1709. 1712.
- Orkonden, w. 2285.
- Orlof, zn. 2003. 3738.
- Orloch, zn. Orloge 3700. — Oerloge 3683. — Orlogen 3690.
- Ors, zn. Orse 3527.
- Oude, zn. Ouden 51. 118.
- Ouden, w. (oud worden) Gzout 1923.
- Out, bn. 45. 759. 1169. 1517. 1625. — — Oude 643. 1909. 1916. 2108. — Ouden 564. 649. 759. 1559. 1869. 1884. 1887. 1922. 2188. 2196. — Ouder 1910. — Outsten 2977. 2984.
- Over, vz. 411. 513. 1631. 1734. 1859. 2914. 3283. 3337. 3627. — Overal (vooral) 145. — Overal (op alle plaatsen) 4157. — Over dach en over nacht (dag en nacht) 2256. 4162. — Van heden over xl daghe 4424. — Over langhe stont 3554. — Over lanc en over breed (wijd en zijd) 3630.
- Overdaet, zn. 687. 4480.
- Overeen, bijw. (ondereen) 1307. 4097. — Overein 2715 :
- Overwaer, bijw. 288. 465. 2813.
- Pais, zn. Met paise 1895. 4254.
- Pant, zn. Te pande 1294. 2079.
- Pape, zn. 2069. 2206.
- Pareren, w. Gepareert 3904.
- Part, zn. 3625 : — Parde 2445. Ook PERT.
- Pau, zn. 52.
- Peinsen, w. 2096. — Peinsene 3860. — Peinst 1166. 3973. — Peinsde 913. 1112. 1918. 1929. 2611. 3926. 3932. — Peinsden 2322. 2847. 4293. — Gepeinst 270. 3435. — Gepeinset 496. — Peinsende 3717. 3818.
- Pec, zn. 1306. 1339.
- Pelse, zn. mv. 2027.
- Penitentie, zn. 831.
- Pennewert, zn. 3273.
- Penninc, zn. 2861. 2956.
- Pert, zn. Perden 1376. 1386. Ook PART.
- Phisisien, zn. 1708. 1711. 1721. Ook FISICIEN.
- Piersanden, volksnaam, 3438.
- Pijnboem, zn. 569. 571. 593. 610.
- Picke, zn. 1270. — Pike 1288.
- Picken, w. 1271.
- Pilaer, zn. 2316.
- Pine, zn. 1719. 2881. 3420. 3752. 4131. 4482. — Pinen 1292.
- Pinen, w. 313. 2863. — Gepijnt 3988. —

- Hem pinen 178. 2001. — Pijnt 2754. — Pijnde 472.
- Pit, zn. 1309 : 1589 : Ook PUT.
- Plaetse, zn. 4056.
- Plain, zn. 882.
- Plien, w. 1629 : — Plie (pleeg) 287 : — Plegen 163. 1514. — Plach 887. 1389. 1519. 2893.
- Plucken, w. 1126. — Plucte 1121.
- Plumen, zn. mv. 4105.
- Poelgen, naam van een land, 1609. 2329. 2409.
- Poent, zn. Poente 988.
- Polver, zn. Polvers 1147.
- Porre, zn. 2789. 2819.
- Port, zn. (stad) 1377 : 1387 : 1808 : 2244.
- Port, zn. (poort), Porte 2373. — Porten 2308. 2372. 2409. 2426. 3006. 3012.
- Porter, zn. 586. 2585. 2588. 3777. — Portere 2601. 2602. 2605. 2764. 3782. — Porters 2263.
- Pot, zn. 2650. 2736.
- Preken, w. 2467.
- Prence, zn. 2803.
- Prijs, zn. 4151. — Priise 120.
- Prime, zn. 2265.
- Prisen, w. Ghepriset 4478.
- Proeven, w. 263. 1943. — Proef 2085. — Proevet 1937. — Proefsten (proef hem) 1988. — Geproevet 2101.
- Proyeel, zn. 1116.
- Pusoen, zn. 1082. 1088.
- Puterie, zn. 1601. — Puterien 1605. 1629.
- Putertiere, bn. (liederlijk) 3338. — Putertieren (Fel en p—) vreeselijk. Zie Bormans, Parthonopeus 6786. Hi was fel en putertieren 877. — (terughoudend?) 1018.
- Put, zn. 1409. — Putte 1557. 1561. 1569. 1577. 1579. 1587. Ook PIT.
- Racht, zn. (recht) 3068 :
- Raden, w. 1902. 3271. — Rade 2193. — Radijt (raadt gij het) 2292. — Raet 1901. 2211. — Rade (ried) 2505. — Riet 2687. — Rieden 300. 311. 2260.
- Raet, zn. 76. 113. 168. 210. 211. 566. 1302. 1351. 1707. 1824. 1937. 2083. enz. — Rade 210 : 204 : 367 : 1041 : 1055 : 2788. 2972. 3074. 3493. enz.
- Raken, w. Raecte 2005.
- Rancken, zn. mv. 1967.
- Recht, bn. 4198. 4236. 4426. — Rechten 308. 2356.
- Recht, bijw. 600. 2667. 3657. — Rechte 601. 1290.
- Recht, zn. 542. 2717. 3337. 3367. 3953. 3991. 4102. 4153. Ook RACHT (als rijmwoord).
- Rechten, w. (oprichten). Gerecht 2733.
- Rechten, w. (recht doen) 1858. 3374. 4462.
- Redene, zn. mv. 137. — Redenen 4213. 4354.
- Regen, zn. 2258. 3187. Ook REIN.
- Regenen, w. Reint 2678 :
- Rein, zn. (regen) 2714 :
- Repen, zn. mv. 1375 : 1386 :
- Rethorike, zn. 243.
- Ridder, zn. 729. 751. 820. 2077. 3171. 3180. 3206. enz. — Ridder 735. 847. 3963. — Ridderen 764.
- Riden, w. 606. 2934. — Reet 670. 952. 2555. 3012. 3631. — Gereden 950. 2553. 3045. 3049. 3885.
- Riden, w. Ridende manenscijn 2367 (?).
- Rieken, w. Rieke 1119.
- Rije, bn. 586. 1888. 2803. 3100. 4070. en
- Rike, bn. 304. 306. 309. 335. 590. 973. 1075. 1241. 1245. enz. — Riken 4142. — Rijste 50.
- Rike, zn. 18 : 39 : 336 : 1207 : 1417. — Riken 1256. 1260.
- Rime, zn. 4511.
- Rincleren, w. Rincleert 2641.
- Rode, bn. Zie ROET.
- Roden, w. Geroedt 645.
- Roec, zn. 4202. — Roeke 4160. 4197.
- Rocken, w. (zich bekommeren om) 1736. — Roect 832. — Roect 4191. — (passen, aanstaan) 2272.
- Roepen, w. 1341. 1393. 2176. 4161. 4196. — Riep 353. 504. 608. 658. 1431. 1587. 1733. enz. — Riepe 1383. — Riepen 4104. 4180. — Roepende 4107.
- Roet, bn. 2169. 2235. — Rode 97. 1850.
- Roke, zn. (reuk) 784 :
- Roke, zn. (rots) 4132.
- Rome, eigenn. 213. 2338. 3398. — Romen 7. 119. 2358. 2366. 2912. — Romenwart 2356.
- Ropen, w. Geroept 713.
- Rouwe, zn. 14. 328. 1193. 1199. 1365. 1492. 1572. enz. — Rouwen 1191. 2226. 2745. 3134. 3135. 3382.
- Rouwen, w. 1457. 1566. 1854. — Rouwet 1913. 2750. — Rout 2573.
- Rouwich, bn. Rouwege 3199.
- Roven, w. 970. 3036. — Gerovet 3544.
- Rumen, w. 1808. — Rumede 838.
- Rusten, w. Ruste (rustte) 421. — Rusten (rustten) 359.
- Sablant, zn. Sonder s. 4329.

Sachte, bijw. 1898. — Sachter 1072.
 Saden, w. 903.
 Saen, bijw. 182. 208. 1134. 1555. 1713.
 1766. 1793. enz. — Vele saen 454. —
 Dus sane 3342.
 Sake, zn. 3561. 4042. — Saken 261. 3441.
 Sale, zn. 215. 230. 233. 361. 758. 781. 786.
 1007. 2556. — Salen 510. 1004. — Ook
Zele 808:
 Saluteren, w. 3686.
 Sane, zie SAEN.
 Sat, bn. 919.
 Scheden. Zie SCEDEN.
 Schyere, z. 1647.
 Scissen, w. Gescist 1523.
 Sede, zn. 1910. 3903.
 Sec, zn. 4138. 4496 — Ook **Zee** 4330.
 Seer, zn. 2771.
 Seggen, w. 74. 113. 137. 141. 167. 355. 582.
 1222. 1467. enz. — Seggene 555. — Ic
 seg 447. 1638. 1990. 3275. 3348. — Ghi
 segt 338. 1420. — Segdi (zegt gij) 2053.
 — Ic segge 26. 99. 131. 346. 1064. 1451.
 1468. 1922. 2818. 2921. 3953. — Ic
 segs (ik zeg het) 1479. — Segget (zegt)
 342: 2578: — Du segs 401. 1406. — Dattu
 segs 2970. — Seit (zegt) 861. 2639. 4022.
 — Ic segt (ik zeg het) 997. 1001. 1093.
 1676. 1748. 1817. 2573. 2976. 3394. —
 Seit (zegt) 861. 2639. 4022. — Segget
 (zegt) 342: 2578: — Seet (zegt) 3993. —
 Seget (zegt) 367. 389. 975. 1796. 4027.
 — Seide (zegde) 55. 78. 109. 121. 155.
 400. 443. 447. 459. 514. 532. — Sede
 (zegde) 281: 478: 580: 747: 826: 1184:
 2199: 2603: — Seider (zegde er) 518. —
 Seiden (zegden) 363. 1617. 2285. 4135.
 — Seit (zegde) 26. 98. 184. 379. 565.
 858. 871. 944. 1001. — Seidt (zegdet)
 3601. — Gescget (gezegd) 2796. — Ge-
 seit (gezegd) 89. 140. 1829. 2525. 2722.
 2768. 2988. 3558. — **Gesacht** (gezegd)
 3179: — Imper. Segge (zeg) 2917. —
 Segt (zeg) 1277. 1690. 1989. 2024. 2238.
 2300. 2701. 2704. 2792. 2973. 3387.
 3734. — Sech (zeg) 1798. — Segget (zeg
 het) 3393. — Seggende 3980.
 Seghel, zn. 2319.
 Seil, zn. 4003. 4140.
 Seker, bn. 64. 1186. 1204. 1702. 2877.
 3564. 4278. — Sekers 3232.
 Sekeren, w. Sekerde 3803.
 Sekerlike, bijw. 581. 3435.
 Selc, zie SULC.
 Sele, zn. Zie SALE.

Selve, bijw. pers. vnw. 663. 765. 771. 831.
 2038. 3041. 3296. 3310. 3650. — Selves
 101. 725. 3052. 3078. — Selfs 1950. 3945.
 — Selver 430. 742. 1304. 1331. — Sel-
 ven 503. 1652. 3228.
 Selve, bn. (zellde) 3969.
 Selver, zn. Zie SILVER.
 Senden, w. 359. 2110. 3094. — Sende
 (zond) 1030. 4129: — Sande (zond)
 4157: 4428: — Sent (zondt) 4358.
 Sente, bn. Bi sente Jan! 3093. — Sente
 Peters 3403.
 Ser, zn. sheren 4273.
 Sere, zn. 2501. 3381.
 Sere, bijw. 102. 393. 432. 435. 712. 1191.
 1246. 1402. 1405. 1493. enz. — Herde
 sere 3196. — Vele sere 3818.
 Serjaent, zn. 4270: — Serjanten 3514.
 Serpent, zn. 761. 783. 785. 793. 823.
 Serrasine, volksnaam, 3414. 3421. 3438.
 3466. 3470.
 Seste, rangg. 143.
 Setten, w. 3452. — Setten in talen 1494. —
 Setten te pande 2079. — Setten (zetteden)
 1494. — **Geset** 1310. 3111. 3174. —
Gesat 2309:
 Seven, telw. 18. 41. 45. 48. 58. 218. 229.
 enz. — Sevene 402. 969. 4184. — Seve-
 nen 193.
 Sevende, rangget. 170. 3524.
 Si, pers. vnw. 14. 74. 91. 112. 329. 716. enz.
 — Sie 306: 1576. — **Soe** (zij) 3322: —
 Sine (zij hem) 441. 719. 721. 2380. 2475.
 2506. 3974. — Siere (zij er) 275. — Sire
 (zij er) 553. 554. — Sijs (zij het — daar-
 van) 493. 1069. 1291. 1739. 2044. 2272.
 2323. 2836. 4235. 4238. — Sijt (zij het)
 313. 337. 411. 552. 983. 2393. 2474.
 3659. — Sijs (hem) geware 2225. —
Se 19. 131. 354. 515. 709. 912. 984. 1250.
 1304. 1382. 1507. 1523.
 Side, zn. 545. 1361. 1581. — Siden 237.
 2821.
 Sider, bijw. 636.
 Sidermeer, bijw. 3146.
 Siec, bn. 1033. 1054. 1533. — Sieken 1044.
 Siechede, zn. Siecheden 1052. 1135. 1706.
 — Siecheit 1732.
 Sien, w. 223. 225. 240. 347. 369. 386. 845.
 983. enz. — Te siene 872. 2333. 2849.
 3254. 3255. 4159. — Ic sie 375. 856.
 1206. 1677. 2782. 2793. 3058. 3211. —
 Ic siet (ik zie het) 718. — Ghi, hi, men
 siet 377. 566. 812. 1058. 1068. 2120.
 3033. — Siedi (ziet gij?) 628. 1757. 2027.

- Siedij's (ziet gij het?) 378. — Siestuut (ziet gij het?) 387. — Imper. Siet (zie) 1121. 1400. 3006. — Sie 387. 727. — Si (? zie) 2870. — Siet (ziet) 1151. 3411. — Sietter (zie er) 2212. — **Sich** (zie) 1040. Subj. Sien (zie) 2784 : — Sach 278. 352. 489. 672. 712. 787. 909. 916. 918. 1797. — Sacht (zag het) 2626. — Saecht (zag het) 400. — Saghe (zag) 2283. — Sagen 2368. 2380. 3520. — Sagen (zagen hem) 2488. — Gesien (zien) 3777 :
 Siere, zn. 852.
 Sijn, hulpw. 1. 38. 86. 336. 349. 402. enz. — Te sine 3753 : 4130 : — Ic ben 544. 2076. 2180. 2855. — Ic bens (ik ben het — daartoe) 1502. 1821. 2162. 2862. 3331. 4089. — Du bist 2095. — Du beste 1347. 1353. 2868. — Is 2132. 2144. 3579. — Es (is) 33. 37. 45. 506. 631. 694. 703. 720. enz. — Eest (is het) 32. 340. 377. 461. 855. 986. enz. — Siwi (zijn wij) 3412. — Sidi (zijt gij) 1589. 1595. 3351. — Sijt 185. 193. 426. 443. 956. — Sidij's (zijt gij het...) 3388. — Si (is) 1061. 1065. 1274. — Sijnt (zijn het) 2939. — Was 50. 51. 53. 94. enz. — Waes ic (was ik) 2712. — Wassijs (was zij daarom...) 440. — Waest (was het) 418. 802. 1257. 1337. 1927. 1977. 2792. 3175. 3179. — Ware 62. 331. 1035. 1164. 1165. 1179. 1752. 2547. 2735. 2759. 2826. 2833. 2844. 2874. 3004. 3142. 3146. 3149. 3336. 3472. 3678. 3767. 3928. 3931. 3982. — Waer 815 : 2849 : 2873 : 3003. 3334. — Waerli (waart gij) 2539. 2711. — Waert (ware het) 2832. — Waer (ware, indien.. was) 3577. — Wart (ware het) 4504. — Waren 753. 801. 879. 3166. 3169. 3786. — Imper. Sijt (wees) 64. 1702. 3232. — Si (wees) 1978. — Weest 2441. — Wes (wees) 1041. 2879. — Subj. Si 132. 2943. 3727. — Sijt (zij het) 1864.
 Sijn, bez. vnv. 150. 267. 269. 302. 303. enz. — Sijns 2509. — Sijne 319. — Siere (zijner) 258. 686. 844. 851. 1013. 1438. 1646. 3895. — Sire 1004. 2224. — Sine 260. 312. 357. 366. 396. 404. 439. 509. 905. — Siene 312. — Sinen 18. 207. 361. 416. 482. 513. 502. 595. enz.
 Silver, zn. 46. 1170. 1717. 2414. 2511. 3626. 3740. — Silvere 2351. — **Selvere** 1097. 1738. 2341. 2432.
 Sin, zn. 67. 82. 207. 872. 1696. 2362. 3623. — Sinne 3341 : — Mijn sin draget mi 2617.
 Singen, w. 227. — Sanc 3676.
 Sint, bijw. 1682. : 692. 1759. 4092. 4260. 4466.
 Sinxendach, zn. 749. 4171.
 Sitten, w. 457. 2013. 3835. 3951. — Sat 3923. 3939. — Geseten 2011. 2095. 2116. 3921.
 Scade, zn. 2297. 4474. — Sca 3488.
 Scale, zn. 1798.
 Scamen (Hem), w. Si scamets haer — hare (zij schaamde zich daarover) 492. 3356.
 Scande, zn. 1660. 2080.
 Scapen, w. Gescepen 145. 1352. Wel g. 3208.
 Scare, zn. 2325.
 Scars, bn. Scarsen 1260.
 Scat, zn. 46. 1233. 1235. 1239. 1253. 1255. 1262. 1272. 1298. enz. — Scatte 1096. 2361. 2363. 2386.
 Seeden, w. 1195 : 1315 : 4239. — Te seeden 2138. — Subj. Seede 192. — **Scheden**, als sameng. zn. Gaenscheden (?) 3827. — **Seiden**. Sciēt 850. 2138. 3810. 4403. — **Scieden** 2473. 2480. 2839.
 Seemeren, w. Seemerde 52. 150. 3454. — Seemerende 3190.
 Seeren, w. 95. 1060.
 Seermen, w. Te seermene 3463.
 Serne, zn. 99. — Driven te serne 1530. 1912. 2396. 3484. 3974. 4016.
 Scerp, bn. Scerpen 1084.
 Scerpelike, bijw. 3374.
 Schilt, Zie SCILT.
 Seicht, zn. 2279.
 Sciēre, bijw. 851. 1032. 1132. 3378. 3563. — Scire, 103. 3856.
 Sciēten, w. 2280. 2286. — Scoet 2296. 3711. — Scoten 1435.
 Scilt, zn. Scilde 768. — **Schilde** 2321 :
 Scinen, w. 1720. 2674. 2675. — Scēen 279. 1833. 2174. 2377. 3910. — Als zn. 238.
 Scip, zn. 3957. — Te scepe 4001.
 Scipman, zn. 3957.
 Scoe, zn. Scoen 1249.
 Scoenheit, zn. 3280. 3640.
 Scoet, zn. 2015. 2310.
 Scone, bn. 6. 60. 228. 234. 247. 316. 332. 882. 1114. enz. — Scoen 69. 144. 3109. — Scōnen 116. 587. 603. 604. — Scoenre (schooner) 2557. 3911. — Schoenster 3106. 3638. — Als bijw. Scone 2213. 3442. 3896. — Scoenste (best) 3148.
 Scoude, zn. Scouden 468.
 Scout, zn. 4464. — Scoude 560 : 710 : 1595 :

- Scouwen, w. 1791. 2227. 2992. 3107.
 Scrauwelen, w. 499.
 Screem, zn. 4247.
 Scriven, w. 4164.
 Scurvele, zn. mv. 3447. — Scurvelen 3468.
 Moet het niet zijn « scureele », van het fr.
escurueil, en als eene overtolligheid met
 « eencoerne »? Hetfransch handschrift heeft:
Desquirex plus que un millier (2403).
 Slach, zn. 2042. Sonder stoet en sonder
 slach.
 Slachten, w. Ghi slacht 3494.
 Slaen, w. 207. 827. 1615. 2169. 2281. 2286.
 2295. 3773. — Te slane 2002. — Slaet
 1522. 1939. — Sleet 501. — Sloech 477.
 538. 784. 814. 2296. 3312. 3323. 3505.
 4248. 4348. — Slogedi (sloegt gij) 1984.
 Imper. Slach af 633.
 Slaep, zn. 3610.
 Slapen, w. 919. 2419. 2543. — Te slapene
 778. — Sliep 267. — Sleep 923 : — Sliepen
 4181. — Slapende 805. — Geslapen
 1535. 2547.
 Slecht, bijw. Slecht en rechte 601.
 Slechte, zn. 3735.
 Sleet. Zie SLAEN.
 Slepē, w. 1376 : 1380. 1385 : — Slepēden
 (sleepten) 1408. — Slepese (sleepte ze)
 3787.
 Slotel, zn. 2121. 3647.
 Slupen, w. Sloep 1581.
 Sluten, w. 1585. 3645. 3962.
 Smal, bn. 146. 1728. 3712.
 Smeken, w. 930.
 Smelten, w. 1307. — Gesmouten 2511.
 Snede, zn. 3902.
 Sneec, zn. 151. 3186. — Sne^c 2258 :
 Snel, bn. Snelste 1992.
 Sneme. Zie SNIEME.
 Sniden, w. 1401. — Snect 926.
 Snieme, bijw. 2977 : 3447 : — Sniemen
 4253 : — Snime 1225 : 2077 : — **Sneme**
 2549 :
 So, voegw. 72. 80. 92. 165. 191. 223. 228.
 255. 332. 336. 340. 353. 472. 485. 534.
 571. 584. enz. — So wat (al wat) 295.
 1294.
 So, bijw. 398. 408. — Soe 197. 409. 554.
 654. 735. 772. 840. 846. 1811. — So hoe
 dat (hoe of het) 3151. — So lange 3631.
 — So sere 640. 3356. — So vele 1274.
 3516. 3762. — So verre 493. — So
 wanneer (alswanneer) 3841. — So wel
 163. 252. — So welc tijt 2075. — So wi
 [wie] dat es 3346.
 Sodat, voegw. 783. 1705. 2287. 2337. 2431.
 3118. 3120. 3938. 4305.
 Sodat, bijw. (zoo wanneer, zoodra) 2953.
 3245. 3715.
 Sogedaen, bn. (dusdanig) 3498.
 Sodomite, zn. 1701.
 Soe, pers. vii.w. (zij) 3322 :
 Soeken, w. 891. 1129. 1626. 1735. 2492.
 3618. 3629. 3656. 4010. — Te seekene
 2393. 2401. 3622. — **Sueken** 1934. —
 Te Suekene 3612. — Du seekes 2864.
 — Soect 1904. — Sochte 1016. 2811.
 2889. 4340. — Socht 4012. 4346. —
 Sochten 314. 363. 2382.
 Soen, zn. zie SONE.
 Soet, bn. Soete 1589. 2959. — **Suete** 2973.
 Solaes, zn. S. driven 1541. 1932.
 Solrevenster, zn. 1543.
 Some, bn. 6. — Somen 19.
 Sonde, zn. 2080.
 Sonder, vz. 266. 697. 786. 794. 1168. 1248.
 1371. 1373. 1473. 1529. enz.
 Sonder, bijw. 466. 831. 1510. 2504. 3221.
 4134. 4390.
 Sone, zn. 65. 123. 157. 195. 248. 324. 342.
 347. 350. enz. — Soen 88. 938. 1288. 1341.
 1344. 1358. 3034. 3542. — Sonen 1247.
 Sonne, zn. 1832. 3455. 3459. — Sonnen
 238.
 Sorge, zn. 1027. 1110. 4083. 4394. — Sor-
 gen 1000. 2776. 3579. 4391.
 Sout, zn. 3871. — Onthouden in soude
 3689. 3695.
 Spade, bijw. 203. 368. 829. — Te spade
 1914.
 Spaden, w. (laat worden) 2468 :
 Spake, zn. Spaken 3465.
 Spanen, w. (aanlokken) Spaent 1759. —
 Spoen 209 :
 Spanen, w. (wederhouden) Spoen 532 :
 Sparen, w. 938. 1244. 2140. 3011. —
 Imper. Spaert (spaar) 3739.
 Spel, zn. 1785. — Spele 1513. — In spele
 1638.
 Spelen, w. Spelet (speelt) 2932. — Als zn.
 2942.
 Spellē, w. 2293. — Spelden 2810.
 Spiegel, zn. 2318. 2324. 2338. 2448. 2451.
 2454. 2456. 2471. 2487. 2498. — Spie-
 ghel 3453.
 Spien, w. Spiet 1526. — Spiede 2605 : ene
 vrouwe die niet en s. om sijn ere.
 Spise, zn. 3422.
 Spoeden, w. Imper. Spoedt (sere) 3737.
 Spoen. Zie SPANEN.

- Spoet, zn. 1842. 3958. — Metter spoet 948.
2311. 3743.
Sporen, zn. mv. 669.
Spotten, w. 95.
Sprake, zn. 439. 684. 699. 702. 705. 2136.
2231. 3548. — Die sprake en de tale 2572.
— Te spraken comen 3723.
Spreken, w. 111. 383. 391. 433. 989. 1463.
1948. 2145. 3375. 3591. 3597. — Sprac
35. 48. 61. 63. 70. 77. 87. 136. 154. enz.
— Spraken 262. 1623. 1905. 2384. 2406.
2440. — Imper. Sprec 479. — Gesproken
4380. 4461.
Springen, w. Spranc 2694. 3465. — Spronge
2873. — Sprongen 3468.
Sprute, zn. 649.
Stade, zn. (gunstige gelegenheid) 2685 :
Staan, w. 526. 780. 1317. 1543. 1598. 1831.
2732. — Te stane 2318. — Staet 114.
390. 1352. 1946. 1959. 2099. — Stoet
(staat) 2964 : — Staets (staat het) 4091.
— Stont 213. 219. 244. 589. 591. 782.
881. 1105. 2485. — Stond 4006. —
Stonde (stond) 4363. — Stont (stond het)
332. — Stoet (stond) 291 : 504 : 797 :
883 : 1294 : 1841 : 1981 : 2018 : 2125 :
2730 : — Stoele (stond) 3016 : 3376 :
3693. 3836. — Stonden 246. 2284. 2334.
3469. — Stoecken 275. 1020. — Imper.
Staat (sta) 1342. — Stant 1345. —
Staende 224. 773. 3485. — Gestaan 1559.
— Iem. laten staan tot 2838. — Na dat
horen here staet (?) 2841.
Staken, zn. mv. 4470.
Stallicht, zn. 2666.
Stapel, zn. 273. — Stapele 773.
Stat, zn. 205. 220. 521. 1520. 2261. 2308.
2326. 2453. 2790. 3398. 4049.
Steile, zn. 281. 462. 607. 615. 748. 765.
2254. 2372. 2490. 2602. 2820.
Steen, zn. 1563. 1576. 3320. — Stene 1269 :
2323 : 3644 : 3848. — Stien 1561 :
Steke, zn. Steke noch slach 2057.
Steken, w. 1143. Steket (steekt) 2161. —
Stect (steekt) 3497. — Stac 1128. 1334.
2020. 2201. 3804. — Stacken (stak hem)
925. — Stact (stak het) 1395. — Stakent
(staken het) 2482. — Imper. Stec (steek)
2098. — Stect (steek) 2668.
Stelpen, w. 2981. — Stelpet (stelpt) 1155.
Sterk, bn. Sterken 3649.
Sterke, bijw. Vele s. 1923.
Sterre, zn. 379. 389. 4301.
Sterte, zn. (Strot) 926 :
Sterven, w. 1136. 2516. 2535. 3224. — Ic
sterve 1341. — Stervet (sterft) 849. —
Sterf (stierf) 14. 1158. 2021 : 3222 : —
Subj. Stervet (sterve) 566 :
Stichten, w. Stichte (stichtede) sine vart
3624.
Stichten, w. (brant) 2331.
Stiefmoeder, zn. 724. 844. 4481. 4488. —
Stiefmoder 1174.
Stijf, bn. 933.
Stic, zn. 960. 1598. (n.l. een stuk tijds).
Stille, bijw. 1055. 1086. 1090. 2540. 3519.
4135. — Stil 3469.
Stillekijn, bijw. 924.
Stille swigen, w. 1942. 3143. — Sweech
stille 646. 1772. 4459. — Imper. Swiget
stille (zwyg stil) 2540.
Stoel, zn. Sente Peters stoel 3403. — Stoe-
len 3359.
Stoet, zn. Sonder stoet en sonder slach 2042.
Stoc, zn. 3116.
Stoken, w. 2163.
Stont, zn. 466. Op ene stont (zekeren dag)
2630. — Op die stont (op den dag) 4434.
4442. — Tere stonde 2513. — Te desen
stonden (thans, alsnu) 987. — Tien (te
dien) stonden (op dien tijd) 2429 : 3166 :
4227 : — Lange stont (langen tijd) 255.
3532. 3554. 4262. — Op de stonden (ter-
stond) 755 : 3496 : — In dien stonden
(op dat uur) 1527 : — Ten stonden (ter-
stond) 3311. — Ter stonden (terstond)
3311 : Zie ook TERSTONT.
Stoppen, w. Stoppent (stoppen het) 2484.
Storten, w. Storte (stortte) 2202.
Stout, bn. 3870.
Strate, zn. Straten 1377. 1379. 1387. 3967.
— Wech no straten 2937. — Achter
straten gaen 1613.
Striken, w. (tsel) Streec 4140.
Stucke, zn. Een stucke (n.l. tijds, een zekere
tijd) 1917. 3885. — Van allen stucken
niet (geenszins) 2606. Ook STIC.
Stupe, zn. 1304. 1318. 1331. 1369. — Stup-
pen 1345.
Suet, bn. Sucte 479. — Sueten 1513. Zie
ook SOET.
Sulc, aanw. vnw. 497. 1822. 2720. 2811.
1421. — Sulke 497. 2242. 4336. — Sul-
ken 3900. — Selken 4199.
Sullen, Selen, hulpw. Selen 74. 140. 929.
939. 1268. 1817. 2092. 2351. — Ic sal
47. 67. 81. 105. enz. — Salt (zal het) 57.
582. 654. 706. 740. 1643. 2593. 2594.
3088. — Saelt (zal het) 2567. 2569. 3550.
— Ic sals (ik zal deswege) 2622. — U

- sals berouwen (het zal u b.) 2752. — Sal-
len (zal hem) 445. 655. 945. 2286. 3296.
— Salre (zal er) 1641. 3553. 4029. 4462.
— Selt (zult) 1201 : 2531. — Ghi selets
(zult u daarvan) 968. — Selet (zult het)
1461. — Selen (zullen) 2401. — Selen
(zullen hem) 2458. — Selenen (zullen
hem) 1620. — Selent (zullen het) 2346.
— Suldi (zult gij) 1598. 1947. 1997. 3492.
3888. 4018. — Sult 568. 690. 859. 1206.
1567. 1572. 1662. — Sults (zult het)
2082. — Sullet (zult het) 3377. — Solet
(zult het) 1862. — Soude 31. 124. 127.
163. 179. 181. — Souder (zou er) 3373.
3375. 3591. — Soude hi (wilde hij) 1964.
— Soutu (zoudt gij) 1349. 2101. 2517. —
— Du soute (gij zoudt) 1350. 2658. 2882.
3763. — Soudi (zoudt gij) 1731. — Sou-
dijs (zoudt gij het) 165. — Wattu soude
2657. — Soutu 2671. 4125. 4277. — Sout
(zou het) 176. 336. 563. 612. 2215. 3580.
3590. — Sout (zoudet) 1162. 1748. 1902.
2515. 2539. 3332. 3344. — Souts (zou
het) 1592. — Souden 215. 263. 411. 755.
1380. 1905. 3896. — Souds (zou erover)
4120.
Sure bijw. 393. Te sure werden 4506.
Suster, zn. 1173. 1393. 1396. 1403.
Suverleke, bijw. 1250. — Suverlec 1498.
Swaer, bn. 1752. 2758. — Sware 3177. 4083.
Sweren, w. Ic sweer 4425. — Swoer 3137.
4169. — Swort (zwoer het) 4185. —
Gesworen 4172.
Swert, zn. 813. 1359. 3311. 3312. 3445.
3773. 3784. 4105. — Swerden 3464. —
Der swerde drie 3462.
Swigen, w. 1648. 4058. — Swiget (zwijgt)
3498. — Sweech 1772. 3532. 4459. —
Swegen 1397. — Imper. Swijch 1283. —
Swiget (zwijgt) 1396. 2540. — Swijt (zwijgt)
1754.
Tafele, zn. 2099. 2125. — Tafelen 2093. —
Tafeln 3941.
Tafelronde, zn. 756.
Tale, zn. 75. 556. 742. 1008. 1831. 2221.
2530. 2557. 2572. 2580. 2642. 3326.
3380. — Talen 3515. — Van talen wel
geraect 3213. — In talen setten 1494.
Tande, zn. mv. 3317. 3324. — Tanden
3785.
Tap, zn. Tappen 1153.
Tapite, zn. mv. 2035.
Te, tes, ter, ten, *passim*.
Tebarenteert, verl. deelw. 279. — Tebarent-
ert 4332.
Telch, zn. 630. 636. — Telge 622.
Te gader, bijw. uitdr. 321. 470. 1020. 1919.
2063.
Tegaen, w. Tegaet 1200.
Tellen, w. 74. 130. 140. 573. 743. 1073.
2457. 2569. 2593. 2764. 2801. 3092.
3097. 3553. — Ic telle 222. — Tellet (ver-
haalt het) 4182. — Tellede 1743.
Tent (tot). Tent morgen 3578.
Tere, zn. Teren 417.
Ter neder werpen 3405.
Ter noet (in den nood) 4225. 4226. 4246.
Ter stont, bijw. 481. 996. 3123.
Ter vart, bijw. 154 : 656 : 814 : 1435 :
1588 : 2553 : — Te vart 414 : 659 : —
Te vert 1360 :
Te samen, bijw. uitdr. 338. 1787.
Teswollen, verl. deelw. 1724.
Tevallen, w. 1201. Tevallet 1200.
Te voren, bijw. 805. 1354. 1503. 2756.
3264. — Daer te voren 4450. — Te voren
c men 3608. — Te voren werpen 2781.
Te waren, bijw. 162 : 937 : 1784 : 2192 :
2214 : 2901 : 2932 : 3010 :
Tijt, zn. 194. 469. 596. 701. 889. 1028.
1074. 1263. 1602. 1790. 2437. — Tiden
759. — Ter goeder tijt 2402. 3430. — So
welken tijt 2819. — Welken tijt 2272.
Tilike, bijw. 1661.
Tintillus, eigenn. 1436. 1439. 1447. 1634.
— Tentillus 1487.
Tierst, bijw. 1321. Zie ook EERST.
Toebestaen, w. Toebestoet 4148.
Toegaen 1429. — Ginck er toe 1286.
Toehoren 1463.
Toeleggen 554.
Toelopen, w. Toegelopen 511.
Toern, zn. 2148. Zie ook TOERN.
Toeseggen, w. Toesede 4493.
Toesien, w. 727. 845. 4469. — Toe sach
2025.
Toeslaen, w. Toegeslegen 669.
Toespreken, w. 54. — Sprac toe 78. 154.
171. 339. 1842.
Toevaen, w. Toe vinc 488.
Toewart 2210. Moet er niet gelezen wor-
den : Iet onwert ?
Togen, w. Togede 852. 1150. 1647. 2226.
— Togedet (toonde het) 3858.
Tonen, w. Toende 1189.
Tongen, zn. mv. 3451.
Toren, zn. 890 : 2724 : 2757 : 4451 : Ook
TOERN.
Tormenten, w. 834.
Tornech, bn. 3355.

- Tornen, w. Tornede 549.
Torre, zn. 1236. 1237. 1269. 1289. 1296.
1368. 3461. 3641. 3649. 3831. — Tor
3947.
Tot, vz. Tote 999. 1087. 1266. — Toten
(tot den) 427. 436. 527. 1044. 1148. 1334.
— Toter 3790. 4034.
Treken, zn. mv. Quade treken 446. 2146.
2198.
Trocken, w. 2848. — Trac 813. 1127. 3200.
3773. 3856. — Trocken 2415.
Troon, zn. Trone 1426 :
Troost, zn. 4133.
Trouwe, zn. 1804. — In trouwen 1853 :
1972 : — Met trouwen 43. 4321 : — Bi
miere (mire — uwer — onser trouwe 460 :
870 : 976. 1622 : 1636 : 1652 : 1679 :
1986 : 2300 : 4346 : 4395 :
Trouwen, w. 1817.
Tusschen, vz. 798.
Twee, telw. Tween 384. 798. 1756. 4203.
— Twe 1254. 2309. 2334. 2350. 3324.
3450. 4104. 4197.
Twi, bijw. 131. 340. 958. 1451. 1590. 1676.
1849. 2502. 2563. 3389. 3391. 3394.
3508. — Twi en omdat 206.
Twint, zn. 134. 818. 1078. 1823. 1985.
4503.
Twivel, zn. 2923.
Twivelen, w. Twivelt 3059. — Twivelde
2731.
U, bez. vnw. 38. 55. 80. 175. 192. 378.
861. 1175. 1599. 1637. 1822. 2090.
2346. 2532. 2564. 2947. 2999. 3002. 3004.
3029. 3053. 3090. 3230. 3314. — Uw
2216. — Uus 1941. — Uwes selves kint
101. — Uwe 73. 111. 167. 681. 975.
1461. 1601. 2063. 2561. 4080. 4422. —
Uwer 545. 653. 680. 842. 1605. 2300.
2753. 3727. — Uwen 65. 123. 157. 347.
450. 545. 679. 689. 962. 1415. 1471.
1546. enz.
U, pers. vnw. 26. 27. 40. 41. 62. 71. 103.
124. 131. 181. 189. 191. 193. 196. 222.
— Uus selves 725. — Uwes 3297.
Ure, zn. 3502. 3503. 3657. — Uren 430.
Uut, vz. 3006. Ute 2776. 3324. 3800. —
Uter 600. 914. 1408. 2415. 2790. 2828.
2900. 3012. 3119. — Uten 1802. 2170.
3472. 3831. 3857.
Uutbreken, w. Ute brac 2403.
Uutcomen, deelw. 3928.
Uutcrupen, w. Croep uut 788.
Uutleiden, w. Uteleden 3048.
Uutsenden, w. Ute sande 4428.
Uutslaen, w. Ute slaen 3318. — Imper.
Slaet ute 3320.
Uutsluten, w. Sloet uut 1542.
Uutsteken, w. Stac uut 785.
Uuttrecken, w. Uuttreken 1375. — Tract
uut (trok het uit) 1120.
Uutvaren, w. Voeren uut 764.
Uutwart, utewart, bijw. U.leiden 655. 660.
947. 949. 1835. 1837. 2550. 2552. —
Uutwart riden 2934. — Uutwart sien
3654.
Uwart, bijw. tUwart 1848.
Vader, zn. 365. 422. 427. 431. 432. 468.
473. 1065. 1250. 1276.
Vaen, w. 1383. 2984. 2989. 3035. 3583.
— Te vane 3308. — Vinc (hem vinc?)
4140. — Vingen 2500. — Gevaen 1609.
3168.
Vaer, zn. 402. 420. 2648. 3680. — In vare
2868.
Vafen (Vasen?), zn. mv. 2120.
Valke, zn. 149.
Vallen, w. 906. 2488. 2498. 3439. — Valstu
(valt gij) 1347. — Viel 3359. — Vielen
(overeen vielen) 4098.
Valsch, br. Valsche 2232.
Van, vz. 118. 119. 120. 128. 129. enz.
Vanden, w. (vinden) 2109 :
Vanden, w. (willen). Imper. Vant 1348.
2424. 2656.
Vantsuer, zn. (vizier) 1489. — Vantsuere
1486.
Varde, zn. Dat ic gange mire varde 1669.
— Gingen hare varden 2355 : 3442 : Zie
ook VERDE.
Vardelike, bijw. 3947 :
Varen, w. 354. 606. 756. 2215. 2828. 2900.
2912. 3617. 3620. 4002. — Te varene
2790. 3053. — Vart (vaart) 1177. —
Voer 3631. 3656. 3894. 4206. — Voer
ren 358. 2355. — Voren (voeren) 2850.
— Gevaen 1101. 2608. 3523. 3679.
4140. 4175. — Gevaene 2905 : — Imper.
Vaert 2837. — Subj. Vare 3989.
Vart, zn. 2352. 3624. — Ter vart 2405 :
2553 : 3710 :
Vasen (vafen?), zn. mv. 2097.
Vast, bn. 3927. — Vasten 3644. 3648.
Vaste, bw. 267. 660. 923.
Vat, zn. 1139. 1143. 1149. 1155. — Vate
1148. 1153.
Vatten, w. Imper. Vat 3298.
Vedren, zn. mv. 4248.
Vele, bn. 876. 895. 3479.
Vele, bijw. 385. 434. 445. 454. 851. 882.

1362. 1464. 1465. 1514. 1531. 1555.
1637. 1641. 2170. 2248. 2250. 2306.
2343. 2358. 2374. 2388. 2479. 2495.
2529. 2673. 2807. 2812. 3047. 3170.
3378. 3479. 3696. 3762. 3818. 3875.
4056. 4079. 4107. 4472. 4500.
Vellen, w. 2451. 2456. 2475. — Velleden
2338. — Gevelt 644.
Venster, zn. Venstre 1786. 3653. — Ven-
stren 779. 3660.
Verbernen, w. Verberne (verbrandde ze)
1132. — Subj. Verberne 4468.
Verbiten, w. Verbeet 795. — Verl. deelw.
Verbeten 792. 810.
Verblinden, w. 2958. — **Verblinden**
3028 :
Verbolgen, verl. deelw. 1214. 2560.
Verbolgenlike, bijw. 4460.
Verbranden, w. verl. deelw. Verbrant 1161 :
Verbouden, w. 902.
Verde, zn. (Viede) 4255 :
Verde, zn. (Vaert). Sine-, siere-, hare verde
gaen 2123. 3358. 2688. — Hare verde
varen 3476. — Hare verden vliegen 4240.
Verdelven, w. (Verdeluwen?) 2911.
Verderven, w. 2237. — Verl. deelw. Ver-
dorven 572.
Verdiene, w. Verdienende 4474. — Verl.
deelw. Verdient 1450. 1452.
Verdoemen, w. 2156.
Verdoen, w. 656. 970. 2564. 3517. — Te
verdoene 1425 : 2550 : 3044 : — Verdoet
577. 991. 1472. 1865. 2586. — Verdede
1251 : 3169. — Verdaet (verdeedt) 985.
— Verdaen 551. 937. 978. 1325. 1827.
2566. 3034. 3383. 3509. 3586. 4030. —
Subj. Verdade 661 :
Verdonkeren, w. 2911. 3007. — Verdon-
kerden 2822.
Verdoven, w. 1677. 2216. 2669.
Verdragen, w. 1815. 1999. 3423. — Ver-
droech 1927. — Verdrecht (verdrecht
het) 3148.
Verdrinken, w. 1568. 4078. — Te ver-
drenkene 4129.
Vergaderen, w. 547. 1130. — Verl. deelw.
Vergadert 2332.
Vergaen, w. 1998. 2104. 2567. — Vergaet
2100. — Verginc 4141. — Verghingen
2899. — Deelw. Vergaen 330. 1544. 2055.
Vergeten, w. 1224. 3087. 3614. — Vergat
2045. — Verl. deelw. Vergeten 1693.
2696. 3342. 3842. 4299.
Vergeven, verl. deelw. 1978.
Vergier, zn. 221.
Vergouden, verl. deelw. 563.
Verhogen, w. 1111.
Verholen, verl. deelw. en bn. 341. —
Verholenre (verholener) 3967.
Verholenlike, bijw. 464. 1265. 3760.
Verholenthede, zn. 3778. — Verholent-
heide 2385 :
Verkennen, w. Verkende 2693. — Verl.
deelw. Verkenet 2628. 3823. — **Ver-
kinnen** 2647.
Verkeren, w. Verkeerde 3936.
Vercoelen, w. 2171.
Vercomen, w. Verquam 1411.
Vercopen, w. Vercocht (v. hem?) 4142. —
Vercochte 4144.
Vercoren, verl. deelw. 1995.
Vercrachten, w. 967. 1458. 1468. 3065. —
Vercrachte 976. — Verl. deelw. Ver-
cracht 685. 709. 2574. 3546. — **Ver-
crechten** 1857 :
Verladen, verl. deelw. 908.
Verlangen, w. Verlangt 2661 :
Verleden, verl. deelw. 4201.
Verlien, w. Verliet tware (bekent dat het
waar is) 4324.
Verlies, zn. 857.
Verliesen, w. 1755. 2532. 2946. — Te ver-
liesene 3290. — Verliest 3272. — Ver-
loes 2788 : 3103 : 3279. — Subj. Verlore
4399. — Verl. deelw. 439. 699. 705.
889. 1347. 1353. 2299. 2579. 2749. 3004.
3265. 3317. 3548. enz.
Vermanen, w. Vermone (vermaan) 862 :
Vermeten, w. Hem v. 130. — Vermete 107.
— Verl. deelw. Vermeten 1478.
Vermorden, w. Verl. deelw. Vermort 2523.
2746.
Vernemen, w. Vernam 252. 422. 853. 942.
2289. 3979. 4283. — Vernamen 360.
2842. — Verl. deelw. Vernomen 382.
398. 437. 624. 955. 2108. 2114. 2615.
3915.
Vernoyen, w. Hem v. — Vernoyde 1493.
— Vernoiert (verdroot het) 1784. —
Imper. Vernoy 72.
Verraden, verl. deelw. 4487.
Verraetlike, bijw. 2231.
Verraetnesse, zn. 1112.
Verre, bijw. 390. 1351. 2486. 3734. — So
verre 493. — Van verre 3190. — Verre
en wide 2805. — Wide en verre 4429.
Versaden, w. 997.
Versien, w. 2835. — Versiet 1392. — Ver-
sach 1843. 3194. 3657. 3817. 4249. 4256
4377. — Versagen 3466. 4371. — Verl.

- deelw. Versien 1503. 3189. — Versien te voren 2748. — Imper. Versiet (voorzic) 2618.
- Verslaen, w. 676. 1556. 1640. 2211. 3517. — Te verslane 3073 : — Verslaet 498. 843. 1190. 1199. 2755. 3228. 4038. — Versloeger (versloegen er) 3479. — Verl. deelw. Verslegen 867. 4465.
- Verslepen, w. 2446.
- Verst, zn. 2830. 2832. — Verste. In verste staen 1643. — In versten laten staen 527. 3588. 3599. — In versten leggen 2769.
- Verstaen, w. 5. 90. 94. 977. 1025. 1209. 1930. 2407. 2656. 3508. 3516. — Te verstaen 380. 695. 2218. 3072. — Ic versta 184. — Verstont 256. 4137. 4154. — Verstoet 647. 3354 : — Verstoeden 289 : — Verl. deelw. Verstaen 329 : 790 : 1108 : 1806 : 1828 : — Imper. Verstaet (versta) 2088.
- Verstannesse, zn. Verstannessen 133.
- Verstelen, w. Verl. deelw. Verstolen 3248. 3262.
- Versten, w. 738. 998. 1480. 3578. 3594. — Ic verste 1484. — Verstet (verst het) 1875. Ook **VORSTEN**.
- Verstoten, w. 653. 1211. 4392.
- Vertellen, w. 574. 2599. 4041. 4060. 4064. 4252. 4288. — Vertellet 1102. — Vertellet (vertelde het) 4066. — Vertellede 4285. — Verl. deelw. Vertelt 3136. — Imp. Vertellet (vertel) 3574.
- Vertrecken, w. 1314.
- Vertroesten, w. 1197.
- Vervaaen, w. 406. 4376.
- Vervaren, w. 2938.
- Vervart, bn. 2283.
- Verversten, vervorsten, w. 550. — Ver-, vorste 1830. — Imper. Vervorst 2592.
- Vervroden, w. Vervroide 640.
- Verwassen, w. Verwies 1024. 2126.
- Verwe, zn. Verwen 3280.
- Verweend, verl. deelw. 2263.
- Verwelven, w. 2375.
- Verwen, w. 3444.
- Verwer, zn. Verwers 1303.
- Verweren, w. Verl. deelw. Verwert 3487 : Verwoet, verl. deelw. 811.
- Vestiment, zn. 3444. 3448.
- Viande, zn. mv. 3246. 3881.
- Vier, zn. 2254. 2257. 2275. 2481. 3162. 3190. 3203. 4471. — Ivier 2007. — Thier 2163. 2297. 2302. 3465. — Viere 2011. 2262. 2271. 3261. 3339. 4469. — Vire 4473.
- Vier, telw. 273. — Viere 763. — In der jare viere 104. — Vire 90 : 1131 : Vierde, rangget. 93. 2204. — Vierden 2150. Vierewart, bijw. Ten v. 2280. Viertichste, rangget. Viertechsten 4444. Vifte, rangget. 115. Viertien, telw. 2834.
- Vinden, w. 1671. 1939. 2086. 2882. 3622. 4341. — Vint 823. 986. 1992. 4185. — Vond 3218. — Vonde 4158 : — Vonden 204. 1614. 2392. 2428. — Vondent (vonden het) 2413. — Vant 620. 817. 876. 895. 1011. 1100. 1296. 1373. 1384. 1546. 1576. enz. — Vant (vond hem) 3221. — Vanden 2109. — Verl. deelw. Vonden 988. 1528 : 1608 : 4276 :
- Vinger, zn. 3804.
- Vingerlijjn, zn. 3816. 3823. 3856. — Vingherlijjn 3801. — Vingerline 3862. 3935. — Tfingerlijjn 3830. 3932 : — Tfingerlijjn 3847 :
- Virgilius, eigenn. 2247. — Virghilius 2314. — Virgiliuse 2269.
- Visschere, zn. 4139. — **Vesschere** 4144.
- Vive, telw. In der jare vive 81 :
- Vleesch conijn, zn. 1084. Ook **CONINEN-VLEESCH**.
- Vleggen, zn. mv. Quade vleggen 1618.
- Vlieden, w. Vloe 3357. 3830. — Vloen (vloden) 2486. 3478. 3484.
- Vliegen, w. 4240. — Vlogen 4106.
- Vloeken, w. 2177.
- Vloer, zn. 1968.
- Vloge, zn. Een scicht van goeder vloge 2279:
- Vlucht, zn. 3475.
- Vluchtich, bn. 3480.
- Voeden, w. 4207.
- Voer, vz. 1576. 1620. 1968. 2373. 3125. 3901. 3914. 4061. 4115. 4184. — **Vore** 421. 1468. 1557. 1561. 2178. 2370. 2407. 2906. 3050. 3845. 4054. 4367. Vore en achter 1761.
- Voeren, w. 651. 3362. — Voerde 1635. — Voerdenen (voerden hem) 2501. — Verl. deelw. Gevort 2197 :
- Voerhove, zn. 2284.
- Voersien, w. 2323.
- Voertbrengen, w. — Voertbracht 2094. — **Voertbringen** 3433. — Vortbringen 3042. — Verl. deelw. Vortbracht 2117.
- Voervote, zn. mv. 837.
- Voestre, zn. 777. 809. — Voestren 826.
- Voet, zn. Voete 2029. — Te voet 3527.
- Vogedie, zn. 3704.

- Vogele, zn. mv. 226. 4114. 4134. 4180. 4188. 4196.
 Vol, bn. 372. 897. 905. 1236. 2650. 4035. — Vollen 4438.
 Volgen, w. 1083. 1213. 3112. 3268. 4161. — Te volgene 1812. — Volgedi (volgt gij) 2753. — Volgeden 3014.
 Volc, zn. 2332. 3244. 4048.
 Volcomen, w. Volquam 3681.
 Volcomenlike, bijw. 4454.
 Volmaken, w. Verl. deelw. Volmaect 3771.
 Vonnesse, zn. 528. 1473. 3043. 3077. 4198. 4231. 4234. 4417. 4419. enz.
 Vorbaer, bn. 1230. 3605. 4115. — Vorbare (vorbaerre) 4126. — Voorbaerste 22. 2091. — Vorbarste 50.
 Vorder, bijw. 107. 134. — Vorderst 1333.
 Vorderen, w. 2365.
 Voren, bijw. 236. 2267. 3316. 3601. — Vorenbrengen 4047. — Voren varen 3005. — Te voren 1996. 2298. 2756. 3304. — Te voren 3239. 3668. 4081. 4294. 4452. — Hier te voren 4070. 4094. — Daer te voren 4450. — Te voren werpen 2781. — Te voren comen 2408. — Te voren versien 2748 :
 Vormael, bijw. 1869.
 Vorseffen, w. Verl. deelw. Vorseit 3912.
 Vorste, zn. 284.
 Vorsten, w. 3089. — Ook VERSTEN.
 Vort, bijw. 73. 638. 1388. 4509. — Vort en weder 911.
 Vortbringhen, w. 3042. Ook VOERTBRENGEN.
 Vortgaen, w. Ginc vort 822. 1124. — Verl. deelw. Vortgegaen 93. 143. 4345.
 Vortcomen, w. 4258. — Quam vort 115. 169. 4057.
 Vortvaren, w. 1407.
 Vragen, w. 2381. 3826. 3836. 3846. 4272. — Vragedi (vraagt gij) 3852. — Vragede 295. 854. 1101. 1649. 1713. 1981. 2229. 3016. 3688. 4446. — Vrageden 280. 1399. 2502. 2897. — Subj. Vrage 3388.
 Vreessen, w. Gevreescht 4209. 4275. Ook GEVREESCHEN.
 Vrecht, zn. (Vrucht) Vrese en vrecht 910 :
 Vrede, zn. 1880. — Met vreden 1619. — In vreden gedaen 3096.
 Vreck, bn. Vrecke 1319. 1367.
 Vreck, zn. 1256.
 Vremt, bn. Vremde 268. 3633. 3684. 4400. 4405. — Vremden 3621. 3748. — Vremder 3621.
 Vrese, zn. 910.
 Vri, bn. 25. — Vrien 4167. 4458.
 Vrien, w. Gevriet 494.
 Vriendelike, bijw. 196. 754.
 Vrienscap, zn. Vrienscapen 3021.
 Vrient, zn. 1405. 1779. 2862. 2959. 2973. 3750. 4271. — Meerv. Vrient 1816. — Vriende 4485. — Maech no vrient 4412. — Vriende en mage 4402.
 Vrijthof, zn. 213. 219. 221.
 Vro, bn. Blide en vro 1002 : — Vroe 1502 3675 : 3706 : — Vroe en blide 3725 : — Blide en vroe 2441.
 Vroe, bijw. (vroeg) 172. 183. 198. 203. 349. 655. 1366 : 2422 : 3385 :
 Vroede, zn. 18. 199. 214. 229. 367. 929. 939. 950. 1824. 1839. enz. — Vroeden 41. 48. 354. 666. 679. 1240. 1254. 1445. 1811. 1869. enz. — Vroeder 2530.
 Vroedelike, bijw. 692. — Vroedelijc 3557.
 Vroeden, w. 290. — Te vroedene 2910.
 Vroet, bn. 25. 120. 292. 1821. 1882. 1953. 2038. 2076. 2162. enz. — Vroede 310. 668. 744. 1252. 1263. 1297. 1319. 1367. 1899. — Vroeden 1257. 1261. 1887. 1891. — Vrode 3440. — Vroden 1884. — Wijs en vroet 1023 : — Vroetste 4158.
 Vroetscap, zn. 129. 132. 162. 1017. 1109. 2192. — Vroetscapen 128. 373. 3126. — Vroetscepen 963 : — Vroescap 59. 83. 85. 105. 404. — Vroescapen 261. 1013. — Vrotscapen 265.
 Vrome, zn. 1165. 2791.
 Vromelec, zn. 1227. 2243.
 Vromen, w. 3473.
 Vrouwe, zn. 13. 316. 328. 339. 348. 436. 448. 458. 532. enz. — Vrouw 3199. — Vrouwen 208. 322. 456. 486. 549. 851. 1188. 1458. 1616. enz.
 Vullen, w. Vulde 1140. — Gevult 2350.
 Vuul, bn. 2036.
 Wach! uitr. 340. — Wacharme! 505. 1590. 2180.
 Wacht, zn. 3428.
 Wachten, w. 968. 1915. 2150. 2268. 3178. 3249. 3976. — Wacht 1460. 1526. — Wachte (wachtte) 1574. — Wachti (wachtte hij) 484. — Imper. Wacht 868. 1414. — Wachti (wachtt u) 1346. — Gewacht 2627. 2710. — Subj. Wachte 314.
 Wachters, zn. mv. 1613. 1623. 1630.
 Waen, zn. 697. — Wane 696. 3931.
 Waer, bn. 388. 399. 401. 694. 1157. 1406. 1591. 1702. 2293. 2407. 2713. 2725. — dWaer 726. 3588. 4187. — tWaer 3495. 4324. — Ware 815. 1420. 1798

2186. 2187. 2639. 2722. 2799. 2849.
3561. 3595. — tWare 2387. 2858. 3563.
— Te waren 4003. 4409.
- Waer, bijw. 3611. 3613. 3618. 3734. 3847.
4276. — Ware 2852. — Waert (waar
het) 2887. 3852.
- Waeraf, bijw. 2713.
- Waeran, bijw. 858. 1943. 1989. 2088.
- Waerbi, bijw. 627. 1449. 1455. 2792. 3259.
4068.
- Waerheide, zn. 825 : 3507 : 3541 : 4015 :
4071 : — Waerheide 2969. 4357. — Bi
waerheden 1705 : — Waerheit 1073.
2851. 4267.
- Waerjegen, bijw. 2447.
- Waerlike, bijw. 40. 582. 757. 974. 997.
1412. 1418. 1662. 1700. 2536. 2947.
enz.
- Waerlike worden, w. (gewaar worden)
3761.
- Waermede, bijw. 1747. 3303. 3540.
- Waernemen, w. Ware nemen 34. — Imper.
Nemet ware 932. — Nemet ware 2719.
- Waerom, bijw. 957. 1799. 2564. 2779.
2902. 3056. 3391. — Waerome 2866.
- Waersagers, zn. mv. 2385. — Waersagere
2440.
- Waken, w. Wiek 1534.
- Wale, bijw. (wel) 216 : 362 : 408. 1404.
1782 : 1898. 2531 : 2679. — Wale 290.
Ook wel.
- Wallen, w. (borrelen). Wallet (walt) 2932.
— Wallende 2975. — Als zn. 2994.
- Wallen, w. Gaen wallen (henen strijken, hd.
wallen). Ginc wallen 1580.
- Walm, zn. Walmen 2933. — Walmer (?)
2936. 2942. — Walmere 2993.
- Wandelen, w. Als zn. 1524.
- Wanderen, w. 2421. — Wandren 3795.
- Wanen, w. 2678. 4368. 4499. — Ic wane
1572. 3128. 3436. 3954. — Ic waen
3842. — Waent 552. 2084. 2670. 3672.
3674. — Waende 480. 815. 824. 1025.
1401. 1404. 1535. 1594. 1972. 2128.
2820. enz. — Waenden 3470. — Si
wanets (zij waande het) 495. — Waendi
(waande hij) 901. — Wanet (waande het)
1126. — Imper. Waent (waan) 800. —
Gewaent 3678. Gewent (?) 2953.
- Wanen, bijw. 1970. — Waent (wanen-
vanwaar het) 3826.
- Wanhopen, w. 2739.
- Wankelen, w. 1336. 1338.
- Wanconnen, w. 2191.
- Wanneer, bijw. 2789. — So wanneer 3841.
- Want, vw. 36. 253. 965. 1067. 1158. 1339.
1417. 1423. enz.
- Wantrouwen, w. Wantroude 3643.
- Wapenen, w. Wapende 3180.
- Wapenen, zw. mv. 766. — Wapene 3731.
— Ten wapene goet 3606.
- Waren, w. (verwaarborgen). Ic waer di
4398.
- Warnen, w. Ic warne 2919.
- Wart. Zie WERT, bn.
- Was, zn. Wasse 2738.
- Wassen, w. 225. — Wies 599. 1834. —
Gewassen 275. 621.
- Wat, vn. 91. 133. 138. 202. 212. 219. 280.
358. 364. 589. enz. — Watter (wat cr)
4441. — Wats (wat is) 674. — Wattu
(wat gij) 2657. — Watti (wat u) 2863. —
Wat (hetgeen) 2916. — Wat (welk)
2859. 2902. 3021. 3176. 3913. 4354.
- Water, zn. Watre 2736. — Waters 2650.
dWater 2676. 2995. 3000.
- Wech, zn. 613. 2356. — Wech no straten
2937.
- Wech, bijw. Ic wil wech 1661.
- Wechdoen, w. 2960. — Wech te doene
2962. — Doet wech 4314. — Doeten
wech (doet hem weg) 2947. — Dedi (lees
dede) hi wech 2997.
- Wechgaen, w. 4188. — Imper. Ganc wech
1781.
- Wechleiden, w. Leiden wech (leidden hem
weg) 1630.
- Wechvaren, w. Wech te varene 3983. —
Ic vare wech 1066. — Voer wech 1099.
- Wechvliegen, w. Vloech wech 4248. 4250.
— Vlogen wech 4253.
- Weder, bijw. 673. 911. 3932. — Weder —
so (of — ôl) 3368. 4414.
- Wedergaen, w. Gingen weder 2477.
- Wederhalen, w. 741. 1003. 2591. 2596.
- Wederhebben, w. 4220.
- Weder in keren, w. keerde w. i. 2106.
- Wederkeren, w. 1483. 4217. — Weder-
keerde 807. — Keerde weder 2004. 2772.
— Keerdi weder (keerde hij weder) 1362.
3256. — Imper. Kere weder 2870. —
Subj. Wederkere 3252.
- Wedercomen, w. 1322.
- Wederseggen, w. 1770. 4230.
- Weder spreken, w. 1205. — Sprac weder
673.
- Wederstaen, w. Wederstane 3437. —
Wederstont 3307.
- Wee, zn. 3047. 3071. 3187. — Wee te
moede 1328. 3837.

- Wege, zn. mw. (wanden) 235.
 Wegen, w. 3067. — Woech 2048.
 Weke, zn. Weken 2147.
 Wel, bijw. 57. 103. 144. 145. 184. 224. 234. 240. 251. 259. 293. enz. — Wele 2251 : 2389 : Ook WALE.
 Wele, subj. van Willen. Of God wele 2528.
 Welc, betr. vn. Welken 2272. — Welker 1498. 1894. — In welken? (waarin?) 1655. — Welc (wie) 3371. 4237.
 Welvaren, zn. 4408.
 Wenen, w. 2176. — Weent 3496. — Wenende 1190. — Wenenden 3494.
 Werdech, bn. 4243.
 Werden, hulpw. (worden) 2233. 2883. 4186. 4506. — Ic werde 1353. 1552. 1608. 3266. 3509. — Ic wert 47. 565. 571. 922. 937. 988. 1528. 1554. 1660. 1824. 1827. enz. — Werdet (wordt het) 1545. 4030. — Het wort 1228. — Werdstu (wordt gij) 4487. — Werdes (wordt het) 2940. 3740. — Wart (werd, werd) 413. 492. 657. 796. 799. 927. 1411. 1728. 2221. 2225. 2329. — Subj. Werde 678. Worde 3761. — Geware werden 2979. 3477. 3766. — Wart geware 277. 943. 1299. 1335. 1538. 1764. 1840. 3245. 3458. — Subj. Werde 9. 1778. 2689.
 Werdinne, zn. Werdinnen 4288.
 Were, zn. 3481.
 Werelt, zn. 821. 1011. 3376. 3844.
 Weren, w. (afweren) Wert 628. — Werden 804.
 Werf, zn. Enewerf 4316. — Menichwerf 4462. Anderwerven 4371. Dese werven 1462. — Hondert werven 3910.
 Werc, zn. 2315. 2476. — Werke 1924. 2473.
 Werken, w. 2972.
 Wermen, w. 2273. — Te wermene 3163. — Wermede 3261.
 Werpen, w. 1219. 4330. 4473. 4496. — Werp (wierp) 912 2270. 2312. — Werpt (wierp het) 1149. — Warpen (wierp hem) 1577. — Werpande 915. — Te voren geworpen 2070.
 Wert, bn. 588. 4477. — WART 1945 : 1957 : Wescr, hulpw. 177. 198. 283. 399. 407. 711. 713. 859. 1091. 1715. 1732. 1739. enz. — Gewesen 2204. 4510.
 Wet, zn. (weet). Hi miere wet 2930 : Zie ook WETEN.
 Weten, w. 110. 125. 165. 380. 581. 734. 737. 870. 994. 1051. 1220. 1223. 1477. 1485. 1694. enz. — Te wetene 42. 1874. 1878. 2826. 2929. 2954. 4362. — Ic weet 70. 127. 132. 138. 698. 710. 835. 858. 979. 1156. 1258. 1657. 1670. — Wetic 1821. — Ic weets (weet het) 1184. 3390. — Ic wet 717. 1851. 2570. 3541. 4200. 4401. — Ghi wetes (weet het) 677. 1850. — Wetti (weet gij) 717. 1511. 2703. — Wettijt (weet gij het) 1623. — Dat wet God 2157. — Wist 1157. 1592. 2645. — Wiste 269. 825. 874. 875. 899. 1138. 1287. 1320. 1371. 2252. 2896. 2898. — Wistijs (wist gij het) 1621. — Wisten 291. 2387. 2497. 3156. 4364.
 Wi, pers. vn. 402. 1065. 1281. 2338. 2346. 2350. 2407. 2442. enz. — Wine (wij hem) 3277. — Wie 2909. — Wijs (wij het) 2465. — Wijt (wij het) 3081. 3568.
 Wide, bn. 760. 2246. 3701. 4436. — Wide en verre 2805. 4429.
 Wie, vn. 42. 1220. 1383. 1528. 2281. 2382. 3584. 4151. — Wies 1058. — Wien 420. 1049. 1239. 1500. 1671. 2068. 2952. 3783. — Wiet (wie het) 1371. — Wiere (wie er) 832. 3366. 4026.
 Wiege, zn. 772. 776. 782. 796. 779. 802. — Wiegen 816.
 Wiegestapele, zn. 804. — Wigestapele 801.
 Wijch, zn. 791. 798. — Wijch maken 3464. — Met wige bestaen 3474.
 Wijf, zn. 12. 29. 301. 314. 315. 685. 712. 967. 1489. 1497. 1507. 1688. enz. — Wive 317. 826. 1475. 1486. 1742. 1868. 2065. 2209. 3270. 3545. 3639. — Wives 716. 3347. — Wiven 31. 1731. 3975.
 Wijs, bn. 256. 292. 1023. 2613. 3799. 4150. 4475. — De wise 119. 2554. — Wijs en vroet 4155.
 Wijskede, zn. 257. — Wijsheit 4088.
 Wijt, bn. 2659 : 4056 : Zie WIDE.
 Wike, zn. 1287.
 Wile, zn. Die wile (terwijl) 1515.
 Wilen, bijw. 873. 4094.
 Wilenere, bijw. 7. 585. 1488. 1886. 2802. 3104. 3398. — Wileneer 1229.
 Wille, zn. 450. 645. 703. 1750. 1771. 1814. 1977. 2541. 2753. 3142. — Willen 3112.
 Willecomen, bn. 956. — Willecome 425. 426.
 Willen, w. 1207. 3416. — Ic wille 73. 90.

103. 347. 469. 830. 994. 1085. 1783.
1900. 2145. enz. — Ic wil 110. 130.
134. 194. 507. 870. 1205. 1220. 1485.
1858. 2340. 2343. — Wilic (wil ik)
2971. — Ic wilt (wil het) 1001. 1570.
1873. 1879. 2091. — Ghi wilt 676.
1696. 1755. 1901. 2780. 3076. 3077.
3587. 3737. 4069. — Wildijs — Wildijt
2462. 3503. 3508. (wilt gij daarover-het)
541. 4319. 2068. 2582. 2590. — Ghi
willes (gij wilt het) 1213. 2149. — Wildi
(wilt gij) 65. 79. 100. 156. 174. 685.
1500. 1776. 2182. 2564. — Ghi willes
(gij wilt daarin-het) 1213. 2149. — Hi
wils (wil het) 1283. — Willet (wilt)
2217. — Willet (wil het) 2397. 4043. —
Of God wilt 1421. — Wi willens (wij
willen daarover) 2455. — Si wille (wil-
len) 1210. — Wilde 189. 333. 516. 519.
535. 539. 750. 767. 967. 1034. 1050.
1244. 1264. — Wildic 4378. — Hi wilds
(wilde het) 1019. — Wilden 218. 3405.
3474. — Wildens (wilden het) 1890. —
Woude 574. 607. 615. 709. 2140. 2281.
4342. 4384. — Wouwe 3770. — Ghi
wout 1603. — Woutstu (wildet gij)
2514. — Hi wouts (wilde het) 2895. —
Wouden 2366. 2391. — Subj. Wille 4.
665. — Gewilt 3665.
- Willich, bn. 1502. 4090. — Willech 2348.
Wilt, bn. Wilder 876.
Wimpelgrinen, w. Wimpelgreen 819.
Winnen, w. 1746. 1747. 1755. 1800.
3416. 3691. — Wan 1063. 1235. 1708.
4143. — Wonnen 2812. 3482. — Ge-
wonnen 334. 1077. 3488.
- Wint, zn. (luchtbeweging) 782. 1198. 2258.
— Te winde 4004. — Went 762 :
Wint, zn. (hazenwind) 2026.
Winter, zn. 3164.
Wise, zn. 3423.
Wisen, w. 43. 217. 3307. 4421. 4427. —
Te wisene 160. — Wisede (wees) 2787.
2891. — Wijsden 4458. — Subj. wise
1349.
Wit, bn. 147. 151.
Wonden, w. 3310. Wonde (wondde) 3083.
— Imper. Wonten (wond hem) 3308. —
Gewont 1400. 1402. 3122. 3306.
Wonder, zn. 1151. 1372. 2062. 2289. 2470.
4110. 4176. — Wonders 2307.
Wonderen, w. Wondert 3210. — Won-
derde 3613. — Subj. wondre 2359.
Wonderlike, bn. 375. 2927. 3434.
Wonen, w. 1389. 4266. 4269. — Woent
4272. 4276. — Woende 7. 585. 885.
1488. 1699. 2245. 2602. 3410. 3613.
3747. — Woenden 1142. 1240.
Woort, zn. Wort 4368. — Worde 383.
1394. 1846 : — Worden 930.
Wout, zn. 885. 3874. 3886. 4100. — In
midden dwout 881. — Woude 880.
3627.
Wrake, zn. 543. 548. 2187. 2207. 3060.
— Te wraken comen 3409.
Wreet, bn. 1241. — Wrede 1297.
Wreken, w. 529. 3551. 3590. — Wrac
2213. 3051.
Wringen, w. Wranc 501. 2728. 3200.
Wrochten, w. Wrachten 2468. — Wrochte
Oft te nacht sulc weder wrochte 2720.
Wroegen, w. 2618. — Gewroeghet 495.
3776. 3783.

AANHANGSEL.

- Ambachte, zn. 3769.
Bi, vz. (ter oorzaak van) Bi u 3348.
Goeden, w. Gegoet 4432.
Groet, bn. (dik) 1725.
Hechten, w. Geheecht 2121.
Het voor Er. Het staet 2931. — Het was
3100. — Het waren 3166.
Ydel, bn. 1139.
Indragen, w. Droeht in 2363.
Ingelant, eigenn. 2343.
- Jammerliken, bijw. 2773.
Jonc, bn. 1516. 1670.
Jugement, zn. 4334.
Kiesen, w. 1756.
Crancken, w. Gecrancket 1924.
Leiden, w. 2550.
Men, onbep. pers. vnv. Met (men het) 2895.
Met, bijw. (te gelijker tijd) 2675.
Mile, zn. 220.
Missen, w. Mist 1524.

- Nederleggen, w. 3403. — Leiden neder 2506.
Negeen, ontk. lidw. 3976.
Ommerinc, zn. 376.
Ommeslaen, w. 2124.
Ontbinden, w. Ic ontbinde 3495.
O tgraven, w. 3277.
Onthouden, w. Hem o. (z. onderhouden)
1275.
Ontseggen, w. 4221.
Ontspringen, w. Ontspranc 3119.
Onttrecken, w. Ontrac 483.
Ontwesniden, w. Sneet ontwe 926.
Opsitten, w. Sit op 3005.
Ort, zn. Van ende torde 4297.
Overeenvallen, w. Overeenvielen 4097.
Pais, zn. Met payse 4241.
Paus, zn. 3404.
Plien, w. Plagen 3895.
Present, bn. 4335.
Raden, w. (verzorgen) 3271.
Rechten, w. Sine tale 556.
Roeken, w. Inne roecs niet 3294.
Sieden, w. 2994.
So wel, bijw. 2458.
Weder, zn. 2720.

Drukfouten en verbetering van eenige aanstootelijke misschrijvingen.

- Vers 80. In plaats van *levenc*, lees *leven*.
 210. De verwijzing (2) blijve weg.
 274. In pl. v. *apel*, diende er wel *appel* te staan, ondanks het rijm.
 340. *Wach here*, lees *wach, here*.
 350. *Salic*, lees *sal ic*.
 408. In pl. v. *ic*, lees *ic*.
 450. *Doeter*, lees *doet er*.
 497 en 716. In pl. v. *list*, leze men *lust*.
 750.   " *hi*,   " *Ili*.
 824.   " *dat*, diende wel te staan *datti*.
 832.   " *mine*, leze men *mi ne*.
 839. Men stelle een scheidingsteeken achter het vers.
 914. In pl. v. *hom*, ware te lezen *hem*, en wellicht *die hem holpe*, in pl.
        v. *die hom helpen*.
 958. Men stelle een komma achter *ja*.
 1115. *Dedi hi*, men leze *dede hi*.
 1210. *Si wille daen*, zou moeten wezen *si willen* en, trots het rijm *dien*.
 1218. In pl. v. *dat*, vereischt de zin *die*.
 1219. Hier bestaat eene misschrijving.
 1348. Moet wel *vant* gelezen worden.
 1446. Lees *Omdatten*.
 1655. Men stelle een komma achter *in welken*.
 1944. In pl. v. *dore minen wille*, moet men wellicht lezen *doedi minen wille*.
 2169. Dit vers is klaarblijkelijk misschreven; zie de woordenlijst v° *Cleden*.
 2210. *Je tocwart*, zie woordenlijst v° *Onwart*.
 2292. Men stelle een komma achter *mi*.
 2413. Achter *vondent* moet geen komma staan.
 2424. In pl. v. *van*, leze men *vant*.
 2469. *Helden*, waarschijnlijk *hellen*.
 2476. *Si lieten werc*, men laze liever *Si lieten twerc*.
 2539. *Waer di*, lees *waer di*.
 2585. *Vanden aexteren*; op andere plaatsen is het w. vrouwelijk.
 2674. In pl. v. *herte*, diende er *herde* te staan.
 2798. In pl. v. *guet*, zal er wel *groet* moeten staan.
 2841. Een duister vers.
 2893 en 2894. Insgelijks niet klaar.
 2953. *Gewent*, waarschijnlijk *gewaent*.
 3112. *Hars willen*, te lezen *haren wille*?
 3148. *Verdroecht* enz. De zin is onvolledig.
 3238. In pl. van *mach*, leze men *man*.
 3252. *Dan hi*; moest er niet staan *dan dat hi*?

- Vers 3311. *Geve mi swert*, men leze *geve mi tswert*.
3447. *Scurvele*, zie de woordenlijst.
3465. Het moet wel *spaken* zijn.
3492. Men plaatse *here* tusschen twee kommas.
3500. *In enen gedachte*, lees *in ene gedachte*.
3546. *Ende vercracht*, de zin zou vereischen *ende haer hebben vercracht*.
3617. *Ili ne most se varen*, *Die vrouwe soeken*, men wenschte te lezen *hi ne most of moest varen Die vrouwe soeken*.
3754. *In geie manire*, is het niet *in deser manire*?
3977. *Eer hi gevee*? Men komt tot geen klaren zin met *uitscheiden*, en met het vervolg.
3993. *Want men seet*, is het niet *wat men seet*?
4140. *Ende vinc*, de zin zou vereischen *hem vinc*.
4142. *Ende hi vercocht enen riken man*, moet het niet zijn *hi vercochten enen riken man*?
4176. *Dan wonder*, te lezen *dat wonder*.
4191. *Ende rocht niet mere*, lees *en rocht niet mere*.
4259. *De jongelinc*, de zin vereischt *den jongelinc*.
4347. Men stelle een komma achter *here*.
4358. *Sent*, lees *sont*.
4398. *En waer di*, lees *ende waer di*.
4410. *Namen*, waarschijnlijk *sagen*.
4478. *Edde*, lees *ende*.
4500. *Also vele*, lees *al so vele*.
4502. Men stelle een komma achter *hebben*, en
4504. een punt achter *vroet*.
4506. *Werde*, lees *werden*.

